Vio lo ala cassa Prof.a 228s Ildo almeyda

DE FEVDIS LIBRI V.

Quorum primus est GERARDI NIGRI, Secundus & Tertius OBERTI DE ORTO, Iurisconsultorum Mediolanensium, Quartus ex variis & incertis auctoribus antiquis, Quintus Imperatorum constitutiones quæ ad feuda pertinent complectitur:

Aucti, emendati atq; etiam explicati studio & diligentia

IAC. CVIACII I. C.

Cum duplici Indice, vno titulorum, altero verborum ac rerum locupletissimo.

LVGDVNI,

Ad Salamandræ apud Claudium Sennetonium.

M. D. LXVI.

Cum Regis Priuilegio.

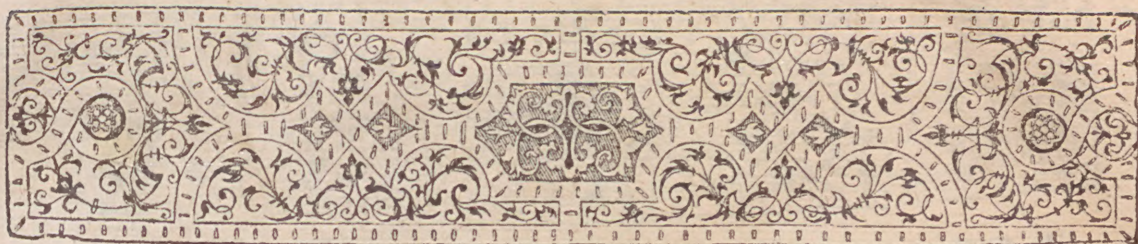
Extrait du Priuilege.

AR grace & priuilege du Roy, est permis à Claude Senneton, marchant Libraire de Lyon, d'imprimer ou faire imprimer les cinq liures des Fiefs, augmentez, reueus, & aussi expliquez par M. Iaques Cuias docteur regent en son vniuersité de Bourges. Et est defendu à tous Libraires, Imprimeurs & autres quelsconques, de n'imprimer, vendre ou distribuer en ses pays, terres & Seigneuries, lesdits liures: & ce iusques au temps & terme de dix ans prochainement venans, sur les peines contenues és lettres patentes dudit Seigneur, donnees à Saint Maur le dernier iour de May mil cinq cents soixante six. Signé.

Par le Roy à vostre relation.

Camus.

IAC. CVIACIVS

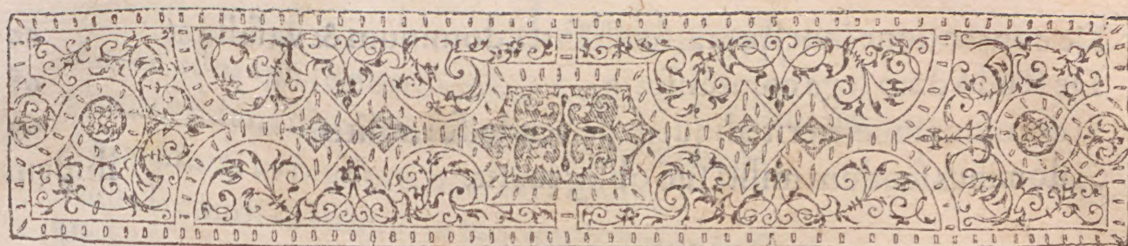
NOBILIS. ET OMNI VIRTVTE INSTRVCTISSIMO VIRO D. THOMAE REDIGERO S.

VLLA est pars Iuris peiori conditione, quàm illa, quæ de Feudis est, & iure militum, militari, nec tamen illepido sermone conscripta. Nam vel qui ceteras se tenere profitentur, hanc reiiciũt, quasi barbaram: vel, qui in hanc potissimum operam ponunt suam, facile damnum patiuntur ceterarum: hos abhorret, illos adpetit ipsa quidem vehementer, verum hi contrà depereunt illam soli, illi despiciunt solam: ac proinde ab vtrisque misera errat sæpenumero ad villicos rerũ, sine doctrina Iuris, prudentiores non nunquam æstimatores, quàm sint illi, quos dixi, Iuris vtriusque cõsiliatores semidocti. Quod mihi eovsque visum est indignũ, vt hoc anno habitationem ei, tanquã matronæ elegantiori, mundiorem parauerim, epuláisque quibus exciperetur, conquisitiores, te præsertim, quibus vsus erat, librorum (eæ sunt illi epulæ) rariorum & vetustiorum promo, cuius beneficii memoria nulla est in me, nisi quidquid struxi inde, id omne tibi tuendum commisero: Ac ne quid secus faciam, etiam obseruat Nobilis Daniel Schram cõmunis amicus noster, homo omnibus bonis artibus perpolitus, totáque vita innocentissimus. Ecce iam igitur tibi veluti ab vtroque quos amicitia reddidit vnanimes, feudorum Ius purius mundiúsque acceptum, nisi nos fallimus, quàm fuit ante, quod in fidem tuam & clientelam veluti quodam feudi Iure conferimus lubentes animis. Bene vale. Biturigis xv. Kal. Iunii. M. D. LXVI.

Errata sic corrigito. prior numerus paginam, posterior versum indicat.

Pag. 10. 15 Dingrauii. 11. 4. Baioariorum & 32. Mediolanenses 14. Hac pagina quod est in margine, debuit commentario inseri. idémque erratum est pagina 55. 15 32. initio 16, 1. potuerint probare 20. 25. cōcilio 22, 32. frigidæ 23. 9. candenti & 15. iudicium & 19. iudicio 25. 22 Hermannus Contractus 26 22 S. Galli Helu. 27 26. siue & 27. quod & 34. & alius cep. 2[illegible]. 2. adfinem 29 17 obtinet & 29, dele &. 30, 17. è Græco 34 6. dominio & 34. si 35. 20 & iure 37. 30. socia, 39 in margine, Mediolanenses 41. 7. auitum, 43. 34. indicabit 45. versu vlt. Siue 59. 7. ab his qui tres 61. 3. fidelis 63. 9. agat is. 67 38. suprà, 69 2. pacisci 77 27. Tu pascuti 80. 19. consuetudinem 84 6. Ego 90. 18. volebat 100, 25 diuidundo, 102 10 quiuis refutatū 105, 15. *mouet* 109, 16-17. hæc ijsdē characteribus debuerāt formari atque superiora 111, 33. hic 113, 17. se uiat, 116, 29. & illo 125. 18. tantum 131, 19. pro alienatione est 133, 5. contractum est, ne 134, 37 siue 136 2. FEVDVM A 141, 23. creditoris, & 34. constat 142, 16. sed 147, 17. more Mediol. 149, 1. dominus & 25. γόμενος 151, 15. controuersia 162, 16. adfinis 165, 31. terminanda? responsum 177. 33. secundum 187, 17. domino 190, 25. conuicta 203, 12. indicta 205. vers. vltimo, parangariarúmque 210. 36. furatus fuerit 211. 2 propinquo 213. 6 fuit & 38. & strictim tondeantur 214. 2. μάστιξι 215. 2. auctoritate 218. 16. minores val. 219, 9. retractandis 232, 5. cum his. Vbique etiam est corruptè expressum Radenicus pro Radeuicus.

INDEX TITVLORVM QVI HIS QVINQVE FEVDORVM LIBRIS CONTINENTVR.

Tituli primi libri.

De iis qui feudum dare possunt, & qualiter adquiratur, & retineatur. 8
Quibus modis feudum amittatur. 29
De natura feudi. 39
De successione feudi. 40
Qualiter heres inuestitoris teneatur. 41
De contentione feudi inter dominum & fidelem. 44
De contentione feudi fratris defuncti. 45
De alienatione feudi. 46
De inuestitura Marchiæ, Ducatus vel Comitatus, & eius successione & retentione. 47
De successione feudi Capitaneorum vel valuasorum. 48
De successione domini in feudo eius qui fratrem vel filiam habet. 49
De successione feudi materni non coniugalis. 50
De feudis minimis valuasoribus datis. 52
Qualiter Capitanei vel Valuasores feudo priuentur. ibidem
De contentione feudi inter Capitaneos vel valuasores. 53
Quando per alienationem Capitanei vel valuasores feudo priuētur. 54
De successione & culpis militis fidelis. ibidem
Qualiter nepos vel patruus succedant in feudo auito. 56
Quando frater fratri succedat in feudo. 57
Vt miles feudum non amittat, nisi ex certa culpa. ibidem
Quot modis miles beneficium suum amittat. 59
De inuestitura quam facit dominus sine consensu fidelis. 61
Vt miles fidelis de possessione feudi non eiiciatur sine culpa. 62
Si dominus inuestituram feudi negauerit, cùm fidelis est in possessione feudi. ibidem
Vt filia in feudo paterno non succedat nisi fuerit inuestita. 63
Feudum sine inuestitura non constitui. 64
Feudum non traditum morte domini clerici perimi. 65

De contentione inuestituræ feudi inter dominum & vasallum 66
De feudo dato lege commissoria. 68
Si dominus inuestierit aliquem de feudo sui militis. 69
Si dominus feudum militi suo obligauerit. ibidem

Tituli libri secundi.

De feudis siue eorum consuetudine. 72
In quibus rebus feudum consistat. 74
De inuestitura feudi. 75
De inuestitura veteris vel noui beneficii. 80
De iuramento fidelitatis, & qualiter vasallus iuret domino. 84
De forma fidelitatis. ibidem
De noua forma fidelitatis. 85
De inuestitura de re aliena facta. 88
De iure quod in feudo vasallus habet. 89
De nominibus vasallorum. 93
De gradibus succedendi in feudo. 95
De successione fraterni feudi. 99
An maritus succedat vxori in feudo. 101
De refutatione feudi. 102
De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos. 104
De contentione feudi inter dominum & vasallum. 106
De eo qui sibi & filiis inuestituram accepit. 107
Quando in feudum filia non frater succedat. 109
Si de inuestitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem. 110
Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit quæstio. 111
De contentione feudi inter dominum vel agnatum. 112
Si dominus vasallum in culpam incidisse dicat, vel contrà. 113

Tituli libri tertij.

De beneficio quid sit, & quibus modis amittatur. 115
Ad quem feudum amissum redeat. 120

Tituli libri quarti.

De euictione feudi, & eius æstimatione præstanda. 122
Si contentio est inter dominum & vasallum & agnatos defuncti de feudo. 123
De possessione apud filiam collocanda. 124
Dominum inuestituram feudi sui militis in alium facere posse. 125
De pœna inficitionis feudi. ibidem
De præscriptione feudi longissima. 126
Clericum feudum perdere. ibidem

An vasallus qui se non exhibet domino, feudum amittat. 127
Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere. ibidem
Adoptiuum in feudum non succedere. 128
Filios secundi matrimonii tantum fœminę in feudum succedere. ibidem
Vt naturales post facti legitimi non succedant. 129
De minore ad fidelitatem feudi non cogendo. ibidem
Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur. 131
Dominum feudi tradere cogi. 132
Quando filii feudo non succedant. 133
Vasallum non teneri offerre seruitium. ibidem
Feudo amisso filios vasalli excludi. ibidem
Generale alienatione non contineri vasallos. 134
Vasallum repetere feudum quod ignorans alienauit. 135
De pœna negantis feudum. ibidem
Feudum à vasallo in feudum dari posse. 136
Vasallum agere & conueniri de feudo posse. ibidem
Quando proprietas feudi ad vasallum perueniat. 137
Feudum iisdem de caussis amitti licet datum sit heredi, & cui vasallus dederit. ibidem
De pactione de non petendo feudo. ibidem
Vasallum pro domino belligerari. 138
Propter cessationem seruitii pręstandi feudum non amitti. ibidem
De ædificio facto in feudo. 139
De fructibus feudi. ibidem
De auxilio vasalli. 143
Quando filii in feudum non succedunt. ibidem
Quando filia succedit in feudum. 145
Patre feudum amittente filios non succedere. 146
De probatione inuestituræ. ibidem
Quot modis feudum adquiratur. 147
Si inter dominum & vasallum de beneficio contentio sit. 150
De lege Conradi. 151
De pœna inficientis feudum. 153
Vt successor clerici inuestitoris feudum tradere cogatur. 154
De vasallo imperfecto. 155
De vasallo qui occidit fratrem suum vel domini sui. ibidem
Non teneri vasallum offerre seruitium. 156
De alienatione feudi. ibidem
De alienatione paterni feudi. 157
De feudi controuersia inter dominum & vasallum. 158
De infidelitate pugnam non fieri. ibidem
Quando vasallus feudum perdat. 159
De capitulis Conradi factis in Roncalia. ibidem

Cuius iuramento stetur in quæstione feudi. 160
Electionem dari emptori feudi cui feudum restituat, domino an vasallo ignoranti. 161
Vasallum de feudo agere & conueniri posse. 162
De feudi alienatione & recuperatione. ibidem
An agnatus vel filius repudiata hereditate possit feudum retinere. 163
Coram quo sit quæstio feudi ventillanda. 165
De pœna domini feloniam committentis. 166
Quando feudum licitè alienatur. ibidem
Quando pactum non obstat successioni feudi. 167
De natura successionis feudi. ibidem
Beneficium in curiæ venditione non contineri. 168
Vtrum filius vasalli feudum amittat viuo patre. 169
Non puniri vasallum sola cogitatione. ibidem
De successione nepotis ex filia. 170
Differre agnatum à filio in successione feudi. ibidem
De contentione feudi inter filiam & propinquum. ibidem
De pacto legis commissoriæ 171
Vt feudum ad certum seruitium dari possit. ibidem
Quando feudum de camera sit dandum. ibidem
Qui debeant interesse inuestituræ. 172
De re communi in feudum danda per quos fiat inuestitura. ibidem
Si instrumentum feudi falsum dicetur. 173
Qualiter iuret dominus aut vasallus cùm defensio ei datur. 174
De alienatione feudi. 175
De feudis scutiferorum. 176
De conditione feudi non impleta. ibidem
De fidelitate. 177
Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel seruitia debeantur. 178
Culpam vnius ex coheredibus ceteris non præiudicare. ibidem
Vt ratio vasalli priusquam domini discutiatur. 179
De euictione. ibidem
De feudis impropriis quæ auferuntur dantis arbitrio. 180
Prius possessioné restituendã esse quàm de principali caussa agatur. ibid.
Si vnus ex fratribus dederit suam partem fratri vel domino vel extraneo. 181
Fratrem in feudo filii non succedere. ibidem
De inuestitura facta marito vel vtrique coniugi. 182
De fructibus feudi. ibidem
An præscriptione feudum adquiratur. 183
De probatione inuestituræ. ibidem
Conditionem feudum tacitè sequi. 184

Fratrem fratri in feudo nouo non ſuccedere. ibidem
De inueſtitura veteris & noui beneficii. 185
Iuſto errore excuſari vaſallum qui fidelitatem non fecit. ibidem
Factum fratris fratri in feudo paterno non nocere. 186
De feudo guardiæ & gaſtaldiæ. 187
De ſucceſſione feudi. 188
De inueſtitura alieni beneficii. ibidem
Non amittere feudum eum qui ſine dolo ceſſauit per annum in petenda inueſtitura. ibidem
Ex delicto vaſalli feudum ad dominum redire. 189
De feudo ligio. ibidem
Imperatorem feudum amittere, vel alium pro ſe fidelem dare. 190
Eccleſiam fidelitatem non facere. ibidem
Non cogi vaſallum pro vno feudo duas fidelitates facere. 191
Filios tantùm ſecundi matrimonii matri in feudum ſuccedere. ibidem
Caſus quibus fœmina in feudo ſuccedit. ibidem
De feudis habitationum. 192
Seruos poſt delatã ſucceſſionẽ manumiſſos in feudũ non ſuccedere. ibid.
Vt vaſalli ſumptibus domini ſeruitia præſtent. 193
Vaſallum feudum poſſe in alium arctiori lege transferre. ibidem
Clericatu feudum amitti. 194

Libri Quinti Constitutiones.

Conſtitutio Conradi de beneficiis. 195
Conſtitutio Henrici de cauſſis amittendi feudi. 197
Alia Conſtitutio Henrici de vaſallo qui vnum ex dominis refutauit. 199
Alia Conſtitutio Henrici eiuſdem, vt ingratitudo vaſalli probetur teſtibus quinque. ibidem
Conſtitutio Lotharii de feudis non alienandis. 200
Alia eiuſdẽ Lotharii cõſtitutio de inueſtitura nõ petita intra annũ. 201
Conſtitutio Friderici de feudis non alienandis, & aliis capitulis. 202
Alia de iure fiſci. 205
Alia Conſtitutio eiuſdem Friderici de pace tenenda. 207
Alia Conſtitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus. 214
Alia conſtitutio eiuſdem de pace componenda & retinenda inter ſubiectos, & aliis capitulis. 217
Alia conſtitutio eiuſdem Friderici de pace Conſtantiæ. 221
Alia Conſtitutio Friderici de iure προτιμήσεως. 227
Alia eiuſdem de iure προτιμήσεως. 228
Νεαρὰ Ρωμανοῦ τοῦ γέροντος περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων καὶ, &c. 229
Νεαρὰ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ στρατιωτῶν. 232
Aurea Bulla Caroli IIII. Romanorum Imperatoris. 237

RERVM OMNIVM, QVAE IN HIS QVINQVE FEVDORVM libris notatu dignæ reperiuntur, Index locupletissimus.

A

Abbattia vel Abbatiola quid. 9.21

Abbatiæ vel monasteria dabantur antiquitus à principe Magnalibus sæcularibus ad tempus vel quoad vixissent. 9.26

Abbatis nomine quid significetur. 9.16

Abbates non monachi vel religiosi, sed Barones magnatesq́; sæculares. 9.25

Abbates nonnunquam pro Nobilibus in Historijs accipiuntur. 9.16

Accessio facta manso in feudum dato ad quem pertineat, & huius quæstionis decisio. 27.19. & inde, & 139.16

Accessio alluuionis ad fructuarium pertinet. 27.19

Actioni iniquæ datur color. 112.15

Actore non probante iure feudorum non continuò reus absoluitur. 23.36

Actori aliquando dari iusiurandum in feudorum controuersia, quomodo intelligendum. 161.9

Actore probante pignus, nec ex aduerso reo probante inuestituram, potior est caussa luendi pignoris possessione xxx. annorum. 70.25

Actore non probante pignus, quid reo agendum. 70.27

Actori inuestituram allegantі incumbit onus probandi, & quomodo. 21.11. & 23.31

Actori non reo iusiurãdum defertur, si testes quos reus protulit, se inuestituræ non interfuisse dixerint. 67.37

Actus maior. 26.19

Ademptio feudi plerisque exheredatio appellata. 30.21

Adimendi feudi eadem caussa est atque adimendæ hereditatis. 30.20

Adoptio non affert ius sanguinis. 128.17

Adoptiui in alodijs succedunt. 128.19

Adoptiuus filius in feudum non succedit. 128.15

post Adquisitionem non est locus successorio edicto, nec iuri accrescendi. 164.29

Adriani S. Pontificis cum Friderico Imperatore controuersia. 15.2

Aduocatia dignitas quæ 213.20

Aequitas quid Aristoteli. 73.25

Aequitas omnino ibi tum maxime dominatur, & præponenda est rigori, cum lex scripta deficit. 73.22

Aetas sensim sine sensu senescit. 303.43

Quod agitur pro expresso haberi debet. 37.16

Agnatus tantum in feudo genearchico succedit, non in feudo nouo. 164.31

Agnatus non tam videtur successione accipere feudum à defuncto quàm à communi parente. 164.32

Agnati proximiores in ijs quæ veniunt à communi parente ius habẽt successionis & προτιμήσεως, non in alijs bonis. 157.24

Agnati in successionem feudi paterni admittuntur post consanguineos. 96.25

Agnati in feudo genearchico habent ius prælationis, vel eo omisso ius successionis, mortuo venditore. 35.30

Agnatus à filio in feudorum successione quid distet. 164.21.31

Agnatus qui sola feuda retinet, ære alieno defuncti non obligatur. 164.16

Agnatus, cui delata est hereditas, potest alodia repudiare, feuda iure suo retinere. 163.32.164.11

Agnati consensu amittunt ius προτιμήσεως & ius successionis. 35.29

Agnatum proximiorem iure προτιμήσεως uti posse aduersus remotiorem agnatum qui feudum emit. 131.32

Agnatum aduersus agnatum, moribus multarum gentium, vti non posse iure προτιμήσεως. 131.39

Agnati excluduntur feudo redempto à filia. 105.15

Agnati consensu amittunt ius προτιμήσεως. 30.1.35.29.102.28

Agnato proximiori alienato feudo non est necessarius consensus domini, & quare. 157.35

Agnati non habent ius προτιμήσεως facta refutatione in manus domini. 102.34

Agnati vocantur ad feudi successionem in infinitum. 146.21

Agnati

Agnati debent consentire alienationi feudi 30.1. 35.29.102.28.
Agnati vocantur ad successionem feudi non cognati, & quare. 13.32
Agnati à latere usque ad septimum gradum admittuntur ad feudum, sed & in infinitum admitti defendi potest. 15.18
Agnatis ad reuocandam venditionem feudi quæ tempora constituantur. 82.6
Agnatum vel dominum præferri filio si feloniam commiserit viuente patre. 169.12
Agnatus præfertur domino in iure προτιμήσεως. 82.28
Agnatus cur extero, agnatóque vlteriori proximior in iure προτιμήσεως præferatur. 132.25
Agnati non agnatæ vocantur ad feudi successionem, & quare. 13.38
Albertus Krantzius reprehenditur. 79.41
Alienationi feudi debent agnati consentire. 30.1. 35.29.102.28.
Alienatione feudorum vasalli ad militiæ seruitia subeunda ob inopiam redduntur inhabiles. 201.8
Alienatione feudum domino aperiri, quomodo intelligendum. 156.29, & inde
Alienatione feudum domino cõmitti, si vasallus sciens vendiderit. 161.34
Alienatio aut pigneratio feudi totius vel partis facta sine consensu maioris domini, nulla. 202.21. & 204.10
Alienationi feudi noui sat est vt interueniat consensus domini. 157.20
in Alienatione feudi nescienter facta quid iuris. 161.23.33
in Alienatione feudi genearchici, & domini, & atorum proximiorum consensus necessarius est. 157.22.
Alienatione feudum non committi domino si vasallus ignorans id vendiderit, sed vasallo restitui. 161.37
ἀλλαγαὶ idem atque mansiones. 27.10
Alligare pecuniam etiam veteres dixere. 212.1
Alodij consideratio & ἔτυμον. 5.24, & 108. 18, & inde
Alodia repudiata ab agnato, qui sólum sibi feuda iure suo retinuit, à proximioribus iure accrescendi vindicabuntur. 164.13
in Alodijs fœminæ, & mares simul succedũt. 108.21
Alodia liberis vtriusque sexus parantur. 108.22
in Alode Langobardorum moribus etiam filiæ sororésue succedunt, sicut olim in Françia occidentali, non autem in terra Salica. 14.13
Alodia tacito iure venerabilem domum sequuntur. 113.19
Quod Alodium domino, id vasallo vasallíve vasallo est feudum. 108.34
Alodia nihil commune habent cum iurisdictione 134.21
in Alodijs adoptioni liberi succedunt. 128.19
Alodia reguntur legibus. 145.19
Ambacti qui. 3.1
Ambrosii nomine Ecclesia Mediolanensis Christianis omnibus fuit in honore præcipuo. 155.2
Amerbachius reprehenditur. 27.9
ἀνάκαμψις quid. 6.30
ἀνάκαμψις mortuo vasallo debetur domino etiam si fidelitatis præstitæ formulæ expressum non fuerit. 87.1
ἀνάκαμψις Græcis quod Gallis Relief ou rachapt. 64.2
ἀνάκαμψιν deberi domino muliere nubente. 101.27
ἀνάκαμψις siue redemptio mutat feudum quin sit gratuitum. 118.22
ἀνάκαμψις idem quod renouatio. 43.24
ἀνακάμψεις & εἰσδεκτικὰ debentur domino ab emptore feudi. 35.9
ἀνάκαμψις est & in libellaria & in precaria. 43.39
ἀνακαλυπτήριον quid. 92.28
Anglia aliàs Imperatorem salutauit quasi feudataria. 15.12
Angliæ rex olim vasallus Regis Franciæ ratione Ducatus Aquitaniæ. 60.4
in Anglia à lancea in fusum hereditas non transit. 14.16
Angli montani qui & Uuali priscam linguam Gallicam retinuerunt. 10.42
Annonæ rebus immobilibus adnumerantur. 7.12
Anulus non transfert possessionem, nisi tradatur in re præsenti. 88.27
ἀντίδωρον potius est quàm verè pretium quod interuenit in deposito. 17.18
ἀντίχρησις vsuræ proxima, eáque de caussa improbata. 79.39
Aper, singularis qui Græcis μονιὸς dicitur. 21.30
Aquæ feruentis vel frigidæ, vel laminæ candentis, periculũ, tertium olim purgationis genus. 22.31
Arapennis quid. 26.14
Argi siue argæ vox Græca quid. 31.26
Arimani qui. 206.13
Ariouistus Germanus linguã Gallicã didicit. 10.43
Armanniæ siue Arimanniæ quid. 206.12.22
Armorum vsus interdictus rusticis, & mercatoribus, nisi in vsum itineris. 210.19.213.12
Aruipendium quid. 26.12
πλέθρον quid. 26.12
Ascendentes non succedunt in feudum. 167.19.168.2
Assem primogenitus in Neustria occupat. 98.37
Astalium quid, & vnde deducatur. 31.18
Attentatio pudicitiæ perfectum facinus est. 31.42
Auito in feudo est successio inter patrueles. 49.3
Auo succedit nepos cum patruo. 40.27
Auri pœna omnis, auri puri intelligitur. 220.2
Austriæ ducis priuilegium de conducendis feudis ab imperio. 83.33

B

Bachelier vox Gallica, quid & vnde deducatur. 88.10
Banerets Gallis qui Latinis. 87.9
Bannissemẽts des preuotsts Latinis eta pratorum. 58.13
Bannum generale nomen quid. 3.22
Bannum Gallis quid. 58.12
Beneficium his libris idem quod feudum. 7.21. & 15.7
Beneficium generaliter quid ex Seneca. 116.9
Beneficij species est feudum. 118.11
Beneficia conditionalia quæ 184.4.14

Beneficium

Index.

Beneficium dicitur propriè paternum non maternum 50.9,& 29
Beneficia quæ clericis dantur non sunt propriè beneficia. 118.27
Beneficia sacerdotalia olim à principe conferebantur. 118.34
Beneficium curiæ venditione non contineri. 168.30
Beneficia principum plenissime interpretanda, quomodo intelligendum. 51.31
Beneficium quamuis sit sine fidelitate, ex caussa tamen ingratitudinis parium laudatione amittitur. 177.4.25
Beneficium vendi non potest, sed dari alij pretio quodam quasi honore accepto. 52.16
Beneficiarij& beneficiati nomine vasallus appellatur sæpe. 7.25
Bern *vox Germanica.* 56.4
Bituriges spadonum patria,& quare. 130.30
Biturigum more nomen quibus rebus adnumeretur. 75.5
Biturigum more præscriptio quinquennij requiritur aduersus petitionem ὀπισθοτελειῶν. 71.9
Bituriges ex quot annis æstiment pubertatem. 130.30
Biturigibus præscriptio quæ obstat agnatis in iure προτιμήσεως, *quando finiatur.* 131.31
Bohemiæ rex sacri Imperij archipincerna, & qui eum conducere debeant. 241.26
Bohemiæ rex Imperatorem immediatè subsequitur. 267.28
Bohemiæ Regis electio penes regnicolas. 151.20
Bohemiæ regum & Regni priuilegia. 251.29,& inde
Bohemia pendet ab imperio. 15.12
Bohemiæ Rex quod officium Imperatori vel regi Rom. præstare debeat in Imperialis curiæ celebratione. 249.2
Boues lucæ. 145.2
Bourbonis quid Questes. 87.28
Brandeburgensem Marchionem sacri imperij archicamerarium qui conducere debeant. 242.17
Brãdeburgensis Marchio quod officium Imperatori vel regi Rom. in celebratione Imperialis curiæ præstare debeat. 248.38
Breue testatum quid. 18.21
Breuitate temporis nimia licentia constringitur. 82.20
Britanniæ dux Petrus qua forma Carolo VII. *Francorum regi fidelitatem præstiterit.* 86.31
Britanni siue Angli montani priscam gallicã linguam retinuerunt. 10.41
Britones priscam linguam Gallicam retinuerũt. ibid.
Buccellarij qui. 87.10
Burdegalensium mores de iure προτιμήσεως. 132.2
Burgrauij qui,& vnde dicti. 10.13

C

Ambium idem cum alode. 25.21
in Capillo esse in feudis quid. 32.7
Capitanei consideratio. 11.11,& 94.18
Capitanei regis feudum dare possunt. 11.17
Capitaneorũ feudũ proximè descẽdit à Rege. 53.21
Capitanei specialiter sumpti, sunt maiores valuasores. 94.21
Capitaneorum contentio de feudo à principe dirimenda. 53.6,& 11
Capitanei si pacem violauerint quot auri libris multentur. 218.14,& 220.9
Cariora nobis & pretiosiora in generali sermone non continentur. 134.25
Carolus Magnus multos ordinauit Duces, Marchiones & Comites,& cuius rei caussa 10.5
Carolus Magnus vt mansus singulis Ecclesiis tribueretur edixit. 26.34
Caroli Magni fidelitatis formula compendiosa. 86.19
Carolus Marcellus decimas& Ecclesias militibus & laicis possidendas concessit. 9.31
Carolus VII. *Francorum rex qua forma Petrum ducem Britanniæ in fidem & hominium receperit.* 86 31
Carolus rex Nauarræ magnas clades intulit regno Franciæ. 95.21
Casatus vasallus quis. 37.40
Caussæ innumeræ propter quas vasallis feudum adimi sit æquum. 31.2
Caussæ non petendæ inuestituræ. 59,& 60
Caussæ amouendi vasalli non certæ, non legitimæ, sed arbitrariæ. 30.34
Cenceri feuda iure patrimonij quid. 35.3
Cent grauij qui,& vnde dicti. 10.14
Certamen singulare Mediolani plerũque fustibus & clauis puris iniri olim solebat. 158.29
Cessio feudi paterni facta domino vel extraneo quandiu præiudicet agnatis. 181.10.23
Cessio actus viuentium. 42.18
Cessio feudi quandóque pro refutatione habenda. 181.10 21
Cheualiers *Gallis qui Latinis.* 87.9
Cheuels aydes *in Neustria quid.* 87.27
Christiani omnes clerici, omnésque sacerdotes. 20.11
Ciuitatibus quæ pacem violauerint quæ pœna irroganda. 220.1
Clain *aut* Clam *Gallis quid.* 212.7
Claues non transferũt possessionem, nisi tradãtur in re præsenti. 88.27
Clericorum bona comites Flandriæ aliquando sibi vindicarunt, siue testati siue intestati decederent. 9 36
Clericus si de bonis Ecclesiæ quæ alius tenebat in feudum inuestituram fecerit, quid iuris constituendum. 154.12.28
Clerico concessum feudum non tam personæ quàm Ecclesiæ respectu, ob culpam clerici ad dominum redire, mortuo clerico à domino ad ecclesiam, IIII. *Friderici caput.* 160.8
Clericus habitu deposito non recuperat feudum, quo sumpto habitu exciderat. 51.40
Clericis pacis violatoribus quæ pœna indicenda. 208.37,& 212.9
Clericus an duos inuestire possit de eodem feudo,& quomodo. 20.12
Clericorum successores Ecclesiastici iuris non defunctorum sunt successores. 20.30

Clerici in Flandria olim intestabiles. 9.37
Clericus si de bonis Ecclesiæ quæ tenuit inuestituram fecerit, eo mortuo, quid statuendum. 154.7.26
Clerici quomodo facere possint inuestituram de nouo feudo. 185.19.27
Clerici etiam si desinant esse clerici non succedunt in feudum. 129.16
Clericus vasallus quomodo probare debeat inuestituram. 67.21
Clerico, qui inuestituram fecerit mortuo antè, quàm vasallus possessionem feudi nanciscatur, quid iuris constituendum. 65.5.11, & 154.5.24
Clerici heres tenetur ex inuestitura quam ille fecerat de bonis suis. 154.5.23
Clericatu feudum amitti. 113.10.126.32.194.1
Clientes à vasallis differunt. 3.10, & 27
Clientes & vasalli in quibus conueniant. 87.30, & 88.8
Clientum commune nomen. 88.12
Clientibus respondet patronus. 4.8
Clientes prædia sua pleno iure possident. 3.28
Clientes olim eadem munera patronis suis præstabant, quæ vasallis suis dominis. 87.29
Clientes dabant se in fidem patronorum & ab eis ferebant sportulas vel cœnam rectam. 3.36
Clientibus onus militiæ non est annexum. 3.13
Clientulus potest libello mediam partem feudi alienare sine domini voluntate, vlterius tamen progredi non potest. 46.6
Clientulus qui libello totum feudum alienat sine domini voluntate feudum amittit, & non valebit quod factum est. 46.9
Clotharij edicto cunctæ Ecclesiæ Galliarũ fisco tertiam partem fructuum persoluerunt. 9.30
Cogitatio sola vasalli non punitur. 32.15, & 169.28.33
Cognationis tres limites. 14.18
Cognatio inferior vocatur ad feudi successionem, non superior. 14.27
Cognati consortes qui, & an vocentur in ius προτιμήσεως. 231.21
Cognati non admittuntur in successionẽ feudi paterni post agnatos. 96.25
Cognatis non consortibus præferri extraneos consortes. 231.25
Cognatæ ex transuerso non succedunt extantibus masculis. 38.5
Cognitionem amouendi vasalli qui Imperatores paribus mandarunt. 30.36
Coloniensis Archiepiscopus sacri Imperij per Italiam Archicancellarius, & qui eum conducere debent. 241.31
Colonus homologus. 187.7
Colores, siue falsæ expositiones, etiam in foro recipiuntur. 112.13
Color datur iniquæ actioni. 112.15
Color datur incompetenti iudici. ibid.
Color quæritur iudicationi parium. 112.12
Comis tantùm non velamine vllo virgines obtegebant caput. 32.2
Comitatus est feudum indiuiduum. 100.33
Comites in Liguria siue Langobardiæ regno propriè qui. 11.11
Comes quilibet præfectus appellatus. 10.17
Comites olim temporarij. 10.21
Comitum in feudo quod proximè descendit à principe iure non est successio. 47.18
Comites capitanei reges sunt. 94.19
Comes pro iudice accipitur. 10.16
Comes iudex est ordinarius. 67.26
Comes stabuli quid. 10.20
Comites Flandriæ clericorum bona aliquando sibi vindicarunt, siue testati, siue intestati decederent. 9.36
Comes Palatinus Rheni quod officium Imperatori vel Regi Rom. præstare debeat in Imperalis curiæ celebratione. 249.5
Comitem Palatinum Rheni sacri Imperij Archidapiferum qui conducere debeant. 242.7
Comes palatinus Rheni Imperio vacante priuilegio est ipsius Imperij prouisor, & quænam sit illius id temporis potestas. 249.8
Commanentes siue manentes qui. 27.4
Commissi ius consensu consumitur. 157.29
Commisso locus est in feudo, emphyteusi, libellaria & precaria, sed variis ex caussis. 44.1
Commissoria lex quæ. 68.22
Commissoria, lex venditionis. 53.7
in Commodato nihil vetat pretium siue ἀντίδωρον recipere. 17.20
Conatus solus vasalli non punitur. 32.15
Condictio caussa dati datur aduersus vasallum si fidem fallat. 7.9
Condictio ob rem dati solet cum actione præscriptis verbis concurrere. 89.8
Conditiones & qualitates prædiorum sola voluntas domini tollit, non vetustas. 71.3
Conditionem inuestitura admittit. 79.20
Conditiones feudi tacitè sequi accipientem. 184.17
Conestabli veriuerbium. 10.21
Coniurationes aurea Bulla vt detestandæ prohibentur. 258.8
Coniux superstes seruat lucra nuptialia communibus liberis, nulla electione concessa. 165.16
Coniux coniugi in feudo non succedit. 182.15
Conradus primus ex latere vocauit secundum gradum in feudum paternum. 14.43
Conradi lex non obseruatur Mediolani, nisi de beneficio regali lis sit. 151.14.152.22
Conradus Salicus Francorum Orientalium, qui Salij dicti sunt, dux. 13.16
Consensu tollitur ius προτιμήσεως. 231.36
Consensu consumitur ius successionis & προτιμήσεως & ius comissi. 157.29
Consensus domini non est necessarius in alienatione, si vasallus feudum alienauerit proximiori agnato, & quare. 157.35
Consensus prioris feudatarij ferè tota Italia in posteriori inuestitura non exigitur. 20.31
Consensu amittunt agnati ius προτιμήσεως, & ius successionis. 30.1.35.29.102.28
Consortes cognati qui, & an vocentur in ius προτιμήσεως. 231.21
Consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. 231.25

Consertes milites qui. 5.32
Consuetudo quid & quo ab æquitate distet. 73.26
Consuetudo in ciuilibus rebus pro lege suscipitur cùm deficit lex. 73.8
Consuetudo feudi vltra tertiam personam non extenditur. 153.11
Consuetudo plus potest quàm lex in ijs quæ lege nominatim expressa non sunt. 73.33
Consuetudinis vsúsque longæui non vilis auctoritas. 72.26,& inde
Consultum pignus quid. 34.13
Contemptus caussa amissum feudum ad dominum redit. 121.7
Contentio inter dominum & fidelem de feudi inuestitura quomodo dirimatur. 44.8,& inde
Contentionis feudi inter generum feudi & agnatos quis iudex competens. 105.18
Contentionis inter dominum & agnatos quis iudex competens. 105.28
Contumaciæ caussa amissum feudum ad dominum redit. 121.8
Contractuum leges, siue pactiones aliquando sunt ita dispares, vt nouas appellationes excogitare sit necesse. 43.4
Conuasallorum alia controuersia quam de feudo, vt infidelitatis accusatio, à quibus terminanda. 54.10
Conuenticulæ Aurea Bulla vt detestandæ prohibitæ. 258.8
Conuentione mutari non potest, ne fidos præstetur. 7.30
Conuicanis, iure ciuili datur ius προτιμήσεως. 229.8,& 231.37
Cornelio Tacito vasalli Comites quare dicantur. 201.10
Creditor hypothecarius fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habet. 91.13
Creditor tempore dissoluti pignoris quos fructus vsurarum vice sibi retineat, quive in sortem computentur. 141.23
Cremonensium mores de feudis. 1.22
Curiæ venditione beneficium non contineri. 168.30
Curtis quid. 134.12
Curtem periti feudorũ quid dicant. 18.27,& 134.12
Curtis, siue curiæ pares qui. 18.24
Curtem esse partem mansi. 26.27
Curtis alienationem non sequitur iurisdictio quæ ex ea curte descendit. 134.19
Curtem vẽdere aliud quam vendere feudum. 61.19
Curtis venditione quæ contineantur. 61.20
Curtis venditione an vasalli contineantur. 134.17
cum Curte vendi potest feudum à domino sine consensu vasalli. 134.8
Curtes venduntur in Gallia cũ iurisdictione. 134.36
Curtem Ecclesiæ alienatam sequuntur vasalli. 221.2
Custos separatur à fructuario, inquilino & institore. 17.24
Custos & Gastaldus propriè feudatarij non sunt, & quare. 17.37

D

Decanus Langobardorum & Gotthorum legibus quis. 16.28
Decimæ & Ecclesiæ à Carolo Marcello militibus & laicis concessæ. 9.31
Defensio datur regulariter reo. 124.9
Defensio inuestituræ quomodo fiat. 21.13
Defensio destene quæ & quomodo fiat. 63.13
Defensio nuda Aristoteli quæ. 23.26
Degenerare est ἀπονάμψαι. 120.23
Denunciatis antequam venditio fiat, quod tempus detur ad ius προτιμήσεως amittendũ. 231.30
in Deposito quod interuenit non verè pretium, sed ἀντίδωρον potius dicitur. 17.18
Destrictio iuris suprema de appellationum caussis non sequitur alienationem iurisdictionis & vasallorum. 134.26
Deuestituræ, vt inuestituræ, addi lex & pactio potest. 104.2
Διαφέροντες in iure qui. 12.28
Diffidationes quomodo fieri debeant, quæ've sint illicitæ. 260.9
Dinggrauij qui, & vnde dicti. 10.15
Diuortij caussæ conferuntur cum caussis amittendi feudi. 120.5
Dolus malus quomodo abesse videatur ab eo qui inuestituram intra annum & diem non fecit. 186.9
Dolus & fraus non debẽt alicui patrocinari. 259.11
Dominatione feudi indiuisa fidelitas non fiet ante diuisionem. 128.4
Domini est defensio ex ordine. 24.5
Domini quidam, plebeij. 95.5
Domino antiquitus licebat mutata voluntate feudum reuocare. 12.28
Domino negante se fecisse inuestituram, vasallo eam allegante quid agendum. 66.5, & 67.14
Dominus quomodo iuret se inuestituram non fecisse. 149.35
Domino dicente inuestituræ instrumentum falsum esse, vasallo datur defensio, & domino qui veritatem nouit aufertur. 173.33.174.9
Dominus potest inuestituram facere de feudo, quod successionem non habet, alij in diem vel sub conditione sine consensu prioris vasalli. 61.9
Dominus feudi non domini nudum nomen retinet, sed etiam dominium, id est proprietatem. 91.34
Dominum contemnere videtur qui eo inuito vel ignorante feudum alienat. 161.35
Domini olim poterant rem in feudum datam cùm vellent auferre. 11.35
Dominum feudum sui militis alienare non posse. 196.12.33
Domino vni vasallus homologus, alteri non homologus esse potest. 86.29
Dominus habet ius προτιμήσεως, & quod tempus ei detur. 82.21
Dominus illaudatus non tenetur de euictione. 89.10
Dominus ferè eisdem caussis proprietatem siue dominationem feudi amittit, quibus vasallus feudum, & quo modo. 87.43,& inde,& 166.8
Domino consentienti non est ius προτιμήσεως 131.20
Dominus feudi eligit sanguinem, familiam, stirpem generosam & fortem aliquam. 13.34
Domini & vasalli controuersia de caussa commissi, quomodo & à quibus terminanda. 54.11

Dominus feudum vendere non potest sine consensu vasalli nisi cum curte. 134.8
Dominus mittitur in possessionem feudi, si vasallus tribus edictis euocatus non venerit. 114.15
Dominus facit sibi fructus feudi suos post tempora quibus pro locorum varietate debet peti inuestitura, feudum verò non sibi vindicat. 60.1
Domino reuocanti mandatum siue gastaldiam probatio incumbit. 18.8
Dominus est vasallo veluti coniux quasi communi fidei vinculo coniunctus. 87.40
Dominus absoluitur de euictione si vasallus eum non laudauerit. 123.18
Dominus nonnunquam iniuratus absoluitur in totum remisso iureiurando. 24.5
Dominos generaliter in feudis de euictione teneri, & quo casu non teneantur. 179.30
Dominus iudicat inter vasallos. 106.8
Dominus non cogitur recipere ab aliquo fidelitatem pro impubere. 130.9
Dominus priuatur proprietate ex omni felonia ex qua vasallus feudo priuatur. 166.8
Dominus feudi qui & senior dicitur, respondet vasallo. 4.11
Dominus plebis Gerardo quis. 36.15.26
Domino rem suam vindicanti si reus alleget inuestituram, onus probandi incumbit, & quomodo. 24.27
Dominum habere feudum in dominico quid, & quomodo Gallicè dicatur. 102.23
Dominus si nõ dederit possessionem vasallo post fidelitatem præstitam, ad quod damnetur. 19.31. & 88.23
Domini feudi nonnunquã habent proprium iudicẽ qui iudicet inter conuasallos de feudalibus controuersijs. 53.28
Dominus nõ probante caussas ademptionis feudi, vasallus se purgare debet duello & quomodo. 31.5
Domini voluntas non vetustas tollit conditiones & qualitates prædiorum. 71.3
Dominus an possit feudum & curiam simul cuilibet vendere. 61.29
Domini magni interest probos vasallos habere, indolis & stirpis bonæ. 121.18
Domino quandoque hic honor debetur ne quærendis & adhibẽdis sacramẽtalibus fatigetur. 24.9
Domino non probante vasallus iurat, si eius possessio longa fuerit. 151.8
Dominus non debet cum suo vasallo in pugnam descendere, & quare. 31.6
Dominum nulla præscriptione repelli, reuocãtem alienationem feudi sine suo consensu factam, II. Friderici caput. 160.5
Domino præfertur agnatus in iure προτιμήσεως. 82.28
Dominus dare potest in feudum nõ solùm rem propriam, sed & cõmunẽ, & quomodo. 172.31.173.9
Domino non competit ius προτιμήσεως cùm feudũ proximiori agnato venditur. 82.29
Domino quæ teneatur indicare vasallus. 126.13
Domini an possint rem in feudum datam cùm velint auferre. 11.35
Donationis reuocandæ caussæ conferuntur cum caussis amittendi feudi. 120.5
ex Donatione si ἐπ' ἀντιδώρῳ quis donauerit, est actio de euictione. 6.13
Dotalitium quid. 91.40
Dotis datio alienatio est. 101.13
Dos efficitur proprium filiæ patrimonium. 101.15
Droits de vefue, droits de viuelotte quid. 92.40
Dubitans pro errante & ignorante habetur, non pro inficiatore. 126.7
Ducatus est feudum indiuiduum. 100.33
Duces in Liguria siue Langobardia regno propriè qui. 11.11
Ducum in feudo quod proximè descendit à principe iure non est successio. 47.18
Duces capitanei regis sunt. 94.19
Duces olim temporarij. 10.4
Duces multi à Carolo Magno, & cuius rei caussa ordinati. 10.5
Duellionum lex impia. 158.23
Duellum quid. 21.26
Duello non dirimi litem de felonia aut infidelitate vasalli. 158.19.24
Duellum olim Mediolani plerũque in dirimẽdis caussis fustibus & clauis puris iniri solebat. 158.29.
Duellum alterum olim purgationis genus, & quomodo fiebat. 22.22
Dultum facere. 109.4

E

Ecclesia cultrix & auctrix iustitiæ nõ patitur contra iustitiam aliquid fieri in se vel in alterum. 46.19
Ecclesiam solutam esse iureiurando fidelitatis. 190.28.35
Ecclesiam decet ne partem quidẽ feudi à vasallo emere sine consensu domini, & quare. 33.41
Ecclesiis singulis edicto Caroli Magni mansus vnus tributus. 26.34
Ecclesia quæ feudũ à vasallo emerit Galliæ moribus cogitur dare hominem à quo seruitia exhibeãtur, quóq; mortuo fidelitas redintegretur. 35.15
Ecclesiæ non desinit esse heres. 46.17
Ecclesia Mediolanensis multa priuilegia habuit Ambrosii nomine. 155.1
Ecclesiæ Galliarum edicto Clotharij fisco tertiam partem fructuum persoluerunt. 9.30
Ecclesiæ rectè vẽdit vasallus feudum cum sua caussa, & eo casu ad quid teneatur Ecclesia. 35.12
Ecclesiasticæ personæ inuestituram de feudo veteri facere possunt. 9.15
Ecclesiasticæ personæ res sui tituli non possunt in feudum dare. 9.9
Ecclesiasticis personis lõgæ consuetudinis obseruatione datur ius concedendi feudi. 8.25
Edictum peremptorium quod. 114.15
Edicta prætorum, Bannissemens des preuosts Gallis. 58.13
Edoardo rege Angliæ ratione Ducatus Aquitaniæ non exhibente Philippo Valesio Francorum Regi fidẽ & hominiũ, quid constitutũ. 60.4. & quomodo se postea Edoardus excusauerit. ead. 19. 67.31
εἴσιτος ἐμοῦ, formula Græcorum. 6.34, & 33.20
εἰσδεκτικὸν quid. 6.34, & 43.20
εἰσδεκτικὰ quomodo præstentur.
εἰσδεκτικῶν & προτιμήσεως vno electo dominus non potest variare. 82.26
ἀντὶ τῶν εἰσδεκτικῶν liberi vasalli plerunque nihil debent præter manus porrectionem & deosculationem. 6.40

εἰσδεκτικὸν aliter præstatur in feudo atque in emphyteusi, precaria & libellaria. 43.40
εἰσδεκτικὰ & ἀναλήψεις debentur domino ab emptore feudi. 35.9
εἰσδεκτικὰ tacitè debentur domino vendito feudo, etiam si eorum in fidelitatis formula mẽtio facta non fuerit, nisi dominus uti malit iure προτιμήσεως. 87.2
Electorum sacri Imperij quæ officia in solennib. Imperatoris curijs præstari debeant. 267.32
Electorum sacri Imperij sedes & honoris locus. pag. 247.248.263.267
Electorum sacri Imperij priuilegia circa eorum iurisdictionem. 254.16
Electorum sacri Imperij qui tutores, & ad quam vsque ætatem. 250.10
Electorum sacri Imperij feuda indiuidua. 266.21
Electorum ordo quis in ferendis suffragijs in Imperatore eligendo. 248.18
Electoribus sacri Imperij quæ sit ætas legitima. 251.11
Electorum sacri Imperij principatu vacante Imperator, vel rex Rom. de eo prouidere debet & potest. 251.16
Electoribus sacri Imperij ius cudendæ monetæ concessum. 253.26
Electorum laicorum sacri Imperij dignitati quomodo succedatur. 250.9, & inde
Electorum sacri imperij annui conuentus, & quo tempore haberi debeant. 255.27
Electorum sacri Imperij pruilegia circa fodinas & mineras. 253.8
Emphyteuseos definitio. 43.34
Emphiteusi additur lex meliorationis. 33.30. 43.37
in Emphiteusi est pensio annua. 43.38
Emphyteusis nonnunquam ad tempus fit. 33.22
in Emphiteusi est cõmisso locus post trienniũ. 33.25
Emphyteuseos & libellariæ differentia. 33.15
in Emphiteusi εἰσδεκτικὸν quomodo præstetur. 43.42
In Emphyteusi intra quod tempus dominus habet ius προτιμήσεως. 82.22
Emphyteuticarius fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habet. 91.13
Emphyteuticarius non potest vendere sine consensu domini. 33.27
Emphyteuticũ prædiũ etsi nõ vendi possit, domino non denuntiato, pignerari tamen potest. 204.15
Emptoris mors in feudis spectatur non venditoris. 35.10
Emptoris omne id quod interest ob venditoris moram in æstimationem venit. 20.1
Emptor feudi fidẽ & hominiũ domino debet. 35.4
Emptor feudi domino debet ἀναλήψεις & εἰσδεκτικά. 35.9
Emptor feudi militiæ oneribus ac seruitijs feudo cohærentibus obligatur. 35.9
Episcopatus quomodo tradatur. 77.17
Episcopus & curator omnis rerũ Ecclesiasticarum omnia videtur parasse ex rebus Ecclesiæ quæ non paret ei obuenisse iure cognationis. 24.19
Episcoporum inuestitura Imperatoribus & Regibus sæpe concessa. 9.40
Episcopus quod inuenerit in dominico introitus sui tẽpore, alij in feudũ rectè dare potest. 154.33
Equestris pugna Gallorum quo olim instituta. 10.33
Equites singuli Gallorum ex tribus constant, & quare. 10.39
Euictio feudi quomodo detur. 122.123
Euictio ex quibus contractibus detur. 89.11
Exheredationis caussæ ante Iustinianũ positæ erãt in arbitrio Centum virorum. 30.33
Exheredationis & ademptionis feudi eadem est caussa. 30.27
Exheredationis nomine feudi ademptio appellata 30.21
Exempla paterni sceleris magis metuuntur in liberis quàm in agnatis, & quare 121.16
Expositiones falsæ, siue colores, etiam in foro recipiuntur. 112.13
pro Expresso haberi debet quod agitur. 37.16

F

FAida quid & vnde dicta. 13.42
Familiæ erciscundæ iudicium datur feudatario qui de re communi inuestitus fuerit. 172.32.173.14
Familiaritatis οἰκειότητος ratione quid vasallus domino promittat. 86.10
Fara quid. 18.37
Feed vox Germanica. 13.43
Feaux vox Francica quid. 2.22
Felonia quid, & vnde deducatur. 30.16
Felonia nõ est rebellio tantùm siue ἀνταρσία. 30.18
Feloniæ vasalli in dominum variæ species. 30.28. & 199.21
Feloniæ caussæ quæ, & earum consideratio. 29, & 31. 14, & inde.
Feloniam fecerit vasallus necne quæstio est magis facti quàm iuris. 30.32
Felonia vasalli caussa amittendi feudi. 30.16
Fera ab vno vulnerata & ab alio capta ad quem pertineat. 27.34
Feudales qui. 2.21
Feudalis contentio per quos definiri debeat. 53.17
Feudatariorũ nomẽ nõ Latinũ sed externũ. 4.28
Feudatarij olim tantùm possessores temporarij. 11. 35. & 12.25
Feudatariorum gradus. 153.13
Feudatarij prioris consensus ferè tota Italia in posteriori inuestitura non exigitur. 20.31
Feudatario qui de re cõmuni inuestitus fuerit datur iudciũ familiæ erciscundæ. 172.32.173.14
Feudatarius idẽ omnino ius habet in re communi sibi in feudum data, quod inuestitor habuit cum coherede vel socio suo, & perimi id sola præscriptione XL. annorum. 172.32.173.16
Feudatarius potest seruitutem imponere, & quomodo seruitus finiri possit. 91.17
Feudum quid. 6.17, & 118.11
Feudum quod & fœdum vnde deducatur. 2.4
Feudum non est contractus. 7.3
Feudorum ius antiquissimũ. 4.15, & 11.35, & 12.23
Feudum ad certum seruitium datur rectè. 37.41
Feudum ex beneficio & amicitia originem trahit. 69.10
Feudorum ius totũ manat ex consuetudine. 72.23
Feudum mixtum quid, & de eius successione. 37. 33, & inde.
Feudi cõditiones tacitè sequũtur accipiẽtẽ. 184.17

Feudum quaternatum quod. 47.21
Feudo non additur lex meliorationis. 43.37
Feudum guardiæ & gastaldiæ quid. 7.21
Feudi refutationis in fraudem factæ consideratio. 103.32
Feudum verum, & proprium conceditur in perpetuum. 4.24
in Feudo intra quod tempus dominus habeat ius προτιμήσεως. 82.22
Feudum sub certo incertóve seruitio datur. 119.11
Feudum commune quod, & quomodo in eo succedatur. 100.4.& inde
Feudo communicato, fructus feudi erunt cõmunes, quandiu consortio manebit. 100.17
Feudum sæpe beneficium dicitur. 7.25
Feudi contractum sequitur traditio. 7.6
Feudum formam suam ex noua beneficij inuestitura accipit. 81.7
Feuda de camera vel de caneua siue soldatæ cuius generis feudorum sint, & in quibus rebus consistant. 7.13, & 18.39, & 75.16
Feuda quibus incrementis constituta sint. 13.7
Feudum indimiduum propriè quod. 100.30. & inde
Feudo additur lex fidei & seruitij. 43.36
Feuda quo distent à prædijs militaribus. 233.28
Feudo ab vno è duobus fratribus adquisito & in mediũ collato, in illius diuisione quid iuris statuendum. 35.37
Feudum datum valuasino non est perpetuũ, sed ab eo eripi potest, exceptis certis casibus. 39.28
Feudum naturâ est perpetuum, nec potest eripi sine caussa. 39.24.118.23
Feudum retinetur iure perpetuo, nisi id quod dederint minores valuasores. 16.11
Feudũ regale maiori natu defertur. 47.36, & 48.32
Feudum etiam non regale vni ex liberis in solidũ obuenire potest ex diuisione. 48.32
Feudũ potest filia donare pro se in dotem, & quare 101. 8.12.21
Feuda data generi posterisque tã maribus quàm fœminis non videntur data his qui ex fœminis nati sunt sicut nec immunitates. 51.23
in Feudo genearchico fratres inuicem sibi succedunt, non in nouo. 13.26
Feudi emptor militiæ oneribus ac seruitijs feudo cohærentibus obligatur. 35.9
Feudũ appellatum beneficium, licet gratuitũ non sit, vt dos vocatur donatio siue ἀντίφερνα propter matrimoniũ quamuis nõ gratuita. 17.11 18
de Feudis idem statuendũ ac de lege Rhodia. 1.29
Feuda sunt nec mancipi. 109.9, & 118.23
Feudum quodã tempore concessum quoad vasallus viueret. 12.37
Feudum potest vel dari vel vendi seruo, sed id confestim domino adquiretur. 83.12
Feudũ alienatione domino non cõmitti si vasallus ignorans id vendiderit, sed id repetere potest cognita veritate. 161.37
Feudum pro mercede alicuius rei, anno finiri, nisi detur ad certum tempus. 16.18
Feudum quomodo euincatur. 122.123
Feudo in paterno quomodo succedatur. 12.2.26, & 196.29
Feudum ad dominum reuertitur vasallo defuncto sine legitimo successore. 14.12, & 37.5
Feudum conditionale datur ad certum seruitium, & refutari potest. 171.18.20.21
Feudũ de camera vel de caneua nõ verè feudũ. 3.31
in Feudũ succedũt semper eius à quo feudũ originẽ cœpit, posteri soli, quibus deficiẽtibus feudũ ad dominum recurrit. 14.35, & 56.28, & 108.1.113.15
Feudum regale à Gallis quibus vocibus appelletur 47.22
Feudũ, emphyteusis, libellaria precaria vsusfructus licet inter se differant, omnia tamen vsus fructus sunt. 43.8
Feudum nomine guardiæ cui detur. 17.22
Feudũ dari nõ potest pignoris lege cõmissoria. 69 13
Feudi emptor fidẽ & hominiũ domino debet 35.4
Feudi ademptio plerisque exheredatio appellata 30.21, & 120. 4
Feudum regale est indiuiduum. 100.33.36
Feudi materia quæ. 118.15.
Feudi origo & constitutio semper obseruanda. 14. 35.108.1.113.15
Feudum quibus in rebus consistat. 74.24.31
Feudum adquiritur possessione xxx. annorum, nisi certis in casibus. 7.24.37
in Feudo nulla est pensio annua. 43.38
Feudis introductis reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & nec mancipi. 109.10
Feuda reguntur moribus. 145.19
Feudum est beneficij species. 118.11
Feuda impropria quæ. 16.30
Feudorum in caussis quando decurrendum sit ad ius commune ciuium Rom. 73.34
in Feudũ dari nõ potest res alienari prohibita. 82 1
Feudi adimendi eadem caussa est atque adimẽdæ hereditatis. 30.20
Feudum muliebre quod & in quo filij & filiæ succedunt æqualiter. 50.34
Feudum sub prætextu pecuniæ non dari. 17.5
Feudũ propriè dicitur paternum non maternum. 50.9, & 29
Feudum paternum quid. 41.4, & 167.24
Feudorum iure actore non probante non continuò reus absoluitur. 23.36
Feudum adquiritur aut inuestitura aut successione 16.11, & 21.10, & 74.28
Feudo paterno quomodo succedatur. 40.8, & inde
Feudi dominus non domini nudum nomẽ retinet, sed etiam dominium, id est proprietatẽ. 91.34
Feudorum ius nõ ex Langobardis sed ex moribus P. Rom. repetendum. 4.16, & 12.24
in Feudum nouũ dominus non frater succedit, nisi hoc pactum conciliet. 49.9, & 29
Feudum quo fœmina excidit, morte nõ recidit in fœminam ex ea descendentem, & quare. 51.38
Feudi etiã proprij ius modico pretio potest à domino pmereri, nõ tamẽ vero & iusto pretio. 16.40
Feudũ quo mas excidit sumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu deposito. 51.40
in Feudũ quod mulier habet quõ succedatur. 51.19
Feudi adimendi vasallis quæ caussæ certæ. 30.38, & inde, & 115.116.117.118.119, & inde, & 202
Feudum ex conuentione legem accipit. 13.28
Feuda de camera vel de caneua siue soldatæ morte dantis vel accipientis finiuntur. 18.39
Feudi renũtiatio quo casu tacite fieri potest. 102.16

Feuda patrimonij iure censeri, quid. 34.3
Feudi consuetudo vltra tertiam personam nõ extenditur. 153.11
Feudum domino aperiri alienatione, quomodo intelligendum. 156.29, & inde
Feudi liberalitas non est mera, & quare. 100.2
Feudum vasallum in alium transferre posse arctiori lege non meliori. 153.9, & 193.26
Feudi amittendi caussæ & quomodo his aliquis se purgare possit. 197.11
Feudum potest dare pater pro filio in dotem, & quomodo. 101.19
Feuda omnia antiquo more Gallico per annulum & virgam tradebantur. 77.18
in Feudis pactiones de succedendo vel non succedendo valent, non autem ita in alodijs. 108 25
Feudum pater non potest dare pro filia in dotem, & quare. 91.26.101.12
Feudũ vendere aliud est quàm curtẽ vendere. 61.19
in Feudi successione quæ prima caussa. 95.30, & 96.18
Feudum vendi non potest à domino sine consensu vasalli nisi cum curte. 134.8
Feudi refutatio sine renuntiatio quomodo fieri debeat. 90.22, & 102.13
Feudis cohærent seruitia militiæ. 201.9
in feudo adimendo eadem caussæ obseruandæ atque in ademptione hereditatis, reuocatione donationis & matrimonij diremptione. 30.40
Feudum regale iure successionis adquiri vsurpatum est. 47.29
Feudum non recidere in eum qui consensit feudi alienationi, quomodo intelligendum. 35.24
Feuda vanlehen *quomodo dentur.* 83.17
Feudum proprium est extra curtem, & consistit in prædijs. 7.20
Feudi quod morte accipientis finitur, primo concesso, purè secundo facta inuestitura non valet, sed sub conditione, & in diem. 42.3
Feudum habet in dominico à domino quid, & quomodo Gallicè dicatur. 102.23
Feudum nulla ex caussa amittitur sine cognitione & pronuntiatione parium. 177.26
Feudum temerè non aufertur vasallo, etiam si diu cessauerit in seruitio debito præstando. 58.39, & 156.8
Feudum voluntate domini licitè alienatur. 166.33
Feudi redimendi modus. 64.5
Feudum quando ad Capitaneum redeat. 11.20
Feudum amittit vasallus qui non iurat fidelitatem intra annũ & diẽ, primũ Friderici caput. 160.4
Feuda quæ actus aut custodiæ nomine dantur plerunque quotamnis renouantur & resumuntur, & quare. 16.32, & 18.7
Feuda quæ sint indiuidua. 127.23
Feudum genearchicum non potest quis alij vendere quàm agnato, si id agnatus eodem pretio habere velit, in feudum tamen dare cuilibet potest, nisi hoc fiat in fraudẽ. 80.20, & 82.39, & inde
Feudo redempto à filia excluduntur agnati. 105.15
Feudi paterni indiuisi vnam solùm fidelitatem deberi. 127.19
Feudum paterum si fuerit partitum quot, partes, tot erunt fidelitates. 127.21
in Feudo ἀσθενικὸν *quo modo præstetur.* 43.40
Feudum maiori parte retenta alienari posse, veruntamen deinde obtinuit, vt etiam media parte retenta feudum possit alienari. 175.31
Feudũ concessum clerico non tam respectu personæ quàm Ecclesiæ, ob culpam clerici ad dominum redire, mortuo clerico à domino ad Ecclesiam, IIII. Friderici caput. 160.8
Feudum eius qui fratrem aut fratris filium occiderit, non aperitur domino, sed in parricidæ proximos agnatos transfertur. 32.26
Feuda habitationum, nisi aliud specialiter cautũ sit, morte accipientes finiuntur. 18.43
Feudi partẽ inficiatione denegatam solùm amitti. 126.18
Feudum alienatione domino committi si vasallus sciens vendiderit. 161.34
Feudi vnius vnam tantùm fidelitatem esse faciendam, etiam si plures sint domini. 128.1
Feudum alienatum aut illius pars sine domini consensu, recuperari non potest ab eo qui vendidit, inuito domino, & quare. 163.17
Feudum alienatum per libellum quo modo quá ve conditione recuperetur. 163.22
Feudum alienatum domini voluntate si recuperetur à vasallo, quo iure id sit habiturus. 163.20
in Feudo repudiato est locus successorio edicto non in feudo refutato. 164.26
Feudi renuntiationem in vniuersum hi feudorum libri admittunt. 103.15
Feudum proprietati quomodo consolidetur. 130.14
Feudum eum amittere qui feudo impositam cõditionem non implet. 176.20.28
Feudum quod habet mulier multum distat à feudo muliebri. 50.32
Feudum rectum quod. 81.33
Feudorum in caussis plus valere consuetudinem quam ius ciuile pop. Romani, & quare. 72.24, & 73.29
Feudum qui sciens inficiatur dominum contemnere aut erubescere videtur. 126.3
in Feudis quomodo & quibus gradibus succedatur. 13, & inde. 153
Feudum datur sæpe, vt nullum plerunq; pro eo seruitium certum exhibeatur, cuius etiam mulier capax est. 38.2
Feudi ius perpetuum. 118.23
Feuda quædam temporaria. 118.24
Feudum paternum amissum ratione grauioris delicti non in dominũ cõmissi ad quẽ redeat. 121.11
in Feudo auito est successio inter fratres patrueles. 49.3
ex Feudi contractu est actio de euictione in dominum. 7.7
Feudo paterno quo modo, & ad quem vsque gradum succedatur. 41.4, & inde
in Feudo paterno est successio inter fratres consanguineos. 49.3
Feudum de camera vel de caneua obtinentibus soldatæ dantur. 3.41
Feuda nihil habent commune cum iurisdictione. 134.20
Feudi adimendi vasallo caussæ omnes non possunt certo modo definiri. 30.30, & 120.15
Feudum qui dare possint. 11.17
Feudum aliquando in annum concessum. 12.31

Feudi emptor domino debet ἀνακάμψεις & εἰσδεκτικά. 35.9
Feudum regale Gallis fiefs de haubert. 47.24
in Feudo apponi lex commissoria potest. 69.14
in totius Feudi genearchici alienatione extraneo dominus præfertur, agnatus vtrique. 82.41
in Feudo dando si conuenerit vt liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, an relicto filio & filia, vterque succedant. 37.9.& inde
Feudum debent redimere à domino ij qui veniunt à latere si velint fundum cognati obtinere, vel reditu vnius anni, vel pecunia certa. 17.2
Feudum insolidum non obuenire potest vni ex filijs electione patris, sed diuisione. 165.18
Feudi emptori ignoranti dari actionem de euictione. 135.13.18
Feuda principum Electorum indiuidua. 266.21
Feudorum vanlehen *& principum inuestitura & collatio soli Imperatori vel Regi Rom. reseruata.* 249.19
Feudum guardiæ & aliud improprium reuocatur à domino etiam non reddito pretio quod fortè acceperit, & quare. 16.37
Feudi ius in rebus soli non in mobilibus constituitur. 7.10
Feudum amittit qui feudum sciens inficiatur, vel feudi conditionem. 126.1
Feudi quod successionem habiturum non est, fieri potest secundo inuestitura, & quomodo. 125.11.21
Feudum potest pro parte refutari in manus domini. 103.25
Feudum conditionale quod. 79.23
in Feudum quod non est regale liberi & nepotes æqualiter succedunt. 48.31
Feudum omne non nobilitat possessorem. 95.13
Feudi ius hodie moribus Galliæ potest omnino vasallus sine voluntate domini alteri cedere vel vendere. 35.1
Feudum amittitur denegatione seruitij quod ex pacto inuestituræ indictum est. 119.40
Feudum amitti si vasallus dominum accusauerit iudicio publico. 119.41
Feudum eripitur vasallo ijsdem ferè caussis quibus filius iure exheredatur. 120.3
Feudum à feudi materia multum distat. 118.15
Feudum philosophis quid. 118.16
Feudum est gratuitum. 118.21
Feudi amittendi caussa secunda, eiúsque consideratio. 31.40
Feudi ademptionis & exheredationis vna est caussa. 30.27
Fictum vectigal quid. 226.33
Fideles in feudis qui & quot modis acipiantur. 2.23
Fidelis non prohibetur in feudum dare. 32.37
Fidelitatem non cogitur dominus recipere ab aliquo pro impubere. 130.9
Fidelitate quæ promissa continentur. 84.85.86.& inde
Fidelitatis formula à Carolo Magno tradita. 86.19
Fidelitatis iurisiurandi formulæ in Summa rurali quæ. 119.28
Fidelitas solùm vna ex vno feudo pluribus dominis præstari debet. 109.13,& 128.1,& 178.13.& 191.1
Fidelitatis sacramentum. 4.33
Fidelitatis nomine iusiurandum fidelitatis significari. 177.23
Fidelitatis iusiurandum pactione potest remitti. 177.24
Fidelitatem qui non fecerit intra annum, feudum amittit, & quomodo. 177.29
Fidelitas à pubertate intra quod tẽpus dãda. 130.13
Fidelitatẽ facere recusanti nulla fieri debet inuestitura, neque vetus neque noua. 83.19
Fidelitas dari potest per procuratorem. 83.18
Fidelitatem quis iurare non cogitur pro impubere. 130.8
Fidelitatem faciet vasallus cui voluerit ex pluribus feudi sui dominis, seruitium verò omnibus debebit. 128.3
in Fidelitatis præstatione etsi quædam non exprimantur, debentur tamen, & quæ. 86.43,& inde
Fidelitas plerunque ad domum domini fieri solet, nisi aliter cautum fuerit. 83.31
Fidelitas non fit ante diuisionem dominationis feudi. 128.4
Fidelitate varia seruitia variæque seruitiorum præstationes secundum varios locos continentur. 86.87 per totum
Fidelitas plerunque datur per ipsum vasallũ. 83.21
Fides in feudis semper præstanda. 7.30
Fides inter dominum & vasallum reciproca. 87.39
Fiefs de haubert *Gallis idem quod feudum regale.* 47.24
Fiefs de danger *quid.* 35.7
Fiefs de condition feodal. 64.*in fine*
qui Fief denie, fief pert. 126.2
Filia potest pro se donare feudum in dotem, & quare. 101.8.12.21
Filiæ in feudum per pactum succedere possunt. 49.22.33,& .145.26
Filia non succedit patri in feudum nisi ex pacto, & nisi feudum sit fœmineum. 167.21
Filia moribus Galliæ succedit in feudum etiam sine redemptione. 63.33. *nisi Blesis & Lutetiæ si nupta sit vel cum nupserit* ead.8
Filiæ in feudum succedunt pactione habita cum domino in inuestitura. 144.12
Filia non succedit in feudum paternum, si tamen id à domino redemerit, ceteris agnatis præfertur 63.27.*eósque excludit.* 105.15
Filiæ persona incidens feudi originem non commutat. 109.2
Filia succedit in feudum, si dominus illam gratiã ei fecerit. 146.18
Filij æqualiter succedũt in feudũ genearchicũ nulla ordinatione defuncti in feudo manente. 165.13
Filij non filiæ vocantur ad feudi successionem, & quare. 13.38
Filius si repudiatis alodijs, solum feudum consentientibus agnatis quo iure retineat. 165.7
Filij potior est caussa quàm nepotis ex filio primogenito, & fratris quàm filij fratris primogeniti, si iuris rationibus certamus. 98.15
Filij & filiæ succedunt æqualiter in feudũ muliebre. 50.34
Filij melioris parentis conditionem sequuntur, nobiles apud Tricassinos. 144.39
Filij vel nepotes ex filio æqualiter succedunt in feudum. 40.3
Filius ab agnato in feudorum successione quid distet. 164.21.31

Filij naturales patri non succedunt, etiam si post delatam successionem fiant legitimi. 129.12.15
Filius succedit patri non solùm in genearchico, sed etiam in nouo feudo. 164.4
Filius non potest separare alodia à feudis, vt hac amplectetur, illa repudiet, nisi consentientibus agnatis. 164.22.165.5.170.18
Filio repudiante hereditatē retentis solùm feudis, agnati eam suscipiēt ex successorio edicto. 164.25
Filij naturales quomodo matri succedant. 129.18
Filij nati ex parte nobili, matre plebeia nobiles sunt. 144.32
Filij nati ex patre plebeio, matre nobili, cur plebeij. 144.34
Filij succedunt ex æquitate in feudum maternum deficientibus agnatis nō etiam filiæ. 50.9,& 29
Filij quomodo nō succedāt in feudū. 144.12,& inde
Filium factum patris mutare non posse. 173.25
Filius indignus est feudi successione ob feloniam commissam viuo patre. 169.5.11
Fiscalia iura quæ. 205,& 206.9
Fiscum qui sibi vindicat piscarias vsurpatione de feudi. 207.10
Flandriæ Comites clericorum bona aliquando sibi vindicarunt, siue testati, siue intestati decederent. 9.36
Fodinas cuiuscunque metalli fuerint, rex Bohemiæ & singuli principes Electores in regno & principatibus & dominijs iustè tenere possunt. 253.8
Fodrum quid, & vnde dictum. 196.18.36
Fœminæ omnino in feudum non succedunt nisi nominatim aliud conuenerit, vel nisi feudum fuerit muliebre. 14.1,& 37.8
Fœminæ testes esse possunt. superstites esse non possunt in inuestitura. 147.19
Fœminæ quibus casibus in feudum succedant. 37.8, & 36,& 38.2,& 191.20
Fœminæ & mares simul in alodijs succedunt. 108.21
Fœminis non debent competere vlla iura primogenituræ. 99.6
Fœnum appellatione herbæ non contineri. 214.10
Francia à nullo haberi dicitur in feudum. 15.14
Frācorum antiquus mos de successione filiorum in hereditate paterna. 98.41
Francica lex est Francorum Occidentalium. 13.21
Franckfordiensium onus in Imperatore eligendo. 244.8
Fratres & fratrum filij vocantur in successionem feudi paterni post liberos. 96.23
Frater non succedit fratri in feudum nouum, sed dominus, nisi hoc pactum conciliet. 49.10,& 39, & 99.18.34
Fratres in feudo genearchico mutuò sibi succedūt, non autem in nouo. 13.26
Fratres consortes in feudo non sibi mutuò succedūt. 100.4
Frater fratri in feudo nouo non succedit. 184.24.32
Frater superstes non tam fratri mortuo sine liberis, quàm patri, in feudum succedere videtur, & quare. 56.30
Frater fratri in feudo nouo non succedit. 182.16
Fratris factum fratri in paterno feudo non nocere. 186.13
Fraterno in feudo quomodo succedatur. 184.29 34
Fraus omnis abesse debet à libellaria & infeudatione vt iure fiat. 176.4
Fraus nulla debet esse inter dominum & vasallum. 18.8.23,& 201.13
Fraus & dolus nō debent alicui patrocinari. 259.11
Fraus amoueri debet à feudo. 136.8,& 188.33,& 201.13
Friderici Imperatoris cum Adriano S. Pontifice controuersia. 15.2
Fridbrief *vox Germanica quid.* 211.10
Fructuarius neque fundi neque seruitutis vindicationem habet. 91.11
Fructuarius vsumfructum vendere potest inuito domino. 204.21
ad Fructuarium accessio alluuionis pertinet. 27.19
Fructus solo separati mobilibus adnumerantur. 130.19
Fructus potius communicatur quàm ipsum ius feudi. 100.21
Fructus feudi eius anni quo mortuus est vasallus quomodo diuidi debeant. 164.17
Fructus pendentes finiti vsusfructus tempore domini sunt. 140.15
Fructus pendentes incohati vsusfructus tempore fructuarij sunt. 140.16
Fructuum diuisio. 140.9,& inde
Fructus eius anni quo feudum domino apertum est, ad quem pertineant. 139.tit.30,& 140.4,& inde
in Fures pacis violatores quæ pœna constituatur. 210.29.213.35
Furibus pacis violatoribus quæ pœna Gotthorum legibus irroganda. 214.1

G

Allorum singuli equites ex tribus constant, & quare. 10.39
Galliæ moribus agnatum aduersus agnatum vti non posse iure προτιμήσεως, *& quare.* 131.35,& 132.13
in Gallia ferè tota qui veniunt à latere si velint cognati fundū obtinere, id debēt redimere à domino vel reditu vnius anni vel pecunia certa. 17.2
Galliæ in moribus multa dissentanea, multa sine ratione. 132.8
Galliæ moribus filia succedit in feudum etiam sine redemptione 63.33. *nisi Lutetiæ & Blesis si nupta sit, vel cùm nupserit* ibid.
Galliæ moribus hodie receptū est posse omnino ius feudi sine voluntate domini à vasallo cedi & vendi alteri. 35.1
Gallicā linguā priscā qui populi retinuerint. 10.41
Gallica lingua non prorsus olim fuit eadem cum Germanica. 10.43
Gallis veteribus varia hominum genera. 86.41
Gallorum equestris pugna quomodo instituta. 10.33
Gallis veteribus tres militiæ ordines. 87.8
Gastaldiæ feudum quid. 7.22
Gastaldiæ ἔτυμον. 17.43
Gastaldiæ feudum cuius generis sit. 12.34
Gastaldiæ caussa feudum cui detur. 17.27
Gastaldiæ feudum anno finiri nisi detur ad certum tempus 16.18
Gastaldus & Custos propriè feudatarij nō sunt, & quare. 17.37
Gastaldus non multùm distat ab actore. 17.29
Genearchicum feudum quod. 13.2

Genearchi

Genearchicum feudum non potest quis alij vẽdere quàm agnato, si id agnatus eodem pretio habere velit: in feudum tamen cuilibet dare potest nisi hoc fiat in fraudem. 82.39, & inde
Genearchico in feudo agnati habent ius προτιμήσεως, vel eo omisso ius successionis, mortuo venditore. 35.30
Gennades quæ. 145.1
Gerardus de Nigro Consul Mediolanensis auctor primi libri feudorum. 1.14
Gerardi & Oberti de feudi muliebris successione dissensio. 50.37, & inde
Gerardi ædes solo æquatæ. 51.10
Gessatæ populi vnde dicti. 2.41.
Geisel vox Germanica quid. 2.40
Gograuij qui, & vnde dicti. 10.15
Gothini non sunt Germani. 11.2
Gothorum Reges Hispaniam & Gallicam Toleto sede regia tenuerunt. 97.8
Gotthorum legibus frequens, vt iudici pars multæ aut tota adiudicetur. 211 32
Gotthorum legibus quæ pœna furibus pacis violatoribus irroganda. 214.1
Gotthorum reges æmulatione Codicis Iustiniani xij. libros Constitutionum ediderunt. 97.8
Gradus eorũ qui vocãtur in ius προτιμήσεως. 231.21
Gratia domini vocantur qui iure non vocantur. 146.20.
Grauio vel Graphio quid. 10.8
Guardiæ feudum quid. 7.21
Guardiæ feudum cuius generis sit. 12.34
Guardiæ feudum finiri anno, nisi detur ad certum tempus. 16.18
Guardiæ nomine feudum cui detur. 17.27
Guarent antiqua Germanorum vox quid. 152.30
Guilielmus rex Siciliæ Comitẽ de Basduilla quòd ab eo desciuerat exheredauit, id est feudo priuauit. 30.25
Gurpire quid. 109.4

H

HAbitatio est ius personale. 19.2
Habitationis feudum est annuũ. 19.5
Habitationũ feuda, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientis finiuntur. 18.43
Herbæ appellatione fœnum non contineri. 214.10
Here vox antiqua Germanorum quid. 3.16
Heredium. 26.18
Hereditas scindi non potest. 165.5
Hereditas Carolo Magno idem cum manso. 26.18
Heres siue heres legitimus his feudorum libris quid significet. 37.6
Heres abscissè cogitur rem legatã tradere, ex mora tamen tenetur in id quod interest. 20.3
Heres legitimus in feudorum iure quis. 46.24
Heredes sui in feudorum iure intelliguntur masculi. 153.5
Heribannum quid. 3.15, & 58.16
in Heribãno quid Carolus Magnus statuerit. 59.5
Herischulda quid. 3.27
Hominij vox concinior quàm Homagij. 2.32
Hominum appellatione frequentius serui significã tur, aliquando tamen & liberi. 4.20
Homines nostri in Pandectis & Codice qui. 12.27
Homines in iure feudorum qui. 2.30
Hominũ nomen in feudorũ iure Latinũ, vasallorũ Leodũ & feudatariorum nouũ & externũ. 4.28
Homines noui non sunt valuasini & quare. 94.39
Hominum genera veteribus Gallis quæ. 86.41
Homologus quis. 187.5
Homologum vasallum qui habere possint. 205.22
Homologus vasallus in præstãda fidelitatis formula separãdus ab eo qui homologus non est. 86.25
Homologus vasallus duorum dominorum esse non potest. 86.29
Honor non vere pretium est quod dat vasallus domino. 17.8
Hostenditiæ quid. 217.28
ὑπόβολον quid. 91.38, & inde, & 144.20
ὑπόβολον non potest alienari à muliere, sed liberis superstitibus seruari. 92.12. 101.20
ὑπόβολον non potest retinere mulier ex feudo quod maritus habuit. 91.36, & 101.20
ὑπόβολον non debetur vxori, nisi in cubiculum mariti venerit. 92.23
ὑπόβολον etiam vxori virgini plerisque locis debetur. 92.31
ὑπόβολον cùm in matrimonio interuenit quid Mediolanensium moribus constituatur. 144.25
ὑπόβολον secundum locorum mores variè constituitur. 144.20, & inde

I

IGnorans est extra omnẽ culpã. 161.37
Imperatores & Iurisconsulti posteriores diligentius quædam tractarũt quàm priores. 27.31
Imperatores Romani vbi Constitutiones suas promulgare & proponere solebant. 55.37
Imperator electus amittit feudum quod habuit ante electionem nisi alius pro eo fidelitatem præstet. 190.10.25
Imperatoris eligendi ritus. 242.33, & inde
Imperio vacante Comitis Palatini Rheni munus quod. 249.8
Imperitia quorundã interpretũ feudorum. 102.27
Impubes per alium seruitium facit, & ἀνακάμψεις & εἰσδεκτικὰ soluit. 130.7
Impubes doli incapax. 129.27, & 130.4
Impubes fidelitatem facere non compellitur. 129.27, & 130.4
Improbitas vasalli caussa amittendi feudi. 30.15
Incendiarijs quæ pœna irroganda. 214.28
Incestum grauius stupro. 32.33
Incorporalium rerũ propria est species. 74.35
Indignitas maior eius qui indulgẽtia data abutitur, quàm eius cui lex nihil indulxit. 36.12
Indiuiduum feudum propriè quid. 100.30, & inde
Induciæ legitimæ quæ. 114.14
Infamia omnis non repellit à testimonio. 110.30
Infamia irrogata ijs qui ante infamiã inuestituræ testes idonei adhibiti fuerint inuestituram vitiare non potest. 110.32
Inficiatione siue iudicio, siue extra iudicium fiat, feudum amitti. 126.10
Inficiator feudi quis. 126.4
Ingratitudo vasalli caussa amittendi feudi. 30.15
Ingratitudinis vasalli erga dominum plura genera. 30.28, & 199.21
Ingratitudinẽ vasalli ꝓbari testibus quinq;. 199.21
Ingratitudinis caussa amissum feudum ad dominum redit. 121.7
Initium facti pro facto habetur. 31.41

Iniuriæ

Index.

Iniuria non beneficium est si quis inuestituram veteris feudi non impetrauerit. 81.18
Insidiæ vasalli in dominum puniuntur amissione feudi. 32.15,& 169.31.34
Interdictum Vnde vi quo casu competat. 114.28
Interpretum quorundam feudorũ imperitia. 102.27
Inuadiare multam quid. 211.40
Inuestitura vox Latinis vsurpata. 77.3
Inuestitura quid,& quomodo fiat. 19.28.& 75.35.& 77.6.& 95.& inde.
Inuestitura vel successione feudum adquiritur. 16.11,& 21.4
Inuestituram allegare quid. 24.27
Inuestituram sequitur traditio possessionis vacuæ. 19.29
Inuestitura non transfert possessionem. 88.26
Inuestituram concedere non tanti momenti est quàm possessionem dare. 19.30,& 77.9.29
Inuestitura noui beneficij dat legem feudo,& contractus est. 81.8
Inuestitura quæ fit de veteri feudo non est contractus,& quomodo fiat. 81.9,& inde
Inuestitura veteris feudi non est necesse exprimi rei nomen & adhiberi pares. 81.17
Inuestitura admittit conditionem. 79.20
Inuestituræ factæ vel non factæ probatio cui incumbat. 63.6,& inde
Inuestitura facienda qui & quot testes requirantur. 78.30
Inuestituræ probatio qua forma fieri debeat. 78. per totum.
Inuestituram fidelitas, fidelitatem traditio sequitur. 77.28,& 88.23
Inuestituræ defensio quomodo fiat. 21.13
Inuestituræ contractui nulla lex proprium nomen dedit. 89.5
Inuestitura fit sine scripto, quamuis fieri possit ex scripto. 78.6
Inuestituram faciens ad quid obligetur. 19.3
Inuestitura formatur ex pactis. 49.32
Inuestitura communiter per procuratorem accipi potest. 60.26
Inuestitura aliud quàm traditio. 19.27
Inuestituræ nouæ pares veri testes, veteris etiam extranei admitti possunt. 78.4
Inuestitura per nuntium, gestorem, procuratorem dari accipiq; potest. 83.14,& 173.5,& 182.14
Inuestitura impropriè pro cessione feudi. 77.7
Inuestituræ non petendæ excusationes. 59.60
Inuestituræ probandæ caussaque obseruantur, eadẽ obseruari in inuestituræ pacto. 79.12,& 25
Inuestitura stipulationi comparatur potius quam legato. 42.8,& inde
Inuestitura actus viuentium, non morientiũ. 42.17
Inuestituram feudi facere non potest qui alienare non potest. 81.41
Inuestitura non tantùm de certo seruitio, sed etiã de incerto pacisci licere. 79.30
Inuestitura facta agitur ad tradendam possessionem. 77.10
Inuestitura facta coram extraneis quomodo valeat. 148.3.149.2
Inuestituram quomodo probare possit qui possidet 183.21.29
Inuestitura quomodo fieri possit à clerico. 185.19.27
vt Inuestituræ: ita deuestituræ addi lex & pactio potest. 104.2
Inuestitura fieri potest præmaturè vt diuisio bonorum omnium. 104.1
Inuestitura fieri potest secundo de feudo quod successionem non habet,& quomodo. 125.11.21
Inuestituram quomodo probare debeat vasallus qui non possidet 183.21.29
Inuestitura veteris feudi fieri potest à minore xxv.ann. 81.17
Inuestitura quæ fit ante duos vel tres liberos homines, seruari debet, nisi iuri vel naturæ contraria sit. 49.17
Inuestituram allegans aut actor est aut reus. 21.10
ad Inuestituræ probationem non alij testes quàm pares curtis admittuntur. 18.28
in Inuestitura fœminæ non possũt esse superstites. 147.15.
Inuestituram quomodo probare debeat vasallus laicus. 67.21
Inuestitura posterior quã laicus fecit, successorem eius obligat sine vlla distinctione. 20.11
Inuestitura facta vasallo à Clerico qui ante moritur quàm ei possessionem tradiderit quid iuris constituendum. 65.5.11.& 154.5.24
Inuestitura facta à Clerico de bonis Ecclesiæ quæ ipse tenuit eo mortuo quid statuendũ. 154.7.26
Inuestituram facere potest dominus de feudo quod successionem non habet, alij in diẽ vel sub conditione sine consensu prioris vasalli. 61.9
Inuestituram facere non potest dominus de feudo quod successionem habet, alij sine consensu possessoris. 61.12
Inuestitura facta à minore xviii. annorũ nõ valet, imò verò eam ne à minore quidem xxv.ann. factam valere à quibusdam asseritur. 185.17
Inuestitura domini non probata quidquid adquisierit gastaldus domino cedat, & quare. 24.16
Inuestituram allegante vasallo, domino negante, quid agendum. 66.5,& 67.14
Inuestitura veteris beneficij regulariter non fit sine fidelitate. 112.5
Inuestitura quæ fit sine fidelitate non propriè dicitur inuestitura sed color quidam. 112.6
Inuestituram debere fieri corã paribus quomodo intelligendum. 77.39,& inde
Inuestitura de feudo veteri fieri potest ab Ecclesiasticis personis. 9.15.
Inuestitura duplex quomodo procedat. 20.37
Inuestituram veteris feudi si quis non impetrarit, non beneficium, sed iniuria est. 81.18
Inuestitura noua quomodo fiat. 81.19
Inuestitura & veteris & noui feudi à fœmina fieri potest. 81.25
Inuestitura nulla ei fieri debet qui fidelitatem facere recusat. 83.19
Inuestituram quomodo probare debeat vasallus clericus. 67.21
Inuestitura plerũque ad domum domini peti solet nisi aliter cautum fuerit. 83.31
Inuestitura feudi quod morte accipientis finitur, facta purè secundo non valet, si primo iam concessum fuerat. 42.3

Inuest

Inuestitura facta à Clerico de bonis Ecclesiæ quæ alius tenebat in feudum, quid iuris constituendum. 154.12.28

Ioannes rex Angliæ Arturum comitē Britanniæ peremit. 30.22

Ioannes rex Angliæ vasallus regis Frāciæ. ibidem

Ioannes rex Angliæ à rege Franciæ iudicio pariū exeredatus, hoc est, feudo priuatus. ibidem

Italia ferè tota in posteriori iuuestitura non exigitur consensus prioris feudatarij. 20.31

Italico iure si media pars feudi inuito domino vendita à vasallo fuerit, quid iuris statuendum. 35.19

Iudices rarò admittunt nimiam subtilitatē. 78.25

Iudici incompetenti quæritur color. 112.15

Iudex in ijs quæ palam scripto comprehensa non sunt, spectare debet æquitatem potius quàm ius scriptum. 73.18

Iudici vt pars multæ aut tota adiudicetur, frequēs legibus Gotthorum. 211.32

Iudex in dubijs caussis quandoque iusiurandum defert actori vel reo. 23 38

Iudex competens quis contentionis feudi inter generum vasalli & agnatos. 105.18

Iudex competens quis contentionis inter dominum & agnatos. 105.28

Iugerum quid. 26.9

Iulij Capitolini locus. 64,14

Ius in præterita non intelligitur constitutum nisi id nominatim exprimatur. 9.1

Ius feudorum antiquissimum. 4.15

Iuris sententiæ paulatim increscunt. 41.13

Ius etiam proprij feudi modico pretio potest à domino promereri, non tamen vero & iusto pretio. 16.40

Ius concedendi feudi Ecclesiæsticis personis datur longæ consuetudinis obseruatione. 8.25

Iure populi R. antiquo nec in feudorum nec in aliarum rerum caussis mulierum testimonium recipiebatur. 147.18

Iure antiquo vasallus feudum vēdere poterat. 163.8

Ius succedendi datum filiæ in feudo patris non videtur etiam datum sorori vasalli. 51.26

Ius paulatim increscit, vel decrescit. 175.22

Iure feudi non debet quis pro eodem feudo duas fidelitates facere. 128.6

quod Iuris est in toto, idem in parte. 103.26

Iuris non esse rationem anxiè inquirendam, & quare. 132 9

Iurisdictio quid. 136.5

Iurisdictionem vasallus alienare non potest sine voluntate eius à quo accepit. 134.32

Iurisdictiones in Gallia sunt patrimoniales vt feuda. 134.35

Iurisdictionem adquisitam à vasallo feudo nō accrescere. 134.23

Iurisdictionem non videtur recognoscere, qui feudum recognoscit. 134.24

Iurisdictionis ratione quid vasallus domino promittat. 86.10

Iurisdictio non sequitur alienationem curtis, ex qua descendit. 134.19

Iurisconsulti & Imperatores posteriores diligentius quædam tractarunt quàm priores. 27.31

Iurisiurandi duo genera. 149.19

Iusiurandum voluntarium quod. 149.21

Iusiurandum necessarium quod. 149.24

Iusiurandum de inuestitura quomodo præstari debeat vel à domino, vel à vasallo. 174.30

Iurisiurādi religio vnum olim purgationis genus, & quomodo fiebat. 22.14

Iurisiurandi formulæ est inæqualitas, sed necessaria. 150.7

Iusiurandum fidelitatis pactione remitti potest. 177.24

Iusiurandum quandoque iudex deffert in caussis dubijs actori vel reo. 23.38, & 25.24

Iusiurandum datur regulariter reo deficientibus inuestituræ probationibus, & qua conditione. 67.39

Iusiurandum qui defert, regulariter iurat ipse prius de calumnia. 149.40

Iusiurandum deferri domino, pro quo præsumptio facit. 161.13

Iusiurandum dari per procurationem potest. 83.28

Iusiurandi in fidelitate faciēda formula quæ. 119.28

Iusiurandum defertur domino, vasallo agente nec probante. 151.3

Iusiurandum deficientibus probationibus arbitratu iudicis dari. 148 6.149.8

Iurisiurādi in probāda inuestitura formulæ. 149.27

Iusiurādum in feudorum caussis tam vasallo quàm domino remittitur. 149.43

Iusques à sumission de foy *Gallis quid.* 77.24

Iustitiam domino facere vasallum teneri, quomodo intelligatur. 119.21

L

Laborare vasallum cum domino quid. 31.17

Laicorum successores sunt vniuersi iuris defunctorum successores. 20.29

Λαςρυγὼρ *quid.* 31.35

Laminæ candentis periculum, tertium olim purgationis genus. 22.32

Lanceæ hodie quo modo à Gallis cōponantur. 10.33

à Lancea ad fusum hereditatem non transire, & vbi. 14 16

Landfrid *siue* landfriden *Germanis quid.* 211.11

Lāguefride *Frossardo corrupte pro landfrid.* 211.12

Landgrauij qui, & vnde dicti. 10.10

Langobardis ætas legitima quæ. 219.36

in Langobardia ordines tres. 11.16

à Latere venientes in omnibus ferè Galliæ prouinciis si velint cognati feudum obtinere id redimere debent à domino, vel reditu vnius anni vel pecunia certa. 17.2

in Latrones pacis violatores quæ pœna constituatur. 210.29.213.35

Laudamentum sapientum quid. 55.38, & 112.39

Laudationes, feudo vendito tacite debentur etiam si in fidelitatis formula expressum non fuerit, nisi dominus malit vti iure προτιμήσεως. 87.2

Laurentū lege quid ex alieno legi permittebatur. 214.6

Leaux *siue* Loyaux. 2.12

Legitimæ induciæ in feudorum iudicio quæ. 114.4

Legiti

Lex in quibus plus valeat quàm consuetudo. 73.7
Lex commissoria quæ. 68.22
Lex commissoria apponi potest feudo. 69.14
Leges siues pactiones contractuum aliquando sunt ita dispares, vt nouas appellationes excogitare sit necesse. 43.4
Legibus pactiones priuatorum omnino abrogare non possunt. 145.19
Libellariam plerique censuerunt esse idem cum Emphyteusi. 33.14
Libellaria in perpetuum fit semper. 33.22
Libellariæ & Emphyteuseωs differentia. 33.15
Libellaria, lex venditionis. 33.7
in Libellaria quomodo εἰσδεκτικὸν prætextur. 43.43
in Libellaria est commisso locus post biẽnium. 33.24
Libellarij contractus definitio. 32.29
Libelli iure in totum vel pro parte etiam inuito vel ignorante domino feudũ alienari posse. 163 8
Libelli perpetui datio pro parte dimidia valet in priuato non in Ecclesia. 46.33
qui per Libellum à domino possidet vendere potest sine consensu domini, & quomodo. 33 26, & 36
Libellus in perpetuum factus à clientulo de suo feudo alicui Ecclesiæ, cur non valeat. 46.15
Liberi in infinitum admittuntur ad feudum. 12.15, & 15.18
in Liberis magis exempla paterni sceleris metuuntur quàm in agnatis. 21.16
Liberi fœminini sexus aut per fœmininum sexum descendentes in feudum non succedunt, exceptis duobus casibus. 96.21
Liberi connubio interueniente patrem semper sequuntur. 144.37
Liberi vtriusque sexus plerisque locis in feudum succedunt. 38.4
Libra auri olim Latinis, hodie marca ferè. 220.3
Libræ æstimatio. 59 8
Liberalitas feudi non est mera, & quare. 100.2
Liberalitas quæ ad donatorem non recurrit, est mera. 100.1
Licentia nimia breuitate temporis constringitur. 82.20
Ligius vasallus quis. 186.36, & inde
Ligium vasallum qui habere possint. 205.22
Ligio in feudo quomodo succedatur. 189.17.33
Lignager sur lignager n'a point de retenue. 131.36
ad Limina B. petri Romæ constitutiones promulgari & proponi solebant. 55.37
in Limite directo liberorum est repræsentationi locus in infinitum. 40.25
Limite in transuerso quomodo aliquando succedatur. 40.23
in Limite transuerso non est repræsentationi locus. 40.22
Linearum ordo in feudorum iure accuratè obseruandus. 38.20
Linea filij prefertur lineæ filiæ. 38.9, & inde
Lis de feudo inter duos pares à quo dirimenda. 151.14.152.23
Litium dirimendarum caussa etiam leges scriptæ iubebant adheberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam aut calidam. 22.35
Lotharij Imperatores tres. 55.13
Loix apparissantes *vox Gallica quid.* 23.5
Loix par nom de bannissement. 58.15
Lucæ mulieres quæ. 145.1
Lucrorum nuptialium successionis ius. 165.16
Ludouicus Rex Aquitaniam totam quasi feudo aperto sibi vindicat. 14.10
Lutetiæ pubertas ex quot annis æstimanda. 130.27
Λύτρον ob *redemptionem domini ad hostibus capti, quibusdam locis à vasallis debetur.* 87.6

M

MAiores qui. 41.13
Malefidei amptor de euictione actionem non habet. 202.31, & 204.33
Mandatum gratuitũ dicitur, & originem ab amicitia trahit, recipit tamen honorem, salarium, & remuneratione. 17.6
Manentes siue commanentes qui. 27.4
Mansum quid, & eius ἔτυμον. 26.3, & sequ.
Mansorum distinctio. 26.30
Mansiones, quæ & ἀλλαγαί. 27.10
Mansionatici qui. 27.9
Mansuarij qui. 27.4
Mansus edicto Caroli Magni singulis Ecclesijs tributus. 26 34
Mantuanorum mores de feudis. 1.23
Marca pro libra, etsi propriè plus sit quàm libra. 220.2
Marca idem ferè hodie quod olim Litinis libra. 218.10, & 220.3
March *siue* Marche *vox Frãcorum & Germanorum.* 10.30
March *Gallorum lingua pro equo militari.* 10.33
Marchia est feudum indiuiduum. 100 33
Marchio Oberto quis. 10.27
Marchio non est præfectus equitum. 11.7
Marchiones vnde dicti. 10.28
Marchiones in Liguriæ siue Langobardiæ regno propriè qui. 11.11
Marchiones multi à Carolo Magno cuius rei caussa ordinati. 10.5
Marchiones olim temporarij. 10.4
Marchiones capitanei Regis sunt. 10.12
Marchionum in feudo quod proximè descendit à principe, iure non est successio. 47.18
Marchionem Brandenburgensem sacri Imperij Archicamerariũ qui cõducere debeant. 242.17
Marchio Brandeburgensis quod officium Imperatori vel Rom. regi præstare debeat in celebratione Imperialis curiæ. 248.38
Marchgrauij qui, & vnde dicti. 10.11
Marito quãdo adquiritur actio feudi vxoris. 182.19
Maritus non succedit in beneficium vxoris, nisi specialiter inuestitus fuerit. 50.5, & 16
Mares certiorem fidem generositatis habẽt quàm fœminæ. 13.38
Maris fidei ex sexus prærogatiua sæpe stabitur potius quàm fœminæ. 124.32
Masculina linea prefertur lineæ fœmineæ. 38.9, & inde
Masculi intelliguntur in feudorum iure nomine suorum heredum. 153.5
Masca *olim, hodie* Magsz *quid.* 31.36
Massa idem quod Mansum Cassiodoro & Gregorio. 27.7

Massarij qui. 27.6
Materia feudi quae 118.15
Matri quomodo filij naturales succedant. 129.18
Mediolanensium mores de feudis. 1.22
Mediolanensium more mulierem testimonia generaliter nec in feudorum, nec in aliarum rerum caussis recipiuntur. 147.17
Mediolanensium consuetudine lis de commisso feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam vasalli, duello non dirimitur. 158 24
Mediolanensis Archiepiscopus non potest alij in feudum dare quod in dominico introitus sui tempore inuenerit, & quare. 154.18.36
Mediolanensium more quomodo feudum possit alienari sine consensu possessoris. 61.15
Mediolanenses Imperatoribus propè naturâ semper infensissimi. 153.1
Mediolanensi in curia feudi consuetudo in infinitum extenditur. 153.18
Mediolanensis Ecclesia multa priuilegia habuit Ambrosij nomine. 155.1
Melloequites qui. 87.10
Memorialis liber feudorum & fidelitatum praestitarum est ostendendus vasallo. 177.31
Mercatoribus negotiandi caussa quae arma concessa. 210.21,& 213.12
Mercenarij, qui & ambacti, seruorum loco habentur, eàque ratione furti non tenentur. 3.1
Mercenarij non sunt serui. 2.43
Merum imperium quid. 136.7
Merum imperium non cohaeret iurisdictioni, nisi adiecta sit vox Omni. 134.37
Merum imperium iurisdictio appellatur impropriè. 135.2
Militiae ordines Gallis veteribus tres. 87.8
Militia peperit feuda. 136.9
Militiae seruitia cohaerent feudis. 201.9
Militiae oneribus ac seruitijs feudo cohaerentibus emptor feudi obligatur. 35.9
Milites veri qui. 94.41,& inde
Milites iusti & originarij qui. 5.12
Militum duo genera. 5.9
Milites olim se exercere solebant clauis ligneis nō inuicem sed ad palos. 158.31
Milites ἐκ τῆς κοινότητος qui. 5.10
Miles cōdēnatus iudicio pariū, si prouocet ad principem, nihil innouari debere. 62.10.18,& 196.25
Miles per campionem cum rustico pugnare poterit. 212.35
Miles plebeius militem nobilem ad pugnam compellare non potest. 212.36
Milites praedia militaria, quae feuda nunc dicuntur, ex constitutione Constantini Porphyrogennetae alienare non possunt. 5.8
Milites qui quid in feudum acceperint, seruos imitari. 2.24
Miles clericus aut religiosus effectus feudum antea sibi concessum perdit. 126.33
Miles delatus reus violatae pacis à rustico quomodo se purgare possit. 212.30
Militi non adimitur feudum nisi conuicta culpa & approbata iudicio parium, à quibus Imperatorem reuocare potest, iudiciumque suspenditur. 62.7.17,& 196.24
Milite rusticum violatae pacis reū deferente quomodo procedendum. 212.32
Minerae concessae Regi Bohemiae & singulis principibus Electoribus. 253.8
Minor pro impubere acceptus. 130.2
Mistum imperium quid. 136.6
Mistum imperum in Gallia venditur cum iurisdictione, non autem merum, & quare. 134.37
Mobilium & immobilium mentione quid intelligatur. 75.1
Modius vel Maldius quod genus mensurae. 213.9
Moguntinensis Archiepiscopi sacri Imperij Electoris onus quod. 242.33
Momenti caussa semper praecedit tam in alodijs quàm in feudis. 181.4
Monachi etiam si desinant esse monachi non succedunt in feudum. 129.16
Monachus habitu deposito non recuperat feudum quo sumpto habitu exciderat. 51.40
Monachismo feudum amittitur, & ad quem redeat. 113.6
Monetae cudendae ius principibus Electoribus concessum. 253.26
Movи quid. 27.6
Morgangheba *Langobardis quid.* 92.3
Morgencap *Germanis siue* Morgangheba *Langobardis quid.* 144.21
Mos ex consuetudine fit. 74.18
Mulier quibus casibus in feudo succedat. 191.20
Muliebris feudi successionem aliter à Gerardo quàm ab Oberto concludi. 50.37,& inde
Muliebre feudum aliud à feudo quod habet mulier. 50.32
Muliebre in feudum filij & filiae succedunt aequaliter. 50.34
Multae pars aut tota vt iudici adiudicetur, frequens Gotthorum legibus. 211.32
Multam inuadiare quid. 211.40
Munburnie, manibours, mambour *voces Gallicae quid.* 81.31
Munder *Germanis quis.* 81.30
Mundiburnium quid. 81.29
Mundualdus Langobardis quis. 81.39
Mulus Gerardo quis. 38.32
Mutus quare feudum retinere non possit. 38.34
Mutus quo casu retinere feudum possit, ibidem

N

Negantis nulla probatio. 79.9
Nepotes ex filio primogenito, vel filij ex fratre primogenito an repraesentent patrem suum, atque ita patruum excludant. 97.24
Nepos ex filia praefertur nepti si feudum sit muliebre. 167.23.170.8.11
Nepotes in feudorum successione quando concurrant cum patruis. 48.30,& inde
Nepos ex quarto non concurrit cum secundo in successione nepotis ex tertio. 48.37
Nepos succedit auo vnà cum patruo. 40.27
Nepotes concurrunt cum secundo ex successione primi. 48.37
Nepos an auo succederet vnà cum patruo, Othonis tempore gladiatorio certamine definitum fuit 40.28

Nesciens non est inficiator. 126.4
Neustriæ mos de successione filiorum in hæreditate paterna. 98.38
Nobilē æstimari ex genere & vita militari. 212.37
Nobiles iusti qui. 94.41, & inde
Nobilem militem miles plebeius ad pugnam compellare non potest. 212.36
Nobilem de plebeio feudum recognoscere, indignum, quod semper recognouerat à nobili. 61.26
Nobilium milites, vasalli, ministeriales, feudatarij, nobilitatem progressu temporis sibi vindicarunt. 4.43
Nobiles omni ætate à plebeijs distincti. ibidem
Nomina non sunt neque mobilia neque immobilia, sed immobilium iure censentur. 75.3
Nomina iura incorporalia. ibidem
Nortmanniæ dux homo ligius Regis Franciæ. 186.39
Nuptialitium herilis filiæ elocandæ caussa domino à vasallo iure fidelitatis quibusdam locis debetur. 89.5

O

OBertus de ortò consul Mediolanensis, auctor II. & III. libri feudorum. 1.14
Obertus de Orto reprehenditur. 10.28
Oberti & Gerardi de feudi muliebris successione dissensio. 50.37, & inde
Obligare pecuniam etiam veteres dixere. 212.1
Obligatio quæ non cœpit à defuncto, non potest incipere à successore. 20.15
Occupantis non vulnerantis fera censetur. 27.34
ὁμόκλαροι *fratres Pindaro qui.* 100.4
Oppidis pacis violatoribus quæ pœna irroganda. 218.12, & 220.5
ὅρκος ἀντεπαγόμενος. 149.24
Ordines tres in Langobardia. 11.16
Origo feudi & constitutio semper obseruanda. 108.1. 113.15
ὀρθρίου δῶρον *quid.* 144.23
Otho Imperator pollicetur Ioanni XII. opem quasi dominus non quasi vasallus. 88.18
Othonis I. Imperatoris tempore gladiatori certamini placuit committi an auo succederet nepos vnà cum patruo. 40.28

P

PActa formant inuestituram. 49.32
Pacti inuestituræ eædem probationes obseruandæ atque ipsius inuestituræ. 79.12.25
Pactiones contractuum ita aliquando sunt dispares, vt nouas appellationes excogitare sit necesse. 43.4
Pactiones de non succedendo in feudis tantum præcipuè vim suam exercent. 145.21
Pactiones de succedendo vel non succedendo valent in feudis, non tamen in alodijs. 108.25
Pactiones priuatorum legibus omnino abrogare non possunt. 145.19
Pactiones de non succedendo sunt valde contrariæ legibus. 145.20
Pactione habita cum domino in inuestitura fieri potest vt filiæ in feudum succedant. 144.12
Pactione fieri potest vt filij in feudum non succedant, & quomodo. 144.12, & inde
Pactio vt filij non succedāt in feudum, strictius accipitur in alodijs quàm in feudis. 145.16
Pagenses qui & κωμῆται. 172.27
Palatinum Rheni Comitem sacri Imperij Archidapiferum qui conducere debeant. 242.7
Palatinus Rheni Imperio vacante priuilegio est ipsius Imperij prouisor, & quæ nam sit illius id tempus potestas. 249.8
Palatinus Rheni quod officium Imperatori vel Regi Rom præstare debeat in Imperialis curiæ celebratione. 249.5
Palatinus Rheni vacante Imperio dat de feudis imperialibus ex bulla aurea, exceptis feudis Vanlehen. 83.15, & 249.8
Par rain & par baston *Gallis quid.* 77.19
Pares curtis siue curiæ qui. 18.24
Parium qualitas omnem falsi suspicionem tollit. 78.3, & 32
Par in parem maiorem habet iurisdictionē quàm in dominum. 179.13.17
Pares dominum verecundè compellant. 179.18
Parium vt iudices sint, datur optio domino & vasallo, sed domino priori. 106.33
Pares tantùm adhiberi testes inuestituræ quomodo intelligendum. 172 7.22
Pares vel extraneos testes ad iusiurandum adigi à comite vel præposito. 67.23
Pares soli, non alij testes, admittuntur ad inuestituræ probationem, & quare. 18.28
Parium iudicationi quæritur color. 112.12
Pares iudicant inter dominum & vasallos, & qui. 106.8.21.39, & 112.2
Paragium quid. 95.11
Paragij ius. 64.11
Paradogium quid. 95.9
Παραμονάριοι *qui.* 27.5
Parentes his libris sæpè accipiuntur pro cognatis. 64.12
Parentes non succedunt in feudum. 167.19. 168.2
Parentes ad quem vsque gradum dicantur. 41.12, & inde
Parentes quo casu succedant in feudum. 168.4
Parentes Friderico ijdem qui Romano συγγενεῖς. 229.14
Paribiles leges quæ. 23.3
en Parroy ou Paraige *Gallis quid.* 95.24
Pater non potest dare pro filia feudum in dotem, & quare. 91 26. 101.12
Pater non potest vni ex filijs feudum prælegare. 40.33
Paternum feudum quid. 167.24
Paterno in feudo quomodo succeditur. 12.2.26, & 196.4.29
Paternum in feudum post liberos statim fratres consanguinei, & fratrum præmortuorum filij vocantur. 96.23
Paterni feudi indiuisi vnam solùm fidelitatem deberi. 127.19
Paternum feudum monachismo amittitur & ad quem redeat. 113.7
Paternum feudum si fuerit diuisum, quot partes, tot erunt fidelitates. 127.21
Paterno in feudo est successio inter fratres consanguineos. 49.3
Paternum in feudum post consanguineos admittuntur agnati. 96.25

Patronis munera debebant liberti, vt dominis vasalli, sed diuersa ratione. 87.33
Patronus translatitiè pro eo qui caussam agit acto ris vel rei. 4.9
Patronus respondet clienti. 4.8
Patruus patrueli proximior est. 48.38
Pax quoto ætatis anno iurari debeat. 218.3, & 219.33
Pacis violatoribus iuxta varia statuū genera quæ pœna irroganda. 217.33
Pacis siue induciarum tempore hominem occidenti vel vulneranti quæ pœna irroganda, & quomodo se purgare possit. 208.1, & 211.19
Pacē iurare nolentibus pœnam grauissimam proponi. 220.19
Pecuniam alligare siue obligare etiam veteres dixere. 212.1
Pecunia quæ interuenit inter aduocatū & clientem non dicitur locatio & conductio, sed honorarium. 17.13
Pensiones rebus immobilibus adnumerantur. 7.12
Perfidiæ caussa amissum feudum ad dominum redit. 121.7
Periculi quod in purgationibus fiebat, formula. 23.9
Persona filiæ in feudum accidens feudi originem nō commutat. 109.2
Pfaltz grauij *qui, & vnde dicti.* 10.11
Picariæ quid. 207.8
Pigneratio quæ prohibeatur fieri ex feudo. 90.9, & 2.33
Pigneratio siue totius feudi, siue partis illius facta sine consensu domini, nulla ex constitutione Friderici. 202.21, & 204.10
Pignus, hypotheca, fiducia, ἀντίχρησις inter se differunt, & tamen omnia pignora. 43.7
Placentinæ Synodi acta. 9.3
Placentinorum mores de feudis. 1.24
Plebeij à Nobilibus omni ætate distincti. 4.43
Plebeium substitui non posse pro nobili domino, à nobilibus feudatarijs contenditur. 61.25
Plebeius miles nobilem militem ad pugnam non potest compellare. 212.26
Polonia pendet ab Imperio. 15.12
Pontificis Rom. creandi potestas quondam penes Imperatorem. 88.16
Portus & Ripatica quid. 206.26
Possessione feudi non traditæ vasallo post inuestituram & fidelitatem factam dominus ad quid teneatur. 18.31, & 88.23
Possessio vitiosa non facit rectum feudum. 81.39
Possessionem dare plus est quàm inuestituram concedere. 19.30
Possessor præscriptione xxx. annorum poterit se tueri aduersus ius commissi vel petitionem ἀσδεκτικῶν, vel reliquorum siue ὀπισθοτελειῶν. 71.2
Posteritati suæ quisque consulere vult, & qua ratione. 110.5
Prædiorum conditiones & qualitates sola domini voluntas tollit, non vetustas. 71.3
Prædijs militaribus onus militiæ cohæret. 4.37
Prædium militare, quod nunc feudum dicitur, à milite ne alienetur cautum est à Constantino Porphyrogenneta. 5.8
Prædium emphyteuticum etsi vendi non possit, domino non denuntiato, pignerari tamen potest. 204.15
Prædia militaria quo distent à feudis. 233.28
Prædia militaria quæ relata sunt in codices militares, alienari non possunt. 233.21
Prædia militaria comparantur feudis. 233.23
Prædiorum feudalium quæ distrahi possint, quæ ve heredibus conseruari debeant. 5.19
Præpositus est missus Comitis aut vicarius. 67.26
Præscriptione xxx. annorū possessor poterit se tueri aduersus ius cōmissi, vel petitionem ἀσδεκτικῶν, vel reliquorum siue ὀπισθοτελειῶν. 71.2
Præscriptione nulla repelli dominum reuocantem alienationem feudi sine suo consensu factam, ii. Friderici caput. 160.5
Præscriptio nihil obstat vasallo vel domino feudi nomine ius suum persequenti. 70.39
Præscriptio quæ obstet agnatis in iure προτιμήσεως. 131.29.
Præscriptio an detur emptori prædij militaris. 233.32
Præscriptio feudi longissima quæ. 126.24
Præscriptionem xxx. annorum obstare domino reuocanti alienationem feudi. 160.22
Præsumptio aliquando efficit vt iusiurandum deferatur domino pro quo ea videtur esse. 161.13
Precariæ quid & quomodo & cum quibus contrahantur. 42.33, & inde
Precaria quid à feudo, libellaria & emphyteusi distet. 43.31
Precaria permittitur Ecclesiæ remunerandæ donationis caussa. 43.17
in Precaria ἀσδεκτικὸν quomodo præstetur. 43.43
non Pretium, sed honor est quod dat vasallus domino. 17.8
Primogeniti appellatione non contineri primogenitam, vbi de more as primogenito conceditur. 99.3
Primogenitus in Neustria ipso iure assem occupat. 98.37
Primogenitus plerisque locis in assem nō vocatur, sed excipuum aliquid habet. 98.43
Primogenitus more antiquo Francorum succedebat in assem. 98.41
Primogenito datur ius successionis in assem familiæ conseruandæ caussa. 99.4
Primogenitæ cur ius successionis in assem non datur. 99.4
Principum beneficia plenissimè interpretanda quomodo intelligendum. 51.31
Principum feudorum inuestitura & collatio soli Imperatori vel Regi Rom reseruata. 249.19
Principum priuilegia restrictè accipienda. 51.22
Principibus Electoribus sacri Imperij ius cudendæ monetæ concessum. 253.26
Principum Electorum vt annui conuentus habeantur, & quo tempore. 255.27
Principum Electorum sacri Imperij priuilegia ad iurisdictionem pertinentia. 254.16
Principes Electores quomodo regalia ab Imperatore accipiant. 270.35
Priuatus sæpe obuiat iustitiæ. 46.21
Priuilegia principum restrictè accipienda. 51.22
Priuilegia regū & Regni Bohemiæ. 251.29, & inde
Priuilegiarius aduersus priuilegiarium non vtitur priuilegio. 102.35

Probati

Probationibus deficientibus iusiurandum arbitratu iudicis dari. 148.6.149.8

Probatio inuestituræ factæ aut non factæ cui incumbat. 63.6.& inde

Proclamator quis. 212.6

Pronuntiationem extinguit prouocatio. 62.19

Propinquis non dari ius προτιμήσεως. 229.8

Proprietas prædiorũ feudalium est dominorũ. 3.30

Proprietate ex felonia omni priuatur dominus, qua & vasallus feudo. 166.8

Proprietas fundi in feudum dati penes dantem remanet. 118.12

Proscriptum non esse domo recipiendum. 212.10

Προσήκοντες *in iure qui.* 12.28

Προτίμησις *est priuilegium.* 102.37

Προτιμήσεως *iuris vsus varius secundum diuersarũ regionum varios mores.* 131.31,& inde

Προτιμήσεως *in ius qui vocentur.* 231.21

Προτιμήσεως *vt tollatur testatò denunciandi sunt quorum interest antequam venditio fiat.* 231.29

Προτιμήσεως *ius dominus habet, & quod tempus ei detur.* 82.21

Προτιμήσεως & ἐσδεκτικῶν *vno electo variari à domino non potest.* 82.26

Προτιμήσεως *iure agnatum proximiorem vti posse aduersus remotiorem agnatum qui feudum emit.* 131.32

Προτιμήσεως *ius non competit domino si venditur feudum proximiori agnato.* 82.29

προτιμήσεως *ius cõsensu amittitur.* 157.29, & 231.36

προτιμήσεως *iuri derogare non possunt potentiores.* 232.4

προτιμήσεως *ius iure ciuili dari conuicanis, non propinquis aut socijs.* 229.8

Προτιμήσεως *ius nõ habent agnati facta refutatione in manus domini.* 102.34

Πρότιμος *aduersus* πρότιμον *nõ vtitur iure* προτιμήσεως. 102.36

Prouinciæ quomodò tradantur. 77.15

Prouocatio extinguit pronuntiationem. 62.19

Pubertas plena Romanorum iure quæ. 219.35

à Pubertate fidelitas infra quod tẽpus dãda. 130.13

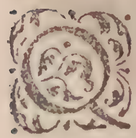
Pubertas ex quot annis æstimanda pro variarum regionum moribus. 130.20,& inde

Pubes omnis doli est capax. 130.3

Pugnam non fieri de felonia aut de infidelitate vasalli. 158.19.24

Purgationis olim tria genera. 22.14,& sequent.

Q

Vestes *Bourbonis quid.* 87.30

Quæstionẽ ob vnũ testem non haberi, ne de seruis quidem alienis. 149.15

Quaternatum feudum quod. 47.21

R

Aisogueldum quid. 217.27

Ratihabitio domini & agnatorum in alienatione feudi consensum imitatur & retrotrahitur. 157.26

Rectum feudum quod. 8.33

Redemptio siue ἀνάκαμψις *non efficit quin feudũ semper sit gratuitum.* 118.22

Redemptio siue restauratio feudi tacitè debetur domino mortuo vasallo, etiam si non expressum sit in fidelitatis formula. 87.1

Redemptionis feudi onus est tantùm in limite transuerso, non in directo. 64.1

Redimendi feudi modus. 64.5

Refutare his feudorum libris quid. 102.13

Refutatione facta in manus domini agnati non habent ius προτιμήσεως. 102.34

Refutatio partis feudi in manus domini facta liberat vasallum seruitio, non honore. 157.5

Refutatio feudi quomodo fieri debeat. 90.22,& 102.13,& inde

Refutatio feudi quo casu tacite fieri potest. 102.16

Refutationis in fraudem factæ consideratio. 103.32

Refutatio quo casu soluat seruitio non honore. 103.26.199.15

in Refutatione non est necessarius consensus domini & agnatorum. 157.31

Refutari potest feudum pro parte in manus domini. 103.25.157.2

Refutantur adquisita. 164.29

Refutãdo feudum, si id velit vasallus in filiam vel in extraneum, vel in vlteriorem agnatum confirmare volente domino, agnati consentire debent, & quare. 157.32

Refutatio fieri potest inuito domino. 157.38

Regalia iura quæ. 205.31,& 206.9

Regale feudum Gallis Fief de haubert. 47.24

Regale feudum à Gallis quibus appellationibus dicatur. 47.22

Regale feudum iure successionis adquiri, vsurpatum est. 47.29

Regali in feudo mortuo vasallo olim opus fuit quasi noui beneficij noua inuestitura. 47.27

Regalium conferendorum ius. 118.39,& inde

Regale feudum est indiuiduum. 133.36

Regale feudũ ex Friderici sententia non diuiditur sed maiori natu cedit, & quomodo. 47.36,& 48.32

Regali in feudo iure non est successio. 47.18

Regalia quomodo Principes Electores ab Imperatore accipiant. 270.35

Reisa *Germanis olim quid.* 217.23

Regis valuasores qui. 11.13

Regna quo modo tradantur. 77.14

Relief ou rachapt *idem Gallis quod Græcis* ἀνάκαμψις. 64.2

Religione feudum amitti. 126.32

Renouatio aptissimo vocabulo ἀνάκαμψις *dicitur.* 43.24

Repræsentationis iuris vis. 98.16

Repræsentationis ius in feudis quomodo considerandum. 97.98,& inde

Repræsentationi locus est in infinitum in directo limite. 97.23

Repræsentationis ius est solis fratrum filijs in limite transuerso. 97.22

Repudiantur delata nondum adquisita. 164.28

Rerum ampla diuisio. 74.36,& inde

Res mancipi & nec mancipi. 109.10

Res est materia feudi. 118.15

Res alienari prohibita in feudũ dari nõ potest. 82.1

Rei præsentia per se sola facit vt tradita eius possessio videatur. 77.32

Res communis potest dari in feudum, & quomodo 171.31.173.9

Res indicatæ pars iuris ciuilis. 108.8

Restitu

Restitutio in integrum vix datur pro re mobili. 130.18
Reus per tralationem cliens dicitur vel susceptus. 4.10
Reus non continuò absoluitur actore non probante. 23.36
Reo datur defensio regulariter. 124.9
Reo allegante inuestituram domino rem suã vendicanti incumbit onus probandi, & quomodo. 24.27
Reo dari iusiurandum in feudorum controuersia, quomodo intelligendum. 161.9
Reus qui iusiurandum præit, in numerum sacramentalium computatur. 63.14
Richardus rex Angliæ regno pulsus. 98.4
Rodulphus Imperator ab Othacaro repetebat Austriam, & quo iure. 51.27
Rom. legibus nihil cautum est de feudis. 73.28
Romanorum iure pubertas plena quæ. 219.35
R. Pontifex sæpe cõcessit Imperatoribus & Regibus vt Episcoporũ inuestituram facerent per anulum & virgam. 9.40
Roncalia siue Roncaliæ campi, & vbi siti. 58.22. & 150 11
Rusticus militem ad pugnam compellare non potest. 212 36
Rusticus accusatus à milite violatæ pacis quomodo se purgare debeat. 212 33
Rusticus militem violatæ pacis reum deferens quomodo audiatur. 212.29
Rusticis armorum vsus interdictus nisi in vsum itineris. 210.19.213.12

S

Sacramentum fidelitatis. 4.33
Sacramentum præcipuum vasallorum quod. 4.33
Salica lex est Francorum Orientalium. 13.21
Salica lex à quibus data. 13.20
Salica lege Francorum Oriẽtalium ὑπόβολον quomodo constituatur. 144.30
Sanglier *vox Gallica vnde dicta.* 21.30
Sanguinis ius non affertur ab adoptione. 128 17
Sanguini dantur feuda. 128.18
Saxonum iure quomodo res alienari prohibita vendi possit. 82.10
Saxoniæ dux Imperio vacante vbi sacri Imperij prouisor. 249 29
Saxoniæ dux quod officium Imperatori vel Regi Rom. præstare debeat in Imperialis curiæ celebratione. 249 6
Saxoniæ ducem sacri Imperij Archimareschalcũ qui conducere debeant. 242.9
Senior appellatur dominus feudi, licet prouectæ ætatis non sit, ea forma qua senatores & presbyteros dicimus. 4.13
Scabinorum vox vnde. 23.7
Scipio non transfert possessionem feudi, nisi tradatur in re præsenti. 88.27
Scutiferorum feuda ad libitum dominorum non possunt adimi, dum tamen seruiant laudationem curiæ. 18.32, & 176.12
Sententiæ iuris paulatim increscunt. 41.13
Seruitia quomodo moderanda. 178.11
Seruitiũ pluribus dominis quomodo faciẽdũ. 178.15
Seruitio etiam certo vasallus liberatur si domino feudum pignori obligauerit sub lege ἀντιχρήσεως. 79 33
Seruitij omissi culpa liberat se vasallus certa mercede. 58 39.198.33
Seruitio non honore quo casu refutatio vasallum soluat. 103.26.199.15
Seruitia militiæ cohærent feudis. 201.9
Seruitia à vasallo sũptibus domini præstari. 193.11
Seruitutis tria genera Stoicis. 3.6
Seruitus ἐν κτήσει. 3.8
Seruitus στερήσεως αὐτοπραγίας. *ibidem*
Seruitus ἐν ὑποτάξει. 3.9
Seruitutis prædij in feudũ dati vasallus vtilẽ habet vindicationem, & si possideat exceptionẽ. 91.7
Seruitus indiuidua, etsi cõmunionẽ recipiat. 100.37
Seruus potest de feudo inuestiri, sed id adquirit domino. 83.12
Seruos etiam post delatam hereditatẽ manumissos in feudum non succedere. 129.17, & 192.26
Serui dominis suis eadem plerumque munera præstabant quæ vasalli dominis suis. 87.29
Sexus prærogatiua fidei sæpe maris stabitur potius quam fœminæ. 124.32
Sicilia pendet à summo Pont. 15.11
Singulari certamine qui pugnat singularis dicitur, qui & μονόμαχος. 21.27
Sold *antiqua vox Gallorum & Germanorũ.* 3 42
Soldatæ loco sportularum dãtur feudum de camera vel de caneua obtinentibus. 3.41
Soldatæ feudum nihil distat à feudis ærarijs cellarijsve. 18.43
Soldurij similes vasallis plebeijs. 95.7
Soldurij Iulio Cæsari alijs solidurij qui. 3.43, & 4.5
Soldurio mortuo eius commoda finiuntur. 11.24
Solidorum æstimatio. 59.9
Solo quæ cohæreant. 75.8
Spadones qua ætate pubescere dicantur. 130.31
Sportulæ rebus immobilibus adnumerantur. 7.12
Stoicis tria seruitutis genera. 3.6
Striga vox Græca quid. 31.28
Successionis ius in feudis cõsensu cõsumitur. 154 29
Successione vel inuestitura feudũ adquiritur. 16.11
Successionis delatæ tempus vt in alodijs, ita & in feudis spectatur. 193.8
Successio quando deferatur. 193.9
Successorio edicto est locus in feudo repudiato, non in refutato. 164.26
Successorum qualitas diuersa. 20.28
Superficiarius fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habet. 91.13
Σύζυγος *D. Paulo quid.* 87.41
Συνοδῖται καὶ σύναρχοι *qui.* 5.32
Synodi Placentinæ acta. 9.3

T

Taciturnitas vxoris iussum imitatur. 182.20
Temporis breuitate nimia licentia constringitur. 82 20
Tenir Fiefs & tenir en Fi. fs. 7 19
Testium duo genera. 147.20
Testes in facienda inuestitura qui, & quot requirantur. 78.30
Testes ad probandam inuestituram quot sufficiant. 67.28

Testibus qui à reo producti fuere, dicentibus se inuestituræ non interfuisse, iam non reo, sed actori iusiurandum defertur. 67.37
Testes extranei quando adhibentur inuestituræ 172.9.22.
Γεώρετρον quid. 92.27
Theutonico regno quæ prouinciæ cõtineãtur. 160.32
Thomas toto libro de regimine principum delirauit. 10.24
in Thuringia à lanceâ in fusum hereditas non transit. 14.16
Ticinensium mores de feudis. 1.22
Traditio possessionis vacuæ inuestituram sequitur. 19.29
Traditio fidelitatem, vt fidelitas inuestituram, sequitur. 88.23
Treuerensem Archiepiscopum sacri Imperij per Galliam & regnum Arelaten. Archicancellarium qui conducere debeant. 241 38
Tricassinorum mores de iure προτιμήσεως. 132.6
Tricassinorum aliarúmque nationum moribus siue plebeiæ nobilibus, siue nobiles plebeijs nubant filij melioris parentis conditionem sequuntur, nobiles. 144.39
Trimarchisia quid. 10.39

V

Valuasini qui, & eorum cõditio. 94.30
Valuasino potest adimi feudum nisi certis casibus. 39.28
Valuasinorum feuda quæ. 18 34
Valuasinorum feuda curia Mediolanensis temere auferri non patitur. ibidem
Valuasóres Regis qui. 11.13
Valuasóres maiores hodie impropriè Capitanei dicti. 52.25, & 32
Valuasóres regis feudum dare possunt. 11.17
Valuasóres maiores siue valuasóres regij qui. 94.28
Valuasór maior qui pacem violauerit quot libris auri multetur. 218.14, & 220.9
Valuasórum in feudo quod non recta emanat à principe iure est successio. 47.17
Valuasóres minores qui. ibidem
Valuasóres minores qui pacem violauerint quot auri libris multentur. 218.16, & 220.11
Valuasóres minores quomodo tollere possint beneficium minimis valuasóribus. 52.9
Vanlehen *feudum quid.* 60.26
Vanlehen *feudorũ inuestitura & collatio soli Imperatori vel regi Rom. reseruata.* 249.19
Vasalli siue Vuassi qui, & vnde dicti. 2.37
Vasallorum diuisio & nomina. 93.94 per totum
Vasalli non serui, sed ἀντίδουλοι. 2.28.43
Vasalli à Clientibus separantur. 3.10, & 27
Vasallus beneficiarius, beneficiatus, & χαριςηκάριος appellatur sæpe. 7 25
Vasalli cur Comites Corn. Tacito dicti. 201.10
Vasalli quidam, plebeij. 95.5
Vasallo respondet dominus feudi. 4.11
Vasallus casatus quis. 37.40
Vasallorum conditio. 3.13
Vasallus imperfectus quis. 155.6
Qui vasalli Cor. Tacito, Glossis συςρατιῶται dicuntur. 4.31
Vasallorum nomen nõ Latinũ sed externum. 4.28
Vasalli & cliẽtes in quibus cõueniãt. 87.30, & 88.8
Vasallo dominus est veluti coniux quasi communi fidei vinculo coniunctus. 87.40
Vasallus quo casu non habet euictionem aduersus dominum. 179.32
Vasallis sufficit voluisse, licet non seruierint. 58.5 & 156.8
Vasalli quidã plus quàm fidẽ debere videtur. 86.38
Vasalli à dominis sportulas vel cœnam rectam non ferunt. 3.39
Vasallus ligius quis. 186.36, & inde
Vasallum non cogi pro vno feudo duas fidelitates facere. 191.1
Vasallus quid iurisdictionis ratione domino promittat. 86.10
Vasallus non homologus duorum dominorum esse potest. 86.28
Vasallus homologus in præstandæ fidelitatis formula separãdus ab eo q̃ homologus nõ est. 86.25
Vasallus non tenetur adesse domino in iniusto bello. 138.8.22
Vasalli non continentur curtis alienatione. 134.17
Vasallum domino iustitiam facere teneri quomodo intelligendum. 119.21
Vasalli petitio quare prius discutienda quàm domini. 179.5.25
Vasallos probos habere magni interest domini. 121.18
Vasallo eripi feudum sine damno & fraude non potest. 102.22
Vasallo feudum ijsdem ferè caussis eripitur quibus filius iure exheredatur. 120.3
Vasallũ sumptibus domini seruitia præstare. 193.11
Vasalli liberi plerumque ἀντὶ ἀσδεκτικῶν nihil debent præter manus porrectionem & deosculationem. 6.40
Vasallum amittere feudum, si non iuret fidelitatem intra annum & diem, primum Friderici caput. 160.4
Vasallus maior condemnatus iudicio parium, si prouocet ad principem, nihil innouari debere. 62.10.18. & 196.25
Vasallo nescienti rẽ de qua ei fit inuestitura, alienam esse, datur actio præscriptis verbis vel condictio ob rem dati, & quomodo. 89.4
Vasallo allegante inuestituram, domino negante, quid agendum. 66.5. & 67.14
Vasalli sequuntur curtem Ecclesiæ alienatã. 221.2
Vasallus transigere de lite feudi potest inscio domino. 136.28
Vasallus conditionem feudi non deteriorem sed meliorem sine domini & agnatorum voluntate facere potest. 90.5.91.25, & inde 9, & 102.30
Vasallo interdictũ vnde vi quo casu cõpetat. 114.28
Vasalli si dominis petẽtibus & quiritãtibus aduersus hostes defuerint, quid iuris constituendũ. 58.6
Vasallus quæ teneatur indicare domino. 126.12
Vasallo feudum nõ eripi nisi iudicio pariũ cognita & conuicta culpa. 57.19, & 62.7, & 196.24
Vasallus etiam certo seruitio liberatur, si domino feudum pignori obligauerit sub lege ἀντιχρήσεως. 79.33
Vasallus clericus qua forma debeat probare inuestituram. 67.21
Vasallus ingrati reus domino deficiente probationibus quomodo se expurgare debeat. 198.15

Index.

Vasallus culpæ ratione aut feudum amittit, aut damnum præstat. 198.28
Vasallo sine herede defuncto feudum ad dominum redit. 37.5
Vasallus laicus quomodo probare debeat inuestituram. 67.21
Vasallus habet prædij in feudum dati vtilem vindicationem: & si possideat, exceptionem. 91.7
Vasalli solā cogitationē solumve conatū nō puniri, insidias puniri amissione feudi. 169.28.33
Vasallum artiori non meliori lege quàm ipse habeat, in aliū feudū trāsferre posse. 153.9, & 193.26
Vasallus seruitutis prædij in feudū dati vtilem habet vindicationē: & si possideat exceptionē 91.7
Vasallus plus habet quàm fructuarius. 91.10
Vasallum aduersus dominum non audiri nec in ciuili nec in criminali caussa. 148.27.150.22
Vasallum qui nō respōdet ad delectū reditus annui certa parte multari, III. Friderici caput. 160.6
Vasallus qui non possidet, quomodo probare debet inuestituram. 183.21.29
Vasallus qui possidet quomodo probare debeat inuestituram. 183.21.29
Vasallo datur defensio si dominus dicat inuestituræ instrumentum falsum, & domino qui nouit aufertur. 177.33, & 178.9
Vasallus ex Constitutione Lotharij alienare feudum non potest. 5.7
Vasallus feudi nomine rē in iudicium deducere potest etiā ignorāte domino, & quomodo. 136.18.24
Vasallus iure antiquo feudū vendere poterat. 163.8
Vasallum feudum amittere si eligatur Imperator, nisi alius pro se fidelitatem det. 190.10.25
Vasallus qui miles est, non potest alij quàm militi proprium feudum dare, & quare. 136.10
Vasallus nec totum feudum nec partem vendere, imo ne pignerare quidem potest sine permissione maioris domini. 202 21, & 204.10
in Vasallum est cōdictio caussa dati si fidem fallat; vel etiam præscriptis verbis, si dominus nolit feudum recupurare. 7.9
Vasalli prædia feudalia possident vsusfructus tantum iure perpetui vel temporarij, quorum proprietas est dominorum. 3.29
Vasallus contra fratrem, & filium suum domino opem ferre debet. 143.16.19
Vasallus patri iure naturali & ciuili debet fidem obsequium, honorem: domino feudi iure ciuili tantum. 143.22
Vasallus non debet ferre opē domino cōtra Imperatorem vel regem nisi sit ligius. 143.24
ut Vasallus dominum accusare vel contra eum testimonium dicere impunè non potest: ita nec dominus in vasallum nisi de feudo sit quæstio. 88.5
Vasallus fidelitatem faciendo quid domino promittat. 84.85, & 86, & inde
Vasallus iurat semper sine mentione conscientiæ, puta se inuestitum. 149.32
Vasallus non debet adiuuare dominum contra seipsum, contra patrem, & contra antiquiorem dominum. 143.15.19
Vasallo scienti rem de qua ei fit inuestitura, alienam esse, nō datur actio de euictione sine pacto speciali. 88.33, & 89.4
Vasallus qui fratrem domini sui occiderit non ideo feudum amittit. 155.21
Vasallus qui fratrem suum occiderit, quo casu feudum amittat. 155.22
Vasalli factum non mutat originem feudi in deterius 187.22
Valuasores quis ordo militum. 55.33
Vectigal fictum quid. 226.33
Vehd vox Germanica. 14.1
Venatio omnibus interdicta, & quæ solum concessa 210.25, & 213.14
Venandi ius etiam hodie in feudorum inuestituris specialiter principibus & nobilioribus vasallis ab Imperatore pro beneficio cōcedi solet. 213.15
Venditor ex venditionis contractu præcisè obligatur ad tradendum. 19.35
ob Venditoris moram omne id quod emptoris interest in æstimationem venit. 20.1
Vendere qui potest, potest & pignerare, non tamē contrà. 204.20
Venditori ignorāti dari repetitionē feudi. 135.13.19
Veronensium mores de feudis. 1.23
Vestimentum & vestitura Latinæ voces. 77.2
Vexilum non transfert possessionem, nisi tradatur in re præsenti. 88.27
Vice dominus. 36.26
Villa est pars fundi. 26.27
Virgini non datur ὑπόβολον, sed θεώρετρον. 92.27
Virginia Romana cùm esset patritia, per nuptias facta est plebeia. 144.36
Vota & suffragia in eligendo Imperatore quo ordine perquirantur. 248.18
Vrbanus II. cauit ne vlla fieret ordinatio sine titulo. 9.5
Vrbanus II. in Synodo Placentina Ecclesiasticorum mores licentiámque correxit. 9 3
Vsurpatum est quid significet. 47.32
Vsus pro possessione est. 79.3
Vsusfructus in feudorum iure quid. 3.31
Vsusfructus prædiorum feudalium vtile dominiū interpretibus feudorum. 3.32
Vsusfructus omnium rerum constitui potest, non tamen iure feudi. 7.11
Vsusfructus plerūq; constituitur in vitæ tēpus. 12.38
Vsusfructus ad certum tempus & precario constitui potest. 12.39
Vsusfructus vt ad heredem fructuarij in infinitum transeat conueniri potest. 6.22
Vsumfructum vendere potest fructuarius inuito domino. 204.21
Vuali qui & Britanni et Angli montani priscā linguam Gallicam retinuerunt. 10.42
Vuassi dominici qui. 11.13
VVisigotthorum reges Hispaniam & Galliciam Toleto sede regia tenuerunt. 97.8
Vxor omnia videtur parasse ex rebus viri, quæ nō paret ei obuenisse iure cognationis. 24.21
Vxor nobilis nupta cum plebeio per nuptias facta est plebeia. 144.35
Vxori quādo adquiritur feudi, quoad maritus adquisiuit, actio. 182.17
Vxor plebeia nupta cum nobili nobilitatem per nuptias adipiscitur. 144.33
Vxoris taciturnitas iussum imitatur. 182.20

FINIS.

GERARDI NIGRI DE FEVDIS

LIBER I.

VIVS libri auctorem esse Gerardum Nigrum, argumento est tit.29. quo improbatur feudum datum lege commissoria,& tit.2.§. pen. & 4.§. vlti. quo si in dando feudo conuenerit, vt liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, & vasallus moriatur relicto filio & filia, filius præfertur. vtraque enim sententia Gerardo tribuitur, libr. 4. titu. 63. & 66. Oberto de Orto displicuit. Non est igitur hic liber Oberti, sed Gerardi. vterque fuit Consul Mediolanensis. Otho Frisingensis 2.de rebus gestis Friderici c.12. Aderant,inquit, Cumanorum seu Laudensium Consules de Mediolanensium superbia facientes querimoniam, præsentibus duobus Coss. eiusdem ciuitatis, Oberto de Orto,& Gerardo Nigro. Libri tamen II. & III. auctorem Obertum esse negare non possumus. Liber IIII. est ex variis & incertis auctoribus. Continentur his libris mores quibus in feudorum caussis Ligures siue Langobardi vtebantur.qui plerunque fuere diuersi. vt ecce,Cremonæ,Ticini,Mediolani vasallus feudum poterat alienare sine voluntate domini, Mantuæ,Veronæ & aliis quibusdam locis exigebatur consensus domini.Rursus Placentiæ qui militem inuestierat de feudo hac lege ne in successorem transiret, non poterat eo viuo sine eius voluntate alium de eodem feudo inuestire, Mediolani & Cremonæ secus. Et hos quidem Italiæ mores & ius quod his libris digestum est,aliæ gentes si qua in re propriis moribus deficiantur,libenter obseruant,vt idem planè de his libris statuere possis quod de lege Rhodia Imper. Antoninus,eam in rebus nauticis Romanos sequi, nisi si qua in re aduersetur iuri publico P.Romani:& nos quoque ius feudorum,quo Italia vtitur, sequimur non inuiti,nisi si qua in re pugnet cum legibus aut moribus nostris. Constitutiones autem Imperatorum de feudis,

quas his libris Hugolinus inseruerat, Odofredo teste, quibúsque nos alias adiecimus, proprio libro, id est quinto, conclusimus. Intellecta igitur librorum partitione, materia, auctoribus, pretium curę est de Feudi nomine & definitione vt statuamus aliquid. Feudũ quidã dixere fœdum, vt Guilielmus Imperator in constitutione quadam in Chronicis Flandriæ relata, per quam terris Imperialibus priuatur Margarita Comes Flandriæ ob fidem non præstitam. Vt, inquit, eadem Comitissa in fœdum tenuit. Vocem sanè Feudi Isidorus à fœdere deduxit. Obertus autem à fidelitate vel fide. quod rectius puto, vel eo maximè quòd hi qui rem à domino iure feudi acceperunt dicantur eius esse Leudes siue Leodes, quod est Francorum lingua, *Ses leaux, ou loyaux*. Annonius 3.c. 81. Guntrannus fuit leudis suis beneuolus. Et lib. 4. legum Gottharum. tit. 5. Si inter leudes in expeditionibus constitutus de labore suo aliquid adquisierit, & in exemplo pactionis habitæ inter Guntrannum & Childebertum reges apud Gregorium Turonensem, lib. 9. Leudes illi qui Domino Guntranno sacramenta præbuerunt. & inferius: Cõuenit vt nullus alterius leudes nec sollicitet nec venientes excipiat. & eiusdẽ lib. 8. Credo alicuius ex leodibus nostris esse filium. & 3. A leodibus suis defensatus est. vnde puto Germanos feudum appellare Leudum siue *Lehen*. Nam & pari ratione iidem illi leudes, feudales dicũtur, quod est Frãcorum lingua, *Feaux*, & feudum ius siue res, cuius acceptione fidei dominis exhibendæ vinculo constringuntur. Fideles his libris sæpe. quo nomine olim serui nuncupabãtur. & verò milites etiam qui quid in feudum acceperunt, seruos imitantur. nam tametsi serui nõ sint, seruiunt tamen, & seruitia debent. quæ duo sunt diuersa l. vxori. in fi. D. de vsufrut. leg. Seruum scilicet esse, & seruire, seruitus & seruitium. Potestas domini seruitutem, patientia seruientis seruitium facit. Vasalli igitur non sunt serui, sed ἀντίδουλοι, vt Aeschylus loquitur: & licet sæpe Homines nostri dicantur, quia tamen ea appellatione propriè serui significantur, rectè dixeris non tam eos qui quid à nobis iure feudi possident, homines esse nostros, quàm nobis Hominium debere, quæ vox Hominii cõcinnior est quàm Homagii, qua vtuntur Robertus in supplemento Chronicorum Sigeberti, Helmodius in historia Slauorum, Otho & Radenicus, & Abbas Vrspergẽsis sæpe, & Fridericus Imper. ad Othonem Frisingensem. Hominio, inquit, ac fidelitate nobis facta corona regni de manu nostra Petrus rex Danorũ suscepit. Sed & Vuassi, vel Vasalli nomen, quod eisdem competit, seruitium significat siue comitatum, cùm deducatur non ex eo quòd sint quasi in vasario nobiliũ, & vasa eorum instrumentaq; censeantur, sed à Germanica & veteri Gallica voce *Gessel*, qua significatur comes, qui nobis seruit mercede certa, vnde & Gessatas populos Gallica lingua nuncupatos Polybius 11. & Plutarchus in Marco Marcello scribunt. Licet autem mercenarii aut vasalli serui non sunt, tamẽ vt serui appellatione mercenarii continen

tinentur, ita & vasalli. Mercenarios, quos etiam vocarũt ambactos, seruorum loco esse probat, l.4.D.de vsu & habit. adhibita interpretatione Theophili in §.1.eo. & ita Græci accipiũt l.1.§.familiæ. D. de vi, & de vi. ar. & confirmatur d.l.1.§.si filiusf. & ea ratione furti non tenentur, l.si libertus. D.de fur.l.respiciendum.§.furta.D.de pœnis. Placet ergo nobis Stoicorum sentẽtia, quam Diogenes Laertius refert, tria esse seruitutis genera, vnam quoties non est potestas viuendi vt velis, vt si liber homo carcere contineatur, quam definiunt, στέρησιν αὐτοπραγίας: alteram esse ἐν κτήσει, vt ea qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur: tertiam ἐν ὑποτάξει, vt ea quã seruiũt mercenarii, obærati, addicti, vasalli, cliẽtes. Separo vasallos à clientibus, licet vasalli his libris nonnũquam clientes appellentur, & conueniant in multis. & separationis ratio euidens. Clientibus onus militiæ adnexum non est. Vasallorum conditio hæc est, vt cùm delectus edicitur, in militiam eant, vel vicarium mittant, vel certum censum domini ærario inferant, quod Heribannum siue Haribannum dicitur à Germanorum antiqua voce Here, qua significatur exercitus, quo sensu & Herislit dixerũt l.15. Lang. de exercit. l.17. de eo qui alii antestl. desertionem exercitus. Theodulphus in Chronicis D. Pipinum regem in exercitu derelinquens, & id quod Thedisca lingua Harislit dicitur. Idem Hermannus Comes, libr. de origine Francorum. Heribanni quantitatem definiuit Carolus legum Langobardarum lib.3. Fridericus pro ea portionem certam reditus feudi infrà lib.5. Bannum est generale nomen, quo significatur edictum siue citatio. Heribannum speciale, citatio nempe ad delectum. Vtroque nomine significatur etiam pœna edicto non obtemperantis. Igitur heribannum non tantùm edictio delectus est, sed etiam pœna non respondentis ad delectum, quam & Herischuldam Germani vocant, Auentino teste. Sed, vt alias etiam differentias inter clientes & vasallos exequamur, clientes prædia sua pleno iure possident, vasalli prædia feudalia vsusfructus tantum iure perpetui vel temporarii, proprietas est dominorum à quibus prædia acceperunt beneficii iure, vsumfructum dicimus cum Oberto lib.3. quod interpretes vtile dominium vocãt, propterea quòd vasallus rei in feudum datæ vtilem non directam vindicationem habet, vt infrà 2.tit.8.§.1. quæ tamen ratio vtile dominium non inducit, & verior est Conradi sententia, lib.4.tit.de alie.pat.feudi, nullum esse vtile dominium. Clientes dabant se in fidem patronorum & ab eis ferebãt sportulas vel cœnam rectam. Vasalli vel vltro fidem suam nobis offerunt cessa proprietate bonorum suorum, vel nos collatis in eos prædiis nostris, fidẽ eorum eligimus & sequimur, sportulas vel cœnas à nobis non ferunt, nisi qui feudum quod dicitur de camera vel caneua, quod vere nõ est feudum, obtinent. his sportulas damus, quæ Soldatæ dicuntur li.2.tit.10. à Gallorum & Germanorũ antiqua voce *Sold.* nam & Cæsar ipse scribit Gallis esse deuotos, quos illi Soldurios appellãt, quorũ,

 inquit,

inquit,hæc eſt conditio,vt omnibus in vita cõmodis vnà cum his fruan tur,quorum ſe amicitiæ dediderint. ſi quid iis per vim accidat,aut eundem caſum vnà ferãt,aut ſibi mortẽ cõſciſcãt.Robertus in Supplemẽto Sigeberti: Sũpſit Henricus rex pecunias de feudo vniuſcuiuſq; loricæ. Capitales barones ſecũ duxit.Solidarios verò milites innumeros.Otho 1.c.31. Hoſpites, quos nunc ſolidarios dicimus.Radenicus 3.c.20. Vt largitione pecuniæ milites qui ſolidarii vocãtur colligeret.Clienti reſpon det patronus,vt in x I I.tab.Patronus ſi clienti fraudẽ fecerit,ſacer eſto. & inde ſumpta tranſlatione, qui cauſam agit actoris vel rei, patronus, reus cliens dicitur, vel ſuſceptus.nam & clientes poſterior ætas vocauit Suſceptos & ſummiſſos.l.1.C.de prin.ag.in reb. Vaſallo autem reſpondet dominus,qui & ſenior dicitur,licet prouectæ ætatis nõ ſit, eadẽ for ma qua Senatorẽ & Presbyterũ dicimus,morũ potius quàm ætatis habi ta ratione. Nomen igitur ætatis mite dominus feudi habet,quãuis adoleſcens ſit aut iuuenis. Interea tamẽ,cùm ius feudorũ antiquiſſimũ eſſe Gerardus ſcribat,q ipſe fuit Lãgobardus, ineptè id repetieris ex Lãgobardis ipſis ſiue Gotthis,quorũ leges nihil de feudis habent palàm,nec antiquiſſimũ eſſe nobis vnquã perſuaſeris, niſi id liquidò deduxeris ex moribus P.Romani.quod fiet ita cõmodiſſimè.Fit ſæpe in libris noſtris hominum mẽtio , qua appellatione frequẽtius ſerui ſignificãtur. Sed & liberi,puta actores,procuratores,cuſtodes prædiorũ,inſularii,cõducto res,emphyteuticarii,chartularii,precarii poſſeſſores.His poſſeſſio conceditur ad tẽpus. Quæ actori,feudũ eſt gaſtaldiæ. Quæ cuſtodi,feudũ guardiæ.Iiſdẽ poſtea cœpit cõcedi in perpetuum . quod eſt verũ & pro prium feudũ,atque ita,vt me Obſeruationũ.8.tradidiſſe recordor, pau latim qui erãt actores,cuſtodéſque prędiorũ noſtrorũ tẽporarii, perpetui eſſe cœperunt,Latinúmque Hominum nomẽ retinuerũt, nouum & exterũ Vaſallorum ſiue Leodum & Feudatariorũ acceperũt à principibus & nobilioribus,qui eis ſua prædia in perpetuũ cõcedere maluerũt, ſi militiæ oneribus ſe obligarẽt,inuecta in Italiã nomina,à principibus Germanis,quibus fuere ſemper multi comites (ſic Cor. Tacitus vaſallos vocat,Gloſſæ συςρατιώτας interpretantur)& principũ æmulatio magna,cui plurimi &acerrimi.His,vt ait,præcipuum ſacramentũ erat defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ principis ſui adſignare. quod vulgò ſacramentũ fidelitatis appellamus. Et eadẽ ferè hominum cõditione vſam Græciam Nouella Cõſtantini Porphyrogennetæ περὶ ςρατιωτῶν probat,cuius ſententia hæc eſt. Quædã eſſe prædia militaria quibus cohæreat onus militiæ, ita vt poſſeſſorẽ neceſſe ſit ſe ad militiã cõparare domino edicente delectum:vel ſi nolit aut nõ poſſit ſe ad delectum exhibere,certam eo nomine pecuniã fiſco dependere.quæ feudorũ omniũ lex eſt ſiue à nobili,ſiue à plebeio poſſideantur,ſiue,quod penè idẽ eſt,à milite,ſiue à pagano.Diſtinxit omnis ætas nobiles à plebeiis. ſed procedente tempore qui nobilium erant milites, vaſalli,mi-

niſte

nisteriales, feudatarii, vt rectè Albertus Krantzius scribit in metropoli, etiam nobilitatem sibi vindicarunt. qua de re dicturi sumus 2. tit. 10. At quoties tam vile est feudum, vt non possit possessor se aliúmve in expeditione ex eius reditu tueri, hoc iure vtimur hodie in Francia ex capitulis Caroli additis ad legem Lágobardorum, vt ei adiungatur alius quoad pro modo redituum æquabiliter simul eis miles vnus indici possit. Vt verò ex Constitutione Lotharii vasallus alienare feudum nō potest, ita Constantinus Porphyrogenneta vult, vt prædia militaria, quæ nunc dicimus feuda, à militibus non alienentur. Sed militum duo sunt genera. Quidam ἐκ τῆς κοινότητος, nouitii, caligati, gregarii, manipulares, soldurii. Horum prædia quæ nondum sunt relata in codices militares ex ea Nouella iure militari non censentur. Alii sunt originarii & iusti milites, qui nobilibus adnumerantur. quam differentiam militum Fridericus sequitur in tit. De pace tenen. §. si miles. Et iustorum quidem militum meliora prædia ex Nouella Constantini militiæ sunt tacitè obligata, si equites sint, vsque ad quantitatem 4. librarum auri: si classiarii, qui ab eodem Constantino πλωϊμοὶ & πλωτῆρες dicūtur, vsque ad quātitatem duarum librarum. Supra eam quantitatem prædiorum suorum alienationem habent, intra eam non item. Quòd si prædia eorum quæ eam quantitatem excedunt, nominatim omnia sint relata in codices militares, & hæc omnia heredibus conseruari debent siue militibus siue paganis, non distrahi. Sin verò non sint omnia adscripta militiæ, sed habeat miles iure optimo possessionem aliquam militiæ, functione liberam, quæ alode siue alodium dicitur his libris quasi fidei vinculo soluta, Constantinus vocat κτῆμα ἰδιοπεριόριστον καὶ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, quæ scilicet possidetur proprio iure, non feudi, non beneficii iure, hanc distrahere potest. Illam neque possessor, neque fiscus vendere potest: vel si vendiderit, eidem possessori repetitio competit, indēnitate emptori præstita. quo cessante, agnati eius possessionem reuocare possunt, neque aduersus eos emptori est repetitio, vel reputatio pretii aut meliorationum, auferre tantum potest ea quæ imposuit prædio si recipiant separationem, deficientibus agnatis, succedunt συνδόται καὶ συναίχμοι, id est, consortes, quibus simul militiæ nomine prædia adsignata sunt. Consortibus succedunt milites indigentiores, & his rursus pagani, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸν ἐκ τοῦ κήνσου φόρον, id est ne cēsus fisco depereat. ex quo intelligimus huius generis militaria prædia obnoxia esse oneribus militiæ, vel si refugiat possessor militiá, censui certo, id est, bāno & heribanno: & possideri ea posse tam à paganis quam à militibus. Eius Nouellæ pars quædam est apud Harmenopulum Epitomarum 1. tit. 16. Sed valde corrupta. Legendum, σωτηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν ἱππέων μὲν τεσσάρων λιτρῶν ἀκίνητον κτῆσιν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τεταγμένους πλωΐμους τοῦ τε Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς σάμου. λοιπῶν δὲ πλωΐμων λιτρῶν δύο. Quod subiicitur, est ex eadē No. si quis militem ἐν παροίκου λόγῳ,

id eſt,quaſi colonario iure ſibi ſubiectum retinuerit, atque ita prædia eius militaria inuaſerit, vt damnetur in aureos VI. ex quibus pars dimidia militi detur,pars altera media in fiſcum redigatur. Quòd ſi non inuaſerit ea prædia,ſed emerit, milite ſuæ conditioni reddito, vt pretii repetitionem non habeat,& hoc amplius vt fiſco pœnæ nomine inferat aureos II. Deeſt in Harmenopulo quantitas aureorum. Sin verò cùm alius quidam milites ſedibus ſuis & poſſeſſionibus expuliſſet, vel illi ipſi bonis ſuis ceſſiſſẽt,malè Interpres, ex ſtatione ſua diſceſſiſſent, corruptè etiam in Harmenopulo, ἢ αὐτῶν ἢ ἐκείνων, cùm ſit legẽdum ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίᾳ χρησαμένων, illo, inquam, caſu ſi quis miſeratione ductus milites ſuſceperit quaſi colonos vel mercenarios,eum non teneri. At ſi quis militem caſtris abductum,quæ vocat foſſata,in priuato obſequio detinuerit,eum fiſco teneri in annos ſingulos,quibus illum detinuerit,in aureos VI. eámque ſummam exigi ab excuſſore ſiue diſcuſſore publico, qui vocatur illo loco ὁ ἐξκουατεύσας, vulgò corruptè ὁ ἐξκουσατεύσας. Ex his,quæ diximus hactenus, cùm feudi naturan oſtendant ſatis aperté, facilè eruetur definitio feudi. Quid eſt feudum? Ius prædio alieno in perpetuum vtendi fruendi, quod pro beneficio dominus dat ea lege, vt qui accipit ſibi fidem & militiæ munus aliúdve ſeruitium exhibeat. Ius eſt, non prædium ipſum, vt exponam initio libri.3.& ius vſusfructus. Solet vſusfructus conſtitui in perſonam tantùm. Sed tamen conueniri poteſt, vt & in heredem fructuarii tranſeat. Verùm enim hæc pactio à Iuſtiniano coarctatur ad primum heredem,ne in vniuerſum inutilis ſit proprietas ſemper abſcedente vſufructu, l.antiquitas.C.de.vſufr. Quinimo receptum eſt conueniri poſſe vt ad ſucceſſorem tranſeat in infinitum,ſi modò addatur lex fidei, hominii, ſeruitii, vt diximus,quæ efficit ne ſit inutilis proprietas. Quin & quorundam locorum hi ſunt mores, vt eius anni quo heres vaſalli ſe in fidem & clientelam domini commendauit, reditum integrum dominus ferat,vel vt certa ei ſumma numeretur ἀντὶ τῆς ἀναχάμψεως, ſiue pro redemptione, vt loquuntur,& reſtauratione feudi,& vt ſi mutetur vaſallus venditionis genere domino prę̄ſtetur pretii quinta pars à vẽditore vel ab emptore, ſi id actum ſit,& quintæ quinta,vt ſi vænierit fundus C.XXIIII. ſi mille, CCXL. quæ prę̄ſtationum genera à Leone in Nouellis εἰσδεκτικὰ appellantur, quòd quaſi præſtentur noui poſſeſſoris admittendi & ſuſcipiẽdi cauſſa. Sic fit vt non ſit inutilis proprietas, licet vſusfructus in perpetuum conſtituatur, & pleniori quidem iure quàm ſoleat vſusfructus eſſe. nam & vaſallus fundi ac ſeruitutum vindicationem habet, & fructus ſuos facit quoquo modo terra ſeparatos. quæ non ſolent fructuario dari. Liberi tamen vaſalli plerumque moribus noſtris nihil debent, præter manus porrectionem & deoſculationem. quæ ſunt homnii ſymbola. Annonius 4.c.64. Taſſilo dux Baioariorum more Francico in manus regis Pipini in vaſſaticum manibus ſuis ſemetipſum cõmendauit,

fidelita

fidelitatémque iureiurando promisit. quod ita Ado Viénensis: Tassilo se illi in vasallum commisit. & Richardus: se in manibus Caroli commendauit. Ne dixeris etiam feudũ esse contractum. Ius est potius quod per contractum constituitur, dum scilicet dominus id per inuestituram cedit, quæ cessio datio est, ea lege vt qui accipit fidem, & seruitiũ danti semper exhibeat. Et contractum huiusmodi sequitur traditio, vt infrà 2. tit. 7. §. vlt. & 4. tit. 15. & est ex eo contractu actio de euictione in dominum, vt 2. tit. 8. & aduersus vasallum condictio caussa dati si fidem fallat, vt infrà tit. 20. vel etiam præscriptis verbis, si nolit dominus feudum reuocare. Constituitur autem hoc ius in rebus soli non in mobilibus. Omnium quidem rerũ vsusfructus constitui potest ex S. C. non tamen iure feudi. Quædam sunt res quæ immobilibus adnumerantur, vt annonæ, sportulæ, pensiones, l. Iubemus. 2. C. de sac. Eccl. No. 7. & in his feudum illud consistit quod dicitur de camera, id est, cùm ex ærario siue arca domini vasallo adsignatur stipendium certum, vel quod dicitur de canena, id est, cùm ex cellario domini vasallo præbentur annonæ. Huius generis feudum est in curte domini, vt infrà tit. 2. §. Item siquis. nec est proprium feudum, sed iure feudi cẽsetur: quæ duo sunt diuersa, sicut Gallis aliud est, *Tenir fiefz*, aliud, *Tenir en fiefz*. Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. Illi simile est feudum guardiæ, cùm curti siue domui suæ quasi iure feudi dominus custodem apponit: vel gastaldiæ, cùm actorem præficit: quæ tempore vel morte dantis aut accipientis finiuntur, & definitione non comprehenduntur. quia sunt impropria feuda. Porrò adieci in definitione feudum pro beneficio dari. hæc res efficit, vt feudum beneficium appelletur sæpe, & vasallus beneficiarius, beneficiatus, χαριστικάριος. nam originem ex officio & amicitia trahit, vt infrà, tit. 30. & simili sensu in Constitutionibus beneficiarii dicũtur quibus beneficii loco cura committitur mansionum cursus publici, vel quod aliud officium munúsve publicum. Postremò quod est adiectum de fide, pernecessarium est, nec conuentione mutari potest. nam etsi valeat conuentio, ne iusiurãdum fidelitatis præstetur, ne seruitium præstetur: nulla tamen vis est huius conuentionis, ne fides præstetur. Est enim contra naturam substantiámve feudi. & ideo non est rata habenda, l. cùm precariò. D. de precario. Idem est natura & substantia, & falsa vulgaris interpretum differentia, §. De illa. Instit. de societ.

DE IIS QVI FEVDVM DARE POSSVNT, ET *qualiter adquiratur & retineatur.*

TIT. I.

VIA de feudis tractaturi ſumus, videamus primùm qui feudum dare poſſunt. Feudum autem dare poſſunt, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa, Præpoſitus, ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit feudum dare. Dux, Marchio & Comes ſimiliter feudum dare poſſunt, qui propriè regni vel Regis capitanei dicuntur. Sunt & alii qui ab iſtis feuda accipiunt, qui propriè Regis vel regni valuaſores dicuntur, ſed hodie capitanei appellantur, qui & ipſi feuda dare poſſunt. Ipſi verò qui ab eis accipiunt feudum, minores valuaſores dicuntur.

COMMENTARIVS.

EVDVM dare poſſunt, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa. Itémque Præpoſitus. Dignitas eccleſiaſtica hæc eſt, cui canones deferunt ab Epiſcopo primum locum & rerum Eccleſiaſticarum diſpenſationẽ in Aquiſgranẽſis concilii c.139. Quod autem dicitur de Archiepiſcopo & ceteris, ei obſtat tit.2.§. Item ſi Epiſcopus. quo negatur Præpoſitum vel aliam Eccleſiaſticam perſonam iure feudum dare, longam tamen conſuetudinem in ea re obſeruandam eſſe, quod conſentit cum hoc loco, quo Eccleſiaſticis perſonis datur ius concedẽdi feudi, ita demum ſi hic mos antiquus eius Eccleſiæ fuerit, ſi antiquitus, vt ait hoc loco, conſuetudo eorũ fuerit, quæ eadem verba repetuntur infrà 4.tit.91. Negantur, inquam, iure feudum dare de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur, & hoc eſſe ex decreto Vrbani Pontificis facto in ſancta Synodo,

do, quod tamen in futurum tantum valet, non in præteritum. nec enim ius in præterita constitutum intelligitur, nisi id nominatim exprimatur. Is est Vrbanus II. qui Synodum Placentiæ habuit, in qua Ecclesiasticorum mores licentiámque correxit, & hoc etiam inter cetera canit, ne vlla fieret ordinatio sine titulo, id est rebus quibusdam, vnde se alat, ordinato non adscriptis. c. statuimus. 70. dist. quod Carolus Magnus ita expressit in suis Constitutionibus. Vt nullus absolutè ordinetur sine pronuntiatione & stabilitate loci ad quem ordinatur. Et huius tituli res vetuit Vrbanus Episcopos & ceteras personas Ecclesiasticas in feudum dare: & meritò, quia proprio patrimonii iure ad Ecclesias pertinent, & decimas ac primitias concilium Lateranense, vt Vincentius scribit, non bona profana, non quæ iam olim dederant in feudum, si ad eos redirent ob fidem non præstitam vel quam aliam vasalli culpam, excepto Archiepiscopo Mediolanensi, vt infrà 4 titul. 40. De veteri feudo non est dubium eos inuestituram facere posse. De Abbatis nomine illud non omittam, nonnunquam in historiis Abbates accipi pro nobilibus, quod nomen etiam hodie retinent in montibus Pyrenæis nobiles quidam: & hoc sensu, quantum opinor, Annonius 5. c. 1. Carolus, inquit, ordinauit per totam Aquitaniam Comites Abbatésque, necnon alios plurimos quos Vassos vulgò vocant. & c. 34. Quibusdam Abbatiolas sicut erant integras dedit, quibusdam de Abbatia Martiniana beneficiola donauit. & c. 36. Ludouicus quos potuit conciliauit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus ac villas. Suidegerus in Chronicis Franciæ Gallicis, Abbates, inquit, in antiquis historiis non sunt monachi vel religiosi, sed Barones Magnatésque sęculares, quibus Abbatias vel monasteria princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint. Similia eiusmodi multa olim principes Christiani sibi adrogarunt, maximè vrgente rerum necessitate, quæ in exemplum trahere non debemus. alioquin sequeretur confusio ordinum omnium. nam & legimus Clotharium edixisse vt cunctæ Ecclesiæ Galliarum fisco tertiam partem fructuum persoluerent. Annonii 1. c. 26. & Carolum Marcellum decimas & Ecclesias militibus & laicis cogente bellica necessitate, cùm non haberet quod eis largiretur, vt eum sequerentur possidendas concessisse in Richardi Chronicis, quæ, inquit, vsque in hodiernum diem ab eorum quibus dedit possidentur heredibus. & apud Iacobum Meyerum, in Flandria olim Comites, quod tamen postea sustulit Vrbanus pontifex, clericorum bona sibi vindicasse, siue testati, siue intestati decessissent. erant enim intestabiles. Illud non est incognitum, quod & Sigebertus, & Turpinus, & Gotefridus, & plerique alii Chronographi scripserunt sæpe Romanos pontifices Imperatoribus & Regibus concessisse, vt Episcoporum facerent inuestituram per anulum & virgam, & ne antè Episcopus consecraretur, quàm esset à Rege laudatus & inuestitus. & inde illud Helmodii. Episcopos inue-

inuestire solius Imperatoriæ maiestatis est. qua de re dicemus 3. titul. 1. Nunc de reliquis videamus qui feudum dare possunt. Et ait Ducem, quæ vox desiderabatur antehac, Marchionem, Comitem feudum dare posse. Hi temporarii olim fuerunt, hodie perpetui. quales multos ordinasse Carolum Magnum historiæ narrant, non rei tantùm militaris caussa, sed vt ab eis etiam populus iura peteret, vt in legibus Ripuariorum, cap. 55. & 90. Si quis iudicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit. idem Grauio vel Graphio appellatur, vel Paulo Diacono teste Historiæ Langobardorum quinto, quo nomine iudex significatur. & inde Landgrauii, id est, prouinciæ Comites siue Iudices, & Marchgrauii limitis Comites, Pfaltzgrauii, palatii Comites, qui & maiores domus & præfecti rectorésque palatii dicuntur, vt Eginhartus, Iornandes, Annonius scribunt, Burgrauii, arcis præsidiive comites, & Centgrauii, qui in antiquis Germanorum legibus Centenarii dicuntur, & Gograuii, & Diuggrauii, iudices pedanei. & ita Comes pro iudice accipitur, infrà titul. 28. & in Consti. Friderici de pace tenen. Cœpit & præfectus quilibet Comes appellari, vt nauarchus, vel Eustathio teste in illum Homeri locum,

Εἷς δέ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βουληφόρος ἔστω,

& præfectus equorum regiorum, Comes stabuli primùm, deinde corruptè Conestablus tam in Orientis quàm in Occidentis imperio, cuius appellationis veriuerbium aliud, quod Thomas retulit, libro de regimine principum, miror vt non omnibus moueat risum, quem, vt conciliaret lectoribus, mihi videtur non in eo tantùm, sed in aliis omnibus toto libro delirasse: aut verius sanè non putem summo philosopho & penè ab Aristotele secundo σύνταγμα tam ineptum excidisse. Marchionem autem Obertus 2. titul. 10. intelligebat esse eum qui limiti certo regni præesset, sed ineptè vocabulum à mari deducebat, quòd plerique limites sint maritimi. nota est Francorum vel Germanorum vox *March*, siue *Marche* pro Limite. Annonius 5. cap. 11. Reliquit Marchiones, qui fines regni tuerentur, & hostium arcerent incursus. Scio etiam antiqua Gallorum lingua & Baioariorum & Alamannorum equum militarem *March* appellari, cùm ita Gallos equestrem pugnam instituisse, Pausanias scribit libro decimo, vt singulos equites selectos, equis sequerentur alii duo, qui domini equo occiso suum submitterent, quique domino & sibi inuicem auxilio vel supplemento essent, quomodo aut simili etiam hodie lanceas componimus, & hanc quidem equestris pugnæ institutionem eos vernacula lingua vocasse *Trimarchisiam*, quòd singuli equites constarent ex tribus. equum enim eos marcham appellasse. & ita hodiéque vocitant Britones, quos priscam linguam Gallicam retinuisse simul & Britanos siue Anglos montanos, quos Vualos appellant, Rhenanus comprobauit. nec enim fuit eadem prorsus cum Germanica, cùm Ariouistum

Germa

Germanum Cæsar scribat longinqua in Galliis consuetudine Gallicã linguam didicisse. & Tacitus, Gothinos non esse Germanos Gallicam linguam coarguere. Commune tamen fuit illud March pro equo: vt in lege Baioanorum, Si equus est, quem March dicimus. & alio capite. Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod March falli vocant. & in lege Alamannorum: Si talem equum inuolauerit, quem Alamanni March dicunt. Sed non ideo adsentiot Alciato marchionem interpretanti præfectum equitum. Nicephorus Gregoras 7. ὅπερ ἐν τοῖς ῥωμαίων στρατεύμασιν ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρχέσιος. Significat marchionem Imperatori vexillum prætulisse. Sed ad reliqua transeamus. Duces, Marchiones, Comites, propriè in Liguriæ siue Langobardiæ regno, Regis vel regni Capitanei vocantur. Qui autem ab illis feuda accipiunt, Regis Valuasores, vassi dominici ab Annonio sæpe, & in Synodo Ticinensi corruptè vassi domestici, pro dominici. Et rursus qui à Regis Valuasoribus, minores Valuasores. Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici c. 12. Tres sunt ordines in Lãgobardia, Capitaneorum, Valuasorum, plebis. Feudum autem dare possunt Capitanei Regis & Valuasores, qui & maiores Valuasores & hodie Capitanei dicuntur impropriè, vt infrà tit. 3. & 14. Minor Valuasor in minimum ius feudi proprium non transfert. nam eo mortuo siue liberis feudum quod dederat minimo Valuasori ad Capitaneum redit. quod tamen Mediolani non obseruari traditur lib. 2. tit. 10. Maximè si iam ab antiquo in minimi Valuasoris familia feudum resederit, non si de eo nuperrimè inuestitus fuerit, hic enim plebeiis adnumeratur, sicut soldurius, cuius commoda morte finiuntur. Quinetiam minor Valuasor feudum quod in alium transtulit, etiam si nulla subsit culpa valuasini, quãdocunque libuerit auocare potest, reddito pretio, si id fortè vẽdiderit, nisi valuasinus cum eo Romam, cum qua Langobardis res fuit semper, in expeditione perrexerit: quo casu temerè ei feudum auferre non potest. Sed Mediolani generaliter idem ius est minori valuasori, quod maiori. & hæc omnia demonstrantur infrà §. notandum, & tit. 3. & 2. tit. 10. & 4. titul. 38. Vnde forsitan in titul. 3. pro Moderni legendum est Mediolani.

ET QVIA vidimus de personis, videamus qualia prius habuerunt initia. Antiquissimo enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, vt quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. postea verò eò ventum est vt per annum tantum firmitatem haberent, deinde statutum est vt vsque ad vitam fidelis produceretur. sed cùm hoc iure successionis ad filios non pertineret, sic progressum est, vt ad filios deueniret, in quẽ scilicet dominus hoc vellet beneficium confir-

confirmare,quod hodie ita ſtabilitum eſt vt ad omnes æqualiter veniat. Cùm verò Conradus Romam proficiſceretur, petitum eſt à fidelibus qui in eius erant ſeruitio, vt lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri ſine legitimo herede defuncto,in beneficio quod eorum patris fuit ſuccedat. Sin autem vnus ex fratribus à domino feudum acceperit,eo defuncto ſine legitimo herede,frater eius in feudum non ſuccedit. quod & ſi communiter acceperint,vnus alteri non ſuccedit, niſi hoc nominatim dictum ſit, ſcilicet v t vno defuncto ſine legitimo herede, alter ſuccedat:herede verò relicto,alter frater remouebitur.

Hoc autem notandum eſt,quòd licet filiæ vt maſculi patribus ſuccedāt legibus, tamen à ſucceſſione feudi remouentur, ſimiliter & earum filii, niſi ſpecialiter dictum fuerit vt ad eas pertineat. Hoc quoque ſciendum eſt, quòd beneficium ad venientes ex latere vltra fratres patrueles nō progreditur ſucceſſione ſecundum vſum ab antiquis ſapientibus cōſtitutum, licet moderno tempore vſque ad ſeptimum geniculum ſit vſurpatum,quod in maſculis deſcendentibus nouo iure vſque in infinitum extenditur.

COMMENTARIVS.

VNC incipit Gerardus tractare de origine, proceſſu & ſucceſſione feudorum,quorum ius fuiſſe antiquiſſimum ait.non igitur nuper à Langobardis in Italiam inuectum. Et quidem initio qui quid iure feudi poſſidebant,erant tantùm temporarii poſſeſſores, veluti actores,procuratores, precarii poſſeſſores, qui & homines noſtri dicuntur ſæpe in Pandectis & Codice,& à Græcis οἱ προσήκοντες, οἱ διαφέροντες. mutata enim voluntate licebat domino quandocunque feudum reuocare,exemplo precarii, quod precibus vtendū conceditur tamdiu quamdiu is qui concedit patitur. Pòſt cœpit feudū in annum tantùm concedi, & ſingulis annis renouari vel re ipſa vel patientia,ſicut & precarium conſtitutum ad tempus & locatio conductio patientia renouatur,l.in rebus.§.vlt.D.de prec.l.qui ad certum.D. loca. & huius generis etiam hodie eſt feudum guardiæ vel gaſtaldiæ, id eſt quod fidelis noſter tenet quaſi cuſtos vel quaſi actor prædiorum. finitur enim anno, niſi datum ſit in longius tempus, vt infrà.§. item illud.& tit.6.§.vlt.At deinde feudum concedi cœpit quo ad vaſallus viueret,ſicut plerunque vſuſfr. conſtituitur in vitæ tempus, quamquam & ad aliud tempus certum,& precariò, vt cùm libuerit danti reuocetur conſtitui poſſit. Poteſt etiam ea lege, vt ad proximū heredem

fructuarii

fructuarii transeat, sicut & paulatim obtinuit, ne feudum finiretur morte vasalli, sed ad vnum ex filiis vasalli quem dominus optaret, & tandem vt etiam ad omnes filios vasalli perueniret. quod postea Cōradus Imp. lege lata produxit ad nepotes ex filio, quos vocat auiaticos, idémque Conradus filiis & nepotibus, ex filiis deficientibus, fratres consanguineos inuitauit ad successionem feudi à communi parente adquisiti. Quam aliam originem feudorum quęrimus? His veluti incrementis paulatim feuda constituta sunt, quæ & post Conradum vsus recepit, vt transirent ad liberos mares in infinitum, & ad ceteros qui ex latere coniuncti essent defuncto vsque ad fratres patrueles, id est vsque ad quartum gradum, & nouissimè vsque ad VII. vel etiam in infinitum. Quin & ad extremum cœperunt moribus nostris feuda etiam ad filias transire, & iure patrimonii censeri, saluo censu debito senioribus. Legem autem illam, quæ proponetur libr. V. Conradum promulgasse Gerardus ait petentibus vasallis, cùm Romam proficisceretur, coronæ scilicet Imperii accipiendæ caussa, quam dedit Ioannes XXI. Is est Conradus, Salicus nuncupatus, quòd dux esset Francorum Orientalium, qui Salii dicti sunt. Ammianus Marcellinus XVII. Petit primùm omnium Francos, eos videlicet quos cōsuetudo Salios appellauit. Sigebertus. Franci, inquit, vti cœperunt legibus, & legem Salicam dictauerunt. Separatis libris habetur lex Salica, & lex Frācica. hæc est Occidentaliū, illa Orientalium. Notandum quod ait Conradus, in beneficio quod patris eorum fuerit. nam si beneficium illud siue feudū sibi frater adquisierit, non à patre acceperit, quod nouum dicitur, in eo fratri successionem non dedit, neque si duo fratres communiter à domino feudū adquisiissent. Igitur ex sentētia Conradi fratres in feudo genearchico inuicem sibi succedunt, non in feudo nouo, nisi id nominatim cautum sit in constituendo feudo (feudum enim ex conuentione legem accipit) vel nisi communi nomine communiq; pecunia domino sciente emptum aut bello partum aut communi munere, id est, communibus armis & equis, quæ plerumque vasalli offerebant, vt est in lege Conradi, à domino impetratum sit, vt infrà 19. & 2. tit. 12. Notandū agnatos vocari ad successionem feudi, nō cognatos, vt puta fratres consanguineos, non vterinos, fratres patrueles, non cōsobrinos. nam dominus qui dat feudum, eligit sanguinem, familiam, stirpem generosam & fortem aliquā, nihilq; minus vult, quàm vt ad feudum inuitentur qui seorsum ab ea familia nascuntur. Eadem mens & cogitatio domini facit, vt agnati vocentur, non agnatæ, filii non filiæ, quia mares certiorem generositatis fidem habent, &, vt in optimo libro additur hoc loco, quia fœminæ neque faidā leuare, neque pugnā facere possunt, id est, quia bello gerendo faciendóve idoneæ non sunt, & bellorum necessitas peperit feuda, quæ ratio sumpta est ex l. 18. Lang. de hom. lib. ho. Faida est bellum aut inimicitia, l. 15. Lang. de plag. & compos. l. 10. de success. à Germanico

In lib.4. tit.41.infrà quia feudũ seruire non possunt.

Feed aut *Vehd.* * Fœminæ igitur in feudũ omnino non succedunt. quod ita procedit nisi aliud conuenerit nominatim in constituendo feudo, vel nisi feudum fuerit muliebre, id est, de quo fuerit à primo mulier inuestita, vt infrà tit.4.& lib.4.titu.59.& hoc iure fretus Rodolphus Imp. ab Othocaro Bohemiæ rege repetebat Austriã, vt Aeneas Syluius scribit, quasi ad se reuersam morte Friderici ducis Austriæ defuncti sine masculis heredibus. Othocarus eam retinebat per vxorem̃ Margaritã sororem ducis defuncti. Contrà Rodolphus Austriã negabat feudum esse muliebre. Eodẽ iure defuncto Guilielmo Aquitaniæ duce absque herede masculo relictis filiis duabus, Ludouicus rex totam Aquitaniã quasi feudo aperto sibi vindicauit. quia non erat feudũ muliebre. Constat enim vasallo defuncto sine legitimo successore, feudum ad dominum reuerti. Et hæc quidem in feudo. nam in alode Langobardorum moribus etiam filiæ sororésve succedũt, vt infrà 2.tit.17. Eadem fuit lex olim in Francia Occidentali. In terra Salica secus, vt est scriptum legis Salicæ tit. de alode, atque etiam in Anglia & Thuringia, quemadmodum scriptum est legis Anglorum eodem titulo, ne à lancea in fusum hereditas pertransiret. Sed ad feuda & ius Italiæ redeamus. Cognationis tres sunt limites, Superior, Inferior rectalinea & Obliquus. Superior cognatio, quæ est parentum, non vocatur ad successionem feudi, vt 4. tit. 45. & in constitutionibus Neapolitanis, tit. de bon.foriud. in feudis, quæ liberis ex liberalitate principis vel alio iusto titulo obuenerunt, ascendentes non succedere. quia qui feudum accipit sibi tãtùm & posteris suis accipit. Parentes nõ sunt posteri, cognati ex transuerso nõ sunt posteri. Ergo neque parentes, neque cognati ex transuerso mihi succedere in eo feudo possunt, quod ipse primùm adquisiui. Liberi mei, quæ est inferior cognatio, succedent in infinitum. Sed & si duobus filiis relictis decessero, Primo & Secũdo, & Primo feudum quod adquisieram diuisione obuenerit, in eo Primi liberi in infinitum succedent: & cùm defecerint, Secundus eiúsque posteri in infinitum. ita fit, vt licet mihi cognati ex transuerso in feudũ non succedant, succedãt tamẽ filiis meis qui eis sunt à latere cõiuncti. quoniam mihi sunt liberorum loco. vt ecce, Mihi frater aut patruus meus non succedit, filius succedit, & huic filio meo frater, id est alter filius meus, vel nepos mihi succedit post filium, & huic nepoti patruus, id est, alter filius meus, vel frater patruelis, id est, alter nepos meus. denique in feudum succedunt semper eius, à quo feudum originem cœpit, posteri soli. his deficientibus, feudum ad dominum recurrit, atque ita dominus fratri aut patruo meo aut patri præfertur. quod variis locis inferius demonstrabitur, maximè infrà titu.8.& 2.titu.11.& 4.tit.59. *Sine legitimo herede.* Id est, sine liberis masculis, vt infrà 8. & 4.titu.38. *Legibus.* XII. tab. *Hoc quoque sciendum est quòd beneficium.* Quidam hoc loco accipit beneficium pro lege Conradi, qua primus ex latere vocauit secundum gradum in feudum

dum paternum. Ego pro feudo, nec his libris alio sensu beneficium accipi sinam. Cõtrouersia eadem est, quæ inter Fridericum fuit Imperatorem, & Adrianum pontificem Romanum. Hic cùm satis superbè per literas Friderico exprobrasset obliuionem beneficii de manu sua accepti, collata imperii corona, respondit Fridericus, se imperium soli Deo acceptum referre, Adriani se beneficiarium non esse. Adrianus autem pœnitẽtia actus, vt gliscentem perniciem à se depelleret, ita se excusabat subdolè, beneficium se pro bono facto accepisse, non pro feudo. Re tamen vera ita Adrianum sensisse demonstrabat inscriptio quædam Lateranensis palatii, & senserunt etiam alii plerique, quasi feudi iure regna & imperia à se penderent. Pendet quidem regnum Siciliæ. Cetera pendent ex imperio, Polonia, Bohemia, Anglia etiam aliàs Imperatorem salutauit quasi feudataria. Francia nunquam. Albertus Argentinensis in Chronicis. Francia à nullo haberi dicitur in feudum. *Vsque ad* VII. *geniculum*. Reposui, geniculum, ex Vet. & ita l. 1. Lang. de succes. Omnis parentela vsque in VII. geniculum numeretur. & in lege Salica, c. 46. *In masculis descendentibus*. id est, in liberis, vt infrà tit. 10. & 11. Liberos ergo dicit in infinitum admitti. Agnatos à latere, vsque ad VII. gradum, vt infrà ti. 4. Sed & hos in infinitum admitti defendi potest ex lib. 4. tit. 34. cùm & in alode agnati in infinitum iure ciuili succedant. §. vlt. Inst. de suc. cog. Hunc tantùm locum malè vulgò accipi, de iis qui veniunt à latere aio. & hoc de liberis adscribi par erat, quos Conradus non vocarat vltra secundum gradum.

Notandum est autem, quòd illud beneficium quod à Regis Capitaneis, atque Regis valuasoribus aliis impenditur, propriè iuri feudi censetur. Illud verò quod à minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudicatur, licet aliter in curia Mediolanensi obseruetur, sed quando voluerint, rectè auferre queunt, nisi Romam cum illis in exercitu perrexerint, quo casu in ius feudi transit, vel nisi aliquid propter feudum acceperint. tunc enim nisi restituto pretio auferre non possunt.

Quæ ad hunc §. pertinent, exposui inito huius tituli.

Item illud quod datur nomine gastaldiæ vel guardiæ, & pro mercede alicuius rei, transacto anno potest iure auferri etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi ad certum tempus datum fuerit.

Si verò gastaldi aliquid nomine proprii feudi possederint, non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi per

pares curtis vel breue testatũ potuerint, probare se antequam gastaldi essent, vel postquam desierunt esse inuestituram accepisse.

COMMENTARIVS.

VLGO hic adscriptus est titulus De feudo guardiæ & gastaldiæ. Sed ab optimo libro, tam hic quam duo sequentes absunt. & tit. Quib. modis feud. amit. est huius libri. tit. 2. rectè. nam à tit. De iis qui feudum dare possunt, & qual. adq. & ret. vsque ad titulum, Quib. mod. feud. amit. id agit Gerardus, primùm vt doceat qui feudũ dare possunt, deinde quibus modis adquiratur & retineatur. Adquiri successione vel inuestitura. Retineri proprium feudum iure perpetuo, non id quod dederint minores valuasores. reuocari enim dantium arbitrio. §. prox. suprà, non id quod dicitur guardiæ vel gastaldiæ. anno enim finiri. & his omnibus explicitis, quibus modis feudum amittatur declarare incipit tit. 2. ab his verbis, Quia suprà dictum est, quibus modis feudum adquiratur & retineatur, &c. quæ superioribus primum titulum sufficere perspicuè & euidenter ostendunt. Hoc autem loco ait feudum quod datur guardiæ vel gastaldiæ nomine, & pro mercede alicuius rei, finiri anno, nisi detur ad certum tempus, puta biennium aut decennium, vt infrà tit. 6. §. vlt. Pro mercede alicuius rei, vt quod datur aduocatiæ defensionísque nomine, de quo dicemus in Const. Friderici de pace ten. vel pro mercede oneris alicuius. Hæc in fragmentis Ardizonis, id est lib. 4. ti. 81. appellantur feuda pro vice dominicaria vel villicaria, vel decania, vel aliis angariis, quod perinde valet, ac si diceres, feuda quæ nomine guardiæ vel gastaldiæ, vel aduocatiæ, vel pro mercede oneris alicuius dantur, nisi decaniam non pro dicania, sed propriè mauis accipere, vt Langobardorum & Gotthorum legibus decanus est, non tantum qui in militia decuriæ imperat, sed & qui domi iudicandi munere fungitur, vt aduocatus, vt centenarius, millearius, quingentenarius. & hæc feuda dicuntur impropria, d. lib. 4. ti. 81. rectè, cùm his aduersa vera feuda dicantur propria. Et plerumque, vt dixi, maximè quæ actus aut custodiæ nomine dantur, quotannis renouantur. namque vt annuis vicibus redit annona, ita hæc quæ per caussam quasi seruandæ vel procurandæ annonæ mandantur functiones quotannis resumuntur: & quidem tacitè si modò post annum dominus patiatur eum qui tale feudum acceperit, possidere, exemplo precarii. Quòd si fortè pro eo feudo dominus aliquid acceperit, non ideo minus, vt ait hoc loco, reuocabit feudum post annum etiam non reddito pretio. quia ea pecunia eius tantum anni reditus emptus videtur: & nihil vetat ius etiam proprii feudi modico pretio à domino promereri. non vtique prædii ipsius

verò

vero & iusto pretio, vt §. proxi. suprà, & infrà titu. 5. & 13. 19. 25. & libro 2. titu. 12. & 15. & sic etiam hodie qui veniunt à latere in omnibus ferè Galliæ prouinciis, si velint cognati defuncti feudum obtinere, id redimere debent à domino, vel reditu vnius anni, vel pecunia certa. nec obstat quod dicitur infrà titu. 29. feudum non sub prætextu pecuniæ dari, &c. nam & similiter mandatum dicitur esse gratuitum, & originem ex amicitia trahere, l. 1. D. mand. recipit tamen honorem, salarium, remunerationem, l. si remunerandi, l. salarium. eodem titu. Pretium quod domino dat vasallus, honor siue munus est potius quàm pretium. alioquin beneficium non esset beneficium. Vincentius Speculi doctrinalis 7. cap. 145. Feudum, inquit, appellatur beneficium, licet non sit gratuitum, sicut & dos appellatur donatio propter matrimonium, licet gratuita non sit. & sic inter aduocatum & clientem, licet interueniat pecunia, non tamen dicitur esse locatio & conductio, sed magis opera beneficii loco præberi, & id quod datur ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. quæ postrema Vincentii verba sunt ex l. 1. D. si men. fal. mod. dix. à mensore ab eo ad aduocatum non malè translata. Et ita etiam in deposito quod nonnunquam interuenit pretium custodiæ, l. 2. §. & generaliter. D. vi. bon. rap. ἀντίδωρον est potius quàm pretium. quo genere commodatum pariter & precarium, licet origine gratuiti sint contractus, nihil vetat pretium siue ἀντίδωρον recipere, & dotem ἀντίφερνα. Feudum autem nomine guardiæ datur ei qui quasi custos prædio apponitur, siue casario, id est, casæ custodi, vt Festus interpretatur, vt l. 7. C. de bon. pros. Solet custos separari à fructuario, inquilino, institore, l. 1. §. quod autem. D. de vi, & de vi. ar. l. 11. §. Item si cum plures. D. de inst. l. 90. De leg. 3. l. à filio. §. testator. D. de adim. leg. l. 1. C. de rep. her. l. vlt. C. de delat. Feudum gastaldiæ caussa datur ei, qui quasi actor siue procurator prædiis nostris imponitur. Gastaldus enim siue gastaldio, non multum distat ab actore, l. 20. Lang. de fur. l. 1. & 2. de adq. act. reg. Gastaldis, inquit, nostris curtes nostras prouidentibus vel gubernantibus. & hoc nomine habuere etiam olim Ecclesiæ quædam actorem siue administratorem rerum, capi. saluator. 1. q. 3. Est tamen aliqua differentia inter gastaldum & actorem, l. 1. Lang. si actor. reg. res reg. alie. & infrà titu. 6. eadem quæ inter villicum & dispensatorem, l. 166. D. de ver. sig. l. pen. in pr. D. de adim. leg. & Columellæ inter villicum & actorem siue procuratorem, 1. c. 6. 7. 8. Vt autem custos, ita gastaldus propriè feudatarius non est. quia quodammodo in præsens tantum constituitur, non vt perpetuò eo munere fungatur. itaque Paulus Diaconus, libro 5. Hist. Langob. c. 11. cùm scribit iussu Grimoaldi Langobardorum regis in Italia certas possessiones datas Alzeconi duci Bulgarorum, ita tamẽ vt non Dux, sed Gastaldus vocaretur, hoc significat iure Gastaldiæ datas, nõ perpetuo proprióque feudi iure. Etymum ex Germanica lingua

deduxit Amerbacchius in adnotationibus ad Constitutiones Caroli Magni. Quòd si gastaldus prædium possideat iure feudi proprii, dominus contrà se iure tantum gastaldiæ id dedisse contendat, quæritur cui incumbat onus probandi? & videtur hac in re pugnare hic §. cum §. Itẽ si aliquis. infrà. Finge dominũ repetere feudum quasi gastaldiá. potest enim reuocari post annum, &, vt scriptũ est lib. 4. titu. 94. quod nomine Gastaldiæ vel Guardiæ in feudũ datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest. Constat autem domino reuocanti mandatũ siue gastaldiam probationem incumbere ex d. §. Itẽ si aliquis, qua impleta non poterit sibi possessor possessionem defendere: id est restituere domino feudum cogetur, nisi contrà probauerit se de prædio iure proprii feudi inuestitum fuisse priusquam gastaldus fieret, vel etiá post susceptam gastaldiá, dominum gastaldiá in proprium feudum cõmutasse. Probatio elidet probationem, vt in plerisque aliis caussis fieri solet. At à domino primũ qui feudum repetit quasi gastaldiam, probatio exigitur: qui si in ea defecerit, tuebimur possessorem, etiam si pro sua parte nullas probationes attulerit, modò iurauerit, vt dicemus infrà §. si autẽ controuersia. Hoc igitur loco, *Non valebunt*, sic interpretabimur, vt non possint sibi possessionem defendere domino probante intentionem suam, nisi præstita probatione contraria, quæ quidem (nam & hic adiicitur modus) sumatur ex breui testato, id est breuiculo siue instrumento publico, vt infrà 2. tit. 3. & 4. tit. 1. vel ex duobus testibus idoneis, puta paribus curtis. Hæc probatio satis cõpetens est, ne inopes vasalli grauioribus onerentur impẽsis, vt infrà 4. ti. 88. Sunt autẽ pares curtis, qui & pares curiæ dicũtur nonnunquá, & pares domus, cõuasalli, qui ab eodẽ domino eadémve domo feuda tenẽt, vt infrà tit. 6. §. pen. & 28. & 2. ti. 16. 20. & 4. tit. 35. 36. 55. 60. nõ quasi patricii, vt volunt ignari feudorũ. Curtẽ dixere pro domo, castro, palatio, prætorio. Ideo autẽ ad probationem inuestituræ non alii testes, quàm pares admittuntur, quia coram eis solẽniter fieri debet inuestitura, vt infrà 2. tit. 3. Huius generis feudis quæ tempore finiũtur adiungunt quidam θυρεοφόρων, siue scutiferorum feuda, sed refelluntur eo quòd ex fragmentis Ardizonis scriptum est libr. 4. feuda scutiferorum, vt ad libitum dominorũ possint adimi, rationis non esse, dum tamen seruiant laudationem curiæ. hæc putem esse feuda valuasinorum, quæ etiam curia Mediolanensis temerè auferri non patitur. Citat & in hanc rem Ardizo l. 1. Lang. qual. cum fara sua alicui mig. per. sit. Sed nihil ibi profectò ea de re. malè etiam ibidem vulgò faram pro substantia accipiunt, cùm sit soboles & progenies, auctore Paulo Diacono, 2. Hist. Langob. cap. 7. Ceterùm eiusdem generis sunt feuda de camera vel de caneua siue soldatæ, quæ in annonis nummísque consistunt militi concessa sub onere fidei atque seruitii. finiuntur enim morte dantis vel accipientis, vt infrà 2. titu. 10. nihílque distat feudum soldatę à feudis ærariis çellarariísve, id est, de çamera vel de caneua. Feuda

quoque

quoque habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur, vt infrà 4. titu. 105. rectè. nam & in iure ciuili habitatio ius personale est. Dubitatum olim fuit esset vnius anni, an quamdiu viueret is cui concessa habitatio esset. Sed placuit quamdiu viueret, competere, l. si habitatio. §. vtrum. D. de vsu & habit. Habitatio igitur nō est annua. At guardia & gastaldia prædiorum vnius anni esse intelligitur, sicut annuis vicibus prædiorum reditus disterminantur. Sed de his hactenus.

Si verò Archiepiscopus, Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa inuestituram eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit vt post decessum eius qui possidet, habeat, & antè decesserit quàm ille qui feudum possidet, successores eorum non coguntur eam inuestituram facere vel confirmare, etiam si pares eius curtis adsint testes, vel breue testatum inde sit, nisi ille qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente qui detinet. Sed si ille qui feudum possidet, prius decesserit quàm ille qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici verò iisdem modis quibus suprà diximus, si aliis inuestituram dederint, heredes eorum si rationibus claruerint, omnimodo eam adimplere compelluntur.

COMMENTARIVS.

PROXIME recensui feuda impropria, quæ tempore vel morte finiūtur. Inde quæritur an viuo possessore feudi improprii, cui finem mors allatura sit, possit dominus id in alium conferre per inuestituram, & an successor domini ex causa posterioris inuestituræ ad tradendum obligetur. Aliud est inuestitura, aliud traditio. Inuestitura est cessio feudi solemnis siue contractus, qui sine traditione possessionis per se subsistit. Inuestituram sequitur traditio possessionis vacuæ, vt infrà §. prox. & lib. 4. tit. 15. & plus est possessionem dare quàm inuestituram concedere c. visis. 16. q. 2. At qui inuestituram fecit, præcisè obligatur ad tradendum, nec liberatur præstando id quod interest, d. tit. 15. & idem probat 2. titu. 7. §. vlt. namque ait dominum omni modo compelli ad tradendum, & hoc amplius propter moram obligari in id quod interest. & ita ex venditionis cōtractu verius est secundū Martini sententiā, venditorem præcisè obligari ad tradendū. §. 1. Inst. de donat. Paulus 1. Sent. Si id quod emptū est, neq; tradatur, neque mācipetur, venditor cogi potest, vt tradat aut mācipet.

Et nihilominus omne id quod interest emptoris ob venditoris moram in æstimationem venit, l. si sterilis. §. cùm per vẽditorem. D. de act. emp. Idémque in herede receptum est, vt abscissè cogatur rem legatam tradere, l. si domus. §. qui confitetur. & §. seq. D. de leg. 1. quem etiam cõstat ex mora teneri in id quod interest. Ergo, vt ad rem redeã, si qui me de feudo inuestiuit, prædiúmque tradidit, deinde me viuo te de eodem feudo inuestierit in tempus mortis meæ, quæritur an successorẽ eius posterior inuestitura obliget ad tradedã tibi possessionem vacuã. Et hac in re Gerardus & Obertus separãdos esse censent laicos à clericis, quæ vetus est distinctio Christianorum: licet si generaliter rem tractes, omnes Christiani sint clerici, omnes sacerdotes. Posterior inuestitura quã laicus fecit, successorẽ eius obligat sine vlla distinctione. In clerico distinguitur. Aut enim clericus, qui ex rebus Ecclesiæ duos de eodẽ feudo separatim inuestiuit, ante priorẽ feudatarium vita decessit, aut post. Si ante priorẽ, successor eius non tenetur implere inuestituram. quia obligatio quæ nõ cœpit à defuncto, non potest incipere à successore secundum regulam iuris antiqui. nõ potuit autẽ incipere à defuncto, quãdiu vixit prior feudatarius, quia inuestitura posterior in se conditionem habuit, si prior feudatarius moreretur, cuius morte feudũ ad dominũ redibat. Sin autẽ post priorẽ feudatariũ clericus decesserit, quia hoc casu obligatio cœpit à defuncto, & in successorẽ eius continuatur. quãdifferentiã confirmat lib. 4. tit. 4. & id quidem præcipuè de clericis in precariis cõstituit Lotharius Imp. quod nos trahimus ad feuda, vt infrà ti. 5. l. 2. Lãg. quan. lic. rect. eccl. acta antecess. suor. resc. quæ Cõstitutio concilio Carthaginiẽsi falsò tribuitur in c. de precariis. 10. q. 3. & videtur indistinctè loqui, vt significabitur infrà ti. 27. In clericis, regula iuris antiqui seruatur, vt à successoribus obligationes non incipiãt, fauore Ecclesiarum: In laicis, regula iuris noui à Iustiniano proditi, vt incipiant. nã & successorum qualitas est diuersa. Laicorum successores sunt vniuersi iuris defunctorum successores. Clericorum successores, ecclesiastici iuris nõ defunctorũ successores sunt. Receptũ autem est ferè tota Italia, in posteriori inuestitura non exigi consensum prioris feudatarii, d. tit. 4. & infrà 30. & meritò. nihil enim ei præiudicat posterior inuestitura, quamdiu aduiuit. nam hæc non de feudo perpetuario dicuntur, sed de feudo quod accipientis morte finitur, vt infrà tit. 5. & 31. Proficit tamen consensus prioris posteriori, si eo volente mittatur in possessionem, vt ait hoc loco. Rursus hæc disputatio de duplici inuestitura, ita procedit si in posteriori insit conditio. nã si omnino posteriorẽ inuestieris purè, quasi mox prædiũ traditurus, inanis est inuestitura. & qui eam accepit, aut sciens accepit, aut ignorãs: Si ignorans, actionẽ habet in id quod interest: Si sciens, nullã habet, nisi de euictione conuenerit nominatim, vt infrà 2. ti. 8. & 4. ti. 20. 80. 87. 96. *Si verò Archiepiscopus*, &c. quoniã hi solent res ecclesiasticas in feudum dare. *Iisdẽ modis* in tempus mortis

prioris

prioris feudatarii, coram paribus aut instrumento publico. *Si rationibus claruerint.* id est, si probetur inuestitura per pares cortis aut instrumento publico, vt infrà §. si verò feudum. Si rationes inuestituræ heredibus constiterint.

Si autem controuersia inter dominum & fidelem de feudi inuestitura fuerit: quid iuris sit, videamus. Et si inuestitura facta fuerit coram paribus curtis, aut in breui testato: rectè eum qui inuestitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si verò fuerit in possessione, & mota fuerit ei controuersia à domino: ei defensio detur propter possessionem. Si autem non fuerit in possessione, nec suprà dictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio, qui inuestituram dicitur fecisse. Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla cõtrouersia est, & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit, licet domini esset defensio ex ordine, tamen quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æquitate defensio.

Cùm autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternum: si fuerit in possessione medietatis vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iustis rationibus illud esse paternum probare potuerit: iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio cum xii. sacramentalibus.

Item si aliquis possederit castrum, quod dixerit se pro feudo tenere, & econtra dominus per guardiam dixerit se ei dedisse: domini est probatio. & si poterit probare: tunc ille qui tenet, domino debet restituere, vel probare per pares curtis, vel per breue testatum, postquam in guardiam suscepisset, se à domino pro feudo inuestituram accepisse. domino verò in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet.

Similiter si aliquis possederit castrum vel aliam rem, & dominus dixerit se pro pignore ei dedisse, econtrario ille dixerit se accepisse pro feudo: si potuerit dominus probare quod ei pro pignore dedisset, tunc ille qui tenet, domino restituet, vel probet supradicto modo se postquam à domino pro pignore acce

re accepit, feudi nomine accepisse: & si dominus nō poterit probare se nomine pignoris dedisse, erit defēsio illius qui possidet.

COMMENTARIVS.

VAESTIO est de probatione inuestituræ, & successionis, qui duo sunt modi adquirendi feudi, difficilis & plena scopulis, ad quos dum feruntur incautè, impingunt multi, & pertinent ad eam plures tituli, qui omnes nisi quis diligenter animum aduertat, velitari quodammodo inter se & confligere videntur, & omnium maximè obscurus est tit. 7. infrà, qui hoc loco explicabitur. Feudū aut inuestitura adquiritur aut successione. Qui inuestituram allegat, aut actor est aut reus. Actori incumbit probatio, reo defensio. Probatio est testium idoneorum, vel instrumētorum publicorū productio. Defensio est purgatio, quæ fit dato iureiurando cum iuratoribus XII. Tria erant olim purgationis genera. Vnum, iurisiurandi religio, cùm coniuratoribus siue sacramentalibus XII. cognatis vel adfinibus, vel clientibus, vel extraneis, qui scilicet idem quod reus iurarent. Sunt qui de probitate & religione nostra ita confidant, sintve ita rerum nostrarū instructi peritia, vt non dubitent se vnà nobiscum deuouere. iurabant autem tactis sacrosanctis Euāgeliis, vel armis sacratis, l. 5. 7. 10. Lang. qual. quis se def. deb. Annonius 4. c. 26. Pactū inter Frācos & Saxones sacramento super arma, vt eis mos erat iurātibus, firmatum est. Alterū est lex duellionum probata etiā Cōstitutione Friderici Imp. certis casibus: impia lex, quā rex Lāgobardorū Lintprandus profitetur se propter suæ gentis consuetudinem vetare non potuisse, l. 23. Lang. de hom. li. ho. & hoc genere purgationis diu vsi sunt Christiani, tā in ciuilibus quàm criminalibus caussis, re omni duello cōmissa, quod singulare certamen dixeris rectè, cùm & qui in eam pugnam descēdit, Latinè singularis appelletur. Glossæ enim veteres singularem interpretantur esse μονόμαχον, ἀποχωρητόν: quod nomen Latini etiam tribuunt apro, vt Græci, qui μονιὸν appellāt. delectatur enim solitudine. proinde à Gallis *Sanglier* dicitur, quasi singularis. Tertiū genus purgationis est periculum aquæ feruētis, vel aquæ frigidiæ, vel laminæ candentis. quo etiā diu vsi sunt Christiani, ducto more, argumēto nescio an bono à potione illa quam stupri insimulatis mulieribus dari iussit Moses. quod vsque eò processit, vt & leges scriptæ iuberent adhiberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam aut calidā litium dirimendarum caussa, vt Langobardæ sæpe & militares Friderici imperatoris apud Radenicū, & in pactione pacis inter Alsatiæ principes & ciuitates apud Rhenanum, liber vel personatus seruiens furti reus cum aliquot suæ cōparitatis testibus, plebeius & rusticus aquæ frigidæ iudicio se expurgare iubetur, quod tamen primùm omnium exoleuit in Langobardia, l. 32. Lango. qual. se quis def. deb. Id hac ratione sumebatur, quam & vigere adhuc in Saxonia

xonia Occidentali narrant, vt in flumen demissum, & emersum, pro sonte, submersum pro insonte haberent: vt indicat l.1. Consti. Neapol. De legibus paribilibus sublatis. Quid verò est paribilibus? E tribus purgationis generibus vnum legem duellionum, vt apud Vrspergensem, alia leges paribiles dixerunt, quæ in Gallicis Neustriæ consuetudinibus *Loyx apparissantz*. In legibus Philippi Comitis Flandriæ, quas Neoportuensibus dedit vulneris noctu illati reus, si ita Scabinis videatur. (nomen est Iudicum, quod retinuimus, ex Hebraica lingua deflexum) ferro caudenti se excusare iubetur. Res hæc omnis gerebatur interuentu sacerdotis, qui priusquam periculum fieret Deum, certis conceptísque verbis obtestabatur & adorabat, vt innocentes seruaret, nocentes malè perderet. Helmodius in hist. Slauorum. Offerebant criminibus pulsatos sacerdoti ferro, vel vomeribus examinandos. Et precum formulas prodidit Io. Auentinus Annalium Boiorum IIII. Plerique exibant illæsi. testis oculatus Georgius Pachymerius in Græcorũ historia, & alii innumeri. Mitto indicium per crucem, de quo l. 26. & 33. Lang. qual. se quis def. deb. & in testamento Caroli Magni, apud H. Mutium. Si propter terminos, inquit, aut confinia regnorum orta fuerit controuersia, volumus vt ad declarationem rei dubiæ indicio crucis Dei voluntas & rerum veritas perquiratur. Mitto indicium per corpus & sanguinem Domini, de quo Sigebertus, Ludouicus rex, inquit, ab Adriano comprobandæ suæ innocentiæ caussa ad examinationem corporis & sanguinis Domini inuitatus est, &c. Solemnia erant illa tantùm tria defensionum genera. & horum primum intelligi his libris debet, quoties fit defensionis mentio, non defensio nuda, quæ fit, vt Aristoteles loquitur, ad hominem hoc modo, Vici iam satis, quia quod intendisti probare nequiuisti. quia etiam si actor vel accusator deficiatur probationibus, defendere se reus debet, vel iureiurando cum aliis XII. vel duello vel periculo aquæ feruentis aut laminæ candentis. Nec ambigitur de primo genere defensionis hunc locũ accipiendum esse, cùm se quis iureiurando defendit cum coniuratoribus XII. Vnde si is qui inuestiturã allegat, actor sit, id est, si intendat sibi vacuã possessionem à domino tradi oportere, sic statuamus, eum probare debere inuestiturã per pares curtis, id est conuasallos, aut per instrumenta publica: eo non probante domini esse defensionẽ, puta vt iuret cũ aliis XII. se inuestituram non fecisse, atque ita absoluatur. hoc enim iure feudorũ actore nõ probante, nõ continuò reus absoluitur. namque sicut iure ciuili actore defecto probationibus nõ ideo iudex statim reum absoluit, sed in dubiis caussis, vt omnẽ animo suo eximat scrupulũ, quãdoque iusiurandũ defert actori vel reo, l. 3. C. de reb. cred. l. admonẽdi. D. de iureiur. No. 124. ita hoc casu à domino vnde petitur rẽ tradi ex caussa inuestituræ, etiã si actor deficiatur probationibus, exigitur vt iuret cũ XII. sacramẽtalibus, vel referat iusiurãdũ, vt infrà ti. 28. & in aliis caussis duello res dirimitur.

Itaque non poteſt hæc ſentẽtia abſolutè vſurpari ſemper, Actore non probante reus abſoluitur. Multum tamen hac in re poteſt auctoritas prudentiáque iudicis. quo fit vt dominus nonnunquam iniuratus abſoluatur in totum remiſſo iureiurando, vt infrà 4. tit. 36. §. ſacramẽtum. & §. vlt. nonnunquam coniuratores tantum remittantur. Sanè vno caſu neceſſario ſatis habebit, ſi iuret dominus ſolus non adhibitis coniuratoribus, puta ſi actor vaſallus ſiue gaſtaldus ſit eius ex cauſa alterius feudi, de quo non ſit controuerſia. Honor enim hic ſeniori, id eſt domino debetur, ne quærendis & adhibendis ſacramẽtalibus fatigetur. & hoc eſt quod ait §. ſi verò feudum, licet domini eſſet defenſio ex ordine, id eſt, licet iure exigi à domino iuſiurandum poſſet cum aliis XII. ante abſolutionem: tamen quia actor vaſallus eſt, ex æquitate remitti domino defenſionem, eam ſcilicet quæ fit per ſacramentales, nõ ipſius domini iuſiurandum, vt infrà tit. 6. Opponit ordinem æquitati. Ordo eſt merum ius. & ita lib. 4. tit. 71. Domini, inquit, eſt defenſio ex ordine. Hoc igitur caſu religioni ſolius domini ſtatur: atque ita quod adquiſierit gaſtaldus, id domino cedet, ſi non probet domini inueſtituram, l. 1. Lang. de adq. act. reg. quaſi præſumatur id omne paraſſe ex re domini, ſicut Epiſcopus & curator omnis rerũ Eccleſiaſticarum omnia videtur paraſſe ex rebus Eccleſiæ, quæ non paret ei obueniſſe iure cognationis. No. 123. Vxor ex rebus viri. l. Quintus. D. de don. inter vir. & vx. l. 6. C. eod. Plautus Caſina,

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro, & quod habet partum, ei haud commodi eſt,
Quin viro aut ſubtrahat aut ſtupro inuenerit.
Hoc viri cenſeo eſſe omne, quidquid tuum eſt.

Quòd ſi is qui inueſtituram allegat ſit reus, id eſt, ſi ſit in poſſeſſione feudi, domino rem ſuam vindicanti incumbit onus probandi non iure feudi proprii eam ſe conceſſiſſe, ſed iure gaſtaldię vel iure pignoris, vel quo alio iure. Domino non probante, defenſio eſt rei, hoc eſt iurare reus debet cum ſacramentalibus XII. ſe de eo feudo inueſtitum fuiſſe, vt poſſeſſionem retineat. ſi non ita iurauerit, domino iuranti poſſeſſio reſtituetur, vt infrà tit. 6. & 24. & 4. tit. 57. Vno caſu reus iurabit ſolus ſine ſacramentalibus, ſi ſuperiore anno ſciente & tacente domino feudum poſſederit, atq; ita, vt fit in cauſſa interdicti Vti poſſidetis, poſſeſſionem retinebit, vt infrà tit. 28. §. vlt. & 4. tit. 36. §. 1. Domino autem probante ſe iure gaſtaldiæ aut iure pignoris prædium conceſſiſſe, non iure feudi, nulli defertur conditio iuriſiurandi, ſed potior eſt in lite dominus, niſi contrà poſſeſſor probet per conuaſallos aut inſtrumenta publica pignore vel gaſtaldia poſteriorẽ eſſe inueſtituram, vt ſuprà §. Item illud. & infrà tit. 6. §. pen. & hoc loco §. Item ſi aliquis. & §. Similiter. Nunc de eo dicamus, qui ſucceſſionem allegat, in quo videndum illud etiam eſt in primis, reus an actor ſit, id eſt, poſſideat an non poſſideat.

possideat. Finge, Ego & frater meus diuisimus feudum paternū. mortuus est frater meus sine liberis. ego in partē fratris mei me successisse dico, quòd fuerit paternum feudū. dominus negat. quid fiet? Aut ego possideo portionē fratris mei aut non. Si possideo, domino incumbit probatio, mihi defensio: domino probante, vincor, domino non probante vincam dato iureiurando. Si non possideo, mihi incumbit probatio, domino possidenti defensio: si probauero, obtinebo: si non probauero, vix obtinebo. & hoc est quod ait tit 7. infrà. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, siue possideat, siue non (quæ tamen verba, Siue non, delenda sunt) obtinebit. alioquin nisi probauerit, vel nisi possideat, dominus obtinebit. At rursus in hac specie ita distinguendum est: Aut ego qui non possideo portionem fratris feudi paterni, partem meam habui ex diuisione, aut non. Si non habui, & agam de parte fratris, ac probauero esse paternū feudum, neutri dabitur iusiurandum: si non probauero, domino dabitur, propter supradictam rationem, vt ait tit. 7. id est, propter inopiam probationum, quam dixerat tit. 6. Integra verò mihi erit semper petitio partis meæ, quam nondum habui. Quòd si habui partem meam ex diuisione feudi paterni, licet eam nunc non habeam, vt quia eam partem commutaui cum domino, vel cum fratre, vel quo alio accepta proprietate siue alode alterius prædii, quod cambium vocat §. Cùm autem, ab antiquo verbo cambire, Hermannus. Contractus concambium, hæc res mouebit Iudicem ad deferendum mihi iusiurandum cum XII. vt fieri solet, coniuratoribus, vt infrà 7. nec enim semper iusiurandum datur reo, sed quandoque reo, quandoque actori, prout Iudici videtur, vt infrà 4. titul. 36. §. sacramentum. Et hoc est quod sequitur in §. Cùm autem. Si verò probare non potuerit prædicto modo, id est, si actor testibus vel instrumentis probare non potuerit feudum esse paternum, dabitur ei defensio cum XII. sacramentalibus, videlicet si partem suam habeat vel habuerit ex diuisione. In plerisque Codicibus hæc clausula deest: sed eo modo accepta, omni vitio caret.

Si quis de manso vno feudi nomine inuestituram acceperit, & dixerit quòd omne incrementum pertineat ad eum per inuestituram, si dominus reseruauerit sibi aliquid in ipsa curte, tunc oportebit fidelem incrementi inuestituram per pares curtis, vel per breue testatum probare. Sed si dominus in ipsa curte nil sibi retinuit, tunc omne incrementum iure feudi fidelis obtinebit. Si verò fidelis in possessione incremēti fuerit, non oportebit eum inuestituram probare, sed iurare.

Rursus si aliquis acceperit inuestituram feudi cum omni incremento quod ei obueniret, & aliquid accreuerit viuente eo, à quo acceperit: ipsius erit. & si ille qui inuestituram fecit, sine herede decesserit, & feudum reuersum fuerit ad eum à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quicquid post mortē eius qui dedit accreuerit, ad eum pertinebit, ad quē regressum fuerit.

COMMENTARIVS.

MANSVM Amerbacchius putat esse iugerum, & quasi à mensura mansum dici. alii agrum definiunt esse XII. iugerum. Iugerum est mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum CCXL. in latitudinem pedum CXX. Eandem mensuram glossæ aruipendium vocant, & πλέθρον esse interpretantur, vel finem geometricum quo finiuntur agri, cùm tamen alii, quod illi simile est nomen, arapennem exponant semiiugerum siue actum maiorem vndique versum finitum pedibus CXX. Mansus autem, vt ego definio, est fundus, vnde quis se & familiam suam tueri satis commodè potest, ac præterea vectigal siue censum domino referre, & quod veteres dixere heredium. nam hereditates Carolus Magnus interpretatur mansa, in suis Constitutionibus, à manendo scilicet. Childebertus in quodā Pragmatico apud Annoniū. Cum mansis, & cū manentibus meis. Helmodius Hist. Slauorum. Vir iste primo VII. mansis totidémque manētibus ex hereditate patrū contentus fuit. Et in antiquis monumētis S. Galli: Heluetiorum monasterii relatis ab Aegidio Tschudio in antiqua Rhetia. Testificati sūt se vidisse de legitimis curtilibus vsus omnes istos, & nobis ad monasteriū nostrísque mansis in nostris territoriis cōmanentibus cum illius ciuibus esse cōmunes. Definitionem mansi confirmat, quod curtē hic §. significat esse partem mansi, sicut villa pars est fundi, l. fundi. D. quib. mo. vsusfr. amit. & quod Annonius scribit Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegisse ad hunc modum, E mansis dominicatis, id est, qui ad fiscum pertinerent, solidum vnum, è manso ingenuo denarios IIII. de censu dominico, de facultate mansuarii totidem, è manso seruili denarios duos de censu dominico, de facultate mansuarii totidem: quæ distinctio mansorū inuenitur etiam XII. Epist. Gregorii ad finem. Et idem Annonius Carolum Magnum ne inopia coacti ministri diuini cultus in eo segnius elaborarent edixisse, vt singulis Ecclesiis mansus tribueretur vnus. quod & in Constitutionibus Caroli ab Ansegiso Abbate collectis legitur, eo addito vt pro manso illo Ecclesiæ nullum seruitiū nullúmve censum senioribus debeant

debeant.eo plus si quid possederint, vt pro eo Ecclesiæ non sint immunes. quod cõcilio Vormatiensi tribuitur, c.1. de cẽsib. Et inde Coloniẽsis synodi, c.4. Ne ex dote Ecclesię, id est, ex vno mãso, & IIII. mãcipiis census exigatur. Mansuarios dixit, quos alii manentes siue commanentes, id est, villicos, alii παραμονάριους, vt Synodi Chalcedonensis, c.2. & villam μονὴν, alii massarios. nam & mansum dixere massam Cassiodorus, & Gregorius, & alii, pro quo glossæ Græcæ reddunt συγκτῆσιν. Eosdem Amerbacchius putat mansionaticos appellari in Constitutionibus Caroli Magni. sed fallitur. Mansionatici sunt mansiones, siue diuersoria, quæ Græci dixere ἀπλιχάς. Annonius 5.c.31. Generale placitum Duziaco habuit, & inde per Attiniacum & consuetos mansionaticos Compendium adiit. & Carolus in Constitutionibus. Ceteri per singula territoria habitantes & discurrentes mãsionaticos. & alio loco. Illis verò locis vbi modò via & mansionatici ordinati sunt. Quęstio autem huius §. hæc est. Si quid manso in feudum dato accreuerit, puta alluuione vel insula iuxta mansum in flumine nata, vtrum ad vasallum an ad dominum pertineat. idem olim fuit quæsitum in fructuario. Et Paulus accessionem alluuionis negabat ad fructuarium pertinere, quia feudi fructus non est, lib.3. Recept. Sent. Sed placuit pertinere, l.9.§. huic vicinus. D. de vsufruct. Latenti incremento augeri vsumfructũ, non euidenti. In vasallo mediam viam Gerardus sequitur, & latentis euidentísque incrementi omissa differentia distinguit tantùm, in curte, id est, in villa ipsa, sibi receperit dominus aliquid, puta membrum habitandi caussa, & ortum fortè aut viridarium, an nihil receperit. Si nihil sibi receperit, vasallum sequitur accessio. Si aliquid sibi receperit, dominum, nisi de incremento sine accessione illa mox vasallus à domino inuestitus fuerit: quòd si agat probare debet, vt dictum est suprà, per conuasallos vel per instrumentum publicum, si excipiat, id est, si quod accreuit possideat, domino nõ probante intẽtionem suam, satis est, si se iureiurando defendat, id est, si cum XII. coniuratoribus iuret se de incremẽto inuestitum fuisse. Sic posteriores Iurisconsulti & Imperatores diligentius quædam tractarunt, quàm priores mediis sententiis & nouis distinctionibus quibusdam introductis, vt & in hac quæstione, Si alius in venatione ferã bestiam vulnerauerit, & ceperit, cuius esse intelligatur, eius qui vulnus inflixerit, an eius qui occupauerit? Trebatius eius eã esse putat qui vulnerauerit. Sed placuit magis eam esse occupantis. Hoc diligentius tractans Fridericus Imp. ita distinguit apud Radenicum, Si quis cum canibus venaticis siue molossis feram inuenerit, & persecutus fuerit, vt ei potius quàm occupanti cedat. Si cum canibus leporariis siue laconicis, vt occupanti cedat. Si lancea vel gladio vulnerauerit aut occiderit, nondũ ceperit, vt eius sit, non occupãtis. Si telo, balista, aut arcu misso occiderit, vt æquè eius sit non occupantis, eousque scilicet, donec eam persequatur. quod & l.6.

Lang.de venat.probat. Verùm, vt ad rem redeam, ſi nõ naturaliter aliquid feudo acceſſerit, ſed opera & diligentia vaſalli, vt ſi ad finẽ fundũ emerit, id proculdubio feudo non accreſcit, cùm ſeparatũ ſit à feudo. Contrà, ſi id quod vaſallus adquiſiuit, ſeparationẽ nõ recipiat, vt ſi ſeruitutẽ prędio feudali adquiſierit, vel ſi ædificiũ poſuerit in ſolo feudali, feudo accreſcit, feudo tamẽ domino aperto, pretii repetitionẽ vaſallo cõpetere quidam putant, vt infrà 2.tit.9.§. ecõtrario.& 4.tit.29. His cognitis, fingamus ſpeciẽ ad §.vlt. quam ſimul ac rationem eius vulgò explicant malè. Capitaneus dedit feudum valuaſori, valuaſor minori valuaſori, minor valuaſor mihi. Feudum quod habet capitaneus, vel quod habet valuaſor maior aut minor, eſt verum & proprium feudum. Id quod ego habeo, qui valuaſinus ſum (ſic enim me nuncupant) iure feudi proprii non cenſetur. & ideo mortuo minori valuaſore qui mihi feudum dedit ſine herede maſculo, feudum redit ad maiorem valuaſorem, vel capitaneum, vt diximus initio huius tituli. Finge, mihi minorem valuaſorem dediſſe feudum cum omni incremento quodcunque quandocunque feudo accederet, an ſi quid acceſſerit, dices id etiam mortuo minori valuaſore ad capitaneum redire, & me non tantum feudo principali, ſed etiam acceſſione excludi? Sic ſanè, ſi acceſſerit poſt mortem valuaſoris, id eſt, poſt aperturam feudi, non ſi acceſſerit viuo valuaſore. Hæc mihi acceſſio inuidenda non eſt. Mediolanẽſes ne feudum quidem mihi totum inuident. neque enim id ad capitaneum recurrere volunt.

QVI

QVIBVS MODIS FEVDVM AMITTATVR.

TIT. II.

QVIA suprà dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur, nunc videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortem vulneratum, feudum amittere debet.

Item si fidelis cucurbitauerit dominum, id est, cum vxore eius concubuerit, vel concumbere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit: vel si cum filia, aut *nepte ex filio, aut cũ nupta filio, aut cum sorore domini concubuerit, (hoc ita obtinent, si in domo domini maneat,) iure feudum amittere censetur. γρ'. nuru, id est, cum nupta filio.

Similiter si dominum assalierit, vel castrum domini, sciens, dominum vel dominam intus esse. Item si fratrem suum occiderit, vel nepotem, id est, filium fratris:

Aut si libellario nomine, amplius medietate feudi dederit, aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt * transactum permittat, vel dolo hoc egerit, amissionefeudi multabitur. His omnibus casibus feudum ad dominum reuertitur. γρ'. distractionem.

Rursus, si fidelis minus medietate, libellario nomine dederit, & sine herede decesserit, & feudum ad dominum redierit: vel postquam ad libellariam dederit, vel pignori obligauerit, & domino refutauerit: tunc ille qui ab eo acceperit, nullo iure aduersus dominum se tueri poterit.

Præterea ſi ille,ad quem feudum per ſucceſſionem iure obuenire debet,conſenſerit eos inueſtire, ad quos ſecũdum morem & ordinem rectum non pertinet:nullo modo ad eum repetendum regreſſum habet. Item ſi fuerint duo fratres,& vnus inueſtituram feudi acceperit:ſi poſtea feudum cum fratre diuiſerit,& ille,qui feudi partem accepit,poſtea plus medietate vendiderit, & ſine herede legitimo deceſſerit: feudum ad dominum reuertitur. Item ſi quis feudum habuerit in curte domini ſui:non poterit ipſum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui ſine conſenſu domini ſui dare , vel pignori obligare. Similiter ſi extra curtem detinuerit, & dominus diſtrictum habuerit,vel alium honorem:ſi alienauerit ſine domini voluntate iure ad dominum reuertitur.

COMMENTARIVS.

AMITTENDI feudi cauſſa vna eſt,Perfidia,ingratitudo, improbitas vaſalli,quæ his libris felonia dicitur ſæpe verbo militari,quod tractum videtur è Græco φήλωσις ſiue φήλωμα, nec enim felonia eſt rebellio tantùm ſiue ἀνταρσία,cùm & dominus ipſe in feloniam incidat,ſed fraus, culpa, improbitas. Eadem cauſſa eſt adimendæ hereditatis legitimis heredibus: quæ ademptio vt exheredatio dicitur,ita plerique ademptionem feudi exheredationem vocant. Turpinus in Chronicis.Ioannes rex Angliæ Arturum Comitem Britanniæ peremit, ſuper quo à Baronibus apud regem Franciæ, cuius vaſallus erat,accuſatus,cùm comparere nollet, poſt multas citationes per iudicium parium exheredatus eſt. Sigebertus. Guilielmus rex Siciliæ exheredauit Comitem de Baſeuilla, quòd ab ipſo deſciuerat.Vna eſt vtriuſque exheredationis cauſſa, ſi generaliter rem vniuerſam ſpectes, Felonia & perfidia. Sed hæc rurſus in varias & multiplices ſcinditur ſpecies.Eas quidem Iuſtinianus redegit ad certum numerum,propter quas liberos,parentes aut fratres exheredare licet, nondum tamen eripiendi feudi cauſas certa definitione concluſit quiſquam,vt infrà 3.tit.1. An igitur vaſallus feloniam fecerit, quæſtio eſt magis facti quàm iuris,& vt ante Iuſtinianũ exheredationis cauſſæ poſitæ erant in arbitrio Centumvirorum:ita hodie remouendi & abdicandi vaſalli cauſæ diſceptandæ relinquuntur iudicio parium,id eſt, conuaſallorum.proinde arbitrariæ ſunt,non certæ, non legitimæ. Cognitionem paribus mandat Conſtitutio Conradi,& Henrici Conradi filii, & Lotharii,& Friderici. Certæ quidem ſunt cauſæ quæ iureiurando fidelitatis ſpecialiter exprimuntur. Certæ etiam illæ propter quas iure hereditas adimitur,donatio reuocatur, matrimonium dirimitur,quas

&in

& in reuocando feudo obseruare debemus, vt 3. tit. 1. Certæ sunt quæ his libris exprimuntur. Sed præter omnes istas incidere possunt innumeræ, propter quas æquum sit vasallis feudum adimi: quas probare dominum paribus curiæ necesse est productis testibus quinque ex Cõstitutione Henrici. Domino non probante, vasallus se purgare debet duello, vt infrà 4. tit. 47. quod non ita accipiendum est vt dominus ipse in pugnam descendere debeat, cùm in honorem dominii soleat ei defensionis necessitas remitti, vt suprà tit. prox. §. Si verò feudum. sed vt si quis sit compar qui cum eo vasallo cuius perfidia arguitur, decertare velit, duello se purgare debeat, vt habetur in Constitutione Henrici. quòd si desit singularis cum quo ineat pugnam, iureiurando se purgare debet cum tribus paribus, vel si pares habere non potuerit, cum pro pinquioribus cognatis XII. vel etiam solus, vt est proditum infrà lib. 5. ad Constitutionem Henrici. Nunc eas feloniæ caussas exponamus, quę hoc titulo recẽsentur. Prima hæc est, Si vasallus cum domino in militiã profectus eum in ipso conflictu & vitæ discrimine dimiserit, & cum eo non laborauerit, vt ait infrà tit. 21. id est, si periclitanti opem non tulerit, quod est astalium facere, id est, frustrari & decipere, in l. 6. Lang. de malef. & pub. cr. & idem astalium ab astu quod Felonia. & similiter in eisdem legibus asto animo est doloso & callido, l. 4. de fur. l. 15. qual. quis se def. deb. l. 3. de hom. lib. ho. l. 1. de dam. iniur. quo modo Plautus loquitur in Pœnulo:

Mea soror ita stupida est sine animo asto.

Et eius generis in eis pleraque sunt alia quæ barbara multis esse videntur, cùm tamen originem suam repetant à Græca vel Latina lingua, vt argi siue argæ contumelia, l. 1. De conuitiis, quam interpretes aliouersum trahunt, sed ignauum ea & inertem significari certo certius est à Græco ἀργός. Paulus Diaconus VI. cap. VIII. Memineris vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris. Didymus de Demosthene, ἀκίνητος ὢν περὶ τὰς συνουσίας, ἐλέγετο ἀργός. Et Strigæ l. vlt. De hom. ser. l. 3. qual. mund. alien. per. l. 2. de iniur. mul. quæ Festo est malefica, quæ hominis intestina corpore paulatim defluente peredere fingitur. Plautus Pseudolo:

Strigibus viuis conuiuis intestina quæ exedunt.

Glossis striga, λαιστρυγών, qui etiam humanis corporibus vesci credebatur, κὴ γυνὴ φαρμακίς, Langobardis *Masca*, hodie *Magsz*. Et tollenonis vsus à Festo, Vegetio, Isidoro declaratus, qui explicatur apertè l. 23. de hom. lib. ho. Et de equo aut pecore rabioso. l. 2. De pauperie: quod & Absyrtus & Hierocles mulomedici, & Porphyrius confirmant contra Galeni sententiam. Secunda caussa amittendi feudi hæc est, Si vxorem domini corruperit, vel si tentarit corrũpere. initium facti pro facto habetur, vel potius attentatio ipsa pudicitiæ perfectum facinus est, si manus tulerit ad papillas, si sub vestimenta. Item si nurum corruperit, quæ

filiæ loco est, si sororem domini vitiauerit, quæ nondum exierat domo fratris, id est, virginem quæ in capillo fuerit, vt infrà 3.tit.1.§.rursus. Comis enim tantùm non velamine vllo virgines obtegebant caput, & præceptum Pauli ad solas virgines pertinere existimabatur, quod tamē est contra sententiam Tertulliani. & ita l.1. Lang. de eo quod pat. filiis nec. hab. rel. l.21.22.23.25.27. de succes. & in Constit. Neapolitanis, tit. de suc. nob. in feudis, in capillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. Soli autem sorori hic modus iniicitur, Si habitarit cum domino vasalli fratre suo, non etiam filiæ aut nurui. Est autem hic huius tituli locus valde deprauatus. adiicit enim his neptem ex filio. cur non etiam neptem ex filia? Et breuiter sic locus restituendus est, Vel si cum filia aut nuru, id est, cum nupta filio aut cum sorore domini concubuerit (hoc ita obtinet, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur. Sequūtur aliæ caussæ, Si dominum ex insidiis appetierit, si obsederit dolo malo. Sola cogitatio solúsve conatus vasalli non punitur, insidiæ puniuntur, vt infrà 4.tit.62. Item si vasallus fratrem suum occiderit aut filium fratris, quem posteriores nepotem dixere, & fratruelem & fraternum. Cur tamen si fratrem domini sui occiderit, feudum nō amittit, vt infrà 4.tit.42. Quia in dominum suum directò non delinquit. Est quidem in offensa, cuius nomine iudicium parium & coercitionem subire debet, sed non priuari feudo. Henricus libro quinto. De his, inquit, culpis vnde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se vel emēdet. At dices, Ille qui fratrem suum interficit, multominus delinquit in dominum. Sed parricidium homicidio grauius est, ac proinde æquum, ne tam infamis persona quæ parricidio se polluit, in curia domini amplius versetur, non quidem feudum domino aperiri, sicut si directò in dominum deliquisset, sed in parricidæ proximos agnatos transferri: idémque est, si aliud quodcunque parricidii genus commiserit, vt infrà 3.tit.2. idem si non spe hereditatis fratrem occiderit, quia quaqua ratione occiderit, parricidium est. idem si non occiderit, sed occidendum prodiderit, d.tit.42. Et ita si sororem suam vitiauerit, feudo priuabitur, si sororem domini non item, nisi vno casu de quo diximus suprà. Grauius enim est incestum stupro. & in incesto idem merito Iacobus Ardizo, & Vldricus Zasius admittūt. cuius rei exemplum est in Austria Cuspiniani, de duobus Austriæ Marchionibus, Leopoldo, & Alberto. *Aut si libellario nomine amplius medietate feudi dederit*. Sic legendum. Nam in feudum dare non prohibetur, vt infrà 2.tit.4. & 9. & in Constitutione Friderici de feudis non alienandis. Antehac corruptè legebatur, In feudum dederit. Libellarius autem contractus est venditio, quæ fit scriptura interueniente certo pretio, & hoc amplius certa pensione constituta in annos singulos, & hac plerunque lege, vt stato condictóque tempore contractus renouetur rursus numerato pretio certo vel arbitrario. Dixi, scriptura interueniente. Breui scilicet scriptura: & inde

de nomen: & in Cōstitutione Lotharii illo loco, Libellum vel aliud instrumentum, quod ait libellum, ad hoc genus contractus propriè respicit. Regulariter venditio perficitur nudo consensu, nisi conueniat vt scriptura fiat, l. contractus. C. de fide instr. Dixi, Certa pensione. quod probat infrà 2. tit. 9. §. donare. & 4. tit. 53. & Gregorius 2. Epist. c. 1. Libellario nomine ad summam tremissis vnius habere cōcede. Vocetur lex libellaria, vt lex commissoria. Vtraque venditionis lex est. Venditio dicitur d. tit. 8. & in edicto alio Constantini Porphyrogennetæ de prædiis militaribus his verbis, εἰ δέ τινες παρὰ ἐπόπτου ἢ βασιλικοῦ στρατιωτικοὺς διὰ λιβέλλων ἐξωνήσαντο τόπους, &c. quibus rescissa vēditione vult reddi pretium. Alii locationem esse dicunt. & est eadem quæstio quæ de emphyteusi, sitne venditio an locatio. qua de caussa vsus fecit proprium contractum, exemplo emphyteuseως, quod ius παροικικὸν Iustinianus vocat No. VII. Quin & libellariam idem esse quod emphyteusim plerique censuerunt, pro quibus est Leonis No. XIII. Sed in hoc est differentia, quòd non soleat emphyteusis renouari non mutato possessore, Libellaria renouatur statis certísque temporibus etiam nō mutato possessore data certa pecunia, vel quam bonus vir arbitratus fuerit secundum qualitatem rei in libellum datæ, quod quidem renouationis pretium Leo εἰσδεκτικὸν vocat. Et emphyteusis contrahitur sub lege meliorandæ rei, puta ædificii in area ponēdi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi, libellaria hanc legem non habet. Et libellaria in perpetuum fit semper, vt infrà tit. 8. Emphyteusis nonnunquam ad tempus. Et si credamus antiquis feudorum conditoribus, in libellaria est commisso locus post biennium, sicut in locatione, cùm in emphyteusi triēnii cessatio exigatur: & is qui per libellum à domino possidet, vendere potest sine consensu domini, emphyteuticarius non item. Fit libelli huius siue libellariæ mentio sæpe his libris, vt infrà 8. & 2. tit. 9. & 4. tit. 3. 53. 57. & in Constitutione De pace Constātiæ, & in Langobardis, & in aliis etiam auctoribus. Cassiodorus V. Var. Comperimus patrimonii nostri prædia te Thomati libellario titulo commisisse. Gregorius 8. Epist. c. 61. Voluerat possessiones sub specie libellorum tenere. Vasallus autem feudum totum eiúsve partem vendere, vt id emptor haberet quasi proprium, non potuit sine consensu domini. Per libellum mediam partem vendere potuit sine consensu domini plerisque Italiæ locis, aliis etiam totum. Vendere, inquam, per libellum potuit dimidiam partem priuato non Ecclesiæ. Priuato plus permittitur quàm Ecclesiæ, id est, non tanta in priuato quàm in clerico probitas exigitur. quæ ratio est scripta infrà tit. 8. Tertullianus de Monogamia: Cùm ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas & impares sumus. Ecclesiam decet ne partem quidem feudi à vasallo emere, sine cōsensu domini, maximè cùm sit immortalis, priuatus mortalis, quo moriente sine heredibus masculis feudi etiam pars ea quam per libellum

alii

alii conceſſit ad dominum recurrit. Ex Conſtitutione autem Lotharii & Friderici, nec vendere vllo modo partem vllam feudi priuato vaſallus poteſt ſine domini voluntate, vt infrà 2.tit.9.& 3.tit.2.& 4.tit.44. 53. ne domino debitum ſeruitium pereat ad inopiam redacto vaſallo. quod etiam olim obtinebat in feudo de camera vel de caneua, & in feudo proprio cuius domino iuncta erat diſtrictio iuris, quæ duo non ſemper concurrunt in eandem perſonam, ſed cuius in perſonam concurrunt, eius auctoritas poteſtáſque maior eſt, vt meritò in alienatione eius ſit exploranda voluntas. æquum etiam eſt in eo feudo abalienando, quod quaſi è ſinu & penuario domini depromitur, id eſt ex camera vel caneua, domini voluntatem exquiri. Quod diximus de alienatione, idem obtinuit in pigneratione, creditori diſtractione permiſſa, quod genus pignoris conſultum dicitur infrà 2.tit.9. quia eo maximè creditori conſulitur. & hoc eſt quod ait hoc loco, *Ita vt diſtractionem permittat*: cuius emendationis coniecturam fecit vetuſtiſſimus liber, in quo erat, tranſactionem, non tranſactum. Idem ſi dolo hoc egiſſet, vt feudum in alium tranſiret, puta ſi inueſtituram pro venditione adſimulaſſet, vt infrà. 2. tit.4. & in Conſtitutione Friderici de feudis non alienandis. Et hac iuris forma neglecta, feudum ad dominum redibat, præterquam ſi feudi paterni alienatio facta eſſet agnato, qui omnino ſucceſſionis iure feudum habiturus erat, quia renuntiatio eſt potius quàm alienatio, vt infrà tit.8.§.vlt.& 4.tit.45. vel errante vaſallo circa qualitatem rei, puta feudum accipiente pro alode, vt infrà 4. tit.20. At, vt dixi, vaſallus feudum potuit ſemper poteſtque alii ſine fraude in feudum dare ſine voluntate domini: ita vt ſit vaſallus vaſalli, nec mortuo priori vaſallo ſine liberis maſculis, ad dominum res ipſa recurret, vt infrà 2.tit.10. Ius feudi recurret, vel etiã res ipſa, ſi nolit poſterior ab eo ius feudi recognoſcere, vt infrà 2.tit.9.§. Sine autem. An etiam ius feudi alii poterat vaſallus vendere inuito domino quaſi feudum, non quaſi libellum, ita vt non ſuus, ſed domini vaſallus eſſet: ſicut vſumfructũ vẽdere fructuarius poteſt etiam inuito domino. quod Græci interpretes cùm ita ſcriptum reliquiſſent, ὁ ἔχων χρῆσιν καρπῶν δύναται πωλεῖν αὐτὴν καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότου ἢ καὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ, quidam eis hanc opinionem quaſi ſingularem adſcribit, neſciens id eos ſumpſiſſe ex l. cui vſufructus. D. de vſufr. Rurſus vt morte mea ſi ius vtendi fruendi quod meum eſt vendidero, finitur vſuſfructus in perſona emptoris, an & ius feudi ita venditum, vt dixi, Si deceſſero ſine liberis maſculis? Et videtur ius feudi in alium per eam rationem multominus potuiſſe aut poſſe transferri, ne inuito domino nouus & extraneus vaſallus accedat, vt infrà 2. tit.12. cùm alienatione facta per libellum vel pigneratione pro parte dimidia, vel vt Cremonæ, Ticini, Mediolani obtinuit, in aſſem, vel ſecunda datione in feudum non mutetur vaſallus, illo genere mutetur. Et tamen illud quoque fuiſſe permiſſum ante Cõſtitu

ſtitutionem Lotharii, vt existimẽ, facit. §. item ſi duo fratres, vt hodie moribus Galliæ receptũ eſt poſſe omnino ius feudi ſine voluntate domini à vaſallo cedi & vendi alteri. qua ratione vulgò dicitur feuda patrimonii iure cenſeri. Ceditur cum ſua cauſſa. nam emptor fidem & hominium debet, quod niſi profiteatur intra conſtituta tempora, dominus fructus ſuos facit, vel quibuſdam locis feudũ domino aperitur, cuius generis feudũ dicitur *Fiefz de danger*, quod eius amittendi vaſallo periculũ immineat, niſi maturè fidem & hominiũ exhibuerit. Emptor etiã debet ἀναχάμψεις & εἰσδεκτικά, & militiæ oneribus ac ſeruitiis feudo cohærentibus obligatur. Igitur mors emptoris ſpectatur, non venditoris. Vſusfructus tamen plenum meúmque ius omnino vendi alteri non poteſt, & ſpectatur mors venditoris, non emptoris. Sed & Eccleſiæ moribus noſtris rectè vaſallus feudum vendit cum ſua cauſſa. quo tamen caſu ne quid domino depereat, vel quòd Eccleſia ſit immortalis, vel quòd ſit inhabilis militiæ, cogitur Eccleſia dare hominẽ, à quo officia debita exhibeantur, quóque mortuo fidelitas redintegretur. Iiſdem moribus eo qui feudum vendidit abſque conſenſu domini defuncto ſine heredibus, feudum emptori non aufertur, cùm tamen iure Italico ſi inuito domino vaſallus partẽ mediã iure vendiderit per libellum aut pignori obligauerit, iure προτιμήσεως dominus anno vel renunciatione excluſus fuerit, mortuo vaſallo ſine heredibus maſculis, vel etiam cedente feudo in manus domini, à quibus acceperat, feudum emptori auferatur, vt §. rurſus. & infrà. tit. 8. & 16. & 4. tit. 83. Domino conſentienti non eſt ius προτιμήσεως, non recidit etiã feudum in eũ qui conſenſit alienationi moriente venditore ſine legitimis heredibus, aut refutante dominũ hominio, vt dicitur, ei remiſſo: ſed qua cõditione quóve iure id conſentiente domino acceperit emptor, puta quaſi propriũ, vel quaſi libellũ eodem retinebit ſemper, præterquam in ſpecie tit. 25. 57. lib. 4. Conſenſu etiã agnati amittunt ius προτιμήσεως, & ius ſucceſſionis: & ita demũ ius prælationis habent, vel eo iure omiſſo ius ſucceſſionis, cùm eſt feudum genearchicum, mortuo venditore, illud reddito pretio, iſtud nõ reddito pretio emptori, ſi venditioni nõ conſenſerint, vt hoc tit. §. præterea. & tit. 4. §. 1. & libro 4. tit. 14. & tit. 45. Quod in contextu iſto ait, *His omnibus caſibus*, ſic eſt interpretandum, ſi libelli nomine dederit ſupra dimidiã partem, ſi pignori obligauerit permiſſa diſtractione, ſi dolo hoc egerit, non ſi fratrem ſuum occiderit. Quod autem ait, *Item ſi fuerint duo fratres, & vnus, &c.* eſt valde obſcurũ. Duo ſunt fratres conſortes Primus & Secundus. Primus feudũ adquiſiuit, idq; in cõmune cõtulit. quæ collatio domino nihil præiudicat, qui Primũ ſolum ſibi vaſallũ adoptauit, vt infrà 2. tit. 12. Soluta conſortione & diuiſo feudo, Secundus feudi partem accepit. iure igitur. qu ia partẽ dimidiã tantùm. totum nequiuiſſet. quo enim colore niſi refutationis? Sed hoc non potuiſſet, quia in feudo fraterno, id eſt

eſt,feudo nouo ſucceſſurus non erat. Igitur quia partem accepit rectè, quamdiu vixerit Primus, nõ redibit ad dominum portio Secundi, niſi Secundus plus medietate ſuæ portionis vendiderit & ſine liberis maſculis deceſſerit. Vtrumque exigimus. Neque hoc neque illud ſufficit, quia viuit Primus, à quo eius portionis alienatio in Secundum collata ſuſtinetur. Vtrumque ſi concurrat, dominum admittemus, quia Secundus eam portionem tenuit quaſi feudum ab eodem domino ex diuiſione, & deficiente eius ſobole maſcula, æquum eſt id domino accedere potius quàm extero emptori, qui plus medietate emit. Ante Lotharium alienatione maioris partis quàm dimidiæ feudum domino aperiebatur. Poſt Lotharium pars tãtùm alienata domino aperitur, vt infrà 4. tit. 44. Eſt enim eius indignitas maior, qui indulgentia ſibi data abutitur, quàm eius cui nihil lex indulſit. Quod ſequitur, *Item ſi quis feudum*, eius rationem expoſui ſuprá.

Item ſi Epiſcopus, vel Abbas, vel Abbatiſſa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorem, ſecũdum hoc, quod conſtitutum eſt à Papa Vrbano in ſancta ſynodo: hoc eſt illud, quod poſt eius decretum fuerit datum: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem iuris eſt, ſi Præpoſitus, vel alia eccleſiaſtica perſona, quæ antiquitus non ſit ſolita in feudum dare: ſcilicet vt quod dederit, iure non valeat.

COMMENTARIVS.

Hvivs paragraphi ſententiam expoſui tit. 1. Illud tantummodo non expoſui quem hic Gerardus vocet dominum plebis. Et is videtur eſſe qui Vicedominus dicitur in c. volumus. & c. dominum. 89. diſt. Adminiſtratio eſt epiſcopatus & onus ſuſcipiendæ plebis negotiorum eccleſiaſticorum cauſſa, vel inopia inceſſente aduentantis & hoſpitantis in Eccleſia. Sigebertus in Chronicis: Theophilus Vicedominus ſecundas partes eccleſiaſticę diſpenſationis ſub Epiſcopo agebat. Carolus l. 4. Lang. de reuer. Eccl. deb. Mandet Comes Epiſcopo vel Abbati, vel Vicedomino, vulgo corruptè, Vicecomiti. Hoc autem loco titulum nouum perperam apponi finis indicat, in quo ita eſt, Et his omnibus caſibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur. Caſibus enim his qui ſequuntur feudum, vel quia non iure datum eſt, vel quia deficiunt heredes maſculi, vel quia vaſallus linguæ vſum amiſit, ad dominum reuertitur.

Quin-

Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit, vt eius descendentes masculi & fœminæ illud habere possint: relicto masculo, vlterius fœminæ non admittuntur.

COMMENTARIVS.

DICTVM est suprà, feudum ad dominum redire vasallo sine herede defuncto. Heres his libris siue heres legitimus masculũ significat, vt infrà tit. 8. & lib. 4. tit. 38. propterea quòd fœminæ in feudum nõ succedunt, nisi feudum sit muliebre, vel nisi ita conuenerit nominatim in dando feudo. Inde quæritur, si in dando feudo conuenerit, vt liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, & vasallus moriatur relicto filio & filia, an vterque succedat? Obertus vtrumque succedere existimat, vt infrà 4. tit. 63. Gerardo aliud iudicium est hoc loco, & infrà tit. 4. §. vlt. Putat enim masculum præferri, quasi scilicet hæc fuerit mens contrahentium, vt ita demum fœminæ admitterentur si masculi deficerent, quod & si palam verbis expressum esset, Obertus probaret, vt infrà 2. tit. 17. Sed id quod agitur pro expresso haberi debet, l. cum quid. D. de reb. cred. Et Gerardi sententiam fuisse communiter receptam fragmenta Ardizonis indicant, infrà 4. tit. 104. Ex eisdem reliquiis didicimus non idẽ esse dicendum si ita conuenerit, vt in feudo succederent fœminæ sicut masculi. Huius enim conuentionis potestate mares & fœminæ simul succedunt, tã ex mente quàm ex verbis contrahentiũ. Proponitur & in eisdem alia quæ ad hanc quæstionẽ pertinet perelegans species. Maritus & vxor simul de eodẽ feudo inuestiti sunt ea lege, vt & descendentes siue liberi sui id haberent. feudũ hoc non est muliebre, non masculum, sed mistum ex vtroque. Coniuges defuncti sunt filio & filia superstitibus. Filius totum feudum sibi vindicat. filia in partem venire vult. quid fiet? Aut vterque ex eis nuptiis natus est aut nõ. priore casu mas præfertur. posteriore, vt si filium maritus susceperit ex prima vxore, filiam ex secũda, feudi quo de agitur socia filia veniet in partẽ vnà cum fratre consanguineo: quia cùm sit filius ex aliis nuptiis, non debet filiam excludere, quæ ex his nuptiis progenita est, in quibus feudum adquisierunt, sed potius quia feudum est ex parte masculũ, ex parte muliebre, quisque sibi parentis sui partem vindicare debet. & eadem ratione si filia tantùm supersit, nullus filius, filia partem tantũ feudi habebit, altera pars domino cõmittetur. Ponitur & in eisdem fragmentis singularis casus quo fœminæ in feudum succedunt, vt si feudum datũ sit ad seruitium certum, quod fœminam exequi nõ dedeceat, puta vt iter vxoris domini officiosè comitetur, infrà 2. tit. 3. §. vlt. vel vt domi focíque dominæ ministret, & rem eius familiarem accuret, qualis est Vasallus casatus, qui dicitur legis Francicæ 3. c. 68. & 4. c. 75. Cõstat verò feudum ad cer-

tum seruitium dari rectè, vt infrà 4.tit.67. Datur & ita plerumque vt nullum pro eo seruitium certum exhibeatur, cuius etiam mulier capax est. Et ii omnes casus sunt excipiendi quibus Galliæ locis fœminæ in feudum non succedunt. Aliis plerisque locis liberi vtriusque sexus in feudum succedunt. Cognatæ ex transuerso non succedunt extantibus masculis. Et circa eam consuetudinem simul, & circa conuentionem hoc loco propositam hæc incidit quæstio. Mos hic siue conuentio est vt masculis non extantibus fœminę succedant, extantibus masculis vt non succedant. Quæritur, an quæ lex dicta est fœminis, dicta etiam videatur posteritati masculæ fœminarum, vt ecce, vasallus mortuus est relicto filio fratris, & filio sororis, vtrum censes filium fratris esse potiorem, quòd alter descendat ex fœmina, an vtrumque admittis, quòd vterque sit mas, vterque pari gradu. Sunt qui vtrumque admittant. quod non probo. nam id ea conuentione agitur, vt ex ea familia cui primum feudum adquiritur, mares & fœminæ succedant. filius sororis non est ex ea familia. Solus quidem admitteretur ex benignitate quadam, vt suprà tit.12. Sed non concurrente eo qui est ex illa familia. Et si fortè cùm feudum pater adquisiisset, deinde obierit relicta filia & filiis duobus Primo & Secundo, quot sunt personæ, tot sunt lineæ, & linearum ordo accuratè obseruandus, vt infrà 4.tit.59. Vnde si Primo diuisione obuenerit feudum, posteri eius in infinitum ceteris præferentur, linea Primi absumpta, adsumetur Secundi, & hac demum extincta linea filiæ. Proinde si moriens Primus habuerit filium fratris, & filium sororis, filius fratris præferetur filio sororis, id est linea Secundi lineæ filiæ.

Mutus feudum retinere non potest, scilicet qui nullo modo loquitur. sed si feudum fuerit * magnum, quo ei ablato se exhibere non valeat, tum ei relinqui debet, vnde se sustinere possit. Ex his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur.

γρ. paternum.

COMMENTARIVS.

MVTVM Gerardus definit eũ qui eloqui nihil potest, vt §. item surdus. Inst. quib. non est per. fac. test. & ait mutum retinere feudum non posse, quia scilicet debito seruitio parũ idoneus videtur. Contrà Gerardus refertur muto retentionem dedisse feudi paterni, infrà 4.tit.41. Feudi, inquam, paterni tãtùm. Quod & hic subiecerat. Sed his libris nulli sunt fœdiores mendis. Ait, *Sed si feudum fuerit magnum*. Dixisset conuenientius, *paruum*, quia sequitur, *quo ei ablato se exhibere non valeat*. Scriptũ erat corruptè, maternum, vnde fecere, magnum, propterea quod non agnoscunt hi libri feudum mater-

maternum, vt infrà tit. 12. Sed debuissent potius emendare paternum pro maternum. Hic igitur est sensus, si feudum fuerit relictum à patre, quo ablato esuriturus sit, tum ei relinqui debere vnde tueri se & educere possit. quam sententiam pietatis ratio extorsit. iure enim qui seruitio non sufficit, nec feudum retinet.

DE NATVRA FEVDI.

TIT. III.

NATVRA feudi hæc est, vt si princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, nō possit eos deuestire sine culpa, id est, Marchiones & Comites, & ipsos qui* propriè hodie appellantur Capitanei. Idem est si inuestitura sit facta à Capitaneis & maioribus valuasoribus, qui *propriè hodie Capitanei appellantur. Si verò facta fuerit à minoribus, vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim possunt deuestiri non habita ratione culpæ, nisi fecerint hostem Romæ. tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuasoribus: vel nisi emerint feudum, tunc enim pretium restituendum est secundum antiquum & rationabilem vsum. *Moderni autem non ita subtiliter cernentes dicunt idem obseruandum in minimis quod dictum est in maioribus valuasoribus.

ve. impropriè. *ve. impropriè.* *[ill]ous, Mediolani.*

COMMENTARIVS.

PROPRIA feudi natura hæc est, vt sit perpetuum, nec temerè vasallo eripi possit sine caussa. Princeps non eripit temerè quod dedit Duci aut maiori valuasori. Dux quoque non eripit id quod dedit maiori valuasori, nec maior valuasor, quod minori. Minor tamen quod dederit valuasino, quia iure feudi non censetur, vel maior dominus eripere valuasino cùm libuerit potest, exceptis certis casibus, quos exposui tit. 1. suprà. Est autem hic duobus locis reponendum, impropriè, vbi est scriptum, propriè, ex supradicto tit. 1. in prin. & infrà 14.

DE SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. IIII.

SEquitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus, succedunt tantum filii æqualiter, vel nepotes ex filio, loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi, vel fecerit inuestiri filiam suam, si moriatur sine herede masculo, nihilominus reuertitur ad me. & olim obseruabatur vsque ad quartum gradum tantùm secundum quosdam, hoc ideo quia postea non vocatur feudum paternum. Alii autem dicunt vsque ad septimum gradum.

Filia verò non succedit in feudo, nisi inuestitura fuerit facta in patre vt filii & filiæ succedant in feudum (tunc enim succedit filia filiis non extantibus) vel nisi inuestitæ fuerint. Hæc de feudo paterno. In alio verò feudo quod habuit initiũ tantùm à fratribus, non succedit vnus alteri, siue vna inuestitura, siue duabus, nisi hoc fuerit dictum expressim vt alter alteri succedat.

COMMENTARIVS.

LOCO *sui patris*. In limite transuerso non est, vt loquuntur, repræsentationi locus, nisi fratrum iam mortuorum filiis, qui succedũt cum fratribus defuncti, patruis suis, vt infrà 2. tit. 11. In limite directo liberorum est repręsentationi locus in infinitum, vt si sit filius & ex alio filio iàm antè mortuo nepos, simul vterque succedit in feudum & in alodem, & sic deinceps ceteri pro stirpibus non pro capitibus. Tempore Othonis 1. Imperatoris, cùm esset ea de re ingens quæstio, an auo succederet nepos vnà cum patruo, placuit rem committi gladiatorio certamini, & cessit victoria his qui nepotes computabant inter filios. quod Sigebertus refert in Chronicis & Vuitichindus 11. rerum ab Henrico & Othone gestarum. *Nulla ordinatione.* Non potest ergo pater vni ex filiis feudum prælegare. qua de re dicemus infrà 4. tit. 54. *Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi.* Consentiente scilicet domino. alioquin feudum domino aperiretur, non mihi. *Vel fecerit inuestiri filiam suam.* vt infrà 4. tit. 45. *Reuertitur ad me.* Si & ipse aliena-

lienationi non consensero, vt suprà 2.§.præterea. *Vsque ad quartum gradum.* vsque ad fratres patrueles vt suprà 1. §. hoc quoque. *Quia postea non vocatur feudum paternum.* Qui hac ratione vtebantur, feudum id tantum dici paternum existimabant, quod esset à patre aut auo profectum, quasi scilicet patris appellatione vltra patrem solus auus intelligeretur, l. iusta. D. de ver. sig. & ita fratres patrueles defuncti succedere in feudum auitum propius sobrino, id est, patruelis filium non succedere in feudum proauitum. Sed magis placuit paternũ dici, quodcunque à parentibus descendit, vt in l. patri. D. ad leg. Iul. de adult. patres pro parentibus accipiuntur, & hac ratione in feudum à parentibus profectum agnato defuncto agnatos succedere vsque ad septimum gradum. quia parentes vsque ad eum gradum nominantur: vlteriores maiores appellantur, non parentes. Paulatim increscunt sentẽtiæ Iuris, l. fideicommissa. §. si rem suam. D. de leg. 3. Obtinuit ad extremum succedere eos in infinitum, vt dixi suprà 1. §. 1. nam & in edicto de in ius vocando, & delegatis præstandis parentes etiam dicuntur vltra tritauum. *Nisi inuestitæ fuerint.* domini beneficio, vt infrà 25. Cetera quæ ad hunc §. pertinent, exposuimus suprà tit. 1. §. 1. & tit. 2. §. penult.

QVALITER HERES INVESTITORIS TENEATVR.

TIT. V.

SI quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortẽ eius, vel si quis fuerit inuestitus sub conditione aliqua, vel tempore, de quo nullus erat inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus: inuestitor & inuestitoris heredes tenentur inuestito, vel heredi eius veniente tempore vel conditione: licet alii dicant, si moriatur inuestitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quòd heredes eius non debeãt inuestiri. nam si quis fuerit inuestitus purè de alieno feudo, nõ valet habita inuestitura. hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. tunc enim si præmoriatur inuestitor antequam feudum tenens, vel conditio, vel tempus existat: nõ obligatur successor illius. & hoc probatur per legem Lotharii de precariis. & hoc intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem non habent.

COMMENTARIVS.

IC titulus est de feudo quod successionem non habet, id est quod morte accipientis finitur. Et ait eius generis feudo, exempli gratia, Primo concesso, purè Secundo factam à domino inuestituram non valere, sub conditione vel in diem factam valere. Primus enim mori interim potest. Et multomagis valere eam quæ confertur in tempus mortis Primi. At quæritur an ius inuestituræ in heredem Secundi transmittatur, vt prædium sibi tradi oportere intendere possit. Alii dicunt indistinctè transmitti. Hi comparare videntur inuestituram stipulationi. quia stipulatio omnis in heredem transmittitur. Alii ita distinguunt, Aut prior mortuus est Primus aut Secundus. Si præmortuus est Primus, ius suum Secundus transmittit in heredem. Si præmortuus est Secundus, nihil transmittit. Hi legatorum exemplum sequi videntur. Legatum enim relictum in conditionem vel in diem incertum veluti, cùm mortuus erit Primus, mortuo legatario ante diem vel conditionem in heredem nõ transfertur, l.1.§ si quis sub conditione.D vt leg.no.cau.l.si dies.D.quan. dies leg. ced. Priorum opinio verior est. quia inuestitura actus viuentium est, non morientium. est enim cessio. Cessio autem actus viuentium, l.vlt. D.com.præd. Comparanda igitur stipulationibus potius quàm legatis. At contrà quæritur, an heres domini Secundo teneatur. Et placet eum quoque indistinctè teneri siue post Primum, siue ante Primum, & siue ante conditionem, siue post conditioñe dominus decesserit. quod & in stipulationibus, & in legatis ita procedit. nam & si heres à quo legatum relictum est sub conditione, decesserit ante conditionem, heres heredis legatario obligatur, licet ab herede scripto obligatio non inceperit, l.sub diuersis.§.vlt.D.de cond.& dem. In clerico tamen distinguitur, & regula iuris antiqui strictius obseruatur. nam si clericus moriatur ante Primum, vel ante cõditionem, vel ante diem incertum, successor eius non tenetur, si post Primum, vel post conditionem, vel post diem incertum, successor tenetur, vt diximus suprà tit. 1.§. si verò Archiepiscopus. Voluntas itaque eius non obseruatur, nisi eundem ipsum obligatio tenuerit. Et quod in feudis, idem Lotharium ait constituisse in precariis. Quid vocet precarias videamus. Genus est contractus quo initio primùm cum Ecclesiis contrahebatur, vt emphyteuseos genere primum cum ciuitatibus tantùm, deinde etiam cum aliis. vnde & cum priuatis precarias contrahi nihil vetat. Non sunt autẽ precariæ, siue precaria non est id genus contractus de quo agitur in titulo Digestorũ de precario, licet idẽ vtriusque beneficii sit nomen, eadémque nominis ratio, quòd precibus petenti concedatur. quo genere frequens erat liberos ab Ecclesia impetrare bona quæ parentes donauerant. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis. idem possis dicere feudũ esse, idem emphyteusim, idẽ libellariã. nam proprietatẽ retinet qui

qui dat. aut igitur nihil, aut vſufructũ dat & cedit. Vtile dominiũ nullum eſt, vt rectè ſenſit vulgaris interpres quiſquis eſt, ſiue Pileus ſiue Conradus (nam hi duo ſunt vetuſtiores horum librorũ interpretes) ad tit. de alienatione feudi paterni, lib. 4. Cõtractuũ leges ſiue pactiones, ex quibus dicuntur contractus capere formã, ita ſunt diſpares nonnũquam, vt nouas appellationes excogitare ſit neceſſe. exẽplo ſit pignus, aliud eſt pignus, aliud hypotheca, aliud fiducia, aliud ἀντίχρησις. & omnia tamen pignora. Sic aliud feudũ, aliud emphyteuſis, aliud libellaria, aliud precaria, aliud vſusfructus. & omnia tamen vſusfructus. quoniam qui dat, retinet proprietatẽ. Adiiciamus ergo legẽ precariæ propriam. Precaria eſt ceſſio vſusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dũ vixerit ea lege, vt Eccleſiæ miniſteriũ exhibeat, vt Toletani concilii c. v. vel quæ fit, quod erat proprius & frequẽtius, ei qui Eccleſiæ rem ſuã donauit aut liberis eius vel in ea re ſola, vel in aliis rebus Eccleſiæ vel tam in ea quàm in aliis rebus Eccleſiæ ad tempus certũ vel in tempus vitæ donatoris tantùm aut etiã filiorum eius, c. precariæ. 10. q. 2. & Rhemẽſis ſynodi, c. 36. & 37. & Turonenſis, c. 51. quod genus negotii Eccleſiis permittitur remunerandę donationis cauſſa, l. iubemus. §. ſanè ne omnis. C. de ſac. Eccl. No. 7. & 120. & id nonnunquam agitur, vt is cui ceditur vſusfructus, certã penſionem ſiue cenſum quotannis præſtet, vt legum Alamannorum tit. 2. & vt renouetur ſingulis luſtris, c. 1. de precariis. Inde Carolus Magnus legis Francicæ IIII. Si quis, inquit, in cenſibus reddẽdis, & precariis renouãdis negligens fuerit. Vbi autem fit renouatio, quæ ἀνάκαμψις dicitur aptiſſimo vocabulo, & pręſtantur εἰσδεκτικὰ, vt Leonis No. 13. cuius titulus cõpendioſior eſt περὶ ἀνακάμψεως. De precaria accipienda videtur, l. 2. Lang. de benef. quæ cõgruit omnino cum eo quod ſcriptũ eſt inter decreta Pontificum, Quicunque fideliũ propria deuotione de facultatibus ſuis aliquid Eccleſiæ contulerunt, ſi fortè ipſi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Eccleſia ſuffragium vitæ temporis vſu percipiant, & Turonicæ ſynodi c. 51. Quid diſtet precaria à feudo & libellaria ſi quis quęrat, conſulat definitiones. nam & feudi & libellariæ definitionem tradidi ſuprà. Quid ab emphyteuſi, collata etiam emphyteuſeos definitio cum definitione precariæ, ſtatim iudicabit. Emphyteuſis eſt contractus quo dominus prædii ſui vſumfructũ in aliũ transfert ea lege, vt id melius & cultius reddat cõſtituta penſione certa. Feudo additur lex fidei & ſeruitii, Emphyteuſi lex meliorationis. In aliis nulla eſt lex talis. In feudo nulla eſt pẽſio annua, in ceteris eſt penſio annua. In feudo & emphyteuſi, nulla ἀνάκαμψις, in ceteris eſt ἀνάκαμψις. In his omnibus interuenit & pręſtatur domino εἰσδεκτικόν. ſed variè. In feudo ex morte vaſalli reditus vnius anni vel pecunia certa aut arbitraria, ex alienatione pretii portio. In emphyteuſi ex alienatione pretii portio, ex morte nihil. In libellaria & precaria dum quaſi redeũt & renaſcuntur,

certum pretium etiam non mutato possessore. In omnibus est commisso locus. sed variis ex caussis. in feudo ob culpam, in ceteris ob tardius solutam pensionem.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM ET FIdelem.

TIT. VI.

I contẽtio fuerit inter dominum & fidelem de inuestitura feudi, per pares curiæ dirimatur. Alii enim testes, & si idonei sint, admittẽdi nõ sunt. inopia tamen probationũ dirimatur per religionẽ cliẽtuli possessoris feudi, vel cũ duodecim sacramentalibus secundũ quosdam. Ceterùm si dominus possideat, etiã per suũ iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur. hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus vel actor domini. tunc enim tantum suæ, id est domini religioni statur, nisi habeat testes pares idoneósque. nam aliquando multa bona auferuntur domino hoc modo. & hoc colligitur per legem quæ est in titulo de acquisitione actorum Regis. Idem dicendum est de guardia.

Similiter si quis voluerit dicere de pignore sibi dato se inuestitum esse, non credatur suo iuramẽto, sed testibus idoneis paribus domus.

Insuper sciendum est feudum Guardiæ & Gastaldiæ quacunque hora vult auferri posse à domino, scilicet post annum.

COMMENTARIVS.

V AE ad hunc titulum pertinent, exposui suprà 1. §. Si autem controuersia. *De inuestitura feudi*. Fideli allegante inuestitu ram, domino negante. *Clientuli possessoris*. Ergo rei. *Secundum quosdam*. Horum sentẽtia iure verior. Vsu hodierno solus iurat, vt infrà lib. 5. *Ceterùm si dominus possideat*. Ergo si fidelis agat. *Tantum suæ*. Sine sacramẽtalibus. *Nisi habeat*. Vasallus scilicet. *Hoc modo*. Sensus hic est, Si non exigantur à vasallo testes pares & idonei, si domini iuriiurando non stetur, euenit vt res adquisitas domino multas, gastaldi vel actores sibi retineant commento inuestituræ. Aut

igitur

igitur probent, inuestituram testibus paribus & idoneis, aut domini iuriiurando fidem habeant. *Idem dicendum de guardia.* Vt solius domini iureiurando sine sacramētalibus, dirimatur res quæ ei est cum custode prædiorum de certi prædii inuestitura. *De pignore.* Quod probat dominus, vt Conradus interpretatur rectè ex §. similiter. tit. 1. suprà. *Non credatur.* non detur possessori defensio. *Insuper.* hoc exposuimus suprà 1. §. Item illud.

DE CONTENTIONE FEVDI FRATRIS DEFVNCTI.

TIT. X.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, & sic me debere succedere, ille verò minimè: tanquam habuerim partem meam, siue possideo, siue alienaui, dabitur mihi iusiurandum, scilicet patrem meum iure inuestitū fuisse, licet non possideam portionem fratris mei. Si verò nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur iusiurandū, nisi propter supradictam rationem domino, non vt ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, siue possideat, siue non, obtinebit. alioqui nisi probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

COMMENTARIVS.

SIVE *alienaui.* Partem scilicet quam habui, vt si eam cum alia re permutaui, vt suprà 1. §. Cùm autem. *Licet non possideam.* Quandoque actori dat Iudex iusiurandum, vt infrà 4. tit. 36. §. sacramentum: & hoc casu maximè, quòd pars, quā habui: arguat intentionem meam esse veram, id est, feudum à patre initium habuisse. *Nec mihi nec domino.* Si probauero feudum esse paternum. *Propter supradictam.* Propter inopiam probationum, titulo præcedenti. *Domino.* qui reus est. *Aliud meum.* partem meā quam non habui. *Si tamē vasallus.* Duo sunt casus, Si probauerit, Si possideat. primo obtinebit omnimodo. secūdo obtinebit domino nō probante. Delēda sunt illa, *Siue non*, vt dixi §. Cùm autē. Si nō probauerit vasal-

vasallus vel si non possideat, dominus obtinebit, vterque scilicet dato iureiurando.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. VIII.

SI Clientulus voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium, sine domini voluntate, poterit hoc facere: vlterius progredi non potest, secundum iustum & verũ vsum. Alioqui & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii. Mediolanenses verò irrationabiliter considerantes, dicunt clientulum etiam totum alienare posse sine domini voluntate. Inde potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui Ecclesiæ, non valere: ideo scilicet, quia nunquam reuersurum sit ad dominum, cùm Ecclesiæ non desinat esse heres. Quod obseruandum est in priuato, ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in Ecclesia, quàm in priuato: Ecclesia enim cultrix & auctrix iustitiæ, non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: Priuatus verò sæpe obuiat iustitiæ. & si Clientulus fecerit libellum, vel aliud de medietate feudi, sine domini voluntate, eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum ita intelligẽdum est in feudo, id est, sine filio masculo) reuertitur feudum ad dominum.

Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit, stabilis permaneat alienatio. fratri verò, vel nepoti per libellum facta alienatio, etiam sine voluntate domini.

COMMENTARIVS.

QVAE ad hunc titulum pertinent, exposui suprà tit. 2. *Huic consuetudini.* Adnotatio est interpretis cuiusdam. *Fecerit libellum.* pro parte dimidia. *Quod obseruandum est in priuato.* In priuato datio libelli perpetui pro parte dimidia valet, non in Ecclesia. quod exposuimus supradicto titulo. eadẽ est in hac re natura feudi & libelli. vtrumque ius perpetuarium est. *Sed diuersum.* Quia in Ecclesia non valet, in priuato valet. *Vel aliud.* Vt si pignori obligauerit. *Stabilis.* Ita scilicet vt mortuo vasallo sine heredibus masculis feudum ad dominum non recurrat.

Fratri vel nepoti. Qui omnino in feudum succeſſurus erat, & ita vt poſt mortem vaſalli rem quaſi feudum, non quaſi libellariam tenere incipiat.

DE INVESTITVRA MARCHIÆ, DVCATVS, VEL COMItatus, & eius ſucceßione & retentione.

TIT. IX.

DE Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua regali dignitate, ſi quis inueſtitus fuerit per beneficiũ ab Imperatore, ille tantum debet habere. Heres enim nõ ſuccedit vllo modo, niſi ab Imperatore per inueſtituram acquiſierit.

In feudo Comitatus vel Marchiæ, vel aliarum dignitatum non eſt ſucceſſio ſecundum rationabilem vſum, ſed hodie hoc eſt vſurpatum.

COMMENTARIVS.

IVRE in feudo tantum valuaſorum eſt ſucceſſio, quod non recta emanat à principe, non in feudo Ducum, Comitum, Marchionum, vel maiorum valuaſorum, quod proximè deſcendit à principe, & regale dicitur infrà 4. tit. de lege Conradi, in Conſtitutionibus Neapolitanis feudum quaternatum, quod in quaternionibus doanæ, vt earum ſermone vtar, inſcriptum eſt, à Gallis, *Fiefz cheuel, fiefz à pur ſans moyen:* Illud, *Fiefz par moyen, ou, Arriere-fiefz.* Videtur & regale Gallis dici, *Fiefz de haubert:* vel etiam quod & ſi pendeat à Duce, exempli gratia, tamen mortuo vaſallo ſine heredibus Regi vacat, non Duci, ſic dictum ab armorum genere, quo Regi poſſeſſor eius ſeruire debet. Mortuo autem vaſallo, in feudo regali opus fuit quaſi noui beneficii noua inueſtitura. non ergo id Capitaneorum liberi agnatíve ſucceſſione adquirebant, ſed inueſtitura. Ceterùm deinde vſurpatum etiam hoc eſt, feudum regale iure ſucceſſionis adquiri. Et hoc eſt quod ſequitur, *In feudo Comitatus*, &c. Quæ adnotatio cuiuſdam Interpretis eſt. Et quod ait, *Vſurpatum eſt*, conſuetudinem inueteratam ſignificat, quæ iam nunc ſit pro lege obſeruanda, vt leg. 13. §. vltim. D. de iniur. leg. 1. §. ludi. D. de ext. cog. maximè cùm eam approbet Fridericus in Conſtitutione de Feudis non alienandis, qui tamen aliam differentiam admittit, vt feudum regale non diuidatur, ſed maiori natu cedat, ſi plures ſint

eiuſdem

eiuſdem gradus.quod eſt iuris gentium.Liuius 40.Cupit regnũ ſceleratè,qui tranſcendere feſtinat ordinẽ ætatis,&c. Iuſtinus.2. Arthemenes maximus natu ætatis priuilegio regnũ ſibi vindicabat,quod ius& ordo naſcendi & natura ipſa gentibus dedit.& 34. Quòd regnũ maiori natu ceſſerit. Quod illi de regno,idem ratio exigit in regali feudo, quod ſcilicet à Rege directò proficiſcitur,quódque qui obtinent ſunt veluti Reguli quidam. Alia feuda diuiduntur inter eos qui ſunt eiuſdẽ gradus.Pleriſque locis,& ea maiori natu cedunt ex aſſe,aut certè in eis præcipuum aliquid habet.Otho Friſingẽſis 2.de geſtis Friderici, c.29. Mos in Burgundia,inquit,qui penè in omnibus Galliæ prouinciis ſeruatur,remanſit,vt ſemper ſeniori natu eiúſque liberis ſeu maribus ſeu fœminis paternæ hereditatis cedat auctoritas,ceteris ad illũ tanquam ad dominum reſpicientibus.De hereditate loquitur.Hereditas autem eſt alode.Sed idem obtinuit etiam in feudo.

DE SVCCESSIONE FEVDI CAPITANEORVM VEL VALVASORVM.

TIT. X.

SI CAPITANEI vel Valuaſores maiores, vel minores inueſtiti fuerint de beneficio, filii vel nepotes ex parte filiorum ſuccedunt. Si verò vnus ex iis filiis vel nepotibus ſine deſcẽdentibus maſculini ſexus heredibus mortuus fuerit:prædicti fratres vel nepotes per inueſtituram patris & aui in beneficium ſuccedunt. Et ſimiliter intelligendum eſt in conſobrinis.

COMMENTARIVS.

AIT, *Si Capitanei,&c.* Nam & in horum feudo ſucceſſionem eſſe vſurpatum eſt.Vel accipiantur ſpeciali ſignificatione,vt dicã infrà 2.ti.10.Si igitur vaſallus moriatur,relictis filiis duobus Primo & Secundo,& ex Tertio & Quarto iam antè mortuis nepotibus duobus,hi omnes in feudũ quod non eſt regale, æqualiter ſuccedent. Regale filio maiori natu deferetur. Sed & non regale feudum vni ex liberis in ſolidũ obuenire poteſt ex diuiſione,cùm plura feuda defunctus habuit. Et quod ita tulerit fortè Primus in aſſem vel in partem,eo moriente ſine liberis,perueniet ad Secundũ & nepotes ex Tertio & Quarto.Cõcurrunt nepotes cũ Secundo in ſucceſſione Primi.Non concurret tamen cum Secundo nepos ex Quarto in ſucceſſione nepotis ex Tertio.quia patruus patrueli proximior eſt. Porrò mortuis Primo & Secũdo,ſi moriatur nepos ex Tertio ſine liberis maſculis,

ſculis, in feudum quod habuit ſuccedet alter nepos ex Quarto. & hoc eſt quod ait, ſimiliter intelligendum eſſe in cõſobrinis, id eſt, in patruelibus. Eſt inter fratres cõſanguineos ſucceſſio in feudo paterno. Eſt inter fratres patrueles in feudo auito.

DE SVCCESSIONE DOMINI IN FEVDO EIVS QVI

Fratrem vel filiam habet.

TIT. XI.

SI duo fratres ſimul inueſtiti fuerint de beneficio nouo, & non de paterno, & vnus eorum ſine deſcendentibus maſculini ſexus mortuus fuerit, dominus ſuccedit, nõ frater, niſi hoc pactum conciliet. Quòd ſi fuerit pacto tali facta inueſtitura, vt frater fratri ſuccedat, per pactum frater ſuccedet, non dominus. Quod diximus de fratribus, vt vnus alii ſuccedat, idẽ intelligendum eſt de filiabus. In his omnibus videndũ eſt quid actũ ſit inter contrahentes. Inueſtitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines ſeruari debet, niſi iuri vel naturæ contraria ſit. Si ergo domino & fideli placuit, vt paciſcantur de filiabus quatenus ipſæ ſuccedant, hoc quoque ſeruandum eſt. & ſic per pactum filiæ ſuccedunt.

COMMENTARIVS.

PLERAQVE edi curauimus aliter quàm in hunc diem edi ſolerent, nõ aliter quàm veterũ librorum moneret auctoritas. quod ne ſingulis locis teſtificer, hic adſcripſiſſe ſatis erit: & maximè de titulorũ ſectione & reſtitutione noua, vel potius, vt dixi, vetere recocta. Sed inter ceteros ex libris antiquis hũc præcipuè titulum ſuæ formæ reddidimus. quod & Conradus Interpres tentauerat, lib.3. tit.1. infrà. Sententia autem huius tituli non eſt obſcura.

Ex pacto fratrem fratri in feudo nouo, filiam patri ſuccedere. Pacta formare inueſtituram. Superior titulus eſt de feudo paterno: hic de nouo. Superior de ſucceſſione filiorum: hic de excluſione filiarum, niſi eis quoque lex inueſtituræ ſucceſſionem conciliarit.

DE SVCCESSIONE FEVDI MATERNI NON CONIVGALIS.

TIT. XII.

I fœmina habens beneficium moriatur, nullo modo ſuccedit in beneficium maritus, niſi ſpecialiter inueſtitus fuerit. Et ſi ipſa fœmina filios dimiſerit, dicunt quidam, filios non debere ſuccedere in beneficiũ matris, niſi ſpecialiter ſit dictum, vel inueſtiti fuerint: quia ſecundum vſum regni propriè beneficium vocatur paternum, non maternum. Sed ſecundum æquitatem dicamus, filios debere ſuccedere. Hæc dicimus de capitaneis & de maioribus & minoribus valuaſoribus. De minimis autem, id eſt qui beneficium tenent à minoribus valuaſoribus, ſic ſeruatur vt in ſequenti dicetur.

COMMENTARIVS.

EFICIENTIBVS cognatis, vir vxori ſuccedit ex edicto prætoris, in alodem ſcilicet, non in feudum, in quo maritum dominus excludit, vt infrà 2. titu. 13. & 4. titu. 85. Sed & ſi fœminæ ſint cognati, coniuncti ſcilicet per fœminas, hi in feudum nõ ſuccedunt. Imò nec filii aut filiæ matri in feudum ſuccedunt, quia cognati ſunt non agnati, licet S.C. Tertylliano in alodem ſuccedant quaſi agnati, & præferantur agnatis. In feudo, agnati filiis vaſallæ præferuntur, & deficientibus agnatis dominus. Verùm ex æquitate, id eſt, humanitate & beneuolentia quadámque ſexus prærogatiua placet filios præferri domino, non etiam filias. & hæc dicuntur de feudo quod à mare originem cepit, & in fœminam pacto vel more regionis vel gratia domini aliquandiu conſtitit. Sublata enim fœmina, feudum ſtatim repetit ſuam originem. quia nec nomen nec naturam ſuam immutauit ob fœminam quæ extitit in medio. eſt enim dicitúrque propriè (ſic emendaui ex Vet.) beneficium paternum non maternum. Dixi, filium præferri domino. agnatis enim certè non præfertur, ſecundum ea quæ diximus 2. §. pen. ſuprà. Multum intereſt feudum mulier habuerit an feudum muliebre fuerit. nec enim omne quod mulier habuit, muliebre eſt. Et in muliebre ſuccedunt filii & filiæ æqualiter. Muliebre eſt id de quo mulier primùm inueſtita eſt. Illud quod à mare ad mulierem peruenit pacto vel priuilegio, vel gratia domini, vel more regionis, non eſt muliebre. Gerardus tamen & Obertus, qui poſita pactione, vt mares & fœminæ ſuccedant, & à vaſallo relictis filio & filia, in iure ſucceſſionis diſſentiunt, itémque ſi relictis filiis aut filiabus duabus, vnus ex eis

filium,

filium, alter filiam reliquerit, vtrunque inuitante Oberto, fœminam repellente Gerardo, consentiunt tamẽ in hoc, vt si à vasallo in filiam quæ sola ei supererat vi eiusdem pactionis transierit feudum, muliebre censeatur effectum: ita tamen vt ab ea in fœminas non transeat, nisi deficientibus masculis, vt infrà 4. titu. 33. At refelluntur ab his qui acutius cernunt huiusmodi feudum non esse muliebre. nec enim illi duo soli ea ætate iure fuere antistites, sed & plerique alii cùm honore tum nomine clariores, vt Bulgarus, Martinus, Iacobus, Hugolinus, quos in cõsilio habuit Fridericus 1. maximus Imperator, vt Radenicus scribit, nec sibi bene cautus Gerardus, cuius ædes ob rem cum Friderico non bene gestam Mediolanenses solo æquauerint. Guntherus 2. Ligurini. Hoc stupefacta malo plebes, cladísque futuræ territa primitiis, iam nũc præsentia damnans, & ventura timens, Gerardi Consulis ædes, quippe hic præcipuus famosi criminis auctor, & suasor fuerat, rapido fremebunda tumultu diruit. Refelluntur autem illi duo Iurisconsulti hoc argumento scientissimè. Si feudum quod mulier habet trãsit ad filiam quasi muliebre deficiente filio, transibit & ad filiam existente filio. hoc autem est falsum. ergo & illud. Sic igitur statuunt in eo feudo quod mulier habuit ex pacto non ex primaria inuestitura, ipso iure (aliud enim in filio suaserit benignitas) neque filium, neque filiam eius succedere, sed dominum. Idémque est si id habuerit mulier ex priuilegio. nam & priuilegia principum restrictè accipienda sunt. Feuda data generi posterísque tam maribus quàm fœminis, non videntur data his qui ex fœminis nati sunt, sicut nec immunitates, l. 1. D. de iu. immun. l. vacatio. D. de mun. & honor. Datum filiæ ius succedendi in feudo patris, non videtur etiam datum sorori vasalli. qua ratione rectè ab Othacaro Rodulphus Imperator Austriam repetebat. Priuilegio enim Friderici 11. quod ex archiis Austriæ protulit Cuspinianus, duci Austriæ hoc tãtùm datur, vt si Dux sine herede filio vita decesserit, Ducatus ad seniorem filiam perueniat. Et quod dicitur, beneficia principum plenissimè interpretanda, hoc de liberalitatibus & largitionibus dicitur, non de priuilegiis, vt cùm pupillis largiuntur alimenta vsque ad pubertatẽ, hanc munificentiam sic interpretamur, vsque ad plenam pubertatẽ, l. Mela. D. de alim. le. vel cùm loca quædã coloniis beneficio concedunt, aut adsignant, quæ libro Beneficiorũ Cæsaris adscribũtur, auctore Hygeno, quæ diuersa longè erant à feudis. nec enim mutabatur loci cõditio. At hunc, quẽ dixi, esse verum sensum, titu. 33. argumento est, quòd in eo sequitur, Ex hoc illud descendit, &c. Sic enim ratiocinatur: Si feudum quo fœmina excidit, morte, non recidit in fœminam ex ea descendentem, quod etiam in eandem ipsam non recideret si reuiuisceret, feudum etiam quo mas excidit sumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu deposito. *Hæc dicimus.* Locus hic erat vulgò mirum in modum deprauatus. *Vt in sequenti dicetur.* Et mox sequitur titulus de feudis

datis minimis valuasoribus. Significat autem hac clausula ea quæ dixit de successione feudi, tit. 10. 11. 12. esse de feudo capitaneorum, vel maiorum & minorum valuasorum. Minimorum valuasorum feudum successione non adquiri. nec enim perpetuo iure censeri, & eripi cùm libuerit posse, vt suprà tit. 1. §. notandum, & tit. 3.

DE FEVDIS MINIMIS VALVASORIBVS DATIS.

TIT. XIII.

I minores valuasores beneficium tollere voluerint minoribus, licet eis facere: excepto, si beneficium vendiderint eis. Si verò precium de beneficio acceperint, tunc aut precium reddãt, aut beneficium dimittant.

COMMENTARIVS.

I BENEFICIVM. Vet. habent, Si beneficium nõ vendiderint eis. Vendi quidem nõ potest beneficium quasi proprium aut quasi libellaria, sed quasi feudum alii rursus dari potest pretio aliquo accepto, quod pro honore siue munere accipitur potius quàm pro pretio, vt diximus suprà 1. §. item illud. *Dimittant.* ne auferant, vt suprà tit. 3.

QVALITER CAPITANEI VEL VALVASORES FEVDO PRIVENTVR.

TIT. XIIII.

I Capitanei, vel maiores valuasores, qui hodie vocãtur Capitanei, licet impropriè, vel minores, seniores in bello dimiserint: vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint, si valuasores seniorum vxores adulterauerint, si scienter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint, beneficio carere debent.

COMMENTARIVS.

I *Capitanei.* Emẽdaui, Si Capitanei vel maiores valuasores, qui hodie vocãtur Capitanei, licet impropriè, vel minores, seniores in bello dimiserint. *Vel si credentiam.* Hac de re caueri solebat nominatim iureiurando fidelitatis, vt infrà 2. titu. 5. & Const. Neap. 3. ti. 18. Est enim pars fidei summa. De caussis amittendi feudi dictũ est suprà tit. 2. satis, & dicetur lib. 3.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER CAPITANEOS VEL VALVASORES.

TIT. XV.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram Imperatore definiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuasores & maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per Iudicem curtis.

COMMENTARIVS.

HOc est ex Constitutione Conradi, vt inter capitaneos, veluti de Ducatu, iudicet Princeps: qui tamen in consilium adhibebit pares curtis. & ita cùm de Ducatu Saxoniæ, cui adiuncta est Archimarescalli dignitas, inter se contenderent Henricus dux Lauuēburgensis & Fridericus, quem Imp. inuestierat de Ducatu Saxoniæ, & à consilio Basiliensi rem vellet Henricus definiri, Fridericus ab Imperatore, scripsit Sigismundus Imperator ad concilium Basiliense hoc modo, Feudalis contentio per dominum feudi ac pares curiæ terminanda est. quæ epistola extat 3. tomo Conciliorum. Si sit lis inter valuasores maiores vel minores de feudo, non à principe, sed à domino, id est ab eo qui feudum dedit. simili ratione adhibitis paribus curtis dirimenda est, vel à iudice curtis. Capitaneorum feudum proximè descendit à Rege: Valuasorum, non item, qui tamen non ideo minus sunt vasalli Regis. Vasallus enim vasalli regii est vasallus regius, vt in Constitutione Friderici de feudis non alien. §. illud quoque: quæ & id confirmat §. pen. quòd diximus litem dirimendam esse à domino & paribus, atque etiam Constitutio de pace Constantiæ, & c. ex transmissa de fo. comp. Quod adiicit hoc loco, vel per iudicem curtis, indicat habere dominos feudi nonnunquam proprium iudicem, qui iudicet inter conuasallos de feudalibus controuersiis, & sic infrà 2. titulo 15. Eius curiæ iudicem, Vet. habent, & forsitan ita legendum etiam 4. titu. 55. Si inter vasallum & dominum de feudo controuersia sit, de ea pares curtis iurati cognoscunt ex Constitutione Conradi & Friderici, quod & olim obtinuit in Gallia, ii scilicet pares in quos dominus & vasallus consenserint. Si dissentiant in eis eligendis, an hi cognoscent quos dominus ediderit? Minimè. hoc enim exemplo pessimum

 est, l.

est, l. obseruandū. D. de iudic. sed quot ediderit dominus, tot edet vasallus, & hi simul de re tota cognoscent, vt infrà 2. tit. 16. & 20. His quæ diximus obstat infrà 2. tit. 15. & 20. & 4. titu. 38. §. 1. & 55. qui cognitionem dant iudici ordinario siue Comiti vel arbitro, si inter duos vasallos, vel si inter dominum & vasallum controuersia sit. quod ita explicandum est. Si inter duos vasallos sit controuersia de feudo vtroque cōtendente feudum ad se pertinere, domino eos vocante iudicabunt pares. alter alterum ad pares trahere inuitum non potest, quia inuicem negant se esse vasallos, sed ad iudicem ordinarium. d. ti. 15. & 38. 55. & Constitutione Friderici de pace ten. §. si duo. Si de alia re litigent inter se, vt si alter alterum accuset infidelitatis, parium iurisdictio est, vt infrà 20. Si inter dominum & vasallum sit controuersia de causa commissi, pares iudicabunt. Si de feudo ipso, domino negante inuestituram, pares non iudicabunt, quia nondum constat an ei sint pares, nisi secundum modum propositum, d. tit. 20. & lib. 4. tit. 46.

QVANDO PER ALIENATIONEM CAPITANEI VEL *valuasores feudo priuentur.*

TIT. XVI.

SI aliquis de capitaneis, vel de maioribus valuasoribus, vel de minoribus suum beneficium, siue totum, siue partē alienauerit: & ipse vel heres eius sine herede decesserit, quia senioribus beneficium aperitur, totum quod fecit, reuocari debet.

COMMENTARIVS.

SIVE *totum.* Mediolanensium more. *Siue partem.* Communi & probatiori more, vt suprà 8. & hoc ita, si alienationi dominus non consenserit, vt diximus tit. 2.

DE SVCCESSIONE ET CVLPIS MILITIS FIDELIS.

TIT. XVII.

SI quis ex militum ordine decesserit, qui de feudo inuestitus fuerit, vt constitutum habemus, obseruetur de beneficio & successione & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vnà de his nominatis culpis, vt habemus insertum, obseruetur

ſeruetur per conſtitutionem domini Lotharii Imperatoris,quã cõſtituit tempore Eugenii Papæ, ante ianuam beati Petri Apoſtoli in ciuitate Romana,per laudamentum ſapientum Mediolani atque Papiæ,ſeu Cremonæ,atque Mãtuæ,& Veronæ,quæ vulgo Berne vocatur,& Taruiſii,& Paduæ,atque Vicẽtiæ,Parmæ,Lucæ,Piſæ,& Syponti,& Marchionum atque Ducum vel capitaneorum atque valuaſorum maiorum.

COMMENTARIVS.

HOc titulo vnam Gerardus proponit Conſtitutionem Lotharii primi Imperatoris,de ſucceſſione & cauſſis amittẽdi feudi. Proponetur alia libro quinto de feudis non alienandis,& alia de inueſtitura non petita intra annum & diem,ambæ Lotharii III.non I. Tres fuere huius nominis Imperatores. Primus Lotharius Ludouici Pii F. Secũdus Lotharius Hugonis F. Tertius Lotharius Gebheardi F. qui Lutherus ſiue Ludderus propriè dictus eſt. Vnde cùm Gũtherus Lutherium ſcribat vetuiſſe alienationem feudorum , apparet Lothario III. eam Conſtitutionem eſſe tribuendam , vt & proditũ eſt infrà 2.tit.9.§.Eſt autem. Et quòd præterea Fridericus I. eam Conſtitutionẽ velit trahi ad præteritas alienationes nulla obſtante præſcriptione temporis, quod de præſcriptione longi temporis intelligitur, vt dicemus 4.tit.49. Igitur non poteſt id referri ad Conſtitutionem Lotharii I. à quo vſque ad Fridericum I. intercedunt plus quam CCC. anni, & ſubſcriptio Conſtitutionis Lotharii de feudis non alienandis necnon & Conſtitutionis de inueſtitura non petita intra annum & diem omnino ad Lotharii III. tempora pertinet,& verè notatur in ſecunda. anno MCXXVII. indictio. v. & in prima,quod ſumpſimus ex libro legũ Langobardarum, anno MCXXXVII. indictio. XV. Igitur in inſcriptione illius ſecundæ Conſtitutionis error videtur eſſe in nomine Eugenii,& ſanè etiã hoc loco pro Innocentii. nã quod ſequitur de ſucceſſione feudi, conſtat primùm introduxiſſe Conradum longiſſimè poſt Lotharium I. Confirmauit autem Lotharius III. Certè inſcriptio ti. ſeq. vulgò appoſita ad Eugenium à vetuſtioribus libris abeſt. *Si quis ex militum ordine.* Otho Friſingenſis I.c.3. Ex eorum militũ ordine,quos vauaſores nominare ſolent. *Inculpatus.* Accuſatus. *Ante iannuam beati Petri.* Alii dicunt,ad limina: alii in atrio. Libro 3. legum Lang. tit.10. ſunt capitula quatuor quæ legibus Langobardorum Lotharius primus addidit ad limina beati Petri* Solebant porrò eo loci Imperatores Romæ Conſtitutiones ſuas promulgare & proponere. *Per laudamentum ſapiẽtum.* id eſt, conſilio Iuris peritorum. idem enim eſt laudamentum quod arbitrium,iudicium,conſilium,vt infrà 20.23.32. & lib.2.titu.20. Radenicus 4.c.11. Accepto de hac petitione fideli laudamento. & 3.ca.10. Lau-

**Sub Eugenio II. Addiderat decẽ.*

damentum accepisse memoratur, vt scriptura & pictura talis de medio tolleretur. *Quæ vulgo Berne vocatur.* Retinui veterem scripturam, quæ vulgare Langobardorum nomen exprimit, Berne aut Berna. nam & hodie Bernæ Heluetiorum & Veronæ idem Germanicè est nomen, *Bern.* Pessimè emendant quidam, Quæ vulgò Brennona vocatur, & falsissimè adserunt Veronam olim Brennonam dictam. Reposui & alia ciuitatum Langobardiæ nomina quæ deerant.

QVALITER NEPOS VEL PATRVVS SVCCEDANT IN FEUDO AUITO.

dant in feudo auito.

TIT. XVIII.

I quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit, in beneficium aui in patris vicem succedat. Et si hic deest, & fratrē reliquerit, in beneficium patris ipse succedat. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficiū aui defuncti succedat.

COMMENTARIVS.

OQVITVR de feudo auito siue paterno. Si auus meus feudū adquisierit, patre meo defuncto viuente auo, ego succedam in feudum aui mei. Si pater meus & tuus feudum adquisierit, & tibi diuisione feudū obuenerit, te mortuo sine liberis masculis, ego in feudum patris mei succedam. Si filiū reliqueris, mihi præferetur. sed si is postea sine liberis mortuus fuerit, ego succedam in feudum patris mei, aui defuncti. Defuncti, id est filii fratris. Feudum enim paternum quod vni ex fratribus obuenerat si defecerit in persona fratris, vel in progenie eius, confestim recurrit ad alterum fratrem alterámve lineam: atque ita fit vt in feudum succedant semper eius à quo feudum originem cepit liberi soli, non alii eius agnati. mortuo enim fratre sine liberis, non tam videtur superstes frater fratri, quàm patri in feudum succedere, quandoquidem si pater num non esset feudum, nec successio esset inter fratres.

QVADO

QVANDO FRATER FRATRI SVCCEDAT IN FEVDO.

TIT. XIX.

SI quis acquisierit beneficium, & sine filio masculo mortuus fuerit,& fratrem reliquerit,frater non succedat fratri, sed dominus, nisi per inuestituram à domino ordinatum fuerit vt frater succedat fratri si mortuus fuerit sine herede masculo,vel succedat frater fratri morięti sine filio, si beneficium de communibus bonis fuerit emptum vtriusque nomine domino sciente, si insimul steterint, vel in hostem regis acqui sierint,

COMMENTARIVS.

HOc autem titulo loquitur de feudo nouo,in quo frater fratri non succedit,exceptis duobus casibus,de quibus diximus suprà titu.1. *Si insimul steterint*. Si simul habitauerint, vt infrà 2.tit.12. Si communis victus fuerit.

VT MILES FEVDVM NON AMITTAT, NISI EX CERTA CVLPA.

TIT. XX.

SAncimus vt nemo miles sine cognita culpa beneficium suum amittat* si ex culpis iis vel caussis conuictus non fuerit,quas milites vsi sunt nominare quando fidelitatem faciunt dominis suis, per laudamentum parium suorum, *vel si dominis suis seruire noluerint,tunc condictio caussa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis & vltra quod non seruierit domino, nisi necesse fuerit domino,feudum non amittit.

γρ'. id est si.

γρ'. vel si dominis suis seruire noluerint. Quòd si dominis suis seruire noluerint,tūc cōdictio ob caussā dati.

COMMENTARIVS.

SAncimus. Idem cauetur Constitutione Conradi & Henrici. *Si ex culpis*.Reponendum,id est si ex culpis. *Vel per laudamentum parium*.Sustuli disiunctionem.Henricus Imp. Si,inquit, contra ea quæ infidelitate nominantur fecerit, parium laudatione

datione beneficium amittat. Sic etiam infrà tit.23.& 4.tit.97. *Vel si dominus suis*. Emendaui, vel si dominis suis seruire voluerint. Quòd si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio ob causam dati, &c. Non ergo amittunt milites beneficium, si dominis suis seruire voluerint, id est, Si prompti & parati fuerunt. Sufficit voluisse, licet non seruierint. Sed si dominis petentibus & quiritantibus aduersus hostes defuerint, vel si seruitio quod eis nominatim indictum est defungi noluerint, & cessauerint per annum, vt est in Constitutione Henrici, tunc condictio ob caussam dati proponitur ad repetendum feudum. Proinde ipso iure feudum non amittunt, sed caussa cognita, vt infrà 4.tit.28.& probata legitima vocatione, vt est in Consti. Friderici de pace comp.§.vlt.id est probato banno. Bannum est edictio, proscriptio, denuntiatio quælibet etiam Gallis. inde edicta prætorum, *Bannissements des Preuosts*, in libro Blancæ reginæ, & Gallica translatione Codicis, & ad l.3.C.de legib. *Les loix qui sont appellees par nom de bannissement*, vbi Latinè est edictum. Quo verò edicitur delectus, proprie Heribannum appellatur, vt docui in præfationibus. Ceterùm caussa illa cognita & probata, etiam feudum vasallo auferri confirmat Constitutio Friderici de feudis non alienandis, §.firmiter, & refert Otho Frisingensis 2.de rebus gestis Friderici, cap.11.hunc fuisse morem Imperatorum tam Francorum quàm Germanorum, vt educto exercitu in expeditionem Italiæ, ad petẽdam Romani Imperii coronam in campo Roncaliæ supra Padum consisterent, ibíque ad lignum præaltum scuto suspẽso vniuersorum equitum agmen feuda habentium ad faciendas excubias per curiæ præconem euocarent, & eodem exemplo qui in Imperatoris comitatu essent singuli singulos vasallos suos: ac sequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuisse prehenderetur, domíque suæ remansisse, is mox feudo suo multaretur. quod & Guntherus retulit 2. Ligurini his versibus:

Runcaliam properat rapidis attingere castris,
Hic quoties claram Regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Ausoniam sumpturus ritè coronam,
Ponere castra solet. ligno suspenditur altè
Erecto clypeus: tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debent ex more parentum.
At quicumque domi, domino nolente relictus
Defuerit, feudo priuari curia censet.

Dixi, petentibus dominis. alioquin etiam si diu cessauerit vasallus in seruitio debito præstando, ei temerè feudum non aufertur, vt infrà 4. tit.8.17.43. & 28. vbi quæ in caussæ cognitione vertantur eleganter explicatur. Si petenti defuerit, feudum amittit, vsu tamen curiali Constitutio Henrici, quam libro quinto posuimus, aut qui ei adnotationes

appo

apposuit, receptum docet, vt id medietate quantum valuerit possit à domino redimere. quod ita accipiendum est, quantum valuerit reditus anni eius, vt in Constit. Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. cum quo non pugnat 4. titu. de capit. regis Conr. §. vlt. cùm in eo sit legẽdum, In Lombardia dimidiam, in Teutonica, &c. Carolus Magnus, l. 1. Lang. de heribanno, statuit vt à ditioribus exigantur libræ tres, id est, L X. solidi, l. 13. Lang. de exerc. ab his tres tantùm libras habent X X X. ab his qui duas, quarta pars, id est, X. qui vnã, quinque. Libra æstimatur solidis X X. Solidi denariis X I I. inter Salicos, X L. inter Saxones & Frisones. Sic est legendum l. 1. & 3. Lang. de quan. sol. ex Rhemensis concilii, c. 41. & veteri scriptura. *Ex quo non seruit domino.* petenti.

QVOT MODIS MILES BENEFICIVM SVVM AMITTAT.

TIT. XXI.

SI quis miles beneficium suum vendiderit totum sine iussu domini sui, vt proprium beneficium amittat decernimus, dominus verò habeat, vel si cõcubuerit cum vxore domini sui, domino viuente, vel si in pugna suum dominum dimiserit, & cum eo nõ laborauerit, si potuerit, seu vltra annum & diem vadat vt inuestituram beneficii sui à filio vel successore domini sui nõ petat, vel post mortem patris sui vel alterius cui succedebat, nisi iusta caussa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitiæ, vel infantia, vel iusta absentia, & si (vt suprà dictum est) non petierit, damnetur.

COMMENTARIVS.

AIT, *Totum.* Nam partis alienationem Lotharius I I I. non prohibuit palàm, sed adiecit hoc ad eam Fridericus primus. Illam verò præcipuè caussam amittendi feudi, quòd ceteræ satis explicatæ sint titulo secundo, exequar hoc loco, cùm cessauit vasallus contumaciter per annum & diem in petenda inuestitura, vt infrà 4. tit. 76. quæ & Constitutione Friderici probata est, atque ita Constitutionibus, vt Gallicè rem exprimã, *Tous fiefs sont fiefs de danger*, quas tamen Mediolanenses non admiserunt, vt infrà 3. tit. 1. §. Prima. & 4. tit. 49. neque mores Galliæ, nisi quibusdam locis, quibus vigent illa feuda

quæ

quæ dicũtur, *De danger*, ſed mutato vaſallo, aut mutato domino, ſi non petatur inueſtitura intra annum, vel intra dies XL. aut dies VII. pro varietate locorum quibus alia atque alia præſcriptio viget, poſt ea tempora quandiu ceſſauerit vaſallus, tamdiu dominus facit fructus ſuos ipſo iure, feudum ſibi non vindicat quaſi iure commiſſi. & ita cùm Edoardus Angliæ rex ratione ducatus Aquitaniæ non exhiberet Philippo Valeſio fidem & hominium, conſuluit Iuriſperitos Philippus, an ſibi eſſet apertum feudum, & reſponderunt non eſſe apertum, ſed eum interim fructus ſuos facere. qua de cauſſa miſit Rex in Aquitaniam Epiſcopum Atrebatenſem, & Dominum de Craon, vt iuri ſuo addicerẽt reditus omnes ducatus Aquitaniæ quoad Rex Angliæ de eo inueſtitus fuiſſet. ſic legi in antiquis Chronicis S. Dionyſii à Suidegero, Io. Chartiero, & aliis quibuſdam compoſita per partes. Sed, vt ad Lotharii Conſtitutionem redeamus, quæ feudo multat vaſallũ, qui intra annũ & diem inueſtituram non petiit, additur exceptio, niſi iuſta cauſſa impedierit petere, & iuſtam cauſſam explicatur eſſe mortem, vt ſi inciderit mors vaſalli prope finem anni, quo caſu ſucceſſori eius æquum eſt redintegrari tempora ex ſua perſona, ſicut ſi is cui ſucceſſit poſt inueſtituram deceſſiſſet: & hac ratione ſe olim Philippo Valeſio excuſauit ſemel idẽ Edoardus qui in ducatus Aquitaniæ petenda inueſtitura trahebat moras, & excuſationem Philippus admiſit. Sunt etiam in iuſtis cauſſis capitales inimicitiæ, id eſt, bellum & faida, quam exercet vaſallus cùm alio quáque diſtinetur & diſtrahitur ab officio debito, vel ſi vaſallus abſit Reip. cauſſa, & eius generis feudum ſit, vt non poſſit inueſtitura per procuratorem dari, vel accipi, quod in aurea bulla Caroli IIII. Imp. appellatur *Vanlehen*. alioquin per procuratorem inueſtitura accipi poteſt, vt infrà 2. titu. 4. & procuratorem habere abſens Reip. cauſſa, l. ab hoſtibus. D. ex quib. cau. ma. Item ſi nondum vaſallus infantiam exceſſerit. & hæc poſtrema eſt ſine vlla controuerſia. nam & omnis ætas pupillaris excuſatur Conſtitutione Friderici, & infrà 4. titu. 13. Item iuſtus error infrà 4. tit. 92. *Vltra annum*. E veteribus liber melior habebat, vltra annum & menſem, & diem. vnde non dubitaui emendare, vltra annum & diem, maximè cogentibus multis locis, qui alioquin aduerſarentur, nec eſſet apta diſtinctio inter militem & paganum, cùm his libris Militis nomine ſignificetur vaſallus, & magis domino opponatur quàm pagano, vt infrà 4. tit. 4. & Conſtit. Conradi de beneficiis, & Hermanno Contracto, Miles eius factus eſt, id eſt vaſallus. Sunt & alia quædam, quæ in hoc contextu veriſſimè emendauimus.

DE INVESTITVRA QVAM FACIT DOMINVS SINE CONsensu fidelis.

TIT. XXII.

SI quis fecerit inuestituram, vel cambium de beneficio sui militis, sine illius consensu cuius est beneficium, pro infecto habeatur.

COMMENTARIVS.

AVT feudum successionem habet aut non. Si non habet, inuestituram de eo alii facere dominus in diem, vel sub conditione potest sine consensu prioris vasalli, vt diximus suprà 1. §. Si verò Archiepiscopus. Si habet, non potest id dominus per inuestiturã, libellum, precariam, venditionem, permutationem in alium transferre sine consensu possessoris, vt & Conradi & Friderici Constitutionibus cautum est: quæ tamen Mediolani non obseruantur, vt infrà 4. tit. De lege Conradi, §. ex eadem. namque valet ibi alienatio feudi, id est dominationis feudi à domino facta pari, vel maiori sine voluntate vasalli, non etiam minori. non ergo à nobili plebeio. De vẽditione feudi loquor, sine curte ex qua pendet feudum. Aliud est vendere curtem, aliud vendere feudum. Curtem vendere potest, qua venditione non continentur vasalli siue feuda, vt infrà 4. tit. 19. & 60. Feudum vendere non potest, nisi moribus Mediolanensium pari vel maiori, qua ratione fretus olim Arturus dux Britániæ noluit pro rege Galliæ regem Angliæ quasi dominum agnoscere, quamuis à rege Galliæ delegaretur, sed minori domino: & nobiles sæpe feudatarii pro nobili domino substitui plebeium non posse contenderunt, indignum esse rati, nobilem de plebeio feudum recognoscere, quod semper recognouerat à nobili. An tamen dominus potest feudum & curiam simul cuilibet vendere? Sic videbatur Oberto, modò si totum feudum alienaret, ne pro vno duos dominos vasallus agnosceret, vt in Cõstit. Friderici de feud. non alien. §. præterea Ducatus, & ita legendum in d. §. ex eadem, dum tamen totum alienet. Contrà Gerardo videbatur inferiori nec cum curia dominationem feudi vendi posse, ne inuitus vasallus pareret inferiori. & in veteri libro ad d. §. Ex eadem, Gerardi sententiæ confirmandæ caussa adduntur hæc verba. Et hoc Mediolani iudicatum est, & sic ibi obtinet, vt non valeat nisi fiat æquali. In quibusdam curiis Lombardiæ Oberti opinio valet, vt cum curia cuiuis feudum totum dominus vendere possit. Hæc est adnotatio. Quod ait hoc loco, *Pro infecto*

fecto habetur, significat venditionem esse ipso iure nullam, & ideo emptorem vasallum non habiturum pro domino.

VT MILES FIDELIS DE POSSESSIONE FEVDI NON *eiiciatur sine culpa.*

TIT. XXIII.

ANCIMVS vt nemo miles eiiciatur de possessione sui beneficii, nisi conuicta culpa, quæ sit laudata per iudicium parium suorum. sicut suprà diximus. Si autem dixerit miles quòd sui pares per odium iniquè iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram veniat præsentiam cum illis qui laudamentum fecerint, & ante nos definiemus.

COMMENTARIVS.

EPETITVR primùm, quod dictum est suprà, & ex Constitutione Conradi, vt militi non adimatur feudum, nisi conuicta culpa & approbata iudicio parium. Deinde vt si contra vasallum ingrati reum pronuntiauerint pares, & de iniquitate queratur vasallus, prouocétque Imperatorem, non antè possessione eiiciatur quàm de re ipsa cognouerit Imperator. Pronuntiationem enim extinxit prouocatio. Et vt prouocationem denuntiet aduersario sesquimense prius quàm ad principem eat, vt proinde paratus veniat ad agendum. quod in maioribus valuasoribus locum obtinet. De minoribus cognoscit missus siue legatus Regis. Hactenus Constitutio Lotharii III.

SI DOMINVS INVESTITVRAM FEVDI NEGAVERIT, CVM FI- *delis est in possessione feudi.*

TIT. XXIIII.

I quis miles in possessione sui beneficii fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iusiurandum, si potuerit, quòd suum sit beneficium per inuestituram domini sui. & si dominus posse-

derit

derit, & miles sic dixerit quòd inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius, & per ipsos inueniatur veritas. & si pares nõ fuerint, veritas inueniatur per dominum, quia non est bonum vt veritas negetur.

COMMENTARIVS.

ASALLO possidẽte & allegante inuestituram, domino allegante pignus, domino incumbit probatio. quo non probãte, defensio est possessoris, id est iurare debet cum XII. se inuestitũ fuisse. Quòd si agati is qui inuestiturã allegat domino possidente, similiter actori incumbit onus probandæ inuestituræ per pares idoneos testes. Actore non probante, domini est defensio dato iureiurando cum XII. sacramentalibus, quæ in Consuetudinibus Neustriæ vocatur, *Desrene*, & fit modò tertia manu, id est cum tribus sacramentalibus, modò quinta vel sexta vel septima. In sacramentalium numerum computatur reus qui iusiurandum præit, l. 5. & 12. Lang. qual. quis se def. deb.

VT FILIA IN FEVDO PATERNO NON SVCCEDAT, *nisi fuerit inuestita.*

TIT. XXV.

I quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris, nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris, non reuocetur ab vllo ex parentibus suis, neque damnetur.

COMMENTARIVS.

ILIA non succedit in feudum paternum. si tamen id à domino redemerit, ceteris agnatis præferetur. Redemptio potior est successione. Redimitur data modica pecunia pro honore magis quàm pretio, de qua conuenerit inter filiam, maritúmve eius & dominum, vt infrà 2. tit. 15. atque ita censebitur quodammodo esse feudum nouum, non paternum. quia id redemptione potius habet filia quàm successione. Moribus Galliæ filia succedit in

feudum etiam ſine redemptione Onus redemptionis eſt tantum in limite tranſuerſo, Græce ἀνάχρημψις, Gallicè *Relief ou rachapt*, non in limite directo, ſicut olim iure ciuili Pop. Romani in limite directo nullum erat onus viceſimæ, nullum caducorum, nullum quartæ curiæ ciuitatis debitæ aut ſiliquaticorum. Redimunt ergo feuda à domino ii tantùm qui veniunt à latere, vel reditu eius anni, vel reditu vnius anni è tribus retrorſum actis, vel pecunia certa, puta LX. ſolidis, aut pecunia ea quam bonus vir arbitratus fuerit. Redimendum etiam eſt quibuſdam locis feudum quod filiæ obuenit, ſi nupta ſit, vel cùm nupſerit, vt Lutetiæ & Bleſis, niſi feudum teneat à fratre natu maiore, vt loquuntur, paragii iure. *Ex parentibus.* Ex agnatis filiæ ſiue defuncti. In his libris ſæpe parentes accipiũtur pro cognatis, militari & vulgari ſermone, vt Hieronymus ait aduerſus Rufinum, quo ſenſu pleriſque etiam placet parentelam accipi Iulii Capitolini loco illo: Gordianus duxit vxorem filiam Miſithei viri doctiſſimi, quem cauſſa eloquentiæ dignum parentela ſua iudicauit: vbi tamen manifeſtum eſt parentelam, vt D. Paulo πατριὰν pro paternitate accipi, quòd ſocer patris locum obtineat: & ab eodem illo paulopoſt Gordianus Miſitheum patrem, Miſitheus Gordianum filium appellat.

FEVDVM SINE INVESTITVRA NON CONSTITVI.

TIT. XXVI.

SCIENDVM eſt feudum ſine inueſtitura nullo modo conſtitui poſſe, etiam ſi domino iubente quis alicuius rei poſſeſſionem nomine feudi nanciſcatur & teneat. licet tamen poſſeſſionem taliter adeptam, dum vixerit, quaſi feudi nomine retinere, herede eius in hoc iure nullo modo ei ſuccedente.

COMMENTARIVS.

FEVDVM nouum non adquiri inueſtitura. At pro inueſtitura traditio habetur ſiue miſſio in poſſeſſionem feudi, vt infrà 4. tit. 36. non tamen omnino. Quod enim ita conſtitutum eſt feudum, ſucceſſionem non habet. nõ eſt igitur proprium feudum, & quod veteres Galli dixerunt, *Fiefz de condition feodal.*

FEV

FEVDVM NON TRADITVM MORTE DOMINI

Clerici Perimi.

TIT. XXIII.

I DOMINVS qui inuestiuit, fortè sit clericus, & contigerit vt antè moriatur, quàm vasallus possessionem feudi nācifcatur: exinanitur feudum: quod generaliter in omnibus clericis qui feudum dant, obseruatur.

COMMENTARIVS.

Oc pugnat cum his quæ dicta sunt, 1. §. si verò Archiepiscopus. & 5. obligationem quæ cœpit à clerico defuncto ex caussa inuestituræ, transire in successorem. hoc casu obligatio cœpit à defuncto. debet ergo in successorem transmitti. & hoc ipso casu ita respondetur infrà 4. tit. 40. Non loquitur de beneficio alieno, quod tamen confingunt interpretes, atque ideo etiam non distinguit vter prior decesserit, vasallus an clericus, sed de beneficio cuius possessio penes clericum fuit, in quo ita distinguit. Aut eam possessionem tradidit inuestito aut non. Si tradidit, successor factum mutare non potest. Si non tradidit, inuestitura euanescit, & obligatio quæ cœpit à defuncto, in successorem non transit. Sed in beneficio alieno hæc etiam posterior distinctio locum habet. nam si clericus de alieno feudo Titium inuestierit & possessionem tradiderit consentiēte priori vasallo, etiam si decesserit ante priorem vasallum, successor inuestituram & traditionem ratam facere cogitur d. §. si verò Archiepiscopus. Si non tradiderit, successor non obligatur. Hoc tamen loco nihil est quod de feudo alieno factam inuestituram arguat. Igitur in feudo cuius possessio fuit penes clericum qui inuestiturā fecit, dicam d. tit. 40. spectari rationem iuris. Hoc loco Lotharii Constitutionem, qui successores clericorum, id est, qui eis in functione Ecclesiastica successerunt, non multum voluit factis defunctorum obligari, l. 2. & 4. Lang. quan. lic. rect. Eccl. c. 2. de precariis. Colore igitur aliquo adsumpto facilè mutabunt factum defuncti, maximè re integra, id est, nondum sequuta traditione. Loquitur autem de rebus Ecclesiæ, non de rebus clerici propriis, alioquin heres teneretur inuestituram implere.

DE CONTENTIONE INVESTITVRÆ FEVDI INTER *dominum & vasallum.*

TIT. XXVIII.

SI INTER dominum & vasallum lis oriatur de inuestitura feudi, domino scilicet inuestituram se fecisse negante: si testibus res probari nõ poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem in eorum successoribus obseruatur. Si verò testes interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocauerit, eorum testimonio cum sacramento credatur: testes verò sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi: qui etiamsi veritatem celare voluerint, fortè amore, vel pretio, vel alia qualibet ex caussa, à Comite, vel à populo iurare compellantur, quòd ex ea caussa falsitatem non dicant, nec vera se scientibus tacebunt. His enim non cogentibus eos, vasallus cum ipso domino ad Imperatorem ire festinet, eíque caussam intimet: & quod Imperator inter eos iudicauerit, obseruetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, vsque ad annum quietè possideat. Si verò ad Regem non venerit, vel non miserit intra annum, domini sacramento caussa finiatur. Et si testes sacramento iam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiã in clericorum personis locum habent, præterquã quod de personis testiũ dictum est. In clericorum enim feudo pariter accipiuntur pares & extranei. Hoc ideo, quia cùm clerici quosdam de feudo inuestiunt, sæpe absconsè & sine præsentia suorum fratrum hoc facere student.

Si quis se, vel patrem suũ ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inuestitũ esse contẽdat: nisi per duos pares de domo ipsius domini probauerit quod intendit: vel etiam cùm pares absunt, per alios idoneos duos testes, tũc in electione domini est, vtrùm velit iurare cũ duodecim sacramentalibus, illũ, qui feudum quærit, per se, vel patrẽ eius, si de hoc quæratur, de ipso feudo inuestitũ non fuisse. Quòd si iurare noluerit, actor

iuret

iuret cum duodecim ſacramentalibus,ſe,vel patrem ſuum inueſtitum fuiſſe:quòd ſi iurare noluerit,qui conuenitur eſt abſoluendus.Secundum enim morem Mediolanenſium,hæc ſacramenta præſtanda ſunt tam à filiis actoris, vel rei, quàm ab ipſis principalibus perſonis.Si autē aliquis in poſſeſſione feudi ſit,de quo dominus dicit,eum inueſtitum non fuiſſe, tunc ſine probatione vlla teſtium,debet ſolus iurare,ſe,vel patrem ſuum fuiſſe inueſtitum.Hæc autem ſunt ita tenenda, ſi per vnum annum,ſciente domino,& non contradicente, in poſſeſſione permanſit.Alioqui iuſta ignorantia,vel parui temporis negligentia,cum iniquæ poſſeſſionis periurio,quandoque domino in poſſeſſione damnum adferat.

COMMENTARIVS.

SI vaſallus allegat inueſtituram, dominus negat, repetitur quod dictum eſt ſuprà 1.§.ſi autem controuerſia,& 24. actori probationem incumbere,reo ſiue poſſeſſori defenſionē cum XII.vel vno caſu ſoli,ſi anno integro poſſederit feudū ſciēte domino. & adiicitur ſucceſſores etiā eorū ſe iureiurando defendere, ſed principales perſonæ iurāt de ſuo facto abſciſſè, puta ſe feciſſe aut nō feciſſe, ſucceſſores de cōſcientia,id eſt,ſe ſcire,neſcire, credere aut nō credere,vt infrà 4.tit.36.& 72.Vaſallū laicū probare inueſtiturā per pares qui adfuerunt,vel ſi nulli fuerint pares, per extraneos, vt infrà 2. tit.3.vbi plenius hac de re tractabimus,& lib.4.tit.36.Clericū per quoſcūq;:quòd occultiores ſint horū inueſtituræ.Pares vel extraneos teſtes negantes ſe de re cōtrouerſa ſcire aut meminiſſe quidquā,ad iuſiurandū adigi à Comite vel populo.Quomodo à populo?Legēdū,à Pręposito.Comes iudex eſt ordinarius.Præpoſitus eſt miſſus Comitis,aut vicarius,l.78.& 81.Lang.de fur.l.vlt.Ne lib.ho.op.Vel etiā ad iuſiurandum adigi à domino & aliis paribus,vt infrà 4.tit.71.Sufficiūt autē duo teſtes,modò iurent ſe veritatē neque ſilentio abdituros,neque mendacio cōtaminaturos. *Se ſcientibus*, inquit.Sic habebat vet.liber,vt infrà 2.tit.5.me ſciēte,& l.14.Lang.de teſtib.l.2.De periuriis.Græci in ſuis formulis,εἰδότος ἐμοῦ.Et niſi ita teſtes iurare cogātur Comiti,fortè dū vidētur nō eſſe cogendi,rē vaſallus referet ad Imperatorē intra annū, poſſeſſione vaſallo interim ſalua.quod niſi fecerit,dirimetur lis iureiurando domini cū XII.potius quàm rei.& ita in caſu tit.7. iureiurādo actoris lis finitur,& aliis pleriſque,vbi iudicē mouet æquitas,vt infrà. 4.tit. 36.Itē ſi teſtes quos protulit reus,vt in ſpecie §.itē illud. & §.ſi vaſallus. & ſeq.tit.1.ſuprà ſe inueſtituræ non interfuiſſe dixerunt, iam non reo, ſed actori deferetur iuſiurandum. Regulariter deficientibus probationibus reo datur iuſiurandum ea conditione vt iuret, vel refe-

rat.& ita si vasallus agat, deficientibus probationibus dominus iurat cum XII. vt fieri adsolebat, vel refert actori iusiurandum, & eo non iurante, dominus absoluitur, vt tit. seq. idémque est si dominus agat, vt infrà tit. vlt. *Cum ipso domino.* Aliàs, cum misso domini. *Si quis se vel patrem.* Dixit de vasallo reo. Nunc de vasallo actore. & quibusdã Codicibus hic præponitur titulus hoc loco: Si heres vasalli defuncti se dicat, vel patrem suum inuestitum. Et dicit de heredibus actoris & rei apertius quod suprà attigerat illo loco. Idémque & in eorum successoribus obseruatur. *Pares de domo.* id est, pares curtis, *Solus*. sine sacramentalibus.

DE FEVDO DATO LEGE COMMISSORIA.

TIT. XXIX.

I quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto, vt si statuto tempore pecunia soluta non fuisset creditori, eam pro feudo habeat: potest debitor quandocunque pecuniam soluendo, pacto non obstante pignus recuperare. Feudum enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquirendum est.

COMMENTARIVS.

Ex siue pactio commissoria, quæ etiam fiducia dicitur, in venditione ita fit, vt si ad diem emptor pretium non soluerit, venditio resoluatur, & ipso iure rei venditæ dominium ad venditorem recurrat. Hæc conuentio iusta est. Eadem lex apponitur in pignore, cùm ita pignus mancipatur creditori, vt pecunia ad diem soluta, debitori remancipetur, non soluta perpetuo iure apud creditorem remaneat. hoc igitur genere pignoris proprietas mancipatur creditori. qua de caussa pactione rescissa rem amittere dicitur creditor, quæ scilicet fuerat mancipata, l. vlt. C. de pac. pig. Et in l. si rem. § 2. D. de pig. act. hypothecam esse, cùm non transit nec possessio ad creditorem, vt Flor. scriptum est, id est cùm nec proprietas trãsit, vt in fiducia, id est pignore dato lege commissoria, nec possessio, vt in pignore simplici. Pignoris enim possessio sola transit in creditorem, non dicta lege commissoria, l. cùm & sortis. §. vlt. D. de pig. act. & ideo distrahi potest à tutore sine decreto, cùm non intelligatur esse pupilli, l. 5. §. si pupillo. D. de reb. eor. qui sub tut. sunt. fuit olim hæc conuentio iusta, sed deinde à Constantino improbata est, d. l. vlt. quòd ei insit fraus & captio nimia, sæpe pro parua pecunia debitore pretiosa amittente pignora. Igitur ex ea Constitutione etiam si ea lex

pignori

pignori inserta sit, licebit debitori post dië oblata pecunia pignus repetere. Verùm enimvero ita pasc1sci licet, vt ad diem pecunia non soluta creditor solutionis iure rem retineat. quia hyperochæ repetitio superest, l.1.C.de dist.pig.l.quamuis.D.de solut. vel vt iure emptionis eam retineat iusto pretio. quia & hic superflui petitio est, l. si fundus. §.vlt.D.de pignor.l.Titius.D.de pig.act.An & ita valet pacta conuentio, vt eam iure feudi retineat. quod videtur. nam hoc modo totum ius quod in ea re habet debitor, à se non abiudicat. & hæc fuit sententia Oberti, vt infrà 4.tit.66. Gerardo aliud iudicium est. quia hæc conuẽtio est contra naturam feudi, quod originem ex beneficio & amicitia trahit, non ex pecuniæ sua die non solutæ veluti multatione quadam. Igitur non parebit debitor huic conuentioni, & post diem rectè aget pigneratitia actione, oblata & consignata solida pecunia. Et dari feudum non potest pignoris lege commissoria. In feudo tamen apponi lex commissoria potest, l.lex vectigali.D. de pignor.

SI DOMINVS INVESTIERIT ALIQVEM DE FEVdo sui militis.

TIT. XXX.

SI quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente cuius erat feudũ. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseuerant, vtrum eo cõsentiente an ignorante: dummodo eo viuente nullum detrimentũ de feudo suo sibi cõtingat. Hoc autẽ dicendũ est de eo milite, qui feudi successionem nõ habet.

SIxi hac de re satis 1.§.si verò Archiepiscopus. In fine ex Vet. emendaui, qui feudi successionem non habet, vt suprà tit.5.

SI DOMINVS FVNDVM MILITI SVO OBLIGAVERIT.

TIT. XXXI.

QVIDAM obligauerat terram quandam suo militi, deinde cùm filius domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis contendebat patrem suum à domino defuncto de prædicto pignore inuestitionem feudi accepisse.

vnde

vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filii militis esse cum x i i. sacramentalibus iurare patrem suum, vel se à domino suo per inuestituram prædictã terram tenuisse, ita vt per x x x. annos contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit, filius defuncti domini necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus defunctum militem inde per feudum inuestitum non fuisse. Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis domini filius de iam dicta terra per feudum debet.

COMMENTARIVS.

DOMINVS suo vasallo pignori obligauit fundum. post longum tempus filius domini oblata & consignata pecunia agit pigneratitia actione. Filius vasalli allegat inuestituram, & præscriptionem triginta annorum. tot enim se annis fundum iure feudi possedisse. quo tempore & si non tollatur ius luendi pignoris, vt Rogerius docuit in dialogo de præscriptionibus, & Harmenopulus 3. Epitomarum titu.5. adquiritur tamen ius feudi, licet initio inuestitura nulla interuenerit, vt infrà 4.tit.6.& plenius à Friderico II. definitur Const.Neap.3.tit.38.data etiam actione possessori, si possessionem amiserit. Sed exigunt bonam fidem fragmenta Ardizonis, & cõtenta sunt longo tempore propter bonam fidem scilicet. Malęfidei possessori necessaria est præscriptio x x x.annorum. vnde & ex diuerso dicemus dominationem feudi x x x. annis adquiri. Quid autẽ fiet in specie proposita? Aut probat actor pignus, aut non. Si probat, nec ex aduerso probat reus inuestituram, vt exigitur tit. I.§. similiter, potior est caussa luendi pignoris possessione x x x.annorum. Si non probat pignus, satis erit reum iurare cum x i i. sacramentalibus se vel patrem suum inuestitum fuisse, vel quasi iure inuestituræ eum fundum sine vlla interpellatione per annos x x x. possedisse. aut si nolit iurare, debet iusiurandum actori referre. quo nõ iurante, reus absoluitur, eúmque actor ne amplius ea res in controuersiã veniat, quasi de veteri beneficio inuestire cogitur. Dicit actorẽ iurare cũ x i i. Hoc ita nisi reum constabat ratione alterius feudi suũ vasallũ esse. hoc enim casu æquũ est solæ religioni domini stari, vt suprà tit.I.§. si verò feudum, & tit.6. Diximus feudum adquiri possessione x x x.annorum. Non idem dicemus, si dominus x x x.annis fundum possederit, quasi non feudalem, vel si vasallus x x x.annis. fundũ possederit quasi proprium. nihil enim obstat præscriptio vasallo, vel domino feudi nomine ius suum persequenti. quod & eadem Constutio Friderici significat. nihil etiam

eam

eam obſtare vulgò receptum eſt in cenſus aut terragii iuribus, quorũ hoc præcipuè diſcrimen, quod ex hoc non debeantur εἰσδεκτικά, ex illo debeantur. Conditiones eæ ſunt & qualitates prædiorum: quas ſola voluntas domini tollit, nõ vetuſtas. Voluntas domini, vt ſi iura ſua reſtinxerit, vt loquuntur, & abſorbuerit. Verùm aduerſus ius commiſſi, vel petitionem εἰσδεκτικῶν vel reliquorum ſiue ὀπισθοτελειῶν, poterit ſe poſſeſſor tueri præſcriptione xxx. annorum, l. competit. C. de præſ. 30. an. ex conſuetudine Biturigum aduerſus petitionem ὀπισθοτελειῶν præſcriptione quinquennii.

***

OBER

OBERTI DE ORTO DE FEVDIS.

LIBER II.

DE FEVDIS SIVE EORVM CONSVETVDINE *Mediolanensi.*

TIT. I.

OBERTVS de Orto Anselmo suo salutem. Caussarum quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ legibus Langobardorum, aliæ autem secundum regni consuetudinem, quæ quàm varia, quámque secundum diuersorũ locorum aut curiarũ mores sit diuersa, nec breuiter potest dici, nec hoc libello facilè cõprehendi: vsum tamẽ feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessariũ duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrariũ dici solet. Legum autem Romanarum nõ est vilis auctoritas, sed nõ adeò vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Strenuus autem Legisperitus, sicubi casus emerserit, qui cõsuetudine feudi non sit comprehensus, absque calumnia vti poterit lege scripta.

COMMENTARIVS.

DOCET ius feudorum totum manare ex consuetudine, atque ideo in feudorum caussis plus valere consuetudinem quàm ius ciuile Pop. Romani. Quinimo cùm ita esset scriptum, l. 2. C. quæ sit long. cons. Cõsuetudinis vsúsque lõgæui nõ vilis auctoritas est, sed non vsque adeo sui valitura momẽto, vt aut rationem vincat aut legem, ea verba inuertit hoc modo, Legum Romanarum

manorum non est vilis auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Et vtraque tamen sententia est vera. Illa intelligitur de consuetudine quæ nondum in iudiciis conualuit. Hæc de consuetudine quæ contradicto iudicio confirmata est, l. cùm de cõsuetudine. D. de legib. Hæc pro lege habetur, eíque & si non accedat, indulget tamen ratio. Ad hoc sententia l. 2. intelligitur de iis quæ lege definita sunt, in quibus sanè plus valet lex quàm consuetudo. Hæc de iis quæ lege definita non sunt. Tertullianus de Cor. mil. Consuetudo in ciuilibus rebus pro lege suscipitur cùm deficit lex. Rectè, Cùm deficit lex. Et eodem modo cùm de iure & æquitate quæritur, & vna lex iudicem ait æquitatis potius quàm iuris stricti eiusdémque scripti rationem habere, l. 8. C. de Iudic. altera inter ius scriptum & æquitatem solum principem interponere interpretationem, l. 1. C. de legib. rem ita distinguimus, vt in his quæ scripto palàm comprehensa sunt, etiam si prædura videantur iudex à scripto recedere non possit, & vt solus princeps eam duritiem emẽdare possit, sicut duritiem legis Iuliæ, de qua l. prospexit. D. qui & à quib. man. moderatus est, l. adulterii. C. ad leg. Iul. de adult. in his autem quæ palàm scripto comprehensa non sunt, iudex spectare debeat æquitatem potius quàm ius scriptum, vt si pœna sit in eum qui ferro percusserit lege comprehẽsa, non vtique eam irrogabit ei qui clauicula hominem percusserit. spectabit enim mentem non verba legis, legis conditorem non legem. & omnino ibi tum maximè æquitas dominatur, & præponenda est rigori, cùm lex scripta deficit. quinimo, vt Aristoteles definit, æquitas nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, τοῦ γεγραμμένου νόμου ἔλλειμμα, ὅ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον, sicut consuetudo propriè nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, sed æquitas ius natum & naturale, consuetudo, ius constitutũ & receptum. Nihil porrò legibus Romanorum cautum est de feudis. Igitur valere in feudis potius debet consuetudo quàm quod legibus generaliter cautum est, quódve disputando & argumentando ex eis deduci potest, vt in feudis non succedunt parentes ex consuetudine, licet in aliis rebus iure scripto succedant, non succedunt filiæ, licet iure scripto succedant in aliis bonis. Plus potest consuetudo quàm lex in his quæ lege nominatim comprehensa non sunt. At si qua in re in feudorum caussis mores defecerint, tum decurritur ad ius commune Ciuium Romanorum, id est, quod eo iure in aliis rebus cautum est, cùm nondum feuda in vsum venissent, producitur etiam ad feuda: vt si quæratur, Cùm vasallus feudi partem pignori obligauit, & deinde feudum domino committitur, cuius caussa sit potior, domini an creditoris pigneratitii, quod mores nondum definierunt, dicã commisso feudo, pignus extingui. argu. l. lex vectigali. D. de pign. quæ idem in emphyteusi definit. Rursus si quæratur, agro feudali iure belli capto & adsignato [illegible] g [illegible] mili [illegible]

militibus, modica portione possessori relicta, an eam portionem iure feudi à pristino domino recognoscere non debeat, quasi nouo iure eam habere cœperit victorum beneficio concessionéque, quod mores non definierunt: dicam ab eodem domino, eam portionem iure feudi recogniturum quasi minimè mutata possessionis caussa. argu.l. item si verberatum,§.1.D.de rei vind.Hygenus de limit.Const. Quos dominos in possessionibus suis remanere passus est, eorum conditionem mutasse non videtur.Item si quæratur,an feudo vendito lege commissoria,quibus locis feudi venditio non prohibetur, & solutis domino εἰσδεκτικοῖς, pòst resoluta venditione ad diem pretio venditori non soluto,εἰσδεκτικῶν repetitio competat,quæ res moribusdefinita non est: dicam competere, cùm & fructuum omnium repetitio competat aduersus emptorem,l.4.& 5.D.de lege com.& omnia in pristinum statum restituenda sint, perinde atque si neque emptio,neque venditio intercessisset,l.facta.D.de ædil.edic. Consuetudinem dixi pro moribus inueteratis (nam & hoc exigitur,vt consuetudo vim legis obtineat) cùm scilicet ex frequenti consuetione quasi tales aut tales mores populus induit.Propriè ex consuetudine mos fit.Aristoteles. ἦθος ἐξ ἔθους περιγίνεται. Lactantius v. Paulatim malè viuendi consuetudo, mos factus est. Publius Syrus:Vitium prius fuit obseruatio,nunc mos est.

IN QVIBVS REBVS FEVDVM CONSISTAT.

TIT. I.

SCiendum est autē feudum siue beneficium non nisi in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in iis quæ inter immobilia connumerantur(veluti cùm de camera aut de caneua feudum datur) posse consistere, ac feudum neminem posse acquirere nisi inuestitura aut successione.

COMMENTARIVS.

FEVDVM consistit in rebus soli, vel solo cohærentibus,vel in eis quæ pro immobilibus habentur, veluti salariis, pensionibus, stipendiis, sportulis, annonis, vt infrà 4.titu.53.quæ res incorporales sunt. incorporales autē res immobilium magis quàm mobilium iure,l.2.C.de ser.& aq.No.7.Rerum incorporaliū propria est species.Ex rebus enim aliæ sunt corporales, aliæ incorporales,

&corpo

& corporalium aliæ mobiles, aliæ immobiles. Sed vbi tantùm fit mentio mobilium & immobilium, incorporales immobilibus potius accensentur. qua de causa nomina, quæ iura sunt incorporalia, immobilia, vel mobilia esse non dicam, sed immobilium iure censeri, quæ fortè fuit mens Accursii in l. mouentium. D. de ver. sig. licet moribus Biturigum distinguatur, vt si debeatur res mobilis, nomen rebus mobilibus, si immobilis, immobilibus adnumeretur. quæ distinctio sumpta est ex Accursio ad No. de non alien. reb. Eccl. Ait, Solo cohærentibus. Huiusmodi sunt iuncta infixáque, quæ quasi pars ædium aut fundi, vel propter ædes habentur, vt granaria quorum stipites in terra defossi sunt, & quædam alia etiam si non sint affixa, vt claues, claustra, epitonia, l. Iulianus. §. vlt. l. feudi. D. de act. emp. & tormenta bellica, vt in eis Consuetudinibus expressum est, quia propter ædes habentur. Torcularia etiam & dolia iidem mores simul ac Turonensium immobilibus adnumerant. quod est contra d. l. fundi. §. 1. qua rutis cæsis & instrumento deputantur. Id verò feudum quod consistit in aliis rebus, quæ & si solo non cohæreant, inter immobilia tamen connumerantur, vulgò ait appellari de camera aut de caneua. Camera est ærarium. Caneua penuarium, horreum, cellarium. & hæc quæ in ærario vel cellario sunt constituta feuda, quæ sunt in curte domini, vt suprà 1. titu. 2. §. Item si quis feudum. non habent propriam naturam feudi. morte enim dantis & accipientis finiuntur, vt infrà titu. 10. Finiuntur & exhausto ærario vel cellario sine culpa domini, vt infrà 4. titu. 68. Ex hac enim caussa dominus tantùm tenetur in id quod facere potest, deducto ne egeat, imò & deducto ære alieno, exemplo donatoris. nam & in feudum datio liberalitas siue donatio est. Adiicit in fine huius tituli, feudum aut inuestitura adquiri aut successione, vt infrà 4. titu. 36. Adquiritur etiam præscriptione & traditione possessionis facta nomine feudi. Sed hæc habentur pro inuestitura. Et redemptione. Sed hæc successionis prætextum habet, vt suprà 1. titu. 25. De inuestitura autem Obertus primùm tractat. Tractabit deinde de successione.

DE INVESTITVRA FEVDI.

TIT III.

INuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusiuo autem modo dicitur inuestitura quando hasta vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à domino se inuestituram facere dicente: quæ siquidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solenniter fieri debet: alioqui licet

alii intersint testes, inuestitura minimè valet. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit inuestitura, quæratur: non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum à tribus vel à duobus paribus cõfirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum nõ fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat. qui si negauerint, fortè corrupti odio vel gratia seu præmio, & dicant se non interfuisse cùm inuestitura fieret, vel non reminisci: tunc domino cogente iurent tactis sacrosanctis Scripturis, quod huius rei veritatem nesciant: & tunc actor aut alios producat pares, aut iurisiurandi domino detur electio, vt proinde iuret inuestituram factam non esse, aut sacramentum vasallo referat, & ille aut iuret, aut acquiescat. Quòd si iurare pares aliqua ex caussa recusauerint, nec dominus eos iurare compellat: liceat vasallo etiam per extraneos probare inuestituram. Testibus verò deficientibus, iurisiurandi electio domino detur.

Si verò vasallus quidem possideat, vel si feudum cameræ aut caneuæ in duabus seu tribus acceptionibus quietis quasi possideat, dominus autem feudum negans esse, rem suam petat, vel quod de camera, vel de caneua bis vel ter (sicut diximus) iam solutum est, deinceps soluere renuat: tunc non est opus probatione, sed possidenti data electione, aut iuret suum esse feudum rectum, aut domino referat iusiurandum.

Si autem inuestitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos testes aut per publicum instrumẽtum probari potest, aut inopia probationis emergente, res decidatur per iusiurandum.

Præterea si aliquis tenor præter communem feudi rationem in inuestitura à domino dicatur interuenisse, vel si dicatur feudum sub tali conditione dedisse, vt vasallus in festiuis diebus vadat cum vxore sua ad Ecclesiam: omni facultate probandi domino adempta habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum. Item si vasallus pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat, veluti de filiarum successione: liceat ei tenorem, si potest, sicut inuestituram probare. quòd si in probatione defecerit, vel cessauerit: cõcedatur domino hoc negare iureiurando præstito.

COMMENTARIVS.

ET vestimentum & vestituram dixere Latini: vt in antiqua inscriptione, Vestituris basium. Inuestimētum, Liuius 4. Legem promulgat, ne cui album inuestimentum addere petitionis liceret caussa. sic habent veteres libri. Dicemus ergo rectè inuestituram. quo nomine propriè significari possessionem ait, vt in legibus Lāgobardorum sæpè. Sed abusiuè in hoc tractatu inuestituram accipi pro cessione feudi, quæ fit à domino porrecta hasta aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ vel aliis testibus. Hoc minus est quàm possessionem tradere. idcirco post inuestituram agitur ad tradendum, vt infrà 4. titu. 15. Porrigunt inuestiendo alii baculum, alii gladium, alii hastam, alii vexillum, alii anulum, quod donum inuestituræ dicitur in Constitutione Friderici de pace tenenda, alii aliter, vt Accursius retulit Inst. titu. De ver. obl. in prin. Otho Frisingensis regna per gladium, prouincias per vexillum tradi. Guntherus. Ergo vbi vexillo partem, quam diximus, ille, hic autem gladio regnum suscepit ab ipso. Hunc etenim longo seruatum tempore morem Curia nostra tenet. Episcopatus, imò & omnia feuda antiquo more Gallico per anulum & virgam, quod dicebant, *Par rain, & par baston. Rain* pro anulo, vt hodie Germanis, *Reing.* Adiiciebant baculum. vnde iactatur hoc vulgò è Gallorum moribus, *Le vassal se peut iouër de son fief, iusques à mettre la main au baston*, Vasallus feudi sui liberam administrationem habet, modò si non se in alterius domini fidem clientelámque conferat, nimirùm ab alio accepto scipione, quod aliis verbis, *Iusques à sumission de foy*. Huius autem generis inuestituram interuenire etiam in proprietatis alienatione constat ex antiquo contractu emptionis & venditionis, in quo ita est, Tu pasculi fuste illum inuestito, Tu segnuti fustem illum manu capito. Minus autem est, vt dixi, inuestitura quam possessio. Dices, cur non traditio hastæ aut gladii, aut scipionis pro possessionis traditione habetur, vt clauium, l. clauibus. D. de cont. emp. l. 2. C. de per. & com. rei vēd. l. 1. C. de cri. exp. her. Dicam, traditis clauibus non videri traditam possessionem domus, nisi in re præsenti traditæ sint. Rei præsentia per se sola facit, vt tradita eius possessio videatur. apprehenditur enim non manibus tantùm aut pedibus, sed etiam oculis quasi longis manibus, l. 1. §. pen. l. quod meo. § si venditorem. l. quarumdam. D. de adq. pos. l. pecuniam. D. de solut. Inuestitura igitur etiam si fiat porrectis clauibus, pro traditione possessionis non habetur, nisi fiat in re præsenti: sed est tantummodo argumentum concessionis in feudum aut venditionis. inuestituram in feudo sequitur fidelitas, fidelitatem traditio. Dixi inuestituram fieri debere coram paribus. quod ita intelligendum est, si dominus alios vasallos habeat: alioquin extranei admittuntur, vt suprà 1. titulo 28. & infrà 4. titulo 36. & 69. & hoc titulo §. si autem inuestitu-

ra, & cur omnino pares adhibendi ſint, ſi eorum ſuppetat copia, non exteri, hæc redditur ratio, ne quid ab exteris falſitatis excogitetur, qua ſuſpicione carent pares, qui fidei vinculo arctiore tenentur obſtricti. & hoc dicimus de noua inueſtitura. In veteri quilibet admittitur, vt infrà 4.titulo 35. Item hoc dicimus de laicis. Clericis permittitur, vt adhibeant quoſcunque, vt ſuprà 1.ti.28. Fit ergo inueſtitura ſine ſcripto. Sed fieri etiam poteſt ex ſcripto per publicum inſtrumentum. quo caſu quæritur an neceſſaria ſit parium ſubſcriptio, ſiue confirmatio. Hoc loco exigit confirmationem parium. ſed obſtat infrà 4.titu.35. qui & cum eo quod de clericis diximus pugnare videtur. Sed animaduertendum eſt, in eo titulo nihil certò definiri, varias tantùm opiniones referri. Alii dicunt non valere inueſtituram quæ fit nõ accerſitis & adhibitis paribus curtis, licet dominus ſe eam feciſſe cõfiteatur, & probari poſſit publico inſtrumento: nihílque intereſſe, dominus qui inueſtituram fecit fuerit clericus an laicus. Alii valere arbitrantur, ſi modo dominus confiteatur ſe eam feciſſe etiam ſi fecerit eam ſine paribus. Alii arbitrantur publicum inſtrumentum non ſufficere, niſi fuerit à paribus confirmatum: quæ ſententia tribuitur Gerardo & Oberto. & ſanè Obertus ita apertè definit hoc loco. Alii, vt Mediolanenſes, publicum inſtrumentum ſufficere arbitrantur. quorum opinio verior videtur. Quin & domini confeſſionem ſufficere puto. Et diſtinctionem inter clericum & laicum non recipio. Prima & tertia opinio ſubtili iure vera eſt. quod in d.tit.35. hæc verba ſignificant, ad ſubtilitatem conſuetudinis. Secunda & quarta voluntatem contrahentium ſpectat potius quàm ſubtilitatem nimiam, quã iudices admittunt raro, l.ſicut.§.ſi debitor.D.quib.mod.pig.ſol. Igitur domino poſſidente ſi qui inueſtitũ ſe de feudo dicit aduerſus dominũ experiatur, probare debet inueſtiturã per publicũ inſtrumentũ, vel per pares, vel certè his deficiẽtibus, aut iurantibus ſe rei geſtæ non meminiſſe aut iurare nolentibus, per extraneos. Duo ſufficiunt, vt ſuprà 1.ti.28.& infrà 4.tit.69. Imò plures videntur exigendi, eadem ratione qua pares quantum poteſt adhiberi voluimus, ne quid falſitatis incurrat, l.vlt.C.de fideic. Sed parium qualitas omnem falſi ſuſpicionem tollit. At his deficientibus duobus etiam extraneis contenti ſumus: quia ſcilicet perſonam & vicem parium repræſentant, & his ſubſtituti videntur. Vaſallo autem non probante, dominus iurat cum XII. ſe inueſtituram non feciſſe, aut refert iuſiurandum actori, qui ſi fortè relationem ſuſcipere nolit, protinus dominus abſoluitur, vt ſuprà 1.tit.1.§.ſi autem controuerſia, & tit.28.§. ſi quis ſe. & tit. vlt. Dixi de domino poſſeſſore. nunc dicam de vaſallo poſſeſſore. Vaſallo poſſidente, vel quaſi poſſidente quid fiet? Poſſidetur res corporalis. Quaſi poſſidetur res incorporalis, l.ait prætor, §.item ei qui per captiuitatem. D.ex quib.cau.ma. veluti ius percipiendarum annonarum è cellario domini, quod feudũ dicitur de caneua. Id enim videtur quaſi

poſſi

poſſidere vaſallus, ſi bis aut ter annonas ſine cōtrouerſia perceperit. Ex tribus aut quatuor acceptionibus formatur quaſi poſſeſſio. qui locus eſt in hanc rem hoc titulo ſingularis, §. ſi verò vaſallus. Vſus pro poſſeſſione eſt. Vaſallo poſſidente, vel quaſi poſſidente, ſi dominus agat pigneratitia, probatio domino incumbit, vt diximus d. §. ſi autem cōtrouerſia. Si agat rei vindicatione, & repellatur exceptione inueſtituræ, & is ſimpliciter neget eſſe feudum, vel etiamſi iam amplius nolit præbere annonas negans ſe eas antè præbuiſſe feudi nomine & adſerens rei ſuæ libertatem, hoc caſu quia negantis nulla eſt probatio (nemo enim eius quod negat factum rationem aut poteſt aut debet aut ſolet reddere) neceſſe eſt reo defenſionem dari, vt iuret ſuum eſſe feudum aut actori referat iuſiurandum. quo non iurante, ſtatim reus abſoluitur. Et quæ diximus obſeruari in probanda inueſtitura, eadem obſeruātur in probando pacto inueſtituræ. Vt in venditione aut in inueſtitura facta venditionis nomine, ita in feudi inueſtitura quodcunque pactum eſt, id valet, puta vt ſine iuramento fidelitas præſtetur, vt titu. ſeq. vel vt filiæ ſuccedant, vt ſuprà 1. tit. 4. vt ſuccedat frater fratri in feudo nouo, vt ſuprà 1. tit. 19. vt vaſallus feſtis diebus officii cauſſa vxorem domini ſui in ædem ſacram comitetur & ducat, vt §. vlt. huius tituli, vbi hanc pactionem conditionem vocat. Conditionem inueſtitura admittit, vt ſuprà 1. tit. 5. id eſt adiectionem, quæ ſuſpendat actum, licet videatur actus eſſe ſolemnis. Admittit etiam conditionem, id eſt, pactionem quamlibet, modò non ſit iuri aut naturæ feudi contraria. & inde conditionale feudum dicitur quod ſub pactione certa certóve ſeruitio conſtituitur. Qui autem pactionem allegat, ſiue ſit dominus, ſiue vaſallus, eam probare debet eo modo quo ſuprà dictum eſt inueſtituram eſſe probandam, quo deficiente, alteri defenſio competit cum ſacramentalibus XII. niſi malit iuſiurandū referre. Rectè interpres exponit hæc verba, Omni facultate probandi domino adempta, id eſt, domino in probatione deficiente. At præterea conſtat inueſtitura nō tantùm de certo ſeruitio, ſed etiam de incerto paciſci licere, puta indiſtinctè, vt pro feudo ſeruitium præſtetur, vel etiam id agi ne vllum ſeruitium præſtetur. Vnum caſum hic adnotare libet, quo etiā ſi de certo ſeruitio conuenerit, vaſallus eo liberatur, puta ſi domino feudum pignori obligauerit ſub lege ἀντιχρήσεως, quod eſt ex decreto Innocentii III. c. 1. De feudis. qua ratione & emphyteuticum prædium eadem lege accipiet dominus, ſi modò eius temporis nullam penſionem ab emphyteuticario exigat, ne vtrunque habeat canonem & fructus, vel ille ſeruitium & fructus. aliàs enim ἀντίχρησις pontificio iure improbata eſt. quia vſuræ proxima eſt. id enim agitur vt creditor fructus lucrifaciat, ſorte manēte integra. quod male Albertus Krantzius Chron. 8. ca. 35. appellat emptionem ſub lege redimendi factā. Præceſſit enim pecunia debita, cuius nomine res pignori obligatur ea lege, vt creditor fructus non com-

putet in ſortem, vtque non aliter eam rem debitori reſtituat quàm omni pecunia ſoluta. Eſt igitur pignus, non venditio.

DE INVESTITVRA VETERIS VEL NOVI BENEFICII.

TIT. IIII.

INueſtitura autẽ aut fit de veteri beneficio, aut de nouo: quæ de veteri fit, etiam à minore poteſt fieri. Siue autem à minore, ſiue à maiore fiat, non de omni poſſeſſione vaſalli, ſed de iuſta tantùm facta intelligitur, niſi aliud nominatim dicatur. Noui verò inueſtitura feudi non ab alio rectè fit, niſi ab eo qui legitimè ſuorum bonorum adminiſtrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de ſuis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit inueſtituram facere. Sed etiam res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, niſi in caſu, vt ecce, ſi quis ex agnatis tuis rem quæ à communi parente per ſucceſſionem ad eum peruenerit, alienare voluerit, non permittitur ei etiam ſecundum antiquam conſuetudem alii eam vendere, niſi tibi vel alii proximiori pro æquali pretio accipere volenti. per feudum tamen cuilibet dare poteſt, niſi fiat in fraudem noſtræ conſuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharii Imperatoris. tũc enim reſciſſa inueſtitura, reddito à te vel ab alio proximiori videlicet ſecundum antiquam conſuetudinem pretio ſi quod dederit, is qui inueſtituram accepit, compellatur rem tibi reſtituere. Perſonam verò inueſtituram accipientis non diſtinguimus. nam etiam ſeruus inueſtiri poterit, niſi ignorantia prætẽdatur. Sed vtrum ipſe an alius pro te inueſtituram faciat vel ſuſcipiat, nihil intereſſe putamus. poteſt enim hoc negocium, & per procuratorem ab vtraque parte expediri. Fœminã quoque etiam noui feudi inueſtiturã facere poſſe plerique cõſentiunt. Nulla autem inueſtitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recuſat, cùm à fidelitate feudum dicatur, vel à fide, niſi eo pacto acquiſitum ſit ei feudum, vt ſine iuramento fidelitatis habeatur. Vtrum autem præcedere debeat fidelitas inueſtituram, an inueſtitura

uestitura fidelitatem, quæsitum scio, & sæpe responsum est inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iusiurandum quod vasallus præstat domino.

COMMENTARIVS.

DVPLEX est inuestitura, alia veteris, alia noui beneficii. Veteris est quæ fit à successore domini, vel successori vasalli, vt infrà 4.tit.35. mortuo scilicet domino, vel vasallo. Noui, ex qua primùm formam suam, & originem feudũ accipit. Hæc dat legem feudo, & contractus est. Illa quæ fit de veteri feudo, non est contractus, sed feudi tantum quædam, veluti recognitio simplex siue ἀνάχρησις, quæ fit gratuito, Constitutionibus Neapolitanis, & nostris illata certa pecunia. Et peti solet ita vt quis intendat se de suo recto feudo inuestiri debere, vt infrà tit.20.& 4.tit.46.& in fragmentis. Cùm, inquit, de veteri beneficio fit inuestitura, satis est si de recto beneficio fiat inuestitura, id est, nulla solemnitas exigitur. Satis est rectũ esse feudũ, & iurari fidẽ. Rei nomen exprimi & adhiberi pares nõ est necesse, vt infrà 4.titu.35.& fieri potest à minore XXV. annis, vt hoc loco Obertus ait. De hac dicere possis non esse beneficium, sed iniuriam, si quis eam non impetrauerit, vt l.1.§.Planè.D.de aqua quot.& æst. Noua inuestitura fit solemniter per symbola, vel, vt Helmodius loquitur, signa, & rei certæ nomine expresso, & adhibitis paribus, & ab eo qui rerum suarum administrationem habet. nam qui non potest alienare, nec feudi nomine inuestituram facere potest, excepta fœmina. est enim hæc inuestitura alienationis species. Placebat quibusdam veteris, sed nõ noui beneficii inuestiturá à fœmina fieri posse. At diuersa opinio obtinuit, vt hoc tit. §.fœminam. quæ mitior sententia dicitur in fragmentis. Ratio dubitádi hæc erat, quia fœminæ nihil alienare poterant sine tutoris auctoritate, l.1.Lang.Qual.mul.lib.alie.per.est. Erant enim in perpetua tutela, siue, vt loquebantur, in mundiburnio, Langobardorum iure, quibus tutor est mundualdus, vt Germanis *Munder*, quæ eadem Gallis etiam olim fuere vocabula, vt in Chronicis S.Dionysii, *Bail, garde, munburnie*, & Frossardo, *Et seront mis quatre manibours en Angleterre pour gouuerner le Royaume:* Oliuario de Marchia, *Mambour & pere de vous.* Rectum autem feudum dicitur, non, vt vulgò sentiunt, quod communem feudi rationem siue naturam retinet, cùm & id rectum dicatur quod non est verum & proprium feudum, vt feudum de camera, titu.præced.§.si verò vasallus. sed feudum rectum dicitur feudum vetus, cuius possesio iusta est. & ideo qui inuestitur de suo recto feudo, ei possesio tantùm iusta confirmatur, vt ait hoc loco. nam si sit vitiosa possesio, certè non est rectum feudum, nec per eam inuestituram legitima fit. Additur hoc titulo, Quemadmodum is qui alienare non potest, feudi inuestituram

facere

facere non potest, ita rem alienari prohibitam nec in feudum dari posse. quod non tantùm de prohibitione legis accipitur, sed etiam de prohibitione testatoris, argumento emphyteuseos, l. vlt. C. de reb. alie. non al. Excipitur vnus casus, quo agnatus prædia familiaria, siue alodia sint siue feuda, extero alienare prohibetur, vel si alienauerit, ea eiusdem familiæ agnato proximiori iure προτιμήσεως, quæ Británis inde dicitur *Pre messe*, reuocare & retrahere conceditur. quod iure ciuili olim obtinuit ante l. Dudum. C. de con. emp. sed reductum fuit in Oriente Constitutione Romani Lacapeni, in Occidente Cōstitutione Friderici. Eodem iure ante Fridericum Saxones vtebantur. sic enim legitur in veteri Saxonũ lege, ca. 62. Liber homo, qui sub tutela nobilis cuiuslibet erat, qui iam in exilium missus est, si hereditatem suam necessitate coactus vendere voluerit, offerat eam primum proximo suo, si ille eam emere noluerit, offerat tutori suo vel ei qui tunc à Rege super ipsa re constitutus est, si nec ille voluerit, vendat eam cuicunque voluerit. Sunt autem agnatis ad reuocandam venditionem constituta certa tempora, principalibus personis dierum xxx. procuratoribus eorum mensium IIII. ex quo fuerint testato denuntiati, vt ad emptionem accederent si vellent, Constitutione Romani. Moribus autem Galliæ, vel annus datur, vel LX. dies, vel menses sex pro varietate regionum. Nimia licentia breuitate temporis constringitur. Idem verò ius προτιμήσεως habet dominus, siue prædium dederit in feudum, siue in emphyteusim. Si dederit in emphyteusim, intra duos menses, l. vlt. C. de iu. emphy. Si in feudum, intra annum, vt infrà titu. 9. Moribus Galliæ plurimum intra dies XL. & constituere debet statim atque intellexit venditionem, vtrum malit vti iure προτιμήσεως, an exigere εισδεκτικά. vno enim electo, non potest variare. arg. l. 4. §. eleganter. & l. pen. D. de lege cōmis. Si in iure προτιμήσεως concurrat agnatus & dominus feudi vel emphyteuseos, vel cēsus, agnatus præfertur, vt infrà titu. 9. §. pen. Ergo & cùm agnato proximiori vēditur, merito dicemus domino non competere ius προτιμήσεως. An & si vlteriori? non ausim adfirmare, cùm agnato proximiori, siue agnato siue extero vendiderit, competere ius προτιμήσεως probet 4. titu. 14. & hoc titulo adsignificet bis positum verbum, proximiori. sed plerisque locis refragantur mores Galliæ, & in testamentis si testator vetuerit fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competit, l. 32. §. vlt. l. peto. §. fratre. D. de leg. 2. fundo vlteriori agnato alienato, proximiori nulla fideicommissi petitio est l. filiusf. §. cùm pater. D. de leg. 1. l. vnũ ex familia, §. sed si fundum. D. de leg. 2. l. pater filium. D. ad leg. Fal. Ergo non potest quis feudum genearchicum alii vendere quàm agnato, si id agnatus eodem pretio habere velit: In feudum tamen dare cuilibet potest, vt infrà titu. 9. Et hoc est ex consuetudine Mediolanensi, qua feudum alienari potest totum sine domini consensu. sed extraneo dominus præfertur, agnatus vtrique.

que. In feudum tamen dari extraneo poteſt, neque tunc locus eſt iuri προτιμήσεως, niſi hoc fiat in fraudem conſuetudinis, vt ſi adſimuletur inueſtitura feudi, pro inueſtitura venditionis. quo caſu ius προτιμήσεως locum habet. Ex Cõſtitutione Lotharii vaſallus feudum amittit, ſi id alienauerit ſine conſenſu domini, & domino committitur, nec agnati præferuntur, vt hoc loco ſignificare videtur, dum ait, ſecundum antiquam conſuetudinem. Non ergo ſecundum Conſtitutionem Lotharii. & ita ſi in dominum vaſallus deliquerit, agnati excluduntur, licet quidam contrà ſentiant, qui & contrà ſentirent ſuperiore caſu, ſi in alium, poſteri eius excluduntur non omnes agnati, vt infrà 3. titu. 2. & lib. 4. titu. 18. & 42. Non prohibebat tamen ea Conſtitutio in feudũ dari ſine fraude, dolóque malo, vt Cõſtitutio Friderici declarat de feudis non alienandis, & 4. tit. 22. Adiicitur hoc titulo ſeruum poſſe de feudo inueſtiri, vt ſcilicet ſeruo vendi poteſt. Sed adquirit feudum domino confeſtim, feudíve actionem. Et per nuntium, geſtorem, procuratorem dari accipíque inueſtituram poſſe, vt infrà 4. titu. 70. 85. Vacante Imperio datur de feudis imperialibus per Palatinum Rheni ex bulla aurea. Sed excipiuntur feuda, quæ dicuntur *Vanleben*, quod ſcilicet deferantur per vexillum. Ergo & per procuratorẽ dari fidelitas poteſt, quæ ſtatim ſubſequi ſolet tam veterem quàm nouam inueſtituram. Nulla, inquit, inueſtitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recuſat. Nulla, id eſt, neque vetus, neque noua, vt infrà 20. Datur plerunque fidelitas per ipſum vaſallum. Gregorius Tyrenſis in Chronicis. Factus eſt Boamundus homo Imperatoris fidelitatis manualiter exhibito, & corporaliter præſtito iuramento, qualèm ſolent fideles dominis ſuis exhibere. Et plerunque conſuetudines regionum exigunt, vt ipſemet vaſallus veniat, domino poſtulante, & vt per alium non aliter iuret, quàm ſi & per alium dominus faciat inueſtituram. Sed hoc iure ſecus eſt. Et poteſt iuſiurandum dari per procuratorem, vt de iureiurando calumniæ proditum eſt, l. 2. C. de Iur. cal. & eſt exemplum apud Liuium xxxi. licet litis totius finiendæ cauſſa ipſum litigatorem iurare melius ſit, l. pen. C. de reb. cred. Solet & ad domum domini plerunque inueſtitura peti, fidelitas offerri, niſi cum pactione aliud vel priuilegio cautum eſt, vt Conſtitutione Friderici in Auſtria Cuſpiniani duci Auſtriæ hoc datur, ne pro conducendis feudis requirere ſeu accedere debeat imperium extra metas Auſtriæ, & vt in terra Auſtriæ ei debeant ſua feuda conferri per imperium & locari.

DE

DE IVRAMENTO FIDELITATIS ET QVALITER *vasallus iuret domino.*

TIT. V.

QValiter autẽ debeat iurare vasallus fidelitatem, videamus. Iurare scilicet sic debet: Ergo iuro ad hæc sancta Dei Euangelia, quòd amodò in anteà ero fidelis ei, vt vasallus domino: nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis cõmiserit, pandam alii ad eius detrimentũ, me sciẽte. Si verò domesticus, id est, familiaris eius sit, cui iurat: aut si ideo iurat fidelitatem, non quòd habeat feudum, sed quia de iurisdictione sit eius, cui iurat: nominatim vitam, membrum, mentem, & eius rectum honorem iurabit.

DE FORMA FIDELITATIS.

TIT. VI.

IN Epistola Philiberti Episcopi, in Decretis vicesima secunda, q.2.c.de forma. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis, per quas esse tutus potest. Honestũ, ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de aliis caussis, quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Vtile, ne sit ei in damno de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonũ quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: néve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Vt fidelis hæc documenta caueat, iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonũ est, restat, vt in sex prædictis, consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse saluus, quam iurauit. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli suo reddere debet. quòd si non fecerit,

rit, meritò censebitur malefidus, sicut ille, qui in eorum præuaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & periurus.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

TIT. VII.

ST ET alia de nouo, super fidelitatis iuramento, inuenta forma, & vtentium approbata consuetudine, quæ hodie ferè in omni curia videtur obtinere. Hæc scilicet, Ego Titius iuro, super hæc sancta Dei Euangelia, quòd ab hac hora in anteà, vsque ad vltimum diem vitæ meæ, ero fidelis tibi Caio domino meo, contra omnem hominem, excepto Imperatore, vel Rege. Quod verbum si rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione, sed integram & perfectam in se continet fidelitatem, sed propter simplices & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adiici solet, id est, Ego iuro, quòd nunquam scienter ero in cõsilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrũ aliquod, vel quòd tu recipias in persona aliquã læsionẽ, vel iniuriam, vel cõtumeliã: vel quòd tu amittas aliquẽ honorẽ, quem nunc habes, vel in anteà habebis. Et si sciuero vel audiuero de aliquo, qui velit aliquod istorũ contra te facere, pro posse meo, vt nõ fiat, impedimentũ præstabo: & si impedimentũ præstare nequiuero, quàm citò potero, tibi nunciabo, & contra eum pro vt potero, auxilium meũ tibi præstabo. Et si contigerit te rem aliquam, quam habes vel habebis, iniustè, vel fortuito casu amittere: eam recuperare iuuabo, & recuperatã omni tempore retinere. Et si sciuero, velle te, iustè aliquẽ offendere, & indè generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi, sicut potero, præstabo auxiliũ. & si aliquid mihi de secreto manifestaueris, illud sine tua licentia nemini pandã, vel per quod pandatur faciã. & si consiliũ à me super aliquo facto postulaueris, illud tibi dabo consiliũ, quod mihi videbitur magis expedire tibi. & nunquã ex persona mea aliquid faciã scienter, quod pertineat ad tuã, vel tuorum iniuriam vel cõtumeliam.

Inuestitura verò facta, & fidelitate subsequuta, omni modo

h coga

cogatur dominus, inuestitum in vacuam possessionem mittere. Quòd si differat, omnem vtilitatem ei præstabit.

COMMENTARIVS.

OC loco proponitur iurisiurandi fidelitatis formula, quo vasallus domino fidem suam alligat, & fidei suæ commissa non proditurum se promittit, & si sit domesticus, vel si dominationi feudi iuncta sit iurisdictio, etiam sibi curæ fore vitam, corpus, mentem, honorē domini sui promittit, vt infrà 6. & 7. & Const. Neap. 3. tit. 15. & 18. & in formula à Radenico proposita, 3. c. 19. & hoc postremum iurat vasallus non ratione feudi quod habet, sed ratione iurisdictionis, quam dominus habet, vel ratione familiaritatis & οἰκειότητος, vt si feudum in curte habeat. quæ ratio etiam alia in re religionem officii maiorem à beneficiario exigit, puta ne quid sine cōsensu domini ex feudo abalienet, vt suprà 1. tit. 2. §. Item si quis feudū. & hic proculdubio est sensus huius tituli, quem ex tam effusa interpretū turba quæ temerè ruit in hos libros adsecutus est nemo. Id verò quod diximus de tuenda vita & honore domini, & si quid aliud specialiter iureiurando exprimi solet, potest videri fidei promissione generali contineri satis, vt infrà 7. Carolus certè Magnus breuiori formula cōtentus fuit, Promitto me domino meo Carolo, & filiis eius, fidelem futurū tota vita sine fraude dolóque malo, legis Franciæ 4. tit. 46. Sed plerique fidem sibi promitti satis non habent, nisi & fidei partes muniáque specialiter enumerētur, vel eo maximè si quid contra ea fecerint, vt non possint negare se cōmisisse in iusiurandū, & feudum amisisse, vt suprà 1. tit. 20. Præterea separādus hac in re nobis est vasallus homologus ab eo qui non est homologus. nam in iureiurando homologi nullus excipitur, in iureiurando non homologi excipitur Imperator, vel Rex, vel antiquior dominus, vt infrà 4. tit. 31. Duorū quis potest esse vasallus nō homologus, vel vni homologus alteri non homologus. Duorū tamen esse vasallus homologus nemo potest, vt libro quarto demōstrabitur. qua de qualitate vasalli ingens sæpe cōcertatio est, vt fuit tempore Caroli VII. Francorū Regis inter Cancellariū Regis, & Cancellariū Petri Ducis Britanniæ, & Comitis Montisfortis, ille ducem Britanniæ Regis homologum esse aiebat, hic negabat. Rex post multas controuersias Petrum in fidē & hominium recepit, more maiorū suorum, nullo alio adiecto, & mox eidē Petrus ratione Comitatus Montisfortis fidem dedit quasi homologus, quam non dederat palàm ratione Ducatus. Sunt & vasalli quidā, qui plus quàm fidē debere videntur, alii præcipuè debent domino conciliare pacē, alii se pro domino obsides dare, alii certum seruitiū: quæ iureiurando vel pactione inuestituræ nominatim exprimi necesse est. alioquin non debentur. inde veteribus Gallis hęc hominū genera, *Hōme de fiefs, Hōme de paix, Hōme de plieure, Hōme de seruice.* Quædā alia sunt, quæ & si nō exprimantur, debentur tamen, vt i-

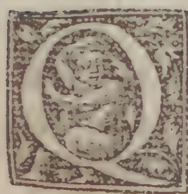
pso

pſo iure moribus noſtris & Conſtitutionibus Neapolitanis ἀνάχαμψις mortuo vaſallo, quæ redemptio dicitur & reſtauratio feudi, vendito feudo εἰσδεκτικά, quæ laudationes vocantur, niſi dominus malit vti iure προτιμήσεως. Debentur & quibuſdam locis domino collationes vel munera quædam certis ex cauſſis, puta nuptialitium herilis filiæ elocandæ cauſſa, & λύτρον ob redemptionem domini ab hoſtibus capti, & equeſtris ſportula ſumpta à domino vel filio eius maiore natu equeſtri dignitate, qui ſummus eſt militiæ gradus. nã veteribus Gallis tres fuere militum ordines, *Cheualiers, Bannerets, Bachelıers*, quos poſſis dicere Equites, Melloequites, & Vaſellos, ſiue vaſallos, niſi malis à Buccellariis deducere. Poſterior enim ætas Buccellarios dixit milites corpore cuſtodes, ſiue protectores, qui patronis ſuis adſiſtũt ſemper l. vlt. C. ad leg. Iul. de vi pub. Renatus apud Gregoriũ Turonenſem. Occylla buccellarius Aetii. Interpretes βασιλικῶν. βουκελλάριος ὁ παραμένων στρατιώτης. Et legum Gotthorum ſiue VViſigotthorum v. tit. III, Si in patrocinio conſtitutus ſub patrono aliquid adquiſierit, medietas in patroni vel filiorum ipſius poteſtate conſiſtat, aliam medietatem buccellarius qui adquiſiuit obtineat. Quòd ſi buccellarius filiam tantummodo reliquerit, ipſam in poteſtate patroni manere iubemus. In Conſt. Neap. 3. tit. 21. Fridericus II. adiicit aliã cauſſam exigendæ à vaſallo intributionis, Si frater domini in equeſtrem ordinem promoueatur, & Guilielmus Rex tit. 20. Si ſoror domini nubat, Si poſſeſſionem aliquam dominus emat, Si tranſeat Principis comitatus vel exercitus in expeditionem, Si dominus ſit Epiſcopus pro eius conſecratione, vel ſi in cõuentum Epiſcoporum ſolemnem à Pontifice maximo euocetur. Sed in Neuſtria tres tantùm quas initio dixi cauſſæ receptæ ſunt, & dicuntur, *Les trois cheuels aydes*. Bourboni addunt quartam, ſi dominus Hieroſolymam inuiſere velit, & vocant, *Queſtes*, vt Neapolitanæ Collectas. Debebãt olim etiam ſerui dominis ſuis munera quædã ipſo iure, & clientes patronis eadẽ illa quæ diximus pleriſque locis vaſallos debere dominis. Alicarnaſſæus 2. τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμούσας καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο. Debebãt & patronis liberti. Sed hi non ſine iureiurando vel ſtipulatione, vt cùm iurauerant, vel promiſerant poſt manumiſſionem ſe natalitium patrono daturos liberíſue patroni aut nuptialitium, l. 7. §. Iurare. D. de op. lib. l. vlt. D. de lib. cau. In fine tituli v I. adnotatur, quam accipit dominus à vaſallo iurato fidem, eandem viciſſim eum tametſi iniuratũ debere vaſallo præſtare. & hoc eſt quod dicitur inter dominum & vaſallum fidem eſſe reciprocam. Et 4. tit. 68. dominum eſſe vaſallo coniugem quaſi communi fidei vinculo coniunctum eodem ſenſu quo D. Paulus σύζυγον dixit non vxorem, ſed familiarem, conſortem, collegã. Et quibus ex cauſſis vaſallus feudum amittit, eiſdem etiam ferè dominum proprietatẽ ſiue dominationem

feudi amittere, cámque vasallo accedere, vt infrà 4.tit.24.& 56. mores nostri proprietatem amissam superiori domino addicunt, veluti Imperatori aut Regi, & Constitutiones Neapolitanæ 3.tit.19. Et siue dominus sit qui vasallo siue vasallus qui domino iusiurandum deferat, non iurat de calumnia, vt infrà 4.tit.36. Idem puto esse statuẽdum de accusatione, vt quemadmodũ vasallus dominum accusare vel contra eum testimonium dicere impune non potest, ita nec possit dominus in vasallum, nisi de feudo sit quæstio. quod ius fuit etiam olim inter patronum & clientem. Alicarnassæus 2. κοινῇ δ᾽ ἀμφοτέροις οὔτε ὅσιον οὔτε θέμις ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις ἢ καταμαρτυρεῖν. Εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι διαπραττόμενος, ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας. Conueniunt in plerisque vasalli & clientes. quinimo clientum commune nomen est. Sed & distãt in multis. Interpres ad tit.vi. iusiurandũ quoddã fidelitatis allegat, quod dederit Otho Ioanni, quod sũpsit ex c. tibi domino. 64. dist. Is est Otho 1. qui non fidelitatem Ioanni iurauit, cùm iuraret potius ea ætate Pontifex Imperatori (erat enim creandi Pontificis potestas penes Imperatorem) sed cùm à Berengario, qui se in Italia pro Imperatore gerebat opprimeretur Ioannes XII. ei tantùm Otho suam operam pollicetur, quasi dominus non quasi vasallus. In melioribus libris non sunt formulæ fidelitatis quæ ponũtur tit.6. & 7. & sanè libro Oberti nescio à quibus temerè insertas credo: qui cùm titulo quinto satis formulam fidelitatis exposuisset, congruenti ordine mox subiecit, *Inuestitura verò ita & fidelitate subsequuta, &c.* vt inuestituram fidelitatem, ita fidelitatem traditionem sequi. alioquin damnari dominũ in id quod interest atque etiam præcisè cogi tradere, quod exposui 1.tit.1. §. si verò Archiepiscopus. vnde intelligitur inuestituram non transferre possessionem, scipionem, anulum, vexillum, claues non transferre possessionem, nisi tradantur in re præsenti.

DE INVESTITVRA DE RE ALIENA FACTA.

TIT. VIII.

QVVM de re aliena, vel alii obligata, inuestitura fiat: illud distinguitur, vtrum scienti, an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciens inuestiturã accepit: nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè aget vt aliud eiusdẽ bonitatis, seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inuestituram fecit, vtrum sciuerit vel ignorauerit.

COM

COMMENTARIVS.

I quis inuestitus fuerit de re aliena aut alii pignerata, non is qui inuestituram fecit, sed is qui accepit, distinguimus vtrum scierit rem esse alienam, an ignorauerit. Scienti de euictione actionem non damus sine pacto speciali. Nescienti damus, vt infrà 4.tit.55. Sed quam actionem? Præscriptis verbis. Inuestituræ enim contractui nulla lex propriũ nomen dedit, & ex inuestituræ caussa cõpetit etiam condictio ob rem dati, vt suprà 1.tit 20. quæ solet cum actione præscriptis verbis concurrere. & hoc ita procedit, si pendente lite ante cõdemnationem vasallus auctorẽ laudauerit, id est, si domino denuntiauerit vt liti subsisteret. Illaudatus dominus nõ tenetur de euictione, exemplo venditionis, vt infrà 4.tit.1. Est ex inuestitura actio de euictione, est ex venditione, permutatione, in solutum datione, adiudicatione, ex articulo, Do vt facias. Est & ex donatione si ἐπ' ἀντιδώρῳ quis donauerit, l.2. Lang. de euict. quia videtur intercessisse genus permutationis, l. sed & si lege. §. Consuluit. D. de pet.her. & eius legis Langobardorum meminit Accursius in l.1.D. si quis à par.man.fue. vbi corruptè legitur Machilda pro Launachilda.

DE IVRE QVOD IN FEVDO VASALLVS HABET.

TIT. IX.

EI autem per beneficium rectè inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tanquã dominus possit à quolibet possidente sibi quasi vindicare: & si ab alio eius rei nomine conueniatur, defensionem opponere. nam & seruitutem eidem rei debitam petere potest, & retinere. Quid ergo si precio, vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dominum ex qualibet caussa postea beneficiũ reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæsitũ fuit: & responsum est vt vasallo quidem donec feudum tenet, possit obesse: domino autem & si per longa tempora perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

Econtrario autem siquid feudo à vasallo additũ sit, si quidem tale sit quod adiectũ est, quod per se subsistere possit, id est, vt per se censeatur, vt prædium, id non accrescit feudo. Si

verò per ſe non poſſit ſubſiſtere, vt ſeruitus, pleriſque placet feudo accedere, & ſicut partem feudi diſponendam eſſe. meliorem namque conditionem feudi facere poteſt, deteriorem verò ſine domini volũtate, vel eorum agnatorum ad quos per ſucceſſionem pertinet, facere non poteſt.

Quamuis enim per beneficiũ ad eum pertineat, tamen proprietas ad aliũ ſpectat, & ideo quartæ ſiue tertiæ ratione quæ à Langobardis ſeu à Romanis viris vxoribus fieri ſolet, poſt mortem viri ad mulierẽ nihil pertinet. nam nec pignus quod conſultum dicitur, fieri poteſt ex feudo.

Eſt autem optima conſuetudine interdicta feudi alienatio, ſuper qua multæ & diuerſæ ſententiæ dabantur in ſingulis ciuitatibus ſeu curiis, donec Imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit ſuper hoc nouam conſtitutionẽ, quę poſita eſt in tit. de beneficiis. Neceſſitate nãque ſuadente poterat olim vaſallus domino inſcio vel inuito feudi partẽ vendere, retenta videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem valebat per feudum aliquem inueſtire, hoc licebat ei ſine fraude facere. Siue autem diſſentiente domino vendebat, ſiue per feudum inueſtiebat (quod & ipſum ſincerè hodie & ſine fraude licet ei facere) ſi tamen ſine herede maſculo deſcendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, aut alia ratione intercedente forte culpa amittebat, tunc omnis feudi alienatio ad irritum reuocabatur, eo excepto, quòd ille qui ſecundo loco beneficium acceperat, non amittebat ſi priori domino ſeruire, & ab eo feudum recognoſcere volebat. Donare autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ poterat conſuetudine, licet poſſet locare, niſi locatio eſſet fraudulẽta alienatio, ſicut eſt per libellũ, vt dicũt, venditio. Quis enim dubitat quod libellario nomine ſub viliſſima duorum denariorum penſione perpetuo concedatur vtendum, alienatum in fraudem eſſe? Porrò ſiue de bona conſuetudine, ſiue de praua quæramus, conceſſa erat domino pro æquali pretio redemptio, niſi hoc ius amiſerit dominus per refutationem, vel annali ſilentio, ex quo ſciuerit computando. Præſcriptione autem triginta annorum ſubmouebatur tam ſciens quàm ignorans, in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quàm domini conditio, ſi tamen

men feudum erat paternum. De illa verò feudi alienatione quæ à domino fit, si dubitetur, lex Imperatoris Conradi consulatur, quæ posita est in iam dicto titulo de beneficiis.

COMMENTARIUS.

AIT, *Rei autem per beneficium rectè inuestitæ.* & ita infrà 4.tit. 40.Rei pro beneficio inuestitæ. Docet vasallum prædii in feudum dati vtilem habere vindicationem, & si possideat exceptionem tanquam rei quæ in bonis suis sit, vt infrà 4. tit.52.& non tantùm prædii, sed etiam seruitutis. Plus igitur habet quàm fructuarius.nam fructuarius neque,fundi neque seruitutis vindicationem habet, l.1. D.si vsusfr.pel.l.1.§.vlt.D.de no.op.nunc. Idem quod superficiarius,emphyteuticarius,creditor hypothecarius. hi enim omnes fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habent. nec tamen ideò vtiles dominos dixeris rectè.certè non creditorem. ergo nec ceteros. Sed an possunt seruitutem imponere? Superficiarium constat posse. Ergo & emphyteuticarium,& creditorem,& feudatarium. Sed finietur commisso feudo. arg.l. lex vectigali.l. grege. §.1. D. de pign.nec domino libertatem adserenti vlla obstabit præscriptio temporis, ne factum vasalli domino noceat. Et notandum quod ait hoc loco, *Ex qualibet caussa.* ergo & si refutatione, vel donatione vasalli ad dominum redierit,perimetur seruitus. idem dicendum putem, si quem feudali fundo censum vasallus imposuerit,quod mores Galliæ permittunt,si modò dominus censuarium non inuestierit, & εἰσδεκτικὸν eo nomine nulla receperit. quia deteriorem feudi conditionem vasallus sine domini voluntate facere non potuit. & in hac ipsa specie quam proposuit Papo,Senatus Consultorũ XIII. imperitè videtur fecisse dominus qui censuario quod pro census pretio vasallo dederat obtulit. potuit enim feudũ ad se reuersum optimo iure retinere aut vindicare quasi censu perempto. Meliorem quidẽ facere feudi conditionẽ vasallus potest,vt fundo feudali seruitutem adquirere.Deteriorẽ facere non potest,vel hac ratione,vt docet in §. Quáuis. quia proprietas ad eũ non pertinet.nec enim nudũ domini nomẽ retinet is qui feudũ cõcedit,sed etiá dominiũ,idest,proprietatẽ.Est igitur dominus cũ re,non sine re.non potest autem inuito domino dominii caussa deterior fieri.Quáobrẽ ex feudo quod marit⁹ habuit, post mortẽ mariti nõ potest mulier ὑπόβολον retinere,quoniá ex bonis tãtùm mariti propriis retinetur.Id voco ,ὑπόβολον quod instar aut vicẽ habet donationis propter nuptias,quódq; morte mariti soluto matrimonio ex bonis eius vxor lucratur.Dotaliciũ dicitur c.plerũq;.De don.inter vir.

& vx. c.ſi autem.36.q.2.& à Roberto in Chronicis. Vuilielmus,inquit, Rex Sciliciæ fecit chartam Ioannæ Reginæ de dotalitio ſuo.In Conſtitutionibus Neapolitanis etiam dotarium. A Langobardis, *Morganghebà*. Eſt autem Langobardorum iure quarta pars bonorum mariti,l.1. Lang.de iis quæ à viro in mul.dan. Romanorum autem moribus hoc loco ſignificatur fuiſſe tertia.& ſanè fuit tertia nō quidem bonorum, ſed dotis,vt Harmenopulus obſeruari refert 4.Epit. Ex Conſtitutionibus Neapolitanis eſt tertia bonorum mariti,lib.3.tit.13.15.16.& ex conſuetudine Nortmanniæ.ſed eo iure ſumitur etiam ex feudis,quoniam Gallico more feuda iure patrimonii cenſentur.proinde alienari etiam ac pignerari poſſunt.Gotthorū iure eſt decima bonorum mariti. Sed ſeruare debent eam partem mulieres liberis ex eo matrimonio ſuſceptis.ergo alienare eam non poſſunt.& ita ex Iuſtiniani No.98. donationis propter nuptias caſus qui morte mariti obuenit mulieri nō extantibus liberis,pleno iure ad mulierem pertinet, extantibus ſeruari debet,ſiue iterum nubat ſiue non,deducta tamen parte virili, ſi iterū non nubat, cuius proprietatem liberis ſeruare non cogitur.No.127. quod omnino Carolus Rex Siciliæ in tertia mulieri debita hypoboli nomine cenſuit obſeruari. Verba eius hæc ſunt:Mulier lucretur dotarii proprietatem,ſi non habeat filium ex illo marito. aliàs habeat ſolummodo vſumfructū,& ſi non nupſerit vlterius,vocetur cum filiis eiuſdem matrimonii in lucro proprietatis dotarii in virilē portionem. alioquin ſi nubat habeat ſolūmodo vſumfructū. Sciendum autē eſt nō deberi ὑποβολον vxori,niſi in cubiculū mariti venerit. & hoc eſt quod dicitur, *Au coucher gaigne la femme ſon douaire*. Virgini,vt Harmenopulus docet,non datur ὑπόβολον, quod erat tertia pars dotis,ſed θεώρετρον, quod erat duodecima.idē dixere ἀνακαλυπτήριον.& inde ille Antipatri iocus,qui cùm deformē duxiſſet vxorē,rogaretúrque quando daturus eſſet ἀνακαλυπτήρια, Quin potius,inquit, quęritis quādo ἐγκαλυπτήρια. Sed pleriſque locis etiā vxori virgini debetur ὑπόβολον. Et aliis locis ipſo iure,aliis non niſi ex conuentione,vt donatio propter nuptias nō niſi ex cōuentione. Sequitur, *Nā nec pignus, quod conſultum dicitur, fieri poteſt ex feudo.* Non ergo omnis pigneratio prohibetur, ſed ea tantùm quæ conſultū dicitur, cùm diſtractio pignoris creditori permittitur,vt diximus ſuprà 1.tit.2.In quibuſdā libris ſcriptū legi detracta voce pignus,Nam nec quod conſultū dicitur,&c. Vnde tentabam, id videri Conſultū eſſe quod pręter ὑπόβολον mulieri cōceditur in mariti bonis,de quo in l.vlt. Lang.de his quę à viro in mul.dan.in ſūma rurali dicitur, *Droict de vefue, Droict de viuelotte*. Eſt autem vſusfructus certę partis bonorū. Videtur enim ſic argumētari. Si vſusfructus mulieri conſtitui non poteſt in feudo,quod tamen erat magis probabile, non poterit etiam conſtitui proprietas, id eſt,quarta. hæc enim portio

tio

tio Langobardorum legibus ad mulierē proprietatis iure pertinebat. Sequitur. *Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio.* Dum ait, *Optima*, tacitè arguit iniquitatis consuetudinē Mediolanensem, vt suprà 1. tit. 8. quam prauā paulopòst vocat. Olim recta consuetudine potuit feudi tantùm partem dimidiā per libellū alienare aut pignori obligare sine cōsensu domini, excepto casu posito infrà 4. tit. 73. eodem feudi iure aliū inuestire etiam insolidum potuit. Sed mortuo venditore aut inuestitore sine legitimis heredibus, vel refutante feudum, vel qua alia ratione feudo domino aperto, feudū ab emptore vel à secundo feudatario dominus reuocabat, nō tamen omnino à secundo feudatario, qui domino non recusaret fidem & hominium exhibere. Erat & domino ius προτιμήσεως intra annum sciēti nec renuncianti intra x x x. annos ignoranti, cùm scilicet vænierat feudum sine eius voluntate, non cùm alii rursus datum erat in feudum. quæ omnia exposuimus suprà 4. & lib. 1. tit. 2. Donare autē vel in dotem dare pro filia, vel etiam pro anima sua Ecclesiæ feudum concedere, quod & Constitutione Friderici expressum est, nulla cōsuetudine permittebatur. Locare permittebatur, vt in feudum dare citra fraudē, hodiéque permittitur. *Quæ posita est in titulo de beneficiis.* Sanè in manuscriptis Langobardorum legibus eam Lotharii Constitutionem vidi positam post legem Conradi sub tit. De beneficiis, quæ vulgò quasi reiicula libri extremam partem occupat. *Sub vilißima.* Vt 4. tit. 73. Secus si seriò dederit per libellum partem dimidiam feudi. *De illa verò.* De hac re diximus suprà 1. tit. 22. & dicemus 4. tit. De lege Conradi.

DE NOMINIBVS VASALLORVM.

TIT. X.

QVI à principe de Ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. Qui verò de Marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem Marchio, quia tenet quod est iuxta mare, quia plerumque Marchia iuxta mare sit posita. Qui verò de aliquo comitatu inuestitus est, comes appellatur. Qui verò à Principe vel ab aliqua potestate de plebe aliqua vel plebis parte per feudum est inuestitus, is Capitaneus appellatur, qui propriè valuasor maior olim appellabatur. Qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, valuasores sunt. Qui autem à valuasoribus feudum quod à Capitaneis tenent, similiter acceperint,

ceperint, valuaſini, id eſt minores valuaſores appellantur, qui antiquo quidem vſu conſuetudinem feudi nullam habebant. Valuaſore enim ſine filio mortuo, feudum quod valuaſori minori dederat, ad Capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanenſi, quo & valuaſores. Ceteri verò qui ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet nouiter à Capitaneis ſeu valuaſoribus acquiſierint, plebeii nihilominus ſunt. Nam & illi qui ſoldatam habuerunt, vel acceperunt, vel habent, per eam nullum* pedagium, ſed nec feudi vſum acquirunt. Soldata autem eſt præſtatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte tranſit in heredem. Morte enim dantis vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerunque in ſolidorum donatione conſiſtit, quandoque autem in vino & annona conſiſtit.

rg'.paraium.

COMMENTARIVS.

VASALLORVM alii ſunt Capitanei, alii valuaſores, alii valuaſini, alii plebeii. Capitaneorũ nomẽ aut generaliter accipitur aut ſpecialiter. Generaliter cõplectitur Duces, Comites, Marchiones, qui Regis Capitanei ſũt, vt ſuprà 1.ti.1. Specialiter eos qui neque ſunt Duces, neque Comites, neque Marchiones, ſed plebi aut parti plebis gubernandæ à Principe vel Rep. vel Comite aut Duce præpoſiti ſunt, qui propriè maiores valuaſores dicuntur. & ita Platina in Clemẽte v. & Martino IIII. Capitaneos præfectos vrbium vocari ait. quo ſenſu Capitanei à Comitibus & Ducibus ſeparantur ſuprà.1.tit.10.12.17. & Conſtitutione Friderici de pace tenen. & 4.tit.89. Sed impropriè tamen Capitaneorum nomen ſibi vindicant. Propriè valuaſores maiores ſiue Regis valuaſores dicuntur. Et qui ab his feuda accipiunt, minores valuaſores aut ſimpliciter valuaſores. Et rurſus qui à minoribus valuaſini aut minimi, aut etiam minores valuaſores, vt ſuprà 1.tit.1.in pr. & §.notandum, & tit.12. Et valuaſini quidem ius olim feudi proprium & perpetuum non habebant. nam mors valuaſoris à quo feudum acceperant, ſi quidem deceſſiſſet ſine legitimis heredibus, feudũ maiori Valuaſori ſiue Capitaneo aperiebat, à quo id valuaſor acceperat. Et poterat valuaſinis auferri quãdocunq; domini maioris vel dãtis arbitrio, vt ſuprà 1.tit.3. & infrà 4.tit. de lege Cõradi. §.ſimiliter. Hodie, vt ait hoc loco, idẽ Mediolani ius eſt valuaſinis quod valuaſoribus. Sunt alii quidã vaſalli qui nouiter feudũ acceperũt à Capitaneis, id eſt maioribus valuaſoribus, vel à minoribus, ii noui homines nõ dicũtur valuaſini, quia plebeiis nõ militibus adnumerãtur, & illę appellationes militũ appellationes & ordines ſunt. Non ſunt autem

iuſti

iusti milites siue nobiles nisi, qui à Principe vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo inuestiti sunt, vel qui à maiore aut minore valuasore de feudo inuestiti sunt, si modò ii longam annorũ seriem numerare possint, qua feudũ onúsque militiæ ei adnexum in familia sua resederit. quæ est certissima nobiliũ definitio. Et ita verò hic locus indicat hodie quosdam vasallos esse plebeios, vt & dominos, infrà de lege Cõradi lib. 4. §. ex eadem. Et his etiã vasallis similes sunt soldurii. nam plebeiis adnumerãtur, & stipendii ratione nullũ paradogiũ habẽt. sic legunt veteres interpretes, Baldus & Aluarotus, & paradogiũ nobilitatem interpretantur. Vulgò pessimè, pedagium. Scio esse legendum, paragium. & hunc esse sensum: Vasalli qui plebeiis adnumerantur, nullum habent paragium, id est, non censentur esse pares curtis domini. Parium dignitatem soli nobiles habent. Omne igitur feudũ non nobilitat possessorẽ. Et ita hodie quibus locis res ita geritur inter fratres, vt feudum frater maior natu præcipuè obtineat, & ceteris aspergat tertiam partem, ceteri non minus partes suas nobiliter tenent quàm frater maior natu, nec minus dicũtur esse pares in feudo, & à maiore quidem fratre dicuntur feudum tenere iure paragii, quo sensu etiã paragium dicitur Constit. Neapolitanarum 3. tit. 26. sed eius conditio talis est, vt pro eo nullã fidelitatẽ frater fratri iurare aut repromittere debeat. & hac forsitan ratione Carolus ille rex Nauarræ, qui tot clades intulit regno Franciæ, à Ioãne rege extorsit, vt certas possessiones quas ab eo tenebat in Neustria hominii & fidei nexu, deinceps teneret, vt est scriptum in Gallicis Chronicis, *En parroye*, hodie dicimus, *En paraige*. Cetera quæ ad hunc titulum pertinẽt exposuimus lib. 1. variis locis.

DE GRADIBVS SVCCEDENDI IN FEVDO.

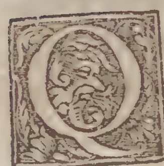
TIT. XI.

PER successionem quoque sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui beneficium tenebat, prima caussa liberorum est. filiis enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, ceteri remouentur agnati. Ad filias verò seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus, vel ex fœmineo sexu descendens, ad huiusmodi successionem aspirare non potest: nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His verò deficientibus, vocantur primò fratres cùm fra-

fratrum præmortuorum filiis,deinde agnati vlteriores.Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum, hoc est, si fuit illius parentis, qui eius fuit agnationis communis.Si enim Titii auus de nouo beneficio fuerit inuestitus,Titio sine legitimo herede masculo defuncto,eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem,imò reuertitur ad dominũ.Ad cognatos autem beneficium non pertinet,neque beneficii successio.Si verò dominus vel alius beneficium defuncti nouũ esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat:tunc onus probationis incumbit illi,qui nouum dicit. Sed scio aliter pronunciatum esse.Bonus tamen iudex caussa cognita diligenter intuebitur cuius potius iureiurãdo dirimenda sit hęc quæstio,vtroque scilicet in probatione deficiente.

COMMENTARIVS.

VVM proposuerit tit.2.feudũ aut inuestitura,aut successione adquiri,& dixerit iam de inuestitura satis, modò incipit tractare de successione.Et in successione feudi ait primam caussam esse liberorũ virilis sexus,per virilem sexum descendentium.Ait primá caussam esse liberorum ex §.sui autem.Inst.de her. qua.& diff.liberos fœminini sexus aut per fœmininũ sexum descendentes, in feudum non succedere,exceptis duobus casibus, iam sæpe vexatis superiore libro.Post liberos vocari statim consanguineos fratres & fratrum præmortuorum filios,si feudum fuerit paternum, non nouum.quod etiam est iam sæpissimè vexatum. Post consanguineos admitti agnatos: cognatos non admitti. Quòd ait fratres & fratrum præmortuorum filios simul admitti,consentit cum No.Iustiniani,dissentit à iure antiquo,l.3.C.de leg.her.Sed tamen hoc in transuerso limite solis fratrum filiis Iustinianus dedit,vt in successione repręsentarent patres suos,atque ita patruo succederẽt in stirpes vnà cũ patruis. Si nulli sint patrui,in capita succedent,vt Harmenopulo & Azoni videtur.rectè.nam Nouella stirpes tantum spectari vult concurrentibus fratribus defuncti.Nouæ autẽ Constitutiones strictè accipiendæ sunt. ac similiter licet ex ea No.frater vtroque parente coniunctus & filius eius præferatur fratri vno tantùm parente coniuncto filió ve eius, non tamen dicemus in successione filiorum fratris vel sororis patruum,vel auunculum patri matríve ex vtroque parente coniunctum præferri patruo vel auunculo patri matríve ex vno tantùm parente coniuncto, vt Bartolus sentit rectè in l.post consanguineos. §.legitima. D. de suis & leg.her. Quam enim adhibuit Iustinianus distinctionem inter fratres

&fra-

& fratrum filios, eandem non adhibuit inter patruos & auunculos. Igitur omissum à Iustiniano pro omisso habebimus, & sequemur ius vetus. Quod verò diximus, si soli sint fratrum filii, succedere eos in capita, in legibus Gotthorum est euidenter expressum his verbis lib. 4. titu. 2. Qui moritur si fratres & sorores non reliquerit, & filios fratrum vel sororun reliquerit, si ex vno fratre sit vnus filius, & ex alio fratre vel sorore forsitan plures, omnem hereditatẽ defuncti percipiant, & æqualiter per capita diuidant portionem. Gotthorum siue VVisigotthorum Reges, qui Hispaniam & Galliciam Toleto sede regia tenuerunt, ediderunt XII. Cõstitutionum libros æmulatione Codicis Iustiniani, quorum auctoritate vtimur sæpe libenter, quòd sint in eis omnia ferè petita ex iure Ciuili, & sermone Latino conscripta, non illo insulso ceterarum gentium, quem nonnunquam legimus ingratis, vt gens illa maximè, quæ consedit in Hispania planè cultior ceteris hoc argumento fuisse videatur. Communicauit autem eos mihi vltrò Petrus Pitheus, quem ego hominem & si amore & perpetuo quodam iudicio meo dilexi semper vix iam ex ephebo profatus fore, vt probitate & eruditione æqualium suorum nemini cederet, tamen pro singulari isto beneficio, maximam modò animi beneuolentiam & summa ac singularia studia omnia me ei debere confiteor, idémque erit erga eum animus bonorum omnium, si quod vehementer exopto eos libros in publicum conferre maturauerit. Sed, vt quod institutum est agamus, in transuerso limite solis fratrum filiis est ius repræsentationis. In directo limite in infinitum est repræsentationi locus. At in iure primogenituræ magna est quæstio, an etiam nepotes ex filio primogenito vel filii ex fratre primogenito repræsentent patrem suum, atque ita excludant patruum. Ius gentium hoc est, vt in regno primogenitus succedat, vel finge, mos hic est, qui est plerisque locis, vt primogenitus filius patri, vel primogenitus frater fratri succedat in assem, ne in plures diuisa hereditate ob inopiam rei familiaris familiæ claritas obsolescat. mortuus est pater relicto nepote ex filio primogenito iam antè mortuo, & alio filio, vel mortuus est frater relicto fratris primogeniti filio, & alio fratre, vter succedet? Si exemplis non legibus certare licet, non desunt exempla quibus ostendatur patruum excludi. Mortuo Edoardo rege Angliæ, relictis filiis tribus, Ioanne, Hemone, Thoma, & ex primogenito primóque mortuo filio Edoardo nepote Richardo, Richardus prælatus est patruis. Ioanne item duce Britanniæ mortuo sine liberis, cùm esset quæstio de successione Ducatus inter Ioannem Comitem Montissortis fratrem Ducis tertiogenitum, & filiam fratris secundogeniti Guidonis Vicecomitis Lemouicum, quæ nupserat Carolo Blesensi filio Comitis Blesensis, & Margaritæ sororis Philippi Valesii regis Francorum, & Carolus niteretur moribus Britanniæ, qui volunt fratrem primogenitum præferri, post eum secundogenitum admitti,

deinde tertiogenitum, & vxorem suam diceret repræsentare secundogenitum, ex quo erat nata, atque ideo præferri eam debere tertiogenito, vicit Carolus iudicio Philippi regis & S. Consulto. Sed vtraque successio tristes euentus habuit. nam & Richardus regno pulsus est ab Henrico Duce Lenclastri, & Carolus Blesensis xx. annis post adiudicationem ducatus bello superatus & occisus est à filio Ioannis Ioanne Comite Montisfortis, ac pòst re transacta cum vidua Ioannes iudicio Caroli v. recepit ducatum retinuítque sine cõtrouersia vlla. Narratur etiam Robertum regem Siciliæ, cùm de Comitatus S. Seuerini successione esset quæstio inter Comitis defuncti filium & nepotem ex filio primogenito, pronuntiasse pro nepote. Sed Io. Andreas excusat factum ad Speculatorem titu. De feudis, dicẽs mouisse Robertum Constitutiones tam suas quàm Caroli II. patris, quæ propriè ad eum Comitatum pertinebant, & exigere videbantur, vt nepoti potius quàm filio deferretur. Iuris rationibus si certamus, potior est filii caussa quàm nepotis ex filio primogenito, fratris quàm filii fratris primogeniti. Ius enim repræsentationis hanc vim tantùm habet, vt eo iure fretus remotior cum proximiori in successione concurrat, non etiam vt proximiorem prorsus excludat. id verò agitur illis exemplis, vt proximior in totum excludatur. quod excedit vigorem, finem, exemplum repræsentationis. Non est igitur per speciem repræsentationis admittendum. Item quia vbi proximitatis iure defertur successio, vt cùm proximus agnatus proximúsve cognatus ad successionem vocatur, repræsentationi locus non est, id est, vbi valet proximitatis ratio, non potest etiam valere repræsentationis, quia pugnant inuicem: & econtrario, vbi valet repræsentationis ratio, vt in linea liberorum, non potest etiam præualere proximitatis. eadem verò caussa est primogenituræ quæ proximitatis. Ergo cùm primogenito defertur hereditas, non potest esse repræsentationi locus: sed sicut vbi proximitas spectatur, eum vocamus qui proximior fuerit mortis tempore, vel quo bon. possessio petitur, l. 1. D. vnde leg. l. 3. D. vnde cog. ita vbi primogenitura obseruatur, eum vocamus qui moriente eo de cuius bonis agitur, primogeniti gradum locúmque tenuerit, non proximioris iam ante mortui filium. & ita Carolo II. rege Siciliæ mortuo relicto filio Roberto secundogenito, & ex filio primogenito primóque mortuo nepote, filius & responsis prudentum, vt Conradus Vecerius scribit in Henrico VII. & Bonifacii pronuntiatione prælatus est nepoti. & ita hodie obseruatur in Neustria, vbi primogenitus ipso iure assem occupat, vt nepos ex filio primogenito non habeat ius primogenituræ, quamdiu alius filius defuncto superest, cõtra morẽ antiquum, quẽ fuisse iustiorem plerique cõtendunt stultè. fuit is quẽ diximus antiquus mos Francorũ, vt filius primogenitus succederet ex asse, quod & inter filias eos obseruasse cõstat ex Cõstit. Neap. 3. ti. 27. Hodie plerisque locis filius primogenitus in assem

ſem nõ vocatur, ſed excipuũ aliquid habet, quod tamẽ primogenita nõ habet. nã ſi defunctus filias tantũ reliquerit, maior natu præcipuum nihil fert. Vnde etiã putem quo more as primogenito conceditur, appellatione primogeniti non cõtineri primogenitã. quia hæc iura primogenito dantur familiæ conſeruandæ cauſſa, vt dixi, quã fœmina non propagat. eſt enim familiæ ſuæ caput & finis. Non debent ergo fœminis competere vlla iura primogenituræ. In fine huius tituli dicitur, ſi ſit cõtrouerſia inter dominum & fratrem vaſalli defuncti ſine liberis, domino dicente feudum nouum & ſibi apertum morte vaſalli, fratre paternum, domino competere onus probandi. Defenſionem ergo per iuſiurandum fratri deferri, domino non probante, vt infrà 4. tit. 2. Sed ſubiicit non ita ſemper obſeruari. nam & actori quandoque iudicem iuſiurandum deferre, vt ſuprà 1. titu. 1. §. Cùm autem. & titu. 7. & infrà 4. titu. 36. §. ſacramentum.

DE SVCCESSIONE FRATERNI FEVDI.

TIT. XII.

SI duo fratres de nouo beneficio, & non de paterno ſimul inueſtiti fuerint, vno ſine herede defuncto, ad alterum non pertinet eius beneficii portio, niſi facta fuerit eo pacto inueſtitura. Si duo fratres in caſa communi poſt mortem patris remanſerint, id eſt habitauerint ſimul, & vnus eorum feudum acquiſierit: plerique dicunt ad alium non pertinere, ſed ad dominum, niſi per pactum: neque viuente eo, qui acquiſierit, neque poſt mortem eius: fructus tamen erunt communes, donec ſimul habitauerint. Quòd ſi cum equis & armis communibus vel pecunia communi ſit acquiſitum, adhuc idem dicũt, ne fortè inuitus dominus alium, quàm quem voluerit, ſibi adquirat vaſallum: dum tamen meminerimus id quod de communi expenſum eſt, alteri pro parte competenti eſſe reſtituendum.

COMMENTARIVS.

FRATER fratri non ſuccedit in feudo ſiue id ambo ſimul adquiſierint, ſiue alter eorum, vt ſuprà 1. titu. 4. Sed non relictis liberis, ad dominũ reuertitur, niſi pacto inueſtituræ aliud cõuenerit. quod & in cõiugibus obſeruatur. Nec ad feuda accõ-

modari debet, l.vnica.C.si lib.Imp.soc. quoniam de liberalitate mera est quæ ad donatorem non recurrit. Feudi liberalitas non est mera, quia ad dominum recurrit certis modis,multáque ex feudo iura & cōmoda dominus habet. Idem verò erit si fratres sint consortes siue ὁμοκλαροὶ,vt Pindarus loquitur,& vniuersorũ bonorum socii, & vel ambo vel vnus communi nomine feudum adquisierit de cōmuni pecunia.nā erit quidē feudum cōmune,sed mortuo vno,alter licet succedat in aliis bonis,nihil tamen præter suam partem in feudo habebit, pars deficiēs domino deferetur.Idem penè erit,si vnus suo nomine feudum adquisierit, si modo socii fuerint omnium bonorum. quia videtur feudum adquisiisse de communi,& ideo vt maximè non sit statim cómmune feudum,quòd scilicet vnus emit suo nomine,non communi,erit tamen in commune redigendum l.4.C.com.vtr.iud.l.si quis societatem.D. pro soc. Sed omnino quod dixi exigitur, vt omnium bonorum socii sint alioquin feudum feudíve fructus non sunt in commune conferendi, licet paternam hereditatem communem habeant,l.cùm duobus.§.Pap. D.pro soc.Feudo communicato,fructus feudi erũt communes, quamdiu consortio manebit.At certè non videtur propriè fieri feudum commune quod in mediũ cōfertur:quia si decedat sine liberis, alter quamuis ei succedat in aliis bonis, nihil habebit in feudo quod defunctus suo nomine emit. Communicatur ergo interim fructus potius quàm ius ipsum feudi. Domino autem numerata pecunia pro feudo quod communi nomine emptum est, quóve communiter fruuntur emptori pro parte consortis reputabitur iudicio familiæ ercifcundæ vel communi deuidundo,l.si societatē 2.§.vlt.D.pro soc. Et hoc ita procedit si nesciēte domino feudum redemptum sit de communi,vt si putauit dominus se vni tantum vendere,cùm emerent ambo,vel vnum emere sua pecunia, cùm emeret communi, ne cui inuito vasallus obueniat, alioquin si scierit communi nomine pecuniáve redimi, inter fratres quasi ex tacita conuentione erit in eo feudo successio,vt suprà 1.tit.19. Quærit interpres quid sit dicendum,si feudum fuerit indiuiduum. Sed manifestum est de eo feudo hic non agi.nam propriè feudum indiuiduum est feudum cōsortis impatiens,vt Regnum, Ducatus,Comitatus, Marchia. Hic agitur de feudo,cuius sint duo plurésve consortes. Res dicitur indiuidua duobus modis. Quod nec communionem nec diuisionem recipiat, vt feudum regale,& in eo inepta est quæstio huius tituli. Quòd communionem recipiat, nō diuisionem,vt seruitus,quæ potest esse communis duorum,& indiuidua tamen est. Et in seruitute si fortè feudum duobus constitueretur, dicerem vno mortuo, superstitem retinere solidum, quia & ab initio singuli habuerunt solidum, l.viæ. D.de seruit.l.heredes.§.an ea D.de fam.erc. *In Casa.* Sic l.11.Lang.de successſ.

AN

AN MARITVS SVCCEDAT VXORI IN FEVDO.

TIT. XIII.

Titius à Sempronio talem inuestituram accepit feudi, vt haberet ipse & heredes sui legitimi masculi: & iis deficientibus, fœminæ. Porrò Titius superstite tantum filia decessit. Ipsa à domino inuestita fuit, & feudum in dotem dedit, maritoque superstite sine liberis decessit. Quærebatur si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non pertinere.

COMMENTARIVS.

AIT, *In dotem dedit*. Ergo & si pro filia pater feudum in dotem dare non possit, vt suprà 9. §. donare. potest tamen ipsa pro se, vt infrà 17. Ratio differentiæ, quia patris in dotẽ datio alienatio est. efficitur enim dos propriũ patrimoniũ filiæ, l. pater. D. ad leg. Fal. l. 4. D. de col. bo. l. Denique. §. ergo D. de minor. & valeret alienatio haberetúrque pro refutatione si feudi capax esset filia, sed ideo nõ valet, quia pro refutatione accipi nõ potest cùm feudo iure succedere non possit filia. Pro filio igitur valebit, si feudum donauerit propter nuptias, licet ex eo nurus aliàs ferre nõ possit ὑπόβολον legitimum, vt suprà 9. §. quamuis. Filiæ autem pro seipsa in dotem datio, id est, si feudum quod ei obuenit ex conuentione (ceteroquin feudi incapax est) mulier in dotem det, alienatio non est. quia quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio, mulieris tamen est naturali iure, l. quamuis. D. de iu. dot. l. in rebus. C. eod. l. Lucius. §. idem respondit. D. ad municip. & quia tamen ciuiliter videtur fieri in bonis mariti, muliere nubente moribus nostris domino debetur ἀνάχθμψις, nisi id teneat iure paragii à fratre vel alio. Quod autem ait, maritum vxori in feudum non succedere, id etiam dictum est suprà 1. tit. 12.

DE REFVTATIONE FEVDI.

TIT. XIIII.

Vidam vaſallus cùm decrepitæ ætatis eſſet, feudum ſuum in manu domini ad hoc refutauit vt Seiũ & Sempronium filios ſuos de eodem beneficio inueſtiret. Vaſallo mortuo Sempronius ſine legitimo herede Seio adhuc ſuperſtite deceſſit. Lis eſt inter dominum, tanquam nouum feudum ſibi delatum eſſe dicentem, & Seium paternum eſſe contendentem. Eorum ſententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum quamuis, refutatum nihilominus eſſe paternum.

COMMENTARIVS.

EFVTARE in his libris eſt renuntiare. Vaſallus poteſt feudo renuntiare in domini manus eaſdem à quibus acceperat & per eadem ſymbola, vt ſuprà 9.§.ſi verò vel totum, & 1.titu.2.§.rurſus. Poteſt & tacitè renuntiatio fieri, vt ſi feudum vaſallus alienet agnato, qui id ſucceſſione habiturus erat, vt infrà 4.tit.45. Obſeruanda quæ inde naſcitur inæqualitas inter dominum & vaſallum. Dominus vaſallũ refutare nõ poteſt, niſi certis cognitíſque cauſſis. Vaſallus dominũ quandoque libuerit refutare poteſt, remiſſo, vt dicitur, hominio. Dominus enim nihil damni facit, cùm in re ſua plenam poteſtatem recipiat, & non ſit ei difficile alium adquirere vaſallum. Vaſallo eripi feudum ſine damno & fraude non poteſt. Hæc verò renuntiatio vaſalli efficit, vt dominus feudum in dominico habere incipiat, vt loquitur infrà 4.titu.40. perinde atque ſi commiſſum ſibi & apertum eſſet. Veteres Galli dixerunt, *Que le Seigneur retraict le fief à ſon domaine & à ſa table & charrue.* Vulgò interpretes qui ſe in hac ſola parte iuris exercuerunt, omnium imperitiſſimi, exiſtimant huic renuntiationi agnatos debere conſentire, ad quos ſucceſſionis iure feudum peruenire poteſt. alioquin feudum eos à domino reuocare. falluntur. Si vaſallus feudum retineat, & velit eius cauſſam deteriorem facere, agnati debent conſentire, vt ſuprà 9.§.econtrario. Alienationi quoque conſentire debent, etiam ſi fiat domino conſentiente, quia habent ius προτιμήσεως, vt ſuprà 1.titu.2.§.præterea, & infrà 4.titu.45. Facta refutatione in manus domini non habent ius προτιμήσεως. nam vt priuilegiarius aduerſus priuilegiarium priuilegio non vtitur, ita πρότιμος aduerſus πρότιμον non vtitur iure προτιμήσεως. eſt enim προτίμησις priuilegium. nec obſtat 4.titu.58. primùm, quia non loquitur de refutatione facta in manus domini, ſed de refutatione facta feudatario ab agnato qui feudi ſucceſſio

cessionem sperabat. deinde eá esse efficacissimá docet si omnino, id est, in rem, & generaliter feudum refutauerit, etiam non consentientibus aliis agnatis. & species hæc est: Tres sunt fratres, Primus, Secundus, Tertius. Primo obtigit feudum paternum. Secundus pepigit cum Primo de non petendo feudo à Primo heredibúsve eius, neque ab eo cui Primus feudum dederit vlla ratione. quod refutare est. Deinde Primus decessit sine filio masculo, scripto herede extraneo. Tertius vindicat totum feudum iure successionis. Secundus in partem feudi eodem iure venire cupit. Contradicitur. Tertius Secundum renuntiasse successioni feudi. Secundus se pepigisse ne peteret à Primo, vel heredibus eius, vel ab eo cui is dedisset, & se etiam non petere ab herede scripto vel alio cui Primus dederit, sed à Tertio de quo nihil pepigerit, qui neque heres est Primi, neque feudum accepit de manu Primi. Iusta est intentio Secundi. Nihil igitur ei pactio illa nocebit, vt infrà 4. titu. 26. Aliud dicẽdum est si pactum fecerit in rem, id est, si in vniuersum renuntiauerit successioni feudi. quam renuntiationem hi libri admittunt. Hoc casu Tertius totum habebit. Aliud etiam est dicendum, si Secundus refutauerit Primo feudum pro sua parte ea fini vt Primus à domino pro ea parte inuestiretur quasi de nouo beneficio. quo casu si pro ea parte Primus fuerit inuestitus quasi de nouo beneficio, nihil in ea vindicare Secũdus poterit, quia & ita omnino videtur successioni renuntiasse, cùm feudum paternum voluit reddi nouum, sed Tertius qui non renuntiauit, pro parte sua feudum habebit. Cur non totum? quia & Primus pro parte feudum refutauit accipiendo inuestituram nouam pro parte Secundi. Potest pro parte feudum refutari in manus domini, vt infrà 4. titu. 44. & quod iuris est in toto, idem in parte. quo casu soluit refutatio seruitio, non honore, non tam propter memoriam prioris dominii, quàm etiam quòd adhuc seruiat consortibus eius quem refutauit, vt 4. tit. 76. & hoc sensit Henricus II. his verbis: Si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus applicari, id est, si vasalli refutatione acciderit, vno scilicet ex dominis refutato & contempto, vt vasallus aliis consortibus accresceret, nullum ex eo leuamen, &c. Sciendum est in hac quæstione refutationum, accuratè videndum esse semper, num facta sit refutatio in fraudem. Quidam enim feudum refutant, vt mox aperto marte cum domino confligant, & nihilominus feudum quod verbotenus refutarunt, vi occupant aut retinent. cui malitiæ occurendum est, habita refutatione pro infecta, & iure commissi feudo domino delato quòd contra fidem fecerint dominum bello persequentes refutationis falso colore quæsito, ita vt nec noua quidem inuestitura vnquam ad nebulones illos reuerti feudum possit. & præter hæc irrogat etiam ei infamiam aurea bulla Caroli IIII. Imp. & bannum, id est, proscriptionis pœnam. Species autẽ hoc loco proposita hæc est. Quidam vasallus exacta iam ætate, quæ sensim sine sensu senescit, feudum in

manus domini refutauit ea lege vt dominus mox de eo filios suos Primũ & Secundũ inuestiret. vt inuestituræ ita deuestituræ addi lex & pactio potest. Dominus filios inuestiuit, deinde mortuus est pater, tum deinde Primus sine liberis. Vtrum in eius partem Secundus succedet, quasi feudum sit paternum, an domino aperietur quasi feudum nouum? Responderunt refutatione non desiisse esse paternum. quia refutationem decrepitus fecit cogitatione mortis & in eorum gratiam qui omnino feudum habituri erant. non fuit igitur ei mens immutandæ qualitatis feudi. proinde id filii percipient quasi ex inuestitura veteris beneficii, non noui, nec opus erit post mortem patris alia inuestitura. Præmaturè fieri potest inuestitura, vt & diuisio bonorum omnium inter filios.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER GENERVN FIdelis mortui & agnatos.

TIT. XV.

Vasallus superstite tantum vna filia decessit. Illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera, dedit. Nunc quidã agnatus defuncti cum marito agit, dicens totũ hoc feudum esse paternum: & ideò omnimodo ad se deuolutum. Econtra maritus contendit, hanc partem quam ipse habet, nouum feudum esse: & ideò domino apertum. Quæritur igitur, vtrum apud dominum eundem, & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem, vel arbitrum vtriusque consensu electum hoc esse debeat? mihi & aliis placet, potius apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quàm apud eundem dominum, hoc litigium fore determinandum.

Item placet agnatum non semper cogendum, probare feudum hoc esse paternum, sed ab aduersa parte nouum esse probandum, qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt suprà diximus) caussa cognita detur electio, quatenus vel iuret esse paternum, vel alteri parti referat iusiurandum: & ille aut iuret, aut taceat.

Scien

Sciendum est, quòd si inter duos, qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non potest ad dominum, vel eius curiæ iudicem. Si verò cum sua curia dominus vocauerit eos, nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

COMMENTARIVS.

B hoc titulo omnia ferè quæ sequuntur sunt de iudiciis. Mortuus est vasallus relicta filia. Feudum domino apertum videbatur. quamobrem filia maritúsve eius partem feudi à domino redemit, vt suprà 1. titu. 25. partem alteram dominus retinuit. Mox extitit agnatus quidam defuncti, qui partem feudi à genero defuncti redemptam iure successionis suam esse petebat, dicens feudũ nõ fuisse domino delatum, sed totum ad se pertinere quasi paternum. De altera parte nondum agebat aduersus dominum. Non est dubium malè eum agere aduersus generum, quia filia redimens feudum excludit agnatos, d. titu. 25. Sed quæritur quis sit eius controuersiæ iudex cõpetens, dominus & curia eius, an iudex ordinarius vel compromissarius. Videndum est quid in ea controuersia potissimum veniat in iudicationem. est autem hoc vtrum feudum sit paternum an nouum. nam actor dicit esse paternum, reus nouum. Iudicandum igitur erit, paternum videri, aut nouum videri. quo modo si pronuntiet dominus vel iudex curiæ, & de generi, & de suo iure per cõsequentiam simul pronuntiare videbitur, hoc est de parte generi & de ea parte quam ipse retinuit, quod nulla iura nullíque mores patiuntur, vt quis rei suæ sit iudex vel arbiter. idcirco melius erit adire iudicem ordinarium aut in arbitrum compromittere, qui vtique rectè iudicaturus est contra actorem pro parte redempta à filia, etiam si actor probauerit feudum esse paternum. alteram verò partem à domino vindicabit & euincet. Et huius litis inter dominum & agnatum iudex etiam erit Comes ciuitatis aut iudex territorii, non curia, non pares. Imò & pares secundum modum propositum infrà titu. 20. & lib. 4. titu. 46. & pares quos elegerint, vel si dissentiant quot elegerit vnus, tot eliget alter. & pares qui iurauerint fidelitatem, non qui repromiserint tantùm, nisi in eos ambo consenserint, vt titu. seq. & Constitut. Friderici de feudis non alien. §. pen. In superiori autem atque in hac etiam controuersia probatio actori incumbit, qui feudum intendit esse paternum. Imò interdum ei qui nouum dicit, prout iudici videtur. quo deficiente in probatione, causa cognita, vt dictum est suprà titu. 3. & 11. §. vlt. agnatus iurare debet feudum esse paternum aut iusiurandum referre: & si ex relatione dominus iurare noluerit, lis statim danda est secundum agnatum. Rursus quæritur, si de feudo non sit controuersia inter dominum & vasallum, sed inter duos

duos quorum singuli feudum vindicent ex caussa inuestituræ, quis sit iudex? Dominus ipse iudéxve curiæ & pares, si eos vltro ad se vocauerint. Alter alterum inuitum ad iudicium domini & parium trahere nō potest, quia inuicem negant se esse vasallos, & in illa curia habere pares, vt infrà 4.tit.38. & 55. Si tamen alia de re litigant, quæ ad feudi caussam pertineat, alter alterum ad curiam domini inuitum trahet. & ita distinximus iam suprà 1.tit.15. & ita intelligenda Constitutio Friderici, d.§.pen. quæ inter vasallos, dominum iudicare vult, inter dominum & vasallum pares. quod ita Guntherus VIII. Ligurini:

Inter vasallos vnius fortè patroni
Quæstio de feudo quoties agitatur eodem,
Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur
Acceptum, tu verò negas, vasallus agendam
Fortè monet litem, non tu, sed curia iudex
Audiat, & certo determinet ordine caussam.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM ET VASALLVM.

TIT. XVI.

SI inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit contentio, per pares illius domus, sicut lex Cōradi dicit, dirimatur, si tamen pares habeat. Et si quidem dominus & vasallus consenserint in eligendis paribus: nulla dubitatio est. si verò dissentiant: tunc quid faciendum sit, quæritur. sed præualuit eorum sententia, qui dixerunt dominum debere eligere prius, quem aut quos voluerit, & vasallus similiter hoc facit secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari non est eligendus.

HVIVS tituli sententiam explicui iam titu. præcedenti, & lib.1. titu.15. Optio parium datur domino & vasallo, sed domino priori, & eorum tantùm qui fidelitatem iurauerint, vt infrà titu.20.

DE

DE EO QVI SIBI ET FILIIS INVESTITVRAM ACCEPIT.

TIT. XVII.

QVI ſibi & heredibus ſuis maſculis, vel his deficiētibus, fœminis per beneficium inueſtituram accepit: vna tantùm filia ſuperſtite, nullo alio deſcendente relicto, deceſſit. Hæc marito paternum feudū in dotē dedit, & duobus filiis procreatis, obiit: quorū vnus quidē duas filias reliquit, alter verò vno filio maſculo relicto deceſſit. De prædicto itaque feudo ingentem vidimus quæſtionem, maſculo quidem hoc feudum totum ſibi, quia ſolus eius, qui primò inueſtituram accepit, heres maſculus ſit, vindicāte. Fœminis verò totam ſui patris partem ſibi defendētibus, quia ex eo nullus extitit maſculus. Cumque inter ſapientes ſæpe ſuper hac quæſtione ſit diſputatum, tandem pro maſculo pronunciatum eſt: non enim patet locus fœminæ, in feudi ſucceſſione, donec maſculus ſupereſt, ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inueſtitus.

Nam & illud iudicatum ſcio: ſi ille qui proprium feudum ſuum militi per beneficium dedit, duobus filiis relictis deceſſerit: quorum vnus filia relicta obiit, alter verò, filio maſculo ſuperſtite, defunctus eſt, quòd miles non debet feudum ſuum recognoſcere per fœminam, donec ſupereſt maſculus, ex eo qui primam inueſtituram fecit, cùm de paterno eſſet hoc feudum, alioqui ſi eſſet, verum eſſet quod dicitur, per fœminam debere recognoſcere.

COMMENTARIVS.

INVESTITVRAE feudi pactum adiectum eſt, vt deficientibus maſculis fœminæ in feudo ſuccederent. Vaſallus deceſſit relicta tantùm filia. ea ſecundum conuentionem in feudum ſucceſſit, ídque marito in dotē dedit, quod iure fieri dictū eſt ſuprà titu.1. tum deceſſit relictis duobus filiis, Deinde vnus eorum moriens, reliquit vnum filium, alter duas filias. Vtrum eæ portionem patris ſui vindicabunt, an potius obueniet patrueli? Et pacti forma exigit, vt totum feudum pertineat ad maſculum: quod ita datum eſt, vt non niſi

deficien

deficientibus masculis fœminæ succederent. obseruanda enim est semper origo & constitutio feudi, nec incidens persona filiæ originem feudi commutat. & quod de hac pactione diximus, idem sequemur in eo iure quo vtimur vt ex transuerso masculis extantibus fœminæ in feudum non succedant. nam si vasallus decesserit relicta sorore, & hæc genuerit duos filios, quorum vnus reliquerit vnum filium, alter duas filias, filius excludet filias. ídque confirmat Obertus rerum iudicatarum auctoritate, quæ vim legis obtinet, l. Nam Imp. D. de legib. & M. Tullius res iudicatas partem iuris ciuilis facit, videlicet si perpetuò similiter iudicatum sit. atque ob id etiam iterum secundum masculum fuisse iudicatum refert in hac specie. Vasallus, qui feudum acceperat ea lege, vt in eo deficientibus masculis fœminæ succederent, id militi in feudum dedit, tum decessit relictis filiis duobus, qui in dominationem feudi successerunt, deinde eorum vnus decessit relicto filio, alter relicta filia. Quæritur à quo debeat miles feudum recognoscere fide & hominio exhibito & petita inuestitura, à filio, an à filia? Et pronuntiatum est feudum à solo filio recognoscẽdum esse, quia scilicet solus nepos succedit in feudum auitum, non neptis. Aliud tamen esset dicendum in alodiis. nam si quis alodium militi in feudum dederit, & obierit relictis duobus filiis, quorum deinde vnus filium, alter filiam relinquat, miles à filia, vel à filio feudum recognoscere potest. quia in alodiis fœminæ & mares simul succedunt. parantur alodia liberis vtriusque sexus, nec in eorum adquisitione adiici pactio potest, ne fœminæ succedant extantibus masculis, tum quia venditoris nihil interest, tum etiam quia eæ pactiones de succedendo vel non succedendo in feudis tantùm valent, non tamen ita in alodiis. nam & si inter virum & vxorem secundam conuenerit in cõtrahendo matrimonio, ne filii ex ea suscepti succederent patri ab intestato, filiis prioris matrimonii non existentibus in feudum non succedunt, in proprietatem succedunt, vt infrà 4. titu. 32. vbi proprietatem vocat, quod hic alodium, vt suprà 1. tit. 1. §. Cùm autem, idẽ & proprium dicitur & hereditas & patrimonium, vt infrà 4. titu. 51. 53. 54. 65. & concilio Ticinensi. Qui, inquiunt, in propriis vel in beneficiis basilicas habent. Feudi enim proprietas non pertinet ad vasallum, sed ad superiorem dominum, cui quod est alodium, id vasallo vasallíve vasallo est feudum. & ita Fridericus apud Radenicũ 4. ca. 34. Cùm Episcopi Italiæ dicerent nuntios Imperatoris se non cogi in palatiis suis recipere. Concedo, inquit, si fortè aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatium. Si autem in nostro solo & alodio sunt palatia Episcoporum, cùm profectò omne quod inædificatur, solo cedat, nostra sunt & palatia. Vsi sunt & alodii vocabulo alii auctores multi, cuius significationem & etymon exposui in præfationibus libri primi, sic dici alodium siue alodem vt amentem, quasi sine mente istum, alodem quasi sine lode, quod eius possessor nemini sit leodes. Ado Viennensis.

Saxoni

Saxonibus ingenuitate & alodo fidei firmitas roborata. Abbas Vrspergensis: Conferendo Ecclesiæ prædia & alodia. Theodulphus: Saxones baptizati more suo omnem ingenuitatem & alodem suam manibus gurpierunt (quod est dimiserunt, aliàs dultum fecerunt, vt alio loco, obsides dulgtos) si vnquam ab eo animi proposito, & fidelitate Caroli regis desciscerẽt. Sigebertus: Tria loca in alodio suo diuino cultui mancipauit. Idem Sigebertus alodia vocat res mancipi. Quidquid in re mancipi habebat, in tres partes diuisit. & alio loco: Quidquid in re mancipi habuit, per testamentum Ecclesiis delegauit. Feuda sunt nec mancipi: atque ita introductis feudis, reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & nec mancipi. Recognoscere autem in posteriori specie de alodiis, miles feudum potest à filio vel à filia, non cogitur ab vtroque. quia vna tantùm fidelitas debetur, vt dicemus infrà libro quarto. Erat autem valde hic titulus deprauatus in fine. Emendaui ope manuscriptorum, *Donec superest masculus ex eo qui primam inuestituram fecit*, cùm de paterno feudo esset hoc feudum. alioquin si alodium esset, verum esset quod dicitur per fœminam debere recognoscere.

QVANDO IN FEVDVM FILIA NON FRATER *succedat.*

TIT. XVIII.

DVO fratres, Titius & Seius, à quodam Capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt, eo videlicet tenore, vt quandiu ipsi vel eorum heredes masculi viuerent, & masculis deficiẽtibus fœminæ, si superessent, feudum haberẽt. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuẽte decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrum filiæ, an fratri? Respondetur, filiæ. Vnusquisque enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. si tamen is qui filiam reliquit, sine herede decessisset propter tenorẽ inuestituræ insertum, eius pars fratri, non domino adquisita foret.

COMMENTARIVS.

DVo fratres de nouo feudo inuestiti sunt ea lege vt in eo inuicem succederent ipsi, & sui liberi masculi, & deficientibus masculis fœminæ. Si vnus ex fratribus moriatur sine liberis, ei frater superstes ex conuentione succedet. Si relicta filia, an etiam frater præferetur filiæ? Minimè verò. quia vnusquisque videtur

ſuis liberis proſpicere voluiſſe, & eos fratri prætuliſſe, vt infrà 4. tit. 90. An excludemus etiam fratrem, ſi hæc filia ſuperſtite patruo & procreata filia moriatur? Sic ſanè eadem ratione. Si duabus filiabus relictis, quarum vna filium, alia filiam relinquat, filium præferemus filiæ, vt ſuprà prox. tit. quia poſteritati quidem ſuæ quiſque conſulere voluit, ſed ita tamen vt in ea ſexus diſcrimen non omitteretur.

SI DE INVESTITVRA FEVDI CONTENTIO FVERIT *inter dominum & fidelem.*

TIT. XIX.

EX facto quæſitum ſcio, ſi inter dominum & fidelem de inueſtitura feudi contentio emerſerit, quia factam eam dominus neget, ſi vaſallus afferat eos teſtes qui tempore inueſtituræ pares erant, ſed poſtea qualibet ex cauſſa pares eſſe deſierunt, an ideo ſint remouendi, quia nunc nō ſunt pares? Sed quamuis alii aliter ſentiant, tamen mihi & quibuſdam aliis videtur ſufficere eos tempore inueſtituræ ſaltem pares fuiſſe. Quid enim peccauit qui inueſtiturā accepit, ſi illi quos eo tempore, vtpote idoneos, adhibuit, poſtea pares eſſe deſierunt?

COMMENTARIVS.

IN facienda inueſtitura adhibendi ſunt duo pares. adhibiti ſunt duo, ſed poſtea pares eſſe deſierunt, feudo amiſſo. An ad probandam inueſtituram modò, de qua lis eſt inter dominum & vaſallum, teſtes idonei habentur, id eſt, an ſatis eſt fuiſſe pares inueſtituræ tempore, licet teſtimonii perhibendi tempore pares non ſint. quod videtur. & exemplo teſtamenti vulgo confirmari ſolet, in quo ſatis eſt, ſi rogati teſtes tempore faciēdi teſtamenti liberi homines fuerint. Id autem interpretes ſic excipiunt, niſi pares ex turpi cauſſa paragium amiſerint: quod falſum puto. nec enim omnis infamia repellit à teſtimonio, l. 13. D. de teſtib. No. 45. & vt maximè talis ſit infamia quæ repellat teſtimonio, cùm tamen adhibiti inueſtituræ ſuperſtites idonei fuerint, eis poſtea irrogata infamia inueſtituram vitiare non poteſt.

SI

SI INTER DOMINVM ET FIDELEM DE FEVDO FVERIT QVAESTIO.

TIT. XX.

X eo quod ſcriptum eſt, ſi inter dominum & vaſallum de feudo naſcatur quæſtio, quòd per pares eiuſdem curiæ dirimenda ſit, quæſitum eſt, ſi quis dixerit ſe à quodam Epiſcopo fortaſſis iam defuncto de annua præſtatione aut qualibet alia re per feudum inueſtituram accepiſſe, & cum ſucceſſore eius agat, & ille reſpondendo neget hunc eſſe vaſallum, vtrum per pares eiuſdem curiæ ſit iudicandum ſuper hac quæſtione? Opponit enim vaſallus quòd dominus eum negat eſſe vaſallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vaſallus quòd prius de ſuo recto feudo debet inueſtiri quàm à nemine iudicari, domino reſpondente quòd quicquid inter eos ſiue de inueſtitura, ſiue de fidelitate, ſiue de principali cauſſa agendum eſt, per ſuam curiam eſt expediendum. Sed laudatũ ſæpe ſcio, pares illius curiæ ſecundum præfatum modum eſſe eligendos prius, ad quorum ſpectat officium, vt illum prius de ſuo recto feudo inueſtiri faciant, ſed fidelitatis iuſiurandum differatur donec de principali cauſſa cognoſcatur. ex illo enim apparebit vtrum iurare debeat, an non, quod totum expeditæ quæſtionis eſt, ſi conſtiterit vaſallum aliquid aliud præter id de quo quæritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc enim quin debeat de ſuo recto feudo inueſtituram accipere, & fidelitatem iurare, & ſic ad principalem cauſſam accedere, non eſt dubium.

COMMENTARIVS.

Ominus Titium inueſtiuit de re aliqua, vel de annua præſtatione ex cellario aut ærario ſuo ea lege vt ea frueretur Titius quandiu viueret, nec finiretur morte domini. Is mortuo domino, cùm ſucceſſore agit petens inueſtituram de veteri beneficio. Succeſſor negat eum eſſe vaſallum. Duæ huc quæſtiones interueniunt, vna eſt de poſſeſſione, altera de iure feudi & conditione actoris. Prior momentaria eſt. Poſterior principalis actio. Vaſallus contendit ſe de ſuo recto feudo inueſtiri debere, quod quid ſignificet, tit. 4. diximus, prius quàm ſecunda actio, id eſt principalis, inſtituatur: cuius litis etiá negat pares curiæ domini eſſe iudices cõpetentes, quod, inquit, negando me eſſe vaſallũ, & illos inficietur mihi eſſe pares. Obertus auctori-

tate rerum sæpius iudicatarum probat pares iudicaturos, sed optãdos esse, vt suprà demonstratũ est tit.16.& electos curare statim debere, vt vasallus de suo recto feudo inuestiatur non præstito iureiurando fidelitatis, ne temerè quem sibi non vult dominus esse vasallũ, hac ratione fiat ei inuito vasallus. aliàs inuestitura veteris beneficii non fit sine fidelitate, vt suprà 4.§.nulla. Sed hæc inuestitura quæ fit sine fidelitate color etiam est quidam potius, quo pares litis huius congrui iudices efficiuntur, quàm inuestitura. Hoc igitur colore cognoscent mox de principali caussa, in qua si vicerit dominus, inuestitura illa habebitur pro nulla: si vicerit vasallus, tum exacto ab eo iureiurando fidelitatis verè inuestietur de suo recto feudo, vt infrà 4.tit.46. Color quæritur iudicationi parium, vt color querelæ inofficiosi testamenti quasi sanæ mentis testator non fuerit, quæ tamen falsa expositio est. Sed falsæ expositiones siue colores, vt Quintilianus docuit, etiam in foro recipiuntur. Datur iniquæ actioni color. Datur incompetenti iudici color. In proposita specie incompetentes erant pares, quia de hoc ipso quærebatur an essent actori pares. quæ controuersia cessat, si constet actorem aliunde vasallum esse, id est, ratione alterius feudi. eo enim casu in alterius feudi controuersia certissimũ est forum parium competens fore, qui actorem curabunt protinus inuestiri de suo recto feudo præstita fidelitate, & possessionem perturbatã reformabunt, tum de principali caussa cognoscent, vt infrà 4.tit.82. & à domino plerumque probationem exigent, defensionémve actori dabunt, vt suprà 11.§.vlt. & infrà 4. tit. 23. Ait, *Sed laudatum sæpe scio.* Id est, iudicatum, vt dixi 1.tit.17. & eodem sensu Guntherus Poeta feudalis noster,

-Quam laudauerit ille
Compenset redimátque suum mercede laborem.

Aliàs laudatum, id est, condictum & conuentum. Helmodius Hist. Sla Colloquium prouinciale laudatum fuerat. Sicut laudatum fuerat occurrit ad locum placiti. Laudatum fuit ne quis transfugam alterius reciperet. Factũ est ex consilio vtriusque partis vt laudaretur pax.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER DOMINVM VEL AGNATVM, ET VENERABILEM DOMUM.

TIT. XXI.

ILES qui beneficium tenebat, cùm esset sine liberis, venerabilem domum intrauit, & seculo renunciando, arma bellica deposuit, habitúmque religionis assumpsit, & sic cõuersus factus est, hic donec vixerit, feudũ retinere conatur, quod dominus vel agnatus

tus sibi pertinere contendit. Sed iudicatum est domini, vel agnati conditionem esse potiorem eo quod desiit esse miles seculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum qui non debet gerere officium.

COMMENTARIVS.

Monachismo feudum amitti, & redire ad proximũ agnatum, si fuerit paternum: vel ad dominum, si fuerit nouum, vel etiã si fuerit paternũ nullo existente agnato, non ad venerabilẽ domũ. Alodia tacito iure venerabilem domum sequuntur, ex No. Iustiniani de Monachis. Vt autem monachismo, ita clericatu feudum amittitur, vt infrà 4. tit. 7. 33. 41. & vlt. nec obstat tit. De Capit. Conr. §. vlt. quia loquitur de feudo quod initio concessum est clerico & Ecclesiæ. Nos loquimur de feudo initio militi concesso, & hoc dicimus clericatu vel monachismo amitti, quoniam cui datum est, is esse desiit. & seruanda semper est feudi lex & origo prima. Nec sanè quod receptum sit, rectè vasallum alium pro se vicarium dare, qui domino seruiat. ideo dicemus clericatu, vel monachismo feudum non amitti, quia feudi initium & constitutio aliud suadet, & temerè vasallus vicarium seruitium suæ operæ supponere vtique semper non potest.

SI DOMINVS VASALLVM IN CVLPAM INCIDISSE DICAT, *vel contrà.*

TIT. XXII.

Dominus vocat militẽ, qui ab eo feudũ possidebat, dicendo eum in culpã incidisse, per quã feudum amittere debeat. Hic non respondet. Quæritur, quid faciendũ sit domino? Respondeo, eum ad curiã vocare debere, & si non venerit, iterum debere eũ vocare, vsque in tertium, spatio septem vel decem dierũ arbitrio eiusdẽ curiæ terminando. Quòd si neque venerit ad tertiã vocationẽ, hoc ipso feudũ amittat, & ideo debet curia dominũ mittere in possessionẽ. Sed si intra annũ venerit, restituitur ei possessio, alioquin & beneficiũ, & possessionẽ amittit: vt in Lõbarda, de iis qui ad palatium venire contẽpserint. l. si cuiuscunque.

Si verò vasallus queritur de domino, forsan quia feudũ malo ordine intrauit, domino perperàm respõdente, quid vasallo faciendũ sit quæritur. Respondetur, eũ curiã debere vocare, & in ea de domino conqueri. Curia autẽ debet adire dominum, eúmque salua reuerentia competenter cogere, vt vel posses-

sionẽ restituat & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quòd si ter admonitus facere distulerit, tunc licet vasallo ad aliam maiorem potestatem ire, & sibi consulere, si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum deprædare.

COMMENTARIVS.

I dominus intendat ob culpá vel ingratitudinẽ vasalli feudum sibi esse cõmissum, vocare eũ debet ad iudiciũ parium edictis tribus intermisso spatio VII. vel X. dierũ arbitrio iudicis. Quod ait de VII. diebus, est ex iure Põtificio. c. præsenti. 5. q. 2. vt libro seq. tit. 1. §. est & alia. Quod de X. est ex iure ciuili, l. ad peremptoriũ & seq. D. de iudic. l. properandũ. C. eod. Et eundẽ edictorũ ordinẽ aduersus Mediolanenses obseruauit Fridericus consilio Iurisperitorũ. Radenicus 3. c. 27. Legumperiti Friderico suadent Mediolanenses licet improbos & infames iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse, ne violentia eis illata, vel contra ius in absentes prolata sententia videretur. Legitimas verò inducias dicunt iudicis edictũ vnum, mox alterũ, & tertiũ seu vnum pro omnibus quod peremptorium nominatur: Si tribus edictis euocatus vasallus non venerit, dominus mittitur in possessionem feudi. & re tamen ita transacta, adhuc vasallo datur annus, intra quem si venerit, possessio ei restituitur, refusis impensis litis, & onus probandi domino incumbit. Post annũ vasallus omnem recuperandi feudi spem amittit. quod congruit cũ No. 112. & l. 3. Lang. de his qui ad pal. venir. cont. In Langobarda datur annus & dies. quod adiicere posteriores legibus solent, quæ annũ præscribunt, vt intelligatur eã præscriptionem non finiri anni die supremo, sed sequenti die, & eũ qui venerit die sequenti, satis in tempore aduenire. Quid autẽ dicemus ecõtrario, si vasallus queratur de domino, puta quòd possessionẽ feudi inuaserit malo more? hoc casu apertè Vincentius scripsit vasallo in dominũ competere interdictũ Vnde vi, in Speculo Doctrinali, quod hoc loco significatur obscurè. Et vocabitur similiter dominus ad curiã edictis tribus, quæ dominum hortabitur verecundè possessionem vasallo restituere. Hortabitur, dicunt Impp. in l. 9. C. de cond. ob cau. l. 8. C. de lib. cau. Obertus hoc loco, competenter coget, id est, moderatè. Hortationi itaque immistũ est nonnihil necessitatis, & ad d. l. 8. lib. 48. βασιλικῶν scriptum est ἀναγκάζεται. Si non pareat dominus edictis interdictisve curiæ suæ, eum vasallus ad maiorem curiã vocabit, & ad extremum in eadem contumacia perseuerãtem, poterit deprædare, id est, grassari in eum impunè quasi omni fide solutus, vt contrà si vasallus rebellis & contumax esse perseueret, ex Iurisconsultorum sententia apud Radenicum & Guntherum res vasalli direptioni adiudicantur.

OBER-

OBERTI DE ORTO DE FEVDIS

LIB. III.

DE BENEFICIO QVID SIT, ET QVIbus modis amittatur.

TIT. I.

Obertus de Orto Anſelmo ſuo S.

Ogis me,& ſuper hoc ſæpe ſcribendo multùm vrges vt cauſſas,quibus beneficium amittatur,enumeratas tibi ſignificarẽ.Quod ideo diſtuli, quia ſæpius circa noſtræ Reipub.curam occupatus,& multis priuatorũ cauſſis,aliiſque rerum innumerabilium impedimentis detentus,onus illud ſubire non valebam. At ne videar preces tuas parui pendere, & ſtudium diſcendi tibi imminens negligere, quid mihi ſuper hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris cauſſas illas ſub aliqua certa regula aut definitione rotunda non poſſe comprehendi.Nam ſicut de probationibus in Digeſtis ſcriptum reperimus,ſic & de his cauſſis ſine calumnia dicere poſſumus.Si quis enim dixerit, quæ cauſſæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicuius vaſalli probandam poſſint ſufficere,nullo certo modo poſſe definiri:nihil errauerit.De illa tamen ingratitudine loquor,per quam beneficium amittatur.non enim ad hoc ſufficit omnis occaſio, per quam

fidelis accepti beneficii videtur ingratus, ſed ſunt quædam (vt ita dixerim) egregiæ ingratitudinis cauſſæ, quibus beneficium ſecundum mores curiarũ ſolet adimi. Quomodo enim vaſallus, quàm humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dominum ſuum debeat ſe habere, potius ex naturali ratione & bonis curiarũ conſuetudinibus poteſt percipi, quàm lege aut ſcripto aliquo poſſit comprehendi. In primis te illud ſcire oportet, beneficii illius, quod eſt genus, talẽ eſſe definitionem. Beneficium nihil aliud eſt, quàm beneuola actio tribuens gaudium capientibus, capiénſque tribuendo, in id quod facit, prona, & ſponte ſua parata, vt ait Seneca. Huius autem generis ſpecies quædam eſt beneficium illud, quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vſusfructus verò illius rei ita ad accipientem tranſeat, vt ad eum heredéſque ſuos maſculos ſiue fœminas (ſi de his nominatim dictum ſit) in perpetuum pertineat: ad hoc vt ille & ſui heredes fideliter domino ſeruiant, ſiue ſeruitium illud nominatim quale eſſe debeat, ſit expreſſum: ſiue indeterminatè ſit promiſſum.

Prima autem cauſſa beneficii amittendi hæc fuit, & adhuc eſt in pleriſque curiis, ſed in noſtra curia Mediolanenſi non obtinet, quòd ſi vaſallus per annum & diem domino ſuo mortuo ſteterit quòd heredem domini ſui, inueſtituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit, tanquam ingratus exiſtẽs beneficium amittit. & econuerſo ſi domino ſuperſtite vaſallus deceſſerit, & filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere inueſtituram, beneficio carebit. Eſt & alia ingratitudo notanda, ſi dominus inueſtiturã pollicendo, vaſalli fidelitatem petierit, ex illo non præſtante, dominus tribus vicibus, conuenienti tempore interpoſito, fortè ſeptem dierũ ſpatio, ad curiam ſuam ſuper hoc reclamauerit, & vaſallus tribus vicibus citatus à ſuis paribus iurare noluerit, ſi tamen beneficium tale ſit, vt pro eo iuſiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædã feuda ita data, vt pro his fidelitas non ſit præſtanda.

Item qui dominum ſuum, cum quo ad prælium iuerit, in acie periclitantem dimiſerit: beneficio indignum ſe iudicauit. Præterea ſi vaſallus præſcierit aliquem contra domi

dominum ſuum aſſaltum, vel mortem, vel captionem, aut patrimonii grandem iacturam molientem: debet dominum quàm citius poteſt certiorare, vt proinde dominus ſciens prudénſque periculum valeat declinare. Quòd ſi non fecerit, dolóque vel negligentia celauerit: beneficio ſe cariturum agnoſcat. Rurſus ſi dominæ, vel filiæ, vel nurui aut ſorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, ſeſe immiſcuerit: feudo, quo ſe monſtrauerit indignum, carere debet. Porrò ſi dominum aſſalierit, vt ita loquar, vel vicum in quo eſt, per vim aggreſſus fuerit, vel impias manus in perſonam domini vbicunque ingeſſerit, vel alias graues, vel inhoneſtas iniurias intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter inſidiatus fuerit, beneficium amittit. Illud te non lateat, quòd ſi ſuo domino iuſtitiam facere noluerit, feudo quod tenebat, expoliandus eſt: ſicut in alio libello tibi ſcripſiſſe hoc credo. Sed non eſt alia iuſtior cauſſa beneficii auferendi, quàm ſi id, propter quod beneficium datum fuerit, ſeruitium facere recuſauerit. Aliud eſt ſi fortè ideo non ſeruierit, quia non potuerit: tunc enim feudum non amittit. Item ſi delator domini ſui extiterit, & per ſuam delationem graue diſpendium eum ſuſtinere fecerit, vel ſi cognouerit dominum incluſum, & eum cùm potuerit non liberauit, feudum perdit. Iſtis & aliis modis qui à diligenti iudice perquirendi ſunt beneficia debere amitti, tam naturalis quàm ciuilis ratio ſuadet: quæ poteſt colligi, ſi quis nouam conſtitutionem iuſtas exheredationis cauſſas enumerantem, & alias conſtitutiones veteres iuſtas ingratitudinis & repudii cauſſas, quibus matrimonia rectè contracta ſoluuntur, & donationes iure perfectè reuocantur, ſubtiliter ſcrutatus fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere formas, poteſt multis modis contingere, vt aliæ emergant cauſſæ, quibus videatur iuſtè adimi poſſe feudum: ideóque iudex ſolers & diſcretus & æquitati obſecundare ſollicitus cuncta ſubtiliter diſpenſans prouideat, ſi qua fuerit antiquioribus cauſſis, ſimilis ſeu maior, vt proinde ſciat vtrum beneficium ſit amittendum, an nihilominus retinendum.

Illud enim eſt certum, quod non ex omni cauſſa, ex qua opinio vaſalli grauatur, beneficium amittitur: nam & ſæpe* de ierat, * γρ'. degenerat.

ierat, & beneficiũ nihilominus retinet: vt puta qui beneficii portionem alienat absque domini scientia, beneficium quidẽ retinet, sed fidem promissam seruare non videtur.

COMMENTARIVS.

Hoc libello proponit primùm Obertus definitionem beneficii generalem ex Annæo Seneca. *Beneficium est beneuola actio*, &c. Beneficium igitur non est, id quod sub oculos venit, puta fundi, ædes, annonæ quæ dantur, sed dantis voluntas propensa. Quod ait, *Tribuens gaudium*, &c. id Aristoteles exposuit his verbis, καὶ τὸ εὖ ποιεῖν καὶ τὸ εὖ πάσχειν τῶν ἡδέων, τὸ μὲν γὰρ εὖ πάσχειν τυγχάνειν ἐστὶν ὧν ἐπιθυμοῦσι, τὸ δὲ εὖ ποιεῖν ἔχειν καὶ ὑπερέχειν ὧν ἀμφοτέρων ἐφίενται. Beneficii species est feudum. Est igitur feudum beneficium, quod propenso animo datur, ita vt proprietas rei immobilis penes dantem remaneat, vsusfructus in accipientem perpetuo iure transeat sub onere fidei & seruitii certi incertíve plurimúmque militiæ. Non res ipsa immobilis quæ in feudum datur. Res est materia feudi. multum autẽ interest materiã feudi & feudũ. Feudum si philosophos imitemur, est beneuola actio dantis rẽ soli: si Iurisperitos, quibus omnia vocabula iuris intellectum habent, ius quod dominus in re soli prolixè nobis & beneuolè cõcedit. Imperiti Philosophiæ Iurísque id quod traditur possidetúrque tantùm spectant, dum feudum definiunt esse rem immobilem. Definitio demonstrat feudum esse gratuitum, cùm ex beneuolentia proficisci dicatur. quod redemptio siue ἀνάκαμψις non mutat, vt dixi 1. tit. 1. Et rei in feudum datæ proprietatem ad vasallum non pertinere. rem igitur esse nec mancipi, vt diximus 2. tit. 17. Eadem demõstrat feudi ius esse perpetuum. At sunt quædam feuda temporaria, vt feuda habitationum & his similia. Sed hæc non sunt propria feuda, vt suprà 1. tit. 1. §. itẽ illud. Definitio hæc, proprii feudi definitio est. Qua de caussa & beneficia quæ clericis dantur, non sunt propria feuda, sed comparantur feudis habitationum, feudis annonariis, vel ærariis, feudis functionum, priuatarum, vel publicarum, qualia sunt eorum quos prædiis nostris actores aut custodes imponimus, & aduocatorum olim Tiguri, & Bithyniæ, & beneficiariorum apparitorum, qui & Cæsariani feudales dicuntur, & horũ imitatione etiam clerici beneficiarii sunt. & inde beneficiorũ sacerdotaliũ nomen, quæ & à principe olim conferri solebant, vt feuda propria, nec electus quisquã Episcopus antè consecrari poterat quàm à principe regalia per sceptrũ accepisset, vt Otho & Guntherus scribunt, & Albertus Argentinensis sæpe meminit Episcoporũ & Abbatũ ab Imperatore de suis regalibus solemniter inuestitorũ prę-stita etiã fidelitate & hominio. & hoc quidẽ ius cõferẽdorũ regaliũ, id est,

est, inuestiendorũ Episcoporum de suis regalibus multi Reges Galliæ à CaroloMagno sibi vindicarunt, sed id modò Pontifici Romano, modò certis Ecclesiis remiserunt, vt Ecclesiæ Attrebatensi remissum testatur vetus inscriptio ædis D. Mariæ Attrebatum, modò remissum repetierunt, modò vacante tantùm cathedra vsurparunt conferendorũ beneficiorum potestatẽ, atque etiã vacantis Ecclesiæ reditus, donec alius à se inuestiretur Episcopus. & hoc potissimùm Regalia vocarunt. Ex his autem beneficiis, quæ impropria esse diximus, alia morte dãtis & accipientis finiuntur, vt mercenariorum militũ, alia morte accipientis tantùm, vt feuda habitationum, alia anno finiuntur, vt custodum procuratorúmve feuda. Igitur perpetuo iure non censentur. At præterea superior feudi definitio demonstrat feuda sub certo incertóve seruitio dari. Imò quædam dãtur sine seruitio, quorum mulier capax est. Sed non ideo vitiosa definitio est. nam quod plerumque fit, definitione comprehendi sufficit. Omnia feuda plerumque sunt conditionalia, id est, sub lege seruitii. Cetera quæ ad definitionẽ feudi pertinent exposui lib. 1. Post definitionem feudi, docere Obertus instituit quibus modis feudum amittatur, è quibus quòd plures iam persequuti simus libris superioribus, quódque res sint facillimę per se, obscuræ diligentiæ esset, si in his rursus frustra adlaboraremus. Illud te non lateat, inquit, quòd si suo domino iustitiam facere noluerit, feudo quod tenebat expoliandus est. Hæc verba sunt ambigua. nam vel hoc significãt, Si vasallus in curia sua (potest enim fieri, vt vasallus curiam habeat propriam) domino ius reddere noluerit: quæ caussa amittendi feudi iustissima est, Constit. Neap. 3. tit. 19. Vel si electus inter pares iudex caussæ feudalis operam dare noluerit, vel ex bono & æquo non iudicauerit, quæ caussa etiam iusta videtur, cùm iureiurãdo fidelitatis inseri soleat, vt in iurisiurãdi formula relata in Summa rurali, *Sire, ie viens à vostre hommage, & en vostre foy, & deuiẽs vostre homme de bouche & de mains, & vous iure & promets foy & loyauté, & de garder vostre droict à mon pouuoir, & faire bonne iustice à vostre semonce, ou à la semonce de vostre baillif à mon sens.* Possunt & hoc verba illa significare, Si feudi ratione à domino in iudiciũ vocatus iuris sui experiundi caussa, edictis obtemperare noluerit. nã etiamsi feudi amittendi caussa iusta alia non fuerit, contumacia eius plectitur damno possessionis & feudi. & hoc magis sensisse videtur, cùm dicat id se alio libello eidem Anselmo scripsisse. Scripsit autem prioris libelli, tit. vlt. vbi econtrario etiam dominũ qui iustitiã vasallo facere, id est, de iure suo experiri, & in iudicium venire noluerit, dominatione feudi multari & direptioni subiici demonstratur. Sequitur alia caussa, & quidem iustior, si seruitium quod indictum est pacto inuestituræ, implere noluerit cùm potuerit, Si dominũ accusauerit iudicio publico, vel extraordinario, excepto crimine perduellionis, vel si testimonium aduersus eum dixerit, vt infrà 4. tit. 36. vel si

carcere

carcere clusum dominum cùm potuerit non liberauerit, vt si pro eo non fideiusserit, quod expressum est Const. Neap. 3. tit. 19. & ex eadem caussa filius exheredatur à patre, No. 115. Quibus autem ferè ex caussis filius iure exheredatur, & vasallo feudum eripitur. Feudi ereptio, exheredatio est. Conferri etiam cum his possunt caussę diuortii, & caussę reuocandæ donationis: quæ omnes morte altervtrius finiuntur. nec enim ab herede, vel in heredem obiici possunt, quæ obiectæ non sunt à defuncto vel in defunctum, vt si me testamento pater non damnarit ingrati, nec damnabit heres patris, nec si filium damnarit pater, ideo damnabitur & nepos ex filio. idémque est in reuocanda donatione, l. 7. C. de reuoc. don. & in actione de moribus inter virum & vxorem, l. vlt. C. Th. de inc. nup. Ergo & in actione ingrati siue τῆς προδοσίας, quæ in vasallum datur. Multæ aliæ possunt exoriri caussæ, propter quas videatur vasallo feudum adimendum esse, quæ sunt relinquendæ iudicio curiæ. nec enim possunt omnes certo modo definiri. nam & si in dominũ nihil deliquerit, nonnunquam feudum amittit, vt si fratrem vel consobrinum occiderit, & nonnunquam etiam si à fide nõnihil recessisse vasallus videatur, feudum non amittit, vt si feudi partem alienauerit inuito domino, feudum non amittit, secundum morem antiquum, hodie amittit pro ea parte, si periurii periculo dominum non liberauerit, feudum non amittit, vt infrà 4. tit. 17. 48. vel etiam si quid quod in rem domini erat celauerit, vt eodem libro tit. 5. Ait, *Nam & sæpe degenerat* (sic legendum) id est deflectit ab officio. Degenerare est ἀποκάμψαι.

AD QVEM FEVDVM AMISSVM REDEAT.

TIT. II.

Enique sæpe quæsitum est vasallo propter iustam culpam à feudo cadente, vtrum ad dominum, an ad successorem vasalli beneficiũ pertineat, sed hæc distinctio tam ratione quàm moribus comprobata est, vt si quidem vasallus ita in dominum peccauerit, vt feudũ amittere debeat, non ad proximos, sed ad dominum beneficium reuertatur, vt hanc saltem habeat suæ iniuriæ vltionem. Si verò non in dominum, sed alias graue quid commiserit, sicut ille qui fratrem suum interfecit: vel aliud graue crimen (quod parricidii appellatione continetur) commiserit, feudũ amittit, & non ad dominũ, sed ad proximos pertinet, si tamen bene-

beneficium fuerit paternum, sic enim sæpe pronũciatum scio.

Si vasallus contra constitutionem bonæ memoriæ Lotharii Imperatoris beneficium alienauerit, quia dominũ contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat, scriptum est enim vt pretio ac beneficio se cariturum agnoscat.

COMMENTARIVS.

FEVDVM amissum ex caussa ingratitudinis, perfidiæ, cõtemptus, contumaciæ redit ad dominum quem vasallus offendit, non ad agnatos vasalli, etiam si ob alienationem factam inuito domino amissum fuerit. nam & qui alienat inuito domino, eum aspernari & contemnere videtur. Feudum autem amissum ratione grauioris delicti, in alium quàm dominum commissi, vt ratione parricidii, non redit quidem ad liberos vasalli, sed ad agnatos, si fuerit paternum feudum. atque ita definiuimus superiore libro tit. 4. Cur verò non ad liberos? Cur innocentibus liberis delictum patris nocet? Non potest alia ratio reddi quàm quæ in crimine maiestatis, quòd in liberis metuantur exempla paterni sceleris magis quàm in agnatis, qui non ex eo, sed ex superiori parente prodierunt. magni autem interest domini probos vasallos habere, indolis & stirpis bonæ. Ceterùm, vt pretio precibúsve filia quandoque feudum emeretur à domino, & excludit agnatos, vt 1. titu. 25. ita liberi si feudum à domino impetrauerint, præferentur agnatis, vt 4. titu. 34. Potest dici & priore casu, cùm in ipsum dominum deliquit vasallus, mortuo vasallo liberísque eius, feudum paternum, in quo post liberos agnati iure successuri erant, ad agnatos redire. idémque dicendum esse, si vasallus feudum in manus domini refutauerit. atque ita auctori fragmentorum videtur lib. 4. titu. 78. 83.

EX VARIIS ET INCERTIS AVCTORIBVS DE FEVDIS

LIB. IIII.

DE EVICTIONE FEVDI, ET EIVS AESTIMATIONE PRAESTANDA.

TIT. I.

EGOCIVM tale est. Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit, & sic vasallus dominum vocauit, vt eum defenderet, domino renuente ad iudicem venire, vasallus amisit caussam per sententiam, nunc verò vasallus cambium feudi à domino petit, ad quem dominus respondens ait illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse, contra quem vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & inuestituram recepisse, & ab eo petiuisse, vt eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiabatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Super negocio isto tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti, & Gerardi, vt si vasallus, cum de feudo interpellabatur, auctorē suum, id est dominum vt eū defenderet vocauit, & hoc probare possit, si in eo iudicio vasallus fuerit victus de re aliena inuestitus fuisse, vt dominus vasallo eiusdē æstimationis quod erat tempore rei iudica-

tæ feu

tæ feudum restituat, vel nummos in feudum dandos numeret, & hoc cùm certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum nunquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum vel eius antecessores vnquam inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publicè confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare, dominus ad restitutionem feudi tenebitur, alioqui dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in caussa, vel eius antecessores à se, vel à suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel inuestituram accepisse, quo facto dominus absoluendus erit.

COMMENTARIVS.

CTIO de euictione in id vasallo datur, vt dominus aliud feudum eiusdem pretii cuius erat id quod euictum est rei iudicandæ tempore vasallo concedat, vel litis æstimationẽ quam ex sententia iudicis victori vasallus exsoluit. Hoc enim significant illa verba, *Vel nummos in feudum dandos numeret*, nempe vt vel æstimationem litis quam vice feudi subiit vasallus, dominus ei restituat. Absoluitur tamen dominus si vasallus eum non laudauerit, vt liti subsisteret, quemadmodum diximus 2.titu.8. quæ actio in actorem præsentem olim dicebatur, vel si probare vasallus nequiuerit se ab eo feudum tenuisse, & iurauerit dominus se parentésve suos inuestituram non fecisse. *Cambium feudi.* Vt aliud præstet in vicem eius qui euictus est.

SI CONTENTIO EST INTER DOMINVN ET AGNATOS DEFUNCTI DE FEUDO.

gnatos defuncti de feudo.

TIT. II.

I de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternum esse contendentibus, agnati in possessione feudi de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto, super principali quæstione cognoscendum est, vtroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi agnatis danda est.

COMMENTARIVS.

ORTVO vaſallo, dominus feudum nouum eſſe dicit, agnatus antiquum. Agnatus inueſtiendus eſt de ſuo recto feu do ſecundum modum propoſitum 2.titu.20. atque ita in poſſeſſionem conſtituendus. Proinde in lite principali domino incumbit probatio quaſi actori, & vtroque deficiente, electio eſt agnati vt iuret, vel iuſiurandum referat domino. quod tamen iudex non ſequitur ſemper, vt ſuprà 2.titu.11.§.vlt. Idem erit ſi lis ſit inter dominum & emptorem feudi, vt infrà 50. Regulariter enim defenſio datur reo.

DE POSSESSIONE APVD FILIAM COLLOCANDA.

TIT. III.

Nter filiam defuncti & agnatos eius de quodam prædio mota eſt quæſtio, agnatis feudum, filia verò alodium ſiue libellariam eſſe aſſerentibus, ſuper poſſeſſione, apud quem manere debeat, quærebatur. Reſponſum eſt apud filiam poſſeſſionem interim eſſe collocandam, deficientibus verò hinc inde probationibus, per iuſiurandum cauſſa cognita res decidetur, electione danda agnatis.

Defuncto milite, inter dominum & filiam illius ſuper quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia alodium ſiue libellariam eſſe allegante. Reſpondi filiam in poſſeſſione feudi manere debere donec de eo iudicetur, probatione verò hinc inde ceſſante, electio iuriſiurandi filiæ danda eſt.

COMMENTARIVS.

I lis ſit inter filiam & agnatum, filia dicente eſſe alodem vel libellariam, agnato feudum, filiam in poſſeſſionem conſtituemus. actoris itaque partes agnatus ſuſtinebit. ſed probationibus deficientibus, electio dabitur agnato potius quàm filiæ, vt infrà 50.65. vterque defunctum attingit agnatione, & diſcrimen tantùm eſt in ſexu, cuius etiam prærogatiua fidei ſæpe maris ſtabitur potius quàm fœminæ. At in ſuperiori titulo electio datur reo, non actori. Non ſunt cõtrarii. nam hic dicit actori electionem dari cauſſa cognita. quod & nos in ſuperiori ſpecie admittimus, vt ſuprà 2.ti.15. Idẽ admittemus in ſpecie §. ſeq. Si lis ſit inter filiã & dominũ, filia dicẽte alodiũ vel libellariam, domino feudum, filia in poſſeſſione cõſtituetur, & deficiẽtibus probationibus filiæ defuncti ſecundum communem regulam cõditio

ditio iurisiurandi deferetur potius quàm extero qui se dominum dicit, vt infrà 50. nam & ab ea præsumptio facit. præsumuntur enim in dubio prædia omnia esse alodia, plerisque locis feudalia vel censualia, hoc iure alodia. sed nihilominus caussa cognita dicenti esse feuda, conditio iurisiurandi deferri potest. totum enim hoc pendet ex arbitrio iudicis. Præterea notandum in alodiis, & in libellariis filias succedere. Imò & in precariis & emphyteusibus. nam à feudorum tantùm successione remouentur.

DOMINVM INVESTITVRAM FEVDI SVI MILITIS IN ALIUM FACERE POSSE.

TIT. IIII.

MOribus receptum est dominum de feudo militis sui quod post mortem ipsius ad dominum reuerti sperabatur, in alium militem inuestituram facere posse, quæ inuestitura tūc demum capiet effectum, cùm feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis. nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur, & in tali inuestitura cōsensū eius de cuius feudo sit, exquiri nō oportet.

COMMENTARIVS.

HOc dicitur de feudo quod successionem habiturum nō est, & de inuestitura, cui inest cōditio siue pactio, vt ne ante mortem militis ex inuestitura secundus agat, sibi tradi oportere, qua de re diximus satis 1.ti.§. si verò archiepiscopus. & 5.27.30.

DE POENA INFICIATIONIS FEVDI.

TIT. V.

VAsallus si feudum vel feudi partē aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur, & inde cōuictus fuerit, eo quod negauit feudo eiúsve conditione, expoliabitur, alius autem vasallus, quāuis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet, aut si aliam rem domini celauerit vasallus, feudum non amittit.

COMMENTARIVS.

EVDVM amittit qui feudum ſciens inficiatur, vel feudi conditionem, id eſt, ſeruitium feudo impoſitum, vt infrà 21. & 39. Inde illud Gallorum, *Qui fief denie, fief pert*. nam & hic dominum contemnere aut erubeſcere videtur. Dixi, ſciens. Neſciens non amittit feudum: imò nec inficiator eſt. & multominus ſi du bitans reſponderit. Dubitans negat, l. ſi quis teſtamentum. D. ad leg. Aq. ſed negat inſcienter. Pro errante igitur & ignorante habetur, l. vlt. C. de cond. in d. l. 2. D. quis ordo in bo. poſſ. ſer. ergo non pro inficiatore. Et hoc de ea etiam inſiciatione accipiendum eſſe quæ fit extra iudicium, quod ſequitur indicat, non amittere vaſallum fortè alterum feudum proprium ob non detectam conuaſalli inficiationem. nam detegi eam quæ fit in iudicio quid opus eſt? At etſi factam extra iudicium nó detexerit, qui ſciebat vaſallus alter, hic non ideo tamen feudum amittit. nec enim omnia quæ in rem ſunt domini indicare domino vaſallus debet, ſed ea tantùm quæ ad domini vitam, exiſtimationem & patrimonii grandem iacturam ſpectant, vt ſuprà 3. titu. 1. §. præterea. Ait, *Vel feudi partem*. Et hunc rectè cenſent interpretes partem tantòm amiſſurum, exemplo eius qui partem feudi alienauit contra Conſtitutiones.

DE PRAESCRIPTIONE FEVDI LONGISSIMA.

TIT. VI.

I quis per triginta annos rem aliquam in feudum poſſedit, & ſeruitium domino exibuerit, quamuis de ea re non ſit inueſtitus, præſcriptione tamen triginta annorum ſe tueri poteſt.

De hac re diximus libro 1. titu. vlt.

CLERICVM FEVDVM PERDERE

TIT. VII.

VI clericus efficitur aut votum religionis aſſumit, hoc ipſo feudum amittit.

Miles ſcilicet cui fuerat initio conceſſum, vt diximus 2. tit. 21.

AN

AN VASALLVS QVI SE NON EXHIBET DOMINO, *feudum amittat.*

TIT. VIII.

T si vaſallus omni anno domino ſe non repræſentat, feudum tamen non amittit.

Relegantur quæ adnotauimus ad 1.titu.20.

OMNES FIDELIS FILIOS FIDELITATEM FACERE DEBERE.

TIT. IX.

Mnes filii eius qui feudum acquiſierit, fidelitatem facere debent maximè ſi* indiuiſum habent. quòd ſi feudum ex diuiſione ad vnum tantùm peruenerit, ille tantùm faciet fidelitatem. *γϱ'. diuiſũ

COMMENTARIVS.

EGENDVM in contextu, *Si diuiſum habent.* quod & fragmenta probant. Cùm plures, inquiunt, vaſalli paternum habent beneficium, donec illud indiuiſum poſſident, vna fidelitas, & vnum ſeruitium domino fieri debet (ídque pleriſque locis maior natu præſtat.) Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. & Conſtitutio Friderici. Omnes, inquit, qui partem feudi habent iam diuiſi, vel diuidendi fidelitatem faciant. Primùm proponit Marchiam, Ducatum, Comitatum non poſſe diuidi, ſed primogenito cedere, vel eo inhabili exiſtente, puta furioſo aut infami, ſecundogenito. quod etiam expreſſum eſt aurea bulla Caroli IIII. Imp. Cetera diuidi, ita vt omnes fidelitatem faciant. quod Guntherus in hunc modum:

Marchia ſeu Comitis poſſeßio ſiue Ducatus
Integra permaneant, feudalia cetera multis
Participanda patent, domino dum quiſque fidele
Spondeat obſequium iurandáque foedera præſtet.

Eſt & huius rei arg. in l.5. in pr. D. com. diuid. Quid tamen dicendum eſt econtrario, ſi plures ſint domini vnius feudi? Et hoc caſu placet pro

vno feudo vnam tantùm fidelitatèm esse faciendam dominatione diuisa inter dominos, si vnus sit vasallus, vt Cōst. Friderici de feudis non alien. §. præterea Ducatus. Eam igitur faciet cui voluerit ex dominis. quo iure vtimur. Seruitium omnibus debebit. Sin autem indiuisa sit dominatio, fidelitas non fiet ante diuisionem, quoniam, vt inferius fragmenta siue vt vocant capitula extraordinaria comprobabunt, secundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere. Et si faceret vnam partibus indiuisis, non posset partibus diuisis alteram defugere, vel etiam manente communione quisque quasi dominus fidelitatem iurari reddíque sibi postularet, nec quies esset vasallo ante quam singulis ita contra ius naturámque feudi satisfecisset. itaque melius est expectari diuisionem.

ADOPTIVVM IN FEVDVM NON SVCCEDERE.

TIT. X.

ADOPTIVVS filius in feudum non succedit.

COMMENTARIVS.

RATIO non est obscura. Adoptio non adfert ius sanguinis. & sanguini dantur feuda, non adscititiis comentitiísque liberis. In alodiis tamen succedunt.

FILIOS SECVNDI MATRIMONII TANTVM FOEMINAE IN *feudum succedere.*

TIT. XI.

MVlier habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit, inter quos feudi quæstio aliarumque rerum maternarum vertebatur. obtinuit filios *prioris matrimonii tam in feudo quàm in ceteris potiores esse.

*yo. posterioris.

COMMENTARIVS.

NEMO non iniquitatem in hac sententia testatur esse maximam. sed nos ita fingimus, matrem adquisiisse feuda vel alodia contemplatione secundi matrimonii, & ita infrà tit. 103. positam speciem legimus, & in contextu isto, posterioris matrimo

trimonii, non prioris, quam ſcripturam etiam titulus ipſe cõfirmat, quẽ fide bona reſtituimus, ſicut ceteros vt erant in vetuſtiſſimo feudorum libro. Adquiſiuit ergo feuda, vel alodia contemplatione poſterioris matrimonii, & ideo eius tantùm matrimonii filii in eis bonis ab inteſtato ſuccedunt, licet alias ex S.C. Orfitiano omnes æqualiter ſuccedant. Idémque dabimus liberis prioris matrimonii in rebus quæſitis prioris matrimonii contemplatione. quod receptum videtur exemplo l.4.C. de ſec.nup.

VT NATVRALES POST FACTI LEGITIMI NON SVCCEDANT.

TIT. XII.

Aturales filii licet poſtea fiant legitimi, ad ſucceſſionem feudi nec ſoli nec cum aliis admittuntur.

COMMENTARIVS.

Ilii naturales patri non ſuccedunt, etiam ſi poſt delatam ſucceſſionem fiant legitimi, vt nec clerici, nec monachi, licet poſtea deſinant eſſe clerici aut monachi, vt ſuprà 2.titu.21.nec ſerui licet poſtea fiant liberi. Matri tamen filii naturales ſuccedunt ex S.C.Orfitiano, niſi ſit mulier illuſtris quæ iuſtos liberos habeat, l.pen. C.ad S.C.Orfit.

DE MINORE AD FIDELITATEM FEVDI NON COGENDO.

TIT. XIII.

I minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem ætatem, in qua doli capax ſit, feudum tamen retinet.

Si quis deceſſerit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipſe nec alius pro eo facere cogitur. idem de ſeruitio perſonali. alius tamen pro eo faciens ſeruitium admittetur.

COM

COMMENTARIVS.

MINOREM accipit pro impubere, vt indicat §.prox. & quod ait, donec doli capax sit. Omnis enim pubes doli est capax, impubes incapax. Hic igitur fidelitatem facere non compellitur, nec tutor vel procurator eius, nec ex hac caussa feudum perdit. excusat eum ætas, & expectare debet dominus quoad adoleuerit, quæ patientia interim pro fidelitate habetur. Seruitium tamen per alium facit, & consequenter soluit ἀναχάμψεις & εἰσδικτικά. Nō cogitur alius pro eo fidelitatem iurare, quia nec dominus alium suscipere, si malit pubertatem expectare. Si cogi posset dominus suscipere fidem per procuratorem, eo casu & vasallus cogeretur eam præstare per se aut per procuratorem. Volenti domino non est dubium per tutorem rectè fidelitatem præstari non minus quàm seruitium. A pubertate danda est fidelitas intra annum & diem ex Constit. Friderici. alioquin feudum proprietati consolidatur, restitui tamen minor in integrū potest, vt Doctores sentiunt rectè, quod hodie, cùm dominus ob fidelitatem non datam feudum non reuocet, sed fructus tantùm lucrifaciat, fortè non procederet, propterea quòd vix datur pro re mobili restitutio in integrum, & fructus solo separati mobilibus adnumerantur. Pubertatem autem æstimamus ex annis XIIII. & ita hac in ipsa caussa definitum fuit in consilio Roberti regis Siciliæ in hæc verba: Si decesserit ille qui ad certum seruitium à Rege feudalia quæcūque tenebat, successor intra annum & diem necesse habeat Regi fidelitatis & homagii ligii præstare iuramentum. alioquin cadat omni iure, quod habet in feudalibus, quæ defunctus tenebat, & liceat Regi de eis pro sua volūtate disponere, & hoc si prædictus successor excesserit XIIII. annum. Lutetiæ & aliis quibusdam locis contrarius est mos, vt puberes mares ante XX. fœminæ ante XV. fidelitatem facere non cogantur. eadémque est in omnibus caussis pubertatis definitio. Bituriges eam æstimant ex annis XVIII. spadonum verè patria, quandoquidem ea ætate iure ciuili spadones soli pubescere & testamēti factionē nancisci intelliguntur, auctore Paulo in Sententiis. Citius pubescunt aliæ nationes.

QVAN

QVANDO AGNATVS AD FEVDVM ADMITTAtur vel excludatur.

TIT. XIIII.

TItius filium masculum non habens, partẽ suam feudi Seio partem eius feudi possidenti agnato suo concessit. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illam feudi nullo dato precio recuperare potest. quòd si Titius filium haberet, precio reddito etiam viuo Titio. quòd si consensit alienationi, vel per annum ex quo sciuit tacuit: omnino remouebitur.

COMMENTARIVS.

EMENDATO contextu, vt fecimus, sic ponatur species. Titius filium masculum non habens, partem feudi paterni vendidit Seio agnato suo, qui & eam possidet modò, non tamen proximiori agnato. Si proximiori vendidisset, venditio haberetur pro refutatione, vt infrà 45. Sed quia Seius non est proximior, pro alienatione, est & valet alienatio secundum morem antiquum, vel consentiente domino post Cõstitutionem Lotharii. quapropter Seius optimo iure eam partem feudi possidebit, quandiu Titius vixerit. At mortuo Titio agnatus proximior, qui alienationi non consensit, eam à Seio reuocabit, non reddito pretio quasi successionis iure, vt infrà 45. & suprà 1. titu. 4. §. 1. Quòd si Titius filium habuerit, non auocabit eam mortuo Titio, nisi & Titii filius, qui in successione feudi eum præcedit, mortuus fuerit. sed neque filius vllo modo, vt infrà. 70. l. Seia. D. de euict. Igitur melius fecerit hoc casu, si quasi iure προτιμήσεως reddito pretio eam partem reuocauerit viuo Titio, videlicet cùm alienationi non consensit. alioquin nullum ius reuocandi vel retrahendi habet, vt suprà 1. titu. 2. § præterea. Obstat etiam in eo iure agnato proximiori non ignoranti præscriptio anni, sicut domino, vt 2. titu. 9. §. pen. quam præscriptionem multæ nationes obseruant, Biturigibus finitur dies LX. Id ergo est ex hoc loco singulariter notãdum, aduersus remotiorem agnatum, qui feudum emit, proximiorem agnatum iure προτιμήσεως vti posse. quod discrepat cum moribus multarum gentiũ, & hoc ferè tota Gallia vulgo iactatur, *Lignager sur lignager n'a point de retenue*, id est, agnatus aduer

tus aduersus agnatum non vtitur iure προτιμήσεως. Consentiunt tamen omnino cum hoc iure mores Burdegalensium,2.§.5. Vnde si remotior agnatus ab extraneo emptore festinarit feudum reuocare, multomagis dicam id proximiorem, qui modò veniat intra annum numerandum à die impletæ venditionis,remotiori agnato feudum euincere posse.quod Tricassini sequuntur. Illud tamen sanè dissentaneum est,vt etiam non sequantur.nec enim si emerit remotior agnatus,ei proximiorem præferunt. multa sunt in moribus Galliæ dissentanea, multa sine ratione,vt quod de iure recepto Neratius scripsit non esse eius anxiè rationem inquirendam, ne multa ex his quæ certa sunt subuertantur, id Galliæ moribus aptari verissimè possit, quod plerunque omni ratione destituantur petiti partim ex rure Gallico,partim ex imperitorum Doctorum sententiis malè cohærentibus. Quòd tamen agnatus aduersus agnatum non vtatur iure προτιμήσεως, hanc dicunt esse rationem, quòd introductum ius illud sit,ne res exeant de familia: non exire autem eas de familia quæ in agnatum vlteriorem transferuntur. Imò verò hæc non fuit caussa inducendæ προτιμήσεως.alioquin & re extero alienata titulo dotis, vel donationis,vel permutationis,vel testamenti,vel transactionis non simulatæ,locus esset iuri προτιμήσεως,quod est falsum, & Romani ac Friderici Constitutionibus vetitum nominatim,& id iuris tantùm sibi vindicant agnati in venditione, emphyteusi vel locatione.Imò in venditione tantùm. nam etsi Constitutio Romani etiam de emphyteusi & locatione loquatur,interpretes tamen Græci scribunt in sola venditione eam vsu fuisse receptam Adiecerat etiam No.Michaelis siue Manuelis antichresin. Igitur nulla alia ratio est quàm honestatis, vt cauetur secunda Constitutione Friderici de iure προτιμήσεως, & l.dudum.C.de cont. emp. vt agnatus tantumdem offerens præferatur extero.ergo vt coniunctior propinquiórque vlteriori. *Etiam viuo Titio.* proximus scilicet agnatus reuocabit.

DOMINVM FEVDI TRADERE COGI.

TIT. XV.

SI facta de feudo inuestitura pœniteat dominũ antequam possessionem transferat: an præstando interesse vasallo liberetur, quæsitum fuit. Responsum est pretermissa illa condemnatione, dominum possessionem feudi de quo inuestituram fecit, tradere compellendum.

De hac re diximus satis 1.titu.1.§.si verò Archiepiscopus.

QVAN

QVANDO FILII IN FEVDVM NON SVCCEDANT.

TIT. XVI.

FIlii nati ex ea vxore, cum qua matrimonium tali conditione contractum est. Ne filii ex ea nati, patri ab intestato succedant: nec in feudũ succedunt. *Nã quamuis ratione improbetur talis cõditio, ex vsu tamẽ admittitur. * γρ. non succedunt.

COMMENTARIVS.

IN contextu legendum, in feudum non succedunt, vt & Baro notauit. De quæstione eius tractabitur infrà tit. 32.

VASALLVM NON TENERI OFFERRE SERVITIVM.

TIT. XVII.

LICET vasallus domino seruitium non offerat, quantocunque tempore steterit (dummodo domino petenti seruire paratus sit) beneficium non amittit: si tamẽ sciat, ei magnum periculum imminere, vltrò adiutorium suum ei debet præbere. Indè quæsitum est, si dominus in periurium incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat: & vasallus eum liberare possit suam pecuniã dando, & non facit, an beneficium amittat? & responsum est, non amittere.

ET Hoc etiam suis locis expositum est suprà, vel primo, vel tertio libro.

FEVDO AMISSO FILIOS VASALLI EXCLVDI.

TIT. XVIII.

SI vasallus culpam committat, propter quam feudum amittere debeat: neque filius, neque descendentes ad id feudum vocabuntur: sed agnati qui quarto gradu sunt, dummodo ad eos pertineat.

ET hoc quoque libro 3. tit. 2.

GENERALI ALIENATIONE NON CONTINERI vasallos.

TIT. XIX.

IN generali alienatione vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit.

COMMENTARIVS.

DOminus feudum, id est, proprietatem feudi vendere non potest sine consensu vasalli, vt diximus 1.tit.22. Cum curte tamen tota à qua feudum proficiscitur, & feudum nominatim vendere non vetatur. denique vendi feudum per se non potest, cum curte potest. Porrò curtis aut alodiũ est aut feudum. Si feudũ, voluntate superioris domini alienari debet. si alode, contrahentium voluntas sufficit. Sed siue hoc, siue illud sit, & iure licito simpliciter vęneat, nihílque dicatur de feudis ad eam curtem respicientibus, feuda emptorem curtis non sequuntur, vt infrà 60. & hoc loco. In generali alienatione, curtis scilicet, vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit. Idem ergo dixerim etiam de iurisdictione, quæ ex curte illa descendit, Iurisdictionem puta non sequi alienationem curtis, nisi nominatim dictum sit, siue vænierit sola, siue cum feudis. nihil enim commune habent feuda cum iurisdictione, vt 1.tit.2.§.item si quis feudum. & 2.tit.5. nihil alodia, vt in Const. Friderici de pace com. §. ad hæc. Et ob id verius est à vasallo adquisitam iurisdictionem feudo non accrescere, vt 2.tit.9.§.ecõtrario, & eum qui ab aliquo feudum recognoscit, nõ videri etiam recognoscere iurisdictionem, & in generali sermone, ea quæ nobis cariora & pretiosiora sunt, non contineri. Ac multominus alienationem sequetur destrictio iuris suprema de appellationum caussis, vt meritò cùm Edoardo regi Angliæ Carolus v. concessisset Aquitaniam cum vasallis & iurisdictione omni, negauerit se etiam remisisse de caussis appellationum cognoscendi potestatem. Hygenus de limit.const. Proprietatem quidem dari ei cui adsignabat: sed territorii intra quod adsignabat, ius non auferri. Puto autem hoc iure sicut feudum vasallus alienare non potest sine cõsensu domini, ita iurisdictionem qui accipit sine eius à quo accepit voluntate neminem alienare posse. & hunc esse sensum d.§.ad hæc. Hodie in Gallia, vt feuda patrimonialia esse censentur, ita & iurisdictiones. Venduntur enim curtes, siue proprio, siue feudali iure teneantur cum iurisdictione. Et videtur etiam vendi mistum imperium, non merum, quia non cohæret iurisdictioni

ctioni, nisi dixerit, Omni, quod peremptorium vocabulum Valentinianus appellat. nam & merum imperium iurisdictio appellatur impropriè, l.1.D.de off.eius cui mand.est iur. l.2. §. & quia.D. de orig.iu. vt iurisdictio de fideicommissis, quamquam hæc legis sit, vt merum imperium, non iurisdictionis. Iurisdictio est notio quæ iure magistratus competit. Mistum imperium est potestas quæ iurisdictioni inest. Merum, ius gladii, vel cuius alterius grauioris coercitionis nominatim lege concessum.

VASALLVM REPETERE FEVDVM QVOD *ignorans alienauit.*

TIT. XX.

I vasallus feudum alienauit ignorans, non dominò, sed ipsi vasallo feudum restituendum est. ad interesse verò emptori ignoranti condemnandus est vasallus.

COMMENTARIVS.

Gnoranti emptori feudi dari actionem de euictione. Ignoranti venditori dari repetitionem feudi. qua de re infrà 51.

DE POENA NEGANTIS FEVDVM.

TIT. XXI.

Asallus feudum quod sciens abnegauit, amittit, ignoranti verò subuenitur. Quòd si dubitet, dubitanter respondere debet.

COMMENTARIVS.

ADIICIT de dubitante quod prætermiserat suprà tit.5.

FEVDVM VASALLO IN FEVDVM DARI POSSE.

TIT. XXII.

ENEFICIVM à vaſallo in feudum ſi nihil in fraudem legis fiat, rectè dari poteſt, dum tamen militi detur.

COMMENTARIVS.

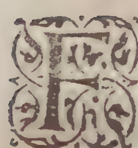
Beſſe fraus debet, vt Conſtitutio Friderici declarat: & militi dari, cùm militi initio datum eſt, vt fit plerumque. militia enim peperit feuda. Vaſallus ergo qui miles eſt, non poteſt alii quàm militi proprium feudum dare, vt infrà 38. §. ſimiliter, ne ab origine feudi recedat, non clerico, nõ pagano, non mulieri, quibus tamen initio rectè dominus feudum daret.

VASALLVM AGERE ET CONVENIRI DE FEVDO *poſſe.*

TIT. XXIII.

I vaſallus de beneficio ſuo agat vel conueniatur, ſiue obtineat ſiue non (licet ignorante domino fiat) omni tempore firmum erit illud iudicium: nam & tranſigere rectè poterit, nec quod accepit tranſactionis nomine, feudum erit.

COMMENTARIVS.

EVDI nomine vaſallum dictare & pati actiones etiam ignorante domino. rem igitur in iudicium deducere poteſt, & ratum eſt iudicium, etiam ſi euincatur feudum, quo tamen caſu ſi velit aduerſus dominum habere regreſſum, laudare eũ debet ante condemnationẽ, vt ſuprà tit. 1. Quin & de lite tranſigere poteſt inſcio domino, & quod acceperit tranſactionis nomine, in feudum non cedit, vt infrà 52. Sed & hic abeſſe fraus & colluſio debet. Et tranſigere poteſt decidendi non alienandi aut diminuendi cauſſa, vt Conſt. Neap. 3. tit. 5.

QVANDO PROPRIETAS FEVDI AD VASALLVM

peruenia.t

TIT. XXIIII.

Omino cõmittente feloniã (vt ita dicã) per quã vasallus amitteret feudũ si eam cõmitteret: quid obtinere debeat de cõsuetudine, quæritur: & responde tur, proprietatem feudi ad vasallum pertinere, siue peccauerit in vasallum, siue in alium.

Hoc explicaui libro secundo tit. 5.

FEVDVM IISDEM DE CAVSSIS AMITTI LICET

datum sit heredi, & cui vasallus dederit.

TIT. XXV.

Eudum ea lege datum, vt ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui dederit, habeant: iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. quòd si vasallus alienauit: feudum esse desinit apud emptorem.

COMMENTARIVS.

A lege Titio datũ est feudum, vt ipse & heredes sui, & cui ipse dederit habeãt. Hac pactione datur Titio ius extero feudum alienandi quasi proprium vel libellariam. Si dictum sit, Et cui dederit in feudum, non posset Titius, nisi in feudum dare, & cui dedisset iure feudi retinere. Sed cùm dixit, Cui dederit, dabit etiam ita vt emptor habeat iure proprio vel libellario. Ex quo sequitur emptorem rem emptam ex his caussis non amissurũ, quibus feudum amitti solet. quia verum feudum non est. At hic respondetur, & infrà 57. mentem contrahentiũ exigere, vt hac in re iure feudi censeatur, & vt non tantum Titii si rem non alienauerit, sed etiã si alienauerit emptoris in persona, id iuris iisdem modis finiatur vel amittatur, & ad dominum reuertatur, quibus & verum feudum.

DE PACTIONE DE NON PETENDO FEVDO.

TIT. XXVI.

Itius cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactũ fecit de eo feudo nõ petendo à Sempronio heredibúsve suis. Sempronio sine herede mas-

culo defuncto inter Titium & Seium fratrem suum de eo feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est pactum non obstare Titio.

HAEC species explicata est suprà 2.tit.14.

VASALLVM PRO DOMINO BELLIGERARI.

TIT. XXVII.

Domino guerram faciente alicui, si sciatur quod iustè, aut dubitatur, vasallus eum adiuuare tenetur. Sed cùm palam est quod irrationabiliter eam facit, adiuuet eum ad eius defensionē, ad offendendum verò alium adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum, & Gerardum. Alii verò sine distinctione dicunt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento, quòd quemadmodum dominum excommunicatum vel à Rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuuandū, vel seruitiū ei præstandū, imò solutus est interim sacramēto fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel à Rege fuerit restitutus, ita nec istum iniustè guerram alicui facientem.

COMMENTARIVS.

Si iniusto bello vasallus domino non adfuerit, feudum non amittit. nam & qui domino proscripto, vel communitate ecclesiastica excluso non præstat suam operam, excusatur. Solet princeps nominatim proscriptorum vasallis iurisiurandi gratiam facere, Pontifex illorum quos execratur. Historiæ suppeditāt exempla innumera. Sed & ipso iure solutos eos esse sacramento, hoc loco significatur. Et ipso iure proscriptos, sacros, repulsos, deteriores eos esse, qui iniustum bellum gerunt.

PROPTER CESSATIONEM SERVITII PRAESTANDI FEVDVM *non amitti.*

TIT. XXVIII.

Ad hoc quantocunque tempore steterit vasallus quòd domino non seruierit, secundum vsum Mediolanēsem

beneficium non amittit, nisi seruitium facere renuerit, vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cùm potuerit diu steterit quòd seruitium nullum ei fecerit. Bonus tamen iudex variè ex personis caussísque definiet, & finge vasallum remotũ esse, vel propinquum, paratum esse, vel non, dominũ guerram habere, vel non, vtrum magnam, vel paruam, & annunciauit ei dominus, vel non, hæc omnia vertuntur in cognitione caussæ, & proniores sumus ad absoluendum quàm ad condemnandum. Tum scias quòd si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere, & cùm potuerit ei non nunciauerit, vel etiam sine nuncio eum non adiuuerit, feudo priuabitur.

TRACTAVIMVS hac de re præcipuè lib.1.tit.20.

DE AEDIFICIO FACTO IN FEVDO.

TIT. XXIX.

SI vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit postea vt vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patiatur ædificium auferri, aut soluat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutẽ fundo adquirat. Quidam alii dicunt omnino ad dominum pertinere.

DE feudi incrementis diximus satis lib.1.tit.1.§.si quis de manso.

DE FRVCTIBVS FEVDI.

TIT. XXX.

SI vasallus decedat sine herede masculo, & contingat feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur: quòd si ante Martium, omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebũt. Si verò post Kalendas Martii vsque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertineant. Si verò post Augustũ, omnes fructus anni percipiet dominus. quidam tamen dicunt

quocunque tempore anni decedat omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

COMMENTARIVS.

Væstionis est eius anni quo feudum domino apertum est fructus ad quem pertineat. Finge cõmissum siue apertum esse feudum domino morte vasalli, qui decessit sine herede masculo, relicta filia, vel sorore, vel vxore. Vtrum fructus eius anni ad dominũ, an ad filiam pertinebunt? Feudi vsusfructus pertinet ad vasallum, vt suprà 3.tit.1. Conferamus igitur vasallũ cum fructuario. Fructus aut sunt pendentes, siue, quod idem est, stantes, aut solo separati. & hi vel extãtes vel consumpti. Vulgò existimant ex fructibus pendentibus finiti vel amissi vsusfructus tempore, fructuario nihil deberi, quòd domino adquirantur, & omnes fructus eo tempore ab ipso fructuario terra separatos ad fructuarium pertinere. quæ opinio vt iniquissima & falsissima est. Fateor quidem fructus pendentes finiti vsusfructus tempore domini esse, quod ius æquabile est, cùm & fructus pendentes inchoati vsusfructus tempore fructuarii sint, l. si pendentes. D. de vsufr. Sed vt si vsusfructus pendentibus fructibus adquisitus paulopòst interierit, nõ ideo minus domino ex eis fructibus debetur pro rata eius anni, ita si post aliquot annos fructibus pendentibus interierit vsusfructus, licet fructus domino adquiri videantur, non ideo minus ex eis fructuario debetur portio rata. & ita licet fructus à terra separati & extantes videantur adquisiti bonæ fidei possessori, tamen in rei vindicatioẽ domino rem suam esse petente veniunt nõ minus quàm pendentes, l. certum. C. de rei vind. Sic igitur finito vel amisso vsufructu, fructus pẽdentes, vel percepti diuidendi sint inter dominũ & fructuarium pro rata temporis, quo vsusfructus constitit in personam fructuarii in eo anno, l. si operas. D. de vsufructu. l. 5. §. vltimo D. si vsusfru. pet. & nihil interesse opinor percepti extent an consumpti sint. nam & consumptorum ratio habenda est. nihil etiam interest ab eo percepti sint, vel eius nomine, quos solos fructuarius & colonus suos faciunt, l. in singulis. D. de annuis leg. l. si apes. §. vlt. D. de fur. §. is verò Inst. de rer. diuis. an sua sponte deciderint, vel ab alio decerpti aut desecti fuerint, quos tamen antequam apprehenderit fructuarius suos non facit. qua re distat à domino, à bonæ fidei possessore, ab emphyteuticario, qui quoquo modo terra separatos fructus suos faciunt. leg. 12. §. vltimo. D. de vsufruct. leg. qui scit. §. penultimo. D. de vsur. leg. si fructuarius. D. quib. mo. vsusfr. amit. Igitur siue tempore finiti vsusfructus pendeant fructus, siue à solo separati sint. & ii siue extent siue con-

sumpti

ſumpti ſint, ſiue ab ipſo fructuario ſiue quo alio modo à ſolo ſeparati ſint, ita ineunda eſt ratio inter dominum & fructuarium, vt pro rata præteriti temporis quo eo anno conſtitit vſusfructus portio fructuario vel heredi eius præſtetur, quod ſupereſt domino. Nec obſtat l. defuncta. D. de vſufr. quia in eius ſpecie anno integro durauit vſusfructus, & ideo agrorum penſiones integræ heredi fructuarii debentur, licet tardius inferātur. Eadem omnino ratio interuenit in emphyteuticario & colono & eo qui libelli aut precariæ iure poſſidet, vt diuidantur nouiſſimi anni fructus pro rata temporis quo in eorum perſona ea iura conſtiterint. Finge, anno x. prædium fuiſſe domino commiſſum. eſt enim in iis omnibus negotiis cōmiſſo locus. Aequum eſt vt illorum lucro cedant fructus pro rata anni decimi, vt fit inter virum & vxorem inter quos fructus fundi dotalis diuiduntur pro rata eius anni quo diremptum eſt matrimoniū, l. cùm in fundo. §. Diuortio. D. de iu. dot. l. fructus. §. Pap. l. ſi alienam. l. ſi marito. §. vlt. D. ſol. mat. l. 1. §. Sed & nouiſſimi. C. de rei vx. act. & non tantùm fructus terra ſeparati, ſed etiam pēdentes, d. l. fructus. §. interdum. Eandem diuiſionem obſeruari inter vaſallum & dominum ratio iuris exigit, puta vt fructus cedant lucro vaſalli heredíſve eius pro rata anni eius quo feudum domino commiſſum vel apertum eſt, quam qui non tenuerunt & in vſufructu non admiſerunt, ita in feudo rationem inierunt, primùm vt fructus omnes ſolo ſeparatos etiam extantes ſtatuerent ad filiam pertinere, pendentes ad dominū, idque exēplo creditoris. vt eſt in fragmentis, qui ſi pignus acceperit lege ἀντιχρήσεως, tēpore diſſoluti pignoris, id eſt, ſolutæ vel depoſitæ & conſignatæ pecuniæ fructus iam ſolo ſeparatos, etiáſi nōdum cōſumpti ſint retinet vſurarū vice, & pendentes tantùm reſtituit reputátve in ſortem, l. ſi pignore. §. ſi prædo. D. de pig. act. l. ex prædiis. C. de vſur. & hoc quidem exemplū in fructibus perceptis & extátibus omnes admiſerunt vno cōſenſu, perperam, cùm perceptos fructus creditor retineat ex conuentione vſurarū vice, vaſallo heredíve eius nulla cōuentio dederit ius retinendi ex fructibus pluſquam ratio temporis ferat, quo apud eum ius feudi fuerit. In pendentibus diſſenſerunt. & hac etiā in parte omnes errauerunt, vt Baldo & Yſerniæ videtur, & mihi conſt. Alii, vt dixi, omnes fructus pendentes domino adiudicauerūt quoquo tempore vaſallus mortem obiret. Alii tempora ita diſtinxerunt, vt ſi obierit ante Kal. Martias, omnes fructus pendentes ad dominum pertineant, ſi poſt Kal. Martias vſque ad Kal. Auguſtas, omnes fructus qui interim percipientur, etiam ſi pependerint moriente vaſallo, ad filiam pertineant, hi ſunt hordeum, fœnum, legumina. Si poſt Kalendas Aug. vt omnes fructus eo tempore pendentes ad dominum pertineant, puta meſſes frumentariæ & triticariæ & vindemiæ & poma & oleæ. Denique ſecundum horum opinio-

nionem fructus pendentes moriente vasallo ad dominum pertinent, nisi moriatur post Kal.Mar. quo casu fructus qui vsque ad Kal. Aug. percipientur veluti pro rata temporis quo ius feudi in persona defuncti eo anno constitit, filiæ relinquunt, id est fœnisicia, messes hordearias & fabarias & alia legumina: quod superest, domino. eandémque rationem seruari dicitur infrà 54. inter heredem vasalli & agnatũ qui repudiauit hereditatem. Hæc verò non est æqua proportio. Finge mortuum vasallum mensis Martii suprema die, totius anni fructus esse c. messes hordearias & fabarias, & fœnisicia esse XL. messes frumentarias & triticarias & vindemiam & oliuinam fuisse LX. Si dederis filiæ omnes messes hordearias, & fabarias & fœnisicia, plus æquo dederis. nã cùm quarta tantùm parte anni, id est mensibus tribus, apud defunctũ ius feudi resederit, ἀναλόγως quarta tantùm pars reditus annui filiæ debetur. XXV. igitur non XL. Et contrà, si messes hordeariæ, fabariæ, fœnariæ sint tantùm XX. cetera LXXX. iniuriam feceris filiæ vasalli, si non XXV Sed XX. tantùm ei dederis. Deinde si vinea fuerit data in feudum, & vasallus Augusto decesserit, erit iniquissimum si nihil filiæ vasalli dederis. Præterea cur si ante Kal. Martias obierit, nihil etiam dederis pro rata? Igitur melius est sequi exemplum fructuarii & mariti & ceterorum, qui cum domino diuidunt fructus omnes pendẽtes, vel perceptos pro rata anni eius quo finitur perimitúrve vsusfructus aut matrimonium dirimitur. Et si vis etiam tibi explicari sæpe vexatam speciem §. Papinianus, nimirum hæc est: Nuptiæ vindemiæ tempore factæ sunt, hoc est mense Octobri, datáque in dotem vinea eodem ipso mense. Vir collectis vindemiis ex Kal. Nouemb. vineam fruendam locat, suprema die Ianuarii discessio fit, qui tertius mensis est à locatione, quartus à die nuptiarum. Si fructuum diuisio ex die nuptiarum non fiat, sed ex tempore locationis, ante locationem percepto, fructus integros vir retinebit, & quartam partem mercedis locationis ex qua ad diuortii diem tres numerantur menses, quæ anni quarta pars est. Itaque cùm quatuor tantùm mensibus durauerit matrimonium, vir anni vnius & quartæ partis alterius fructus retinebit. quòd si admittimus, illud quoque admittemus, si collectis vindemiis altera die discidium interuenerit, virum integros fructus retenturum. quo nihil dici iniquius potest. Quamobrem si quatuor mensibus durauit matrimoniũ & fructus percepti à die nuptiarum (percepti autẽ sunt in casu nostro vindemiæ fructus, percepta quarta mercedis anni instantis pars) si multo maiores fructus sint quàm pro tempore matrimonii, pro ratione temporis diuidentur, vt si tertia anni parte stetit matrimoniũ, tertiã fructuũ vir retineat. Fructus itaq; vindemię cũ quarta parte mercedis eius anni in quẽ locatus est fũdus, commiscebũtur, & ex ea pecunia viro tertia portio relinquetur, qui tertia quoque parte anni onera sensit matrimonii.

Sed

Sed hoc apertius dicamus. Kal. Oct. vxorem duxi, dedit mihi in dotem vineam, fructus mei esse videntur quos ex eo die ex vinea dotali percepi. Quare si vindemiis collectis fruendam locaui, exactis mensibus tribus locationis, quo tempore quarta iam mercedis pars mihi emerita est, vxor à me diuertit, & vindemiæ fructus & quartam mercedis partem videor meo iure posse retinere. Sed obstat æquitas, neque patitur te & præcedentis anni fructus omnes & instantis quartam partem retinere, qui quatuor duntaxat mensibus in matrimonio vixeris. Quare ad illud ibitur, vt vindemiæ fructus & quarta mercedis pars confundãtur & commisceãtur, & ex ea omni pecunia tertiam partem feras, qui tertiam quoque partem anni cum vxore vixeris. Cetera quæ ad eam speciem pertinent exposui Iulii Pauli II. Sent. tit. XXII.

DE AVXILIO VASALLI.

TIT. XXXI.

Contra omnes debet vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem & filium, nisi contra alium dominum antiquiorem. hic enim ceteris est præferendus.

COMMENTARIVS.

In veteri libro quod non erat quódque interpres non agnouerat, Et patrem, deleui. Igitur vasallus contra fratrem & filium suum domino opem ferre debet, non, vt arbitror, contra seipsum, non contra patrem suum, cui iure naturali & ciuili debet fidem, obsequium, honorẽ, Domino feudi iure ciuili tãtùm, non contra dominum antiquiorem, non contra Imperatorem, vel Regem, nisi sit ἀὐχωλιμαῖος ἢ ὁμόλογος, id est, ligius. Excipi semper Imperatorem Fridericus voluit.

QVANDO FILII IN FEVDVM NON SVCCEDVNT.

TIT. XXXII.

Quidã habens filiũ ex nobili cõiuge, post mortẽ eius non valens continere, aliam minus nobilẽ duxit, qui nolens existere in peccato, eam desponsauit, ea lege, vt nec ipsa nec filii eius amplius habeant de bonis patris, quàm dixerit

dixerit tempore ſponſaliorum, verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam deſponſauit, quod Mediolanenſes dicunt accipere vxorem ad morganaticam, alibi, lege Salica, hic filiis ex ea ſuſceptis deceſſit. Iſti in proprietatem non ſuccedunt, aliis extantibus, ſed nec in feudo, etiã aliis non exiſtentibus, qui licet legitimi ſint, tamen in beneficio minimè ſuccedunt. In proprietate verò ſuccedunt patri, prioribus non exiſtentibus, ſuccedunt etiam fratribus ſine legitima prole decedentibus ſecundum vſum Mediolanenſium.

COMMENTARIVS.

Actione fieri poteſt vt filiæ in feudum ſuccedant, habita cũ domino in inueſtitura. Pactione etiã fieri poteſt vt filii non ſuccedant, non tantùm habita cum domino in inueſtitura, ſed etiam cum fratre, vt dixi ſuprà 2. tit. 14. vel cum vxore in contractu matrimonii, vt ſuprà 16. in hac ſpecie. Titius filium ex nobili vxore ſuſcepit, ea mortua duxit aliam ignobilem ea lege, ne filii ex ea nati ei ſuccederent ab inteſtato, & omnino, vt neque ipſa, neque filii eius amplius ex bonis ſuis ferrent quàm quantum dixerit dederítve, mane diei nuptiarum, quæ dictio donatióve à Græcis dicitur ὑπόβολον, Germanis *Morgencap*, ſiue *Morgãgheba* in legibus Langobardorum ſæpe, & Ripuariorum 39. & Alamannorum 56. quod manè die nuptiarum à viro in mulierem conferri ſoleat quaſi ὄρθριον δῶρον. Greg. Turonenſis in exemplo pactionis initæ inter Guntrannum & Childebertum reges. Tam in dote quàm in *morgangheba*, id eſt matutinali dono. Quin & Mediolanenſes, cùm in matrimonio interuenit ὑπόβολον, eadem ratione id dicunt contrahi ad morganatum ſiue morganaticam, id eſt, dato hypobolo, data *morgangheba*. & ita Albertus Argentinenſis in Chronicis. Tanquam matri ſuæ per Rodolphum regem morganatico iure donatum. Aliis locis, matrimonium contrahi lege Salica. nam ex lege Salica Francorum Orientalium mane diei nuptiarum maritus vxori conſtituit ὑπόβολον. Nati autem filii ex patre nobili, matre plebeia, nobiles ſunt, quia mater per nuptias nobilitatem adepta eſt, l. mulieres. C. de dignit. Contrà nati ex patre plebeio, matre nobili, plebeii ſunt. nam & ipſa per nuptias facta eſt plebeia, l. 1. C. eod. l. fœminæ. D. de ſenat. vt Virginia cùm eſſet patritia, per nuptias facta eſt plebeia, Liuii x. idque congruit cum antiqua definitione iuris, vt connubio interueniente liberi patrem ſequantur ſemper, l. cũ legitimæ. D. de ſta. ho. quod tamen Tricaſſini & aliæ quædam nationes non ſeruant. nam ſiue plebeiæ nobilibus ſiue nobiles plebeiis nubant, filii melioris parentis conditioné ſequun-

ſequuntur, nobiles, quæ & in veterum gloſſis gennades & mulieres lucæ ea forma qua boues lucæ. Lactantius de opificio Dei. Potéſtne aliquis cùm videat etiam boues lucas cum immaniſſimis corporibus ſeruire homini. vulgò corruptiſſimè, boues & vaccas, aut equos. Sed redeamus ad rem. Titius qui ex vxore nobili iam mortua filium habebat, duxit plebeiam ea lege ne liberi ex ea ſuſcepti ab inteſtato ſuccederent, nolens, inquit, exiſtere in peccato, id eſt, ne faceret iniuriam filio prioris matrimonii, & memoriæ vxoris primæ. Conuentio valet, & filii ſecundi matrimonii, exiſtente filio primi matrimonii, neque in feudum, neque in alodem patri ab inteſtato ſuccedent. Non exiſtente filio, ſuccedent in alodem, non etiam in feudum. Succedent quoque inuicem in omnia bona, & præferentur fratribus conſanguineis ex patre tàtùm coniunctis, id eſt, filiis prioris matrimonii ſi qui ſuperſint, ſecundum No. 84. Succedent & ſine dubio fratribus illis conſanguineis, qui neque liberos, neque vtroque parente coniunctos fratres eorúmve fratrum filios reliquerint. Secundum hæc quæ diximus, hæc pactio ſtrictius accipitur in alodiis quàm in feudis. In feudis enim valet, ſiue extent filii prioris matrimonii ſiue non. In alodiis non valet, ſi deficiant filii prioris matrimonii. Feuda reguntur moribus: Alodia legibus, quibus abrogare omnino pactiones priuatorum non poſſunt. Legibus autem eæ pactiones ſunt valde contrariæ, l. pactum. C. de pac. & in feudis tantùm præcipuè vim ſuam exercent.

QVANDO FILIA SVCCEDIT IN FEVDVM.

TIT. XXXIII.

I fœmina habens feudum deceſſerit, quia fœmineum eſt feudum, & ſine pacto ſpeciali, deficientibus filiis maſculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii verò dicũt, niſi per pactum ſpeciale ad eas non pertinere, ſicut ſi datum eſſet maſculo, quia ſi ideo quod eſt fœmineum, ſine pacto tranſit in fœminas, eadem ratione quia eſt fœmineum, tranſire debet in fœmineam prolem, etiam maſculis extantibus, quod falſum eſt. Ex hoc illud deſcendit quod dicitur clericum nullo modo in beneficium paternũ debere ſuccedere, etiam ſi poſtea hunc habitũ poſtpoſuerit. Idem in omnibus qui habitũ religionis aſſumunt, vt conuerſi. hi enim nec poſtea in feudo ſuccedunt, & ſi quod habent perdunt.

SENTENTIAM huius tituli expoſui lib. 1. tit. 12.

PATRE FEVDVM AMITTENTE, FILIOS NON SVCCEDERE.

TIT. XXXIIII.

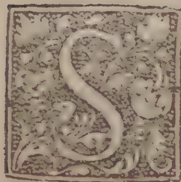

Asalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterũ à domino licitè adquirat, scilicet gratiam ei faciẽte, verbi gratia, si non sunt alii ex latere, quibus aperiatur. Ad eius petitionem admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo qui id acquisiuit, & etiam vsque ad infinitum, dum tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

COMMENTARIVS.

Ocet vasalli delinquentis feudum nonnunquam ad agnatos pertinere, puta si in alium quàm dominũ deliquerit, quod explicuimus 3. tit. 2. & eo tamen casu excludi filios vasalli, nisi id iterum à domino licitè adquisierint, scilicet gratiam ei faciente, vt fit plerumque deficientibus agnatis. & ita filia succedit in feudum, si à domino postulauerit hanc gratiam apponi sibi, vt suprà 1. titu. 25. Gratia domini vocantur qui iure non vocantur. & potior est gratia iure. Vocari autem agnatos in infinitum. qua de re 1. tit. 1. §. hoc quoque sciendum.

DE PROBATIONE INVESTITVRAE.

TIT. XXXV.

Iue clericus siue laicus sit dominus ad probãdam nouam inuestituram, semper pares curiæ sunt necessarii: & si sine eis facta sit inuestitura, etiã si dominus confiteatur factam, quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breue testatum. Sed alii contrà testantur: & si dominus confiteatur factã, decurrens postea ad* solennitatẽ cõsuetudinis, non audiatur, sed tale habeatur ac si pares affuissent, sed alii, etiã si probari possit per breue

*γρ'. subtilitatem.

breue testatũ,vt Obertus & Gerardus,nisi à paribus curiæ fuerit confirmatũ.Consules tamen Mediolanenses nuper quibusdam contrà rescripserunt, in quo ferè omnes Mediolanenses consenserunt & consentiunt, vt breue testatum nõ à paribus, sed ab aliis confirmatum sufficiat ad probandam nouam inuestituram. Nouam inuestituram dico, quando feudum primò quæritur.De veteri autem beneficio inuestituræ quæ fit à domini successore vel *vasallo successori,etiã extranei recipiuntur ad testimonium,præter fœminas,secundum vsum Mediolanen. Istæ enim nec in caussis feudorum nec aliorum recipiuntur ad testimonium,cæteri autem recipiuntur in omnibus quæ ad caussas feudi pertinent, præterquam de noua inuestitura. *γρ. vasalli.

COMMENTARIVS.

VAE ad hunc locum pertinent exposuimus 2.tit.3.4.id tantùm est omissum in inuestitura fœminas vt supersint non posse rogari,sicut nec in aliis actibus solemnibus. Et generaliter significatur in ore Mediolanensi nec in feudorum nec in aliarum rerum caussis mulierũ testimonium recipi. quod fuit ius antiquum Pop.Romani.l.1.C.Th.de rap.virg. Testes esse possunt. Superstites esse non possunt. Testium duo sunt genera, Testes & Superstites. Videnda No.Leonis 48.

QVOT MODIS FEVDVM ADQVIRATVR.

TIT. XXXVI.

Ciendum est itaque feudum acquiri inuestitura,successione, vel eo quod habeatur pro inuestitura, vt ecce, si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit. Vade in possessionem illius feudi,& teneas illum pro feudo.Licet enim nõ intercessisset inuestitura, tamẽ tale est ac si intercessisset, quia eius voluntate possessionem nactus est feudi nomine. Inde etiã dicitur,quòd si aliquis probauerit se aliquid nomine beneficii aliquo tẽpore tenuisse domino præsente & non cõtradicente,& seruitiũ eius quasi à vasallo recipiente,licet nõ probet inuestiturã, veruntamẽ obtinebit præstito iura-

 mento,

méto, nisi aliud contra inducatur. Quod autẽ dictum est vt per pares probetur inuestitura, intelligendum est de eo domino qui alios habet vasallos, ceterùm sufficiunt extranei. Nec dicatur ideo inuestituram vbi sine paribus facta est, *valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi fuerint. Sacramentum non semper est dandum possidenti, sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quãdoque neutri datur, & cùm alicui horum datur, ita demum datur, si aliquid pro eo sit quod iudicẽ moueat, vbi nihil est quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam tũc secundum quod iudici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum aut actore nihil probante, qui conuenitur, etiam si nihil præstiterit obtinet. Et cùm datur, aut datur à iudice, aut à parte. si à parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est: si à iudice, iuret cui delatum est, cum duodecim. Vasallus cum sex parentibus ceteros si vult, habeat extraneos. dominus verò si vult, cum parentibus, aut cum vasallis solis, aut cum parẽtibus, vel cum extraneis mistis, vel vasallis, & iurabit vasallus semper sine mentione cõscientiæ. Dominusque de suo facto similiter. De facto verò patris vel aui, aut alterius ascendentis, iuramento conscientiam solùm apponet. In quibus caussis sacramentum calumniæ à domino non exigetur, quod nuper rex Fridericus in *Romandiola constituit, vt vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat. quod etiam à parte domini intelligendum est, vt quod quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vtatur. Similiter vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non potest in ciuili caussa aut criminali. Quidam tamẽ dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere, in quibus si contrà fecerit, feudo priuabitur.

*γρ. non valere.

*γρ. Roncalia.

COMMENTARIVS.

QVOD dicitur initiò, quemadmodum accipiendum sit diximus 1. titu. 26. & pleraque ex his quæ hoc titulo continentur. 1. titu. 1. §. si autem controuersia. & titu. 28. & multis aliis locis. Cùm autem docuisset inuestitura feudum adquiri, statim subiicit non aliter eam valere quàm si fiat coram

ram paribus, si dominos alios vasallos habuerit. ceteroquin sufficere extraneos, vt & suprà dictum est 2.titu.3. Valere igitur factam inuestituram coram extraneis, si nulli fuerint pares, vel etiam si qui sunt abfuerint, vt suprà 1.titu.28. Est enim in hoc contextu ita legendum, Nec dicatur ideo inuestituram vbi sine paribus facta est non valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi fuerint. Et quod ait, Quia, ratio est opinionis improbatæ, qua in eam nos vult compelli non debere. Præterea docet hoc loco deficientibus probationibus iusiurandum modò reo, modò actori deferri, modò neutri, arbitratu iudicis. quod & variis locis demonstratum est superioribus libris. & notandum quòd ait ei plurimùm deferri iusiurandum, à quo præsumptio facit, vt titu.seq. vbi si quæratur an vnus testis præsumptionem siue probationem semiplenam faciat, dicam huius rei disquisitionem totam esse positam in arbitrio & religione iudicátium. Non haberi quæstionem ob vnum testem, ne de seruis quidem alienis probat l.maritum. D.de quæst. quam malè interpretes adstringunt ad seruos proprios. nec temerè igitur iusiurandum deferri ob vnum testem: quem tamẽ momentum aliquod adferre volunt vulgo ex l. Theopompus. D.de do.præl. malè accepta, vt Alciatus docuit. Ad hæc duo facit hoc loco genera iurisiurandi, vnum quod à iudice, alterum quod à parte defertur, hoc voluntarium soleo dicere, quia ex pactione & conuentione venit, l.1.l.qui iurasse.§.vlt.l.sed & si seruus.§.vlt.D.de iureiur. siue in iudicio deferatur, siue extra iudicium, de quo in l.17.in pr.& l.28. §.vlt.D.eod. Illud iudiciale. Necessarium est quod refertur, ὅρκος ἀντεπαγόμενος. necessariò enim iurare debet is cui refertur, nisi velit rem amittere, vt 1.tit.vlt. & 2. tit.3.& 15. Refertur voluntarium quod delatum est. Iudiciale non refertur. Iurare autem debet pars cui defertur iusiurandum cum XII. sacramentalibus. Vasallus cum sex cognatis, alios necesse non est esse cognatos. Dominus cum XII. cognatis, vel cum XII. vasallis, aut partim vasallis, partim cognatis, partim extraneis, partim cognatis. qua in parte erat hic contextus miserè deprauatus. Subiicitur & alia differentia inter dominum & vasallum. Vasallus iurat semper sine mentione conscientiæ, puta se inuestitum à L. Titio, non se credere aut existimare. nam & si successione ad eum feudum peruenerit, inuestitus fuit de veteri beneficio. Dominus autẽ de suo quidem facto iurat præcisè, puta se inuestituram non fecisse, de facto parentum suorum non ita iurat, sed se nec scire nec credere factam à parentibus inuestituram, quia nec posset de eorum facto præcisè iurare liquidò, vt infrà 72. vbi etiam adiicit, semper, vt hoc loco ex Veteribus reposui, Et iurabit vasallus semper sine mentione conscientiæ. *In quibus.* Regulariter qui defert iusiurandum, iurat ipse prius de calumnia, l. 11.§.pen.D.rer.amot.l. 34.§.qui iusiurandum.l.37.D.de iureiur.l.vlt.C.de fideic.l.delata C. de reb.cred. Sed remitti id legimus patrono, non liberto. At in his feudo-

rum caussis tam vasallo quam domino remittitur. Potes huius loci argumento, si tantum auctoritatis ei dederis, tentare idem dandum esse liberto, vt sit ius æquabile. Potes & hoc generaliter extendere in litem totam, & in litem omnem, vt etiam quod vltro vni ex litigatoribus concesserit princeps, eo fruatur pars aduersa, ne plus oneretur vnus quàm alter, & quod remittitur vni, vt remittatur etiam alteri. In formula iurisiurandi est inæqualitas, sed necessaria. In conditione sacramentalium est inæqualitas, sed parui momenti. Id autem ne dominus feudi iuret de calumnia refertur Fridericum constituisse in Roncalia. sic legendum, non Romandiola. & est similis error infrà 49. Romandiola est exarchatus Rauennæ. Roncalia siue Roncaliæ, campi supra Padum non procul à Placentia, in quibus solebant olim Imperatores cōuentus agere solemnes. Abbas Vrspergensis: Rōcaliæ mos Langobardorum est iustitiam suam requirere, & ab Imperatoribus recipere. Guntherus 2. Ligurini:

Roncaliam properat rapidis attingere castris.
Est locus Italiæ modicum seiunctus ab vrbe,
Cui quia pulchra situ placet inde Placentia nomen.
Et alio loco.
Cura Roncaliis certo mandatur habenda.
Tempore, &c.

Illud postremò adiicit, vasallum aduersus dominum non audiri, nec in ciuili nec in criminali caussa. Et quod ait, *Modica*, erat loco motum. Id infrà reposuimus hoc modo. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere. qua de re lib. 2. titu. 5.

SI INTER DOMINVM ET VASALLVM DE BENE-*ficio contentio sit.*

TIT. XXXVII.

SI inter dominum & vasallum controuersia sit de beneficio, possidente domino, & vasallo in probatione deficiente, qui conuenitur, nullo præstito sacramento absoluatur, vasallo verò possidente, & actore in probatione deficiēte, si longa sit vasalli possessio, eius iuramento caussa finiatur. vbi verò noua est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud faciat pro possidente.

COMMENTARIVS.

PONI videtur hoc loco alia differentia inter dominum & vasallum. Agente vasallo nec probante, domino defertur iusiurandum, vt 1. titu. 1. §. si autem controuersia. Hic dicit ei iusiurandum remitti. quod ita absciſſè accipiendum non est. alioquin remitteretur etiam vasallo, vt suprà titu. prox. §. in quibus. Sed remittitur domino officio iudicis, vt suprà titu. prox. non iure ipso, licet frequenter remittatur. Domino non probante, vasallus iurat si longa eius possessio fuerit: si noua, dominus nisi magna præsumptio faciat pro vasallo. quod totum pendet ex arbitrio iudicis, vt 1. titu. 1. §. Cùm autem. & 7. & 2. titu. 11. §. vlt. & 15. & huius libri titu. 2. 3.

DE LEGE CONRADI.

TIT. XXXVIII.

LEX Conradi de beneficiis, que dicit: Si inter Capitaneos controuersiæ sit, coram Rege finiatur: si inter valuasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur, sed talis distinctio ibi obseruatur, quia si inter duos, quicunque fuerint, de beneficio regali controuersia fuerit, quorum vterque à Rege se dicit inuestitum fuisse, tunc caussa coram eo decidatur: Ceteræ verò caussæ apud pares curiæ.

Si inter pares duos de aliquo beneficio cõtrouersia sit, quorum vterque suum feudum proprium esse dicat, siue asserant eundem inuestitorem, siue diuersos, coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cùm vnum producunt inuestitorem, si possidenti sine fraude dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit, nisi aduersarius contrà aliquid induxerit.

Ex eadem lege descendit, quod dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non potest. quod Mediolani non obtinet. ibi enim sine curia etiam beneficium totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiori retenta parte alia feudi: verbi gratia, Est vasallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet, si partem feudi in vno loco vendat, in alio sibi teneat, iste non debet emptori seruire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere, cum curia verò cuicunque beneficium e-

tiam rustico & sine vasalli voluntate potest, dum tamen totum alienet. Ober. Quidam autem dicunt, vt Gerardus, non valere si fiat inferiori.

Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit, in feudum tamen rectè dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudum seruire possit: vt si dans miles est, & ille, qui accepit, inueniatur miles, ad hoc vt feudum si contigerit, domino similiter seruire, vt & prior possit, & hoc dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen curiis vltra tertiam personam feudi consuetudo non extenditur, vt cùm feudũ peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profectò ille, qui suum beneficium alii dat in feudum: non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suísque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alii dare, vt habeat ipse & sui heredes masculi & fœminæ. Vnde quibusdam placet, quod eo ipso beneficium amittat Gerardus & alii, & qui dedit, & cui datum est, beneficium perdit. Secundum alios verò, vt Obertum, tunc domino aperitur, cùm masculi defecerint.

COMMENTARIVS.

DE primo capite Cõstitutionis Conradi diximus lib. 1. sed dicit eã Mediolani non seruari, nisi de beneficio regali lis sit. Ceteras capitaneorum lites agitari coram paribus, non corã Rege, id est, Imperatore. Adiicit auctor sequutus sententiam eiusdem Constitutionis, litem de feudo quæ est inter duos pares dirimẽdam esse à iudice ordinario, vel compromissario: quod quemadmodum accipiendum sit diximus 1. tit. 15. & 2. tit. 15. & si fortè vnum eundémque inuestitorem producant, ait secundum possessorem dandam esse litem, cui dominus guarentare voluerit, id est, pro quo liti subsistere & defensionem suscipere voluerit. Est enim antiqua Germanorum vox *Guarent*, qua significatur auctor qui de euictione tenetur. Is igitur quem dominus defenderit, in possessionis caussa obtinebit. In principali autem caussa vincet, qui de iure suo melius docuerit. In contextu emendaui, *Si possidenti sine fraude, dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit. Sine fraude*, id est, sine vitio, vt in Constit. Friderici de pace ten. §. si duo. In §. ex eadem, ponitur aliud caput legis Conradi, vt dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non possit, quod exposuimus lib. 1. tit. 22. Contempserunt id etiam Mediolanenses, vt & Constitutionem Friderici de petenda inuestitura intra annum & diem, & alias plerasq;

qui

qui Imperatoribus propè natura fuere semper infensissimi. Et econtrario vasallum quoque nō posse feudum alienare sine domini voluntate. In feudum tamen alii rursus dare posse, dummodo militi det, cùm & ipse miles est, vt suprà 22. & eadem lege qua accepit. nam si accepit sibi & suis heredibus, quod de masculis intelligitur, vt suprà 1. tit. 8. non potest dare alteri eiúsque heredibus tam masculis quàm fœminis, aut si ita dederit, feudum statim domino aperietur, vel non statim, vt Obertus existimat, sed cùm masculi defecerint. quæ sententia humanior est. Potest quidem arctiori lege quam ipse habeat in alium feudum transferre, vt est in fragmentis, sed non meliori, ne deteriorem feudi caussam faciat, vt suprà 2. tit. 9. §. econtrario. Item vltra tertiam personam feudi consuetudo (sic legendum, non concessio, id est proprium ius feudi, vt 2. titu. 3. §. vlt.) non extenditur. Capitaneus feudum suum dat maiori valuasori: maior valuasor minori: minor valuasino. sed in valuasino feudi consuetudo non seruatur. nam ei feudum auferri quandocunque potest ab eo qui dedit vel à maiori domino, cui tamen si concurrant præferetur qui dedit. In curia Mediolanensi feudi consuetudo in infinitum extenditur. idémque iuris est valuasinis quod valuasoribus, vt suprà 1. tit. 1. & 3. & 2. tit. 10. quo iure vtimur. Eiusdem Constitutionis, quæ integra proponetur sequenti libro, de successione feudi aliud caput Gerardus exposuit tit. 1.

DE POENA INFICIENTIS FEVDVM.

TIT. XXXIX.

SI fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicente, hoc, quod tenes in feudum, à me habes: ille verò negauerit prorsus, si quidem probatum fuerit: ipsum ab eo auferatur. Sed cùm dubitanter responsum fuerit, nescio, minimè, secundum quosdam, sed secundum alios vt O. & G. tunc demum eo priuabitur, si fraudulenter, id est sciēs hoc negauerit.

Quæ scripta sunt ad tit. 5. & in hunc transferantur.

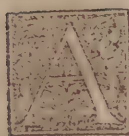
VT

VT SVCCESSOR CLERICI INVESTITORIS FEVdum tradere cogatur.

TIT. XL.

Lerico inuestituram faciente de suis bonis, eius successor omnifariam cogitur eam adimplere, cumque de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei pro beneficio inuestitæ penes eũ fuerit, ipse & eius successor ipsam adimpleant, quod etiam in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inuestituram, si quidem purè, non valeat, sed si sub tempore vel conditione quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen antè decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur, successor non cogitur eam habere ratam. aut cùm se viuente feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & inuestituram adimpleat, & ideo sciendum est Archiepiscopum Mediolanen. non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico inuenerit, sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum rectè dabit. Profectò alii Episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederunt, & hodie dant.

COMMENTARIVS.

Vt de suis bonis clericus inuestituram fecit, aut de bonis Ecclesiæ. Si de suis, ex ea inuestitura heres eius tenetur omnimodo. Si de bonis Ecclesiæ quæ tenuit, is etiam similiter qui ei in functione ecclesiastica successerit, ex ea inuestitura tenetur. quod pugnat cum 1. titu. 27. & ibi explicatum est. Si de bonis Ecclesiæ quæ alius tenebat in feudum, aut purè eam fecit, aut in diem vel conditionem. Purè facta non valet. In diem vel conditionem ita demum si eo viuo qui inuestituram fecit dies venerit vel cõditio extiterit, id est si ad eum feudum redierit quod tempore secundæ inuestituræ alius tenebat, vt suprà 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus, & ti. 5. Ad hæc adiicit Episcopum quod inuenerit in dominico introitus sui tempore, puta, feudum quod ad Ecclesiam redierat, alii rectè in feudum dare, rem nempe solitam in feudum dari. Excipit solum Arciepiscopum Mediolanensem, Ecclesiæ

eius amplificandæ studio, vt mos inoleuerat, quæ & multa alia priuilegia habuit, & Ambrosii nomine Christianis omnibus fuit in honore præcipuo.

DE VASALLO IMPERFECTO.

TIT. XLI.

Vtus & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit. Ober. & Gerar. & multi alii. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus est, feudum retinere non posse, quia ipsum seruire non valet. Sic dicimus in Clerico, & in fœmina, & in similibus.

COMMENTARIVS.

E muto diximus 1. titu. 2. §. vlt. De clerico 2. tit. tit. 21. De fœmina variis locis. Eadem est ratio surdi, cæci, claudi, manci, debilis ad mandata seruitia.

DE VASALLO QVI OCCIDIT FRATREM SVVM *vel domini sui.*

TIT. XLII.

I quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit: sed si fratrem suum interfecerit ad hoc, vt totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit. Verbi gratia, Hominem tradendo: vt in curia amplius stare non possit, priuabitur beneficio, quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit, eodem prorsus obseruãdo, quantum ad ordinem gradus, qui continetur in legibus. Cùm autem ad dominum respicit felonia, feudum tunc domino aperitur.

COMMENTARIVS.

AEC expoſuimus lib.1.tit.2.& 3.titu.2. *Eodem prorſus.* Obſeruari ordinem graduum qui iure ciuili deſcriptus eſt.

NON TENERI VASALLVM OFFERRE SERVITIVM.

TIT. XLIII.

ON cogitur vaſallus omnino ſecundum vſum Mediolanenſem dominum adire, & ſeruitium ei offerre, ſed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino ſi poteſt ſeruiat.

VIDE lib.1.tit.20.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. XLIIII.

I vaſallus contra conſtitutionem Lotharii regis beneficium alienauerit, ſi totum, perdit totum: ſi partem, partem perdit, & ad dominum reuertitur. & ideò ſi contra vnum dominorum, quorum communis vaſallus erat, fecerit feloniam, eum fortè cucurbitando, eius ſolius parte priuabitur: & ſi voluerit vnius ſolius partem refutare, aliis ſibi reſeruatis, hoc facere poterit, quia vaſallus etiam ſine domini voluntate rectè feudum refutare poteſt. Poſt refutationem autem ad ſeruiendum quidem non tenetur, ſed eum offendere non debet.

COMMENTARIVS.

X Conſtitutione Lotharii, vaſallus qui feudum alienat ſine voluntate domini, feudum amittit, feudum amiſſum ad dominum reuertitur. & hoc eſt quod dicitur, alienatione feudum domino aperiri. De eo Conſtitutio Lotharii loquitur, qui totum feudum alienat, ſed porrigitur à Friderico etiam ad eum qui partem alienat, quem tamen ob alienationem partis non dicemus totum

tum feudum amittere, vt olim totum feudum amittebat qui supra dimidiam alienabat, sicut docui libro primo. Amittet igitur eam tantùm partem quam alienauit, idémque dicemus in eo qui partem feudi inficiatur, idem in eo qui delinquit in vnum ex dominis, & in eo qui vnum ex dominis partémve feudi refutat in manus domini sui. quæ refutatio liberat quidem seruitio, sed non honore, vt exposuimus suprà 2.tit.14.

DE ALIENATIONE PATERNI FEVDI.

TIT. XLV.

Lienatio feudi paterni non valet, etiam dominivoluntate, nisi agnatis consentientibus, ad quos beneficium quandoque sit reuersurum: nec in filiam vasallus feudum poterit confirmare, agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus, & licet prohibeatur beneficii alienatio, inter agnatos tamẽ si paternum fuit, concederetur: & si libellumvnus alteri fecerit de feudo paterno, nõ est libellus, sed quasi refutatio.

COMMENTARIVS.

Eudum aut nouum est aut genearchicum. In alienatione feudi noui sufficit consensus domini, nec agnatorum exigitur. In alienatione feudi genearchici, & domini & agnatorũ consensus necessarius est. agnatorum, inquam, proximiorũ. nam proximiores agnati in his, quæ veniunt à communi parente, ius habẽt successionis, & ius προτιμήσεως, non in aliis bonis. In feudis ergo paternis non nouis. Ratihabitio autem hac in re consensum imitatur & retrotrahitur, vt in aliis plerisque iure ciuili, imò omnibus sinevlla distinctione ex Constitutione Iustiniani, sedata controuersia inter Sabinianos & Proculianos, quæ fuit olim ea in re. Consensu consumitur ius successionis, & ius προτιμήσεως, & ius cõmissi, vt docui nescio quo loco suprà. In refutatione non est necessarius consensus domini vel agnatorum. Sed si refutando feudũ, id velit vasallus in filiam vel in extraneũ confirmare volente domino, huic confirmationi etiam agnati consentire debent. idẽ si in vlteriorem agnatũ, secundum ea quæ diximus tit. 14. quia hæc refutatio alienatio est. Et sic econtrario ponitur hoc loco vnus casus, quo in alienatione domini cõsensus non exigitur, si vasallus feudum alienauerit proximiori agnato. quia hæc alienatio refutatio est potius quàm alienatio. Potest autem refutatio fieri inuito domino, vt tit. prox. suprà.

DE FEVDI CONTROVERSIA INTER DOMINVM *& vasallum.*

TIT. XLVI.

I inter dominum & vasallum de beneficio fuerit controuersia, coram paribus finiatur. Vbi autem dicit vasallus prius de suo recto feudo debere se à domino inuestiri, si quidem sine controuersia de alio sit vasallus, indubitanter primò inuestiendus est, & postea cognoscēdum est quod sit suū rectum feudum, & quod nō. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controuersia est, tunc tota caussa prius ventilanda est: & sic videndum vtrum postea inuestiēdus sit.

HIC locus explicandus est ex tit. 20. lib. 2.

DE INFIDELITATE PVGNAM NON FIERI.

TIT. XLVII.

ON est consuetudo Mediolani, vt de felonia aut de infidelitate pugna fiat, licet contrarium sit quod præcipit lex Langobardorū, vt de infidelitate pugna fiat.

COMMENTARIVS.

VVM lex duellionum impia vigeret, non omnis tamen lis ea dirimebatur. Vnde quæritur an si de commisso feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam lis sit, hæc duello dirimi possit. Lex quidem Langobarda ita vult, & armis militaribus, non fustibus, l. quibuscūque. Lang. qual. se quis def. deb. itémque Henrici II. Constitutio quædá, sed, vt ait, Mediolani non obseruatur. In aliis caussis plerumque fustibus & clauis singulare certamen iniri solebat, l. 84. Lang. de fur. & inde Constit. Neap. 2. tit. 37. pręcipitur, vt singulares habeant clauas puras, id est, sine spinis, sine aculeis. Exercere etiam olim se milites solebant clauis ligneis, nō inuicem, vt decertant singulares, sed ad palos, auctore Vegetio 1. c. 11. 12. 14.

QVAN

QVANDO VASALLVS FEVDVM PERDAT.

TIT. XLVIII.

I à morte vaſallus dominum liberare potuerit,& non fecerit,beneficio carebit,ſed licet potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium,non tamen feudo priuandus erit.

De hac re diximus ſatis 3.tit.1.

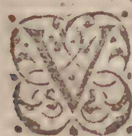
DE CAPITVLIS CONRADI REGIS FACTIS IN *Roncalia.*

TIT. XLIX.

ÆC ſunt capitula quæ rex Conradus fecit in *Romandiola de beneficiis.Conſtituit enim vt ſi poſt mortem domini vaſallus, vel poſt mortem vaſalli heredes eius per annum & diem ſteterint quòd dominum vel heredem eius non adierint,fidelitatem pollicendo,& inueſtituram petendo, ſi tale ſit beneficium vt fidelitas ſit præſtanda,ipſum perdat,ſicut & antiquitus conſuetudo fuit,ſed non Mediolani. *al. Roncalia.

Pręterea vt liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla obſtante præſcriptione reuocare. Similiter in petendis hoſtenditiis: hoſtenditiæ dicuntur adiutorium quod faciunt dominis Romam cum Rege in hoſtem pergentibus vaſalli qui cum eis non vadunt.Verbi gratia, In Lombardia dimidiam,in Theutonica terra tertiam partem fructuum facta computatione fructuum ſolummodo eius anni quo hoſtem faciunt. Item ſi clericus,veluti Epiſcopus,Abbas,beneficiũ habens à Rege datum non ſolummodo perſonæ,ſed Eccleſiæ, ipſum propter ſuam culpam perdat,eo viuente,& eccleſiaſticum beneficium,vel honorem habente ad Regem pertineat: poſt mortem verò eius,ad ſucceſſorem eius reuertatur.

COMMENTARIVS.

Etus liber pro Romandiola habebat Roncalia rectiſſimè, vt ſuprà 36.quo loco etiam Lotharius edidit Conſtitutionem de feudis non alienandis,& aliá Fridericus de priuilegiis ſtudio-

ſorum. Sed perperam retinebat Conradi nomen, cùm verò verius ſit hæc quatuor capita Friderico deberi, Conſtitutione eodem loco promulgata. De tribus ſanè conſtat eſſe Friderici ex Conſtitutione eius propoſita libro quinto, vt feudum amittat vaſallus, qui non iurat fidelitatem intra annum & diem, vt nulla præſcriptione repellatur dominus reuocans alienationem feudi ſine ſuo cõſenſu factam: Vt vaſallus qui non reſpondet ad delectum, reditus annui certa parte multetur. Quartum autem, vt ſi clerico conceſſum ſit feudum non tam perſonæ quàm Eccleſiæ reſpectu, ob culpam clerici ad dominum redeat, mortuo clerico à domino ad Eccleſiam, & ſi ea Conſtitutione non comprehendatur, tamen ab Othone Friſingenſi, Friderico palàm adſcribitur, 2.c.11. Quorundam, inquit, Epiſcoporum regalia perſonis tãtùm, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à principibus tradita ſunt, à Friderico Roncaliis abiudicata fuere, quod expeditione Italica ſequuti Imperatorem non fuiſſent. quod ita Guntherus:

-Talia regalia iura
Amiſere nota, perſonæ ſcilicet ipſæ
Non tamen Eccleſiæ. neque enim quòd paſtor iniquè
Geſſerit, Eccleſiæ fas eſt in damna refundi.

Nulla obſtante præſcriptione. Ergo nec præſcriptione xxx. annorum, quæ tamẽ in aliis feudorum cauſſis valet, vt ſuprà 6. & lib. 2. tit. 9. §. pen. Sed putem etiam domino reuocanti alienationẽ obſtare præſcriptionem xxx. annorum, & Conſtitutionem Friderici eſſe tantùm accipiendam de præſcriptione longi temporis, vt rectè Guntherus ſic eam expreſſerit,

Nullàque vel longi præſcriptio temporis obſtat,
Quominus ad dominum redeant tranſlata priorem.

Conſtantinus Porphyrogenneta exigit pręſcriptionem XL. annorum. *In Lombardia.* Emendaui 1. tit. 20. ex Cõſtitutione Friderici & manu ſcriptorum integriori fide, *In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partem fructuum,* &c. Duo erant regna, Lombardicum & Theutonicum. In Theutonico, Baioaria, Sueuia, Saxonia, Thuringia, Friſia, Lotharingia, vt Otho Friſingenſis ſcribit.

CVIVS IVRAMENTO STETVR IN QVAESTIONE FEVDI.

TIT. L.

ITEM ſciendum eſt, quòd ſi inter maſculum & fœminam controuerſia fuerit, maſculo dicente, hoc eſt feudum, fœmina negante, niſi apertis probationibus fœmina oſtenderit non eſſe feudũ, creditur maſculo ſuo iuramento affirmanti cum duodecim ſacramentalibus. Sed ſi inter

ter dominum & fœminam, domino dicente feudum, fœmina negante, probationibus deficientibus detur fœminæ sacramẽtum. Item si sit inter dominum & emptorẽ feudi: si emptor dicat non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distingunt, vt si magna eorum pars quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit, detur domino sacramentum.

COMMENTARIVS.

Regula est, reo dari iusiurandum, vt dixi suprà 2. & 3. si lis sit inter dominum & emptorem, inter dominum & agnatum vel agnatam. Sed si lis sit inter agnatum & agnatam, agnato potius, quamuis actor sit, deferetur iurisiurandi conditio, deficientibus probationibus. Item si præsumptio faciat pro domino, defertur potius domino quàm fœminæ vel emptori. Præsumptio est pro domino, si eorum quæ in eo agro venditor possidebat magnam partem constet esse feudum. nam & vendita ad finis pars præsumitur feudum. Quæ vasallus ibi tenebat, id est, venditor. In extremo deleui hæc verba, alibi fœminæ.

ELECTIONEM DARI EMPTORI FEVDI CVI FEVDVM *restituat domino an vasallo ignoranti.*

TIT. LI.

Domino cum emptore feudi agente, si vasallus iurare poterit quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens proprium, electioni emptoris committitur vtrũ domino velit ipsum cedere an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente venditione, eo quod ignorans alienauit, & quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est cùm à scientibus venditur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

COMMENTARIVS.

Feudum ex Constitutione Lotharii alienatione domino committitur, si vasallus sciens vendiderit, quia dominũ contemnere videtur, qui eo inuito vel ignorante feudum alienat, vt suprà 3. tit. 2. Ignorans est extra omnem culpam. Igitur si ignorans vendiderit, feudum domino non cõmittitur, sed id vasallus

ab emptore cognita veritate repetere poteſt, ignoranti emptori præſtita indemnitate, vt ſuprà 20. Quòd ſi id dominus ab emptore petere occupauerit, emptoris eſt electio cui feudum reſtituat, petitori an venditori. Si venditori, iudicio abſoluetur: ſi domino, multomagis, ſed id deinde à domino vaſallus repetere poterit. Obertus ſublato circuitu malebat ſoli venditori reſtitui.

VASALLVM DE FEVDO AGERE ET CONVENIRI POSSE.

TIT. LII.

SI controuerſia inter vaſallum & alium de beneficio fuerit, aduerſario proprietatem totius vel partem, vel ſeruitutem, vel aliud aliquod ius ſibi vindicante cauſſa per vaſallum etiam domino abſente quaſi propria ad finem perducatur. ipſe enim ſolus vtiliter agendi & excipiendi habet poteſtatem, & ſi pro eo, aut cõtra eum iudicatum fuerit, vel cum aduerſario tranſegerit, dummodo fraudulenter factum non ſit, etiam ſi poſt beneficiũ domino aperiatur, tale erit ac ſi eo cauſſam agente iudicatũ fuiſſet, & ideo ab eo ratum haberi oportebit.

VIDE ſuprà tit. 23. & lib. 2. tit. 9. in prin.

DE FEVDI ALIENATIONE ET RECVPERATIONE.

TIT. LIII.

PRæterea ſi vaſallus ante conſtitutionem Lotharii regis feudum alienabat, quod in quibuſdam curiis pro parte, in quibuſdam pro toto olim licebat, & ipſum poſtea recuperabat, pro feudo ſibi retinebat, hoc eſt in cauſſam feudi recadebat, hodie autem ſi ipſum alienauerit, ſi quidem illicitè, licet poſtea recuperauerit, tamẽ penes eum non remanebit, vtpote domino, ad quemcunque peruenerit, apertum. Profectò ſi domini voluntate vendiderit, vel per libellum vel aliter alienauerit, ſi idem poſtea recuperauerit, penes eum remanebit, non iure beneficii, ſed aut proprio, aut pro libello, aut aliter ſecundum quod idem recuperauerit, dum-

dummodo scias quòd si ad libellum domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis fortè annis, & hoc iure feudi censebitur. Illud verò ius quod per libellum transtulerit, & postea recuperauerit, pro beneficio nō tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum si feudum domino refutauerit, per libellum retinebit.

COMMENTARIVS.

Iure antiquo feudum alienare vasallus poterat, iure libelli in totum vel pro parte etiam inuito aut ignorante domino. iure libelli, non iure proprio. Id ergo emptor iure libelli retinebat, non iure feudi, vt dixi 1. tit. 2. Cùm autem id postea recuperabat vasallus, rursus prædium veri feudi naturam recipiebat. Constitutionibus Caroli Magni cauetur, ne vasallus vendat feudum fiducia contracta, vt mox idem redimat in alodem ab eo cui vendiderit etiam in alodem, legis Francicæ 4. c. 51. quia fidē fallere videtur qui per hanc caussam ipse sibi mutat possessionis caussam. Hodie Constitutionibus Lotharii & Friderici, ne partem quidem feudi alienare sine domini cōsensu vasallus potest, & alienatione feudum domino aperitur vsque adeò, vt & si id mox vasallus receperit non possit retinere inuito domino, quod cecidit semel in commissi caussam. Sed si domini voluntate vasallus feudum vendiderit, & deinde recuperauerit, id eo iure habiturus est quo recuperauerit, non feudi iure pristino inuitus. Si tamen per libellum alienauerit, eóque nomine ei quotannis inferatur pensio certa, quia non omne ius abalienauit, pensionem retinebit iure feudi. In fine emendaui, *Sed velut alterius rei datæ per libellum, si feudum domino refutauerit, per libellum retinebit*, id est, si declarauerit se iá amplius ea re quasi feudali vti frui nolle.

AN AGNATVS VEL FILIVS REPVDIATA HEREDITATE *possit feudum retinere.*

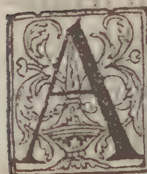
TIT. LIIII.

SI cōtigerit vasallum sine omni prole decedere, agnatus ad quē vniuersa hereditas pertinet, repudiata hereditate feudum si paternū fuerit, retinere poterit, nec de debito hereditario aliquid propter feudū soluere cogitur, sed in fructibus

o 4 si

si quos reliquit, vt de eis debitum soluatur, quo tempore decesserit (secundum quod suprà diximus) considerabitur. Vbi verò filium reliquit, ipse non potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut vtrunque retinet, aut vtrunque repudiat: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit, & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen cõsentientibus poterit dominus eum si voluerit quasi de nouo beneficio inuestire, quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere hereditario imminente.

COMMENTARIVS.

AGnatus cui delata est hereditas defuncti, potest separare bona feudalia ab alodiis, & feuda iure suo retinere quasi à communi parente profecta, alodia repudiare. quo casu alodia insolidum agnatæ si quæ sint eiusdem gradus iure accrescendi vindicabunt, vel agnati agnatæ've sequentis gradus ex successorio edicto, vel cognati, vel vxor, vel fiscus secundum ordinem legum. Agnatus qui sola feuda retinet ære alieno defuncti non obligabitur: & fructus feudi eius anni quo vita functus est vasallus diuidentur inter eum qui subierit hereditatem & agnatum vasalli qui hereditatem repudiauit eodem modo quo inter dominum & heredem vasalli diuidi eos dictum est suprà 30. Est hac in re differentia inter agnatum & filiũ. nam filius non potest separare alodia à feudis, vt infrà 64. nisi consentientibus agnatis, vt additur hoc loco: his enim consentientibus repudiata hereditate potest amplecti feuda, ita tamen vt de eis quasi de nouis beneficiis inuestiatur, non quasi de veteribus & suis rectis feudis. Hereditatem repudiatam suscipient agnati ex successorio edicto. Est & in feudo repudiato locus successorio edicto, non in feudo refutato, vt 2. tit. 14. Repudiantur delata nondum adquisita. Refutantur adquisita. Post adquisitionem autem nec locus est successorio edicto, nec iuri accrescendi. Rationem differentiæ inter filium & agnatum vulgò nõ explicant, quæ mihi videtur esse huiusmodi. Agnatus in feudo tantùm genearchico succedit, non in feudo nouo: & ideò non tam videtur id à defuncto accipere quàm à cõmuni parente, puta auo, vel pro auo qui id primus adquisiuit, vt si feudum adquisierit auus meus, & ab eo in patrem meum transierit, à patre autem obuenerit mihi, me mortuo sine liberis, in id succedet patruus meus quasi in feudum patris sui, non quasi in feudum meum, vt 1. tit. 18. & ideò repudiata hereditate mea poterit feudũ quasi patris sui feudũ retinere, & debitis oneribúsve hereditatis meæ non obligabitur. Quin & ipse testamẽto non potero in fraudem patrui mei illud feudũ in aliũ conferre. vt 1. tit. 4. Hæc de agnato. Filius autẽ succedit patri nõ tantùm in genearchico feudo, sed etiã in

nouo

nouo,& genearchicum puta quod descendit ab auo etiam capere videtur à patre suo,non ab auo,cùm in eius successione patruo suo præferatur,qui tamen erat proximior auo.qua de caussa non aliter admittitur in feudum auitum quàm quasi heres patris, & ideò separare bona non potest.hereditas enim scindi non potest. Repudiata igitur hereditate non poterit feudum retinere, nisi consentientibus agnatis. Quin & si agnati consenserint,id quasi paternum non retinebit, sed quasi nouum,& consensione huiusmodi sibi periment agnati ius successionis,vt infrà 58. Et cõsequẽter si exheredatus sit,excludetur,cùm tamen agnatus exheredatus non excludatur à successione feudi antiqui.Item tentari hac ratione potest patrem vni ex filiis feudum prælegare posse,vt consuluit Paulus Castrensis Cons.163.Sed obstat lib.1.tit. 4.quo Gerardus ait filios æqualiter succedere, nulla ordinatione defuncti in feudo manente.Et sanè licet capere id filii videantur à patre, tamen quia id pater conseruare agnatis vel liberis suis debuit,non potest vnum ex filiis eligere,exemplo lucrorum nuptialium, quæ superstes coniux seruat liberis communibus, nulla electione concessa. No. 2.& 22.Et ita his libris quoties ponitur vni ex filiis feudum obuenisse insolidum,non electione patris,sed diuisione ponitur obuenisse, vt supra 9.& infrà 59.& 93.& 99.

CORAM QVO SIT QVAESTIO FEVDI VENTILANDA.

TIT. LV.

EX eo,quod suprà diximus,vt si inter duos de beneficio fuerit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur,talis hîc fit quæstio:quodam sine filio decedẽte,alius credens beneficium,quod ipse tenebat,apertum domino esse,ab eo inuestitus est eius beneficii nomine,econtra apparent agnati, qui feudũ sibi vindicant quasi paternum.Est igitur quæsitum,an apud curiam domini vel iudicem sit hæc quæstio terminanda?Et responsum,scio quia ad dominum quodam modo caussa spectare videtur,ad quem inuestitus habebit regressum de euictione,vt coram paribus finiatur curtis,& licet alter per se non possit alterum trahere ad curię iudicium,generaliter tamen etiam si inter duos caussa fuerit de beneficio,eos curia vocante non licebit eorum alicui eius curiæ iudicium declinare.

QVæ ad hunc locum pertinent, repetenda sunt ex lib. 1. tit.15. & lib.2.tit.15.& 20.& suprà 38.

DE

DE POENA DOMINI FELONIAM COMMITTENTIS.

TIT. LVI.

X facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsiui, si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit, an sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate priuetur? Et quidã dicunt, ex omni felonia qua vasallus feudo priuatur, & dominus proprietate priuetur. Alii, non nisi ex magna felonia: alii, ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione qualis vasallus sit, vtrum per sacramentum, vel non.

COMMENTARIVS.

E hac re diximus 2. tit. 5. Vasallum per sacramẽtum vocat eum qui iurauit fidelitatẽ: cui aduersus est is cui pactione remissa est fidelitas.

QVANDO FEVDVM LICITE ALIENATVR.

TIT. LVII.

I quis ea lege alicui feudum dederit, vt ipse, & sui heredes, & cui ipse dederit habeant, quid iuris sit quæritur. Respõd. iste qui sic accepit, poterit id vẽdere vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, nõ habebit ipsum pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercũque ei datum fuerit, siue ad propriũ, siue ad libellũ, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi cẽsebitur, vt ex his caussis ipsum amittat, quibus & verum feudum. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui in feudum dederis, aliud est, & propriam feudi naturam habet.

COMMENTARIVS.

Oluntate domini licitè alienatur. Sed in hac specie voluntas domini strictius accipitur, vt suprà 25.

QVANDO PACTVM NON OBSTAT SVCCESSIONI FEVDI.

TIT. LVIII.

TRes erant agnati, vel plures, vnus eorum habebat feudum, quod erat paternum, sed alter eorũ finem & refutationem ei, suísque heredibus, & cui ipse dederit, fecit. decessit iste sine filio masculo. Alter, qui non refutauit, vindicat sibi totum. Alter verò, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanen. interrogati responderunt non obstare illud pactum, nisi feudum omnino refutauerit, vel nisi ad hoc refutauerit vt dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiret. Tunc enim secuta inuestitura noua, quasi nouum sit feudum, non succedit.

Hoc exposuimus lib. 2. tit. 14.

DE NATVRA SVCCESSIONIS FEVDI.

TIT. LIX.

SVccessionis feudi talis est natura, quòd ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio. Inferius verò filius patri succedit, & nõ filia, nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineũ. (Tunc enim succedit filia matri & patri: secundum quosdam succedit nepos ex filia solus) & sic vsque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum autem voco, quicũque ex superioribus id acquisiuit, dummodo scias, quòd si quis habens beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat, & feudum ad vnum solũ ex diuisione deueniat & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur, & ad vnũ eorum beneficiũ feudi ex diuisione perueniat, & similiter iste superstitibus filiis decedat, ad quorum vnũ feudum similiter peruenerit, sicut etiã ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi, si ille qui feudũ habet, decesserit nullo filio relicto, an ad omnes, vel ad quos perueniat, quæritur. Respõdeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti verò proximiores esse dicuntur, respectu aliarum linearum. sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

COM

COMMENTARIVS.

N feudum parentes non succedunt. rationem exposui lib. 1. tit. 1. Id mores multarum nationum traxerunt ad alodia, sine ratione. Excipitur autem vnus casus in fragmentis, Si cõtracta fiducia pater filium de feudo à domino suo curauerit inuestiri. nam ex pactione præmortuo filio recurret feudum ad patrẽ. In eisdem quod satis obscurè scriptum est, Quidam dominus, &c. explicandum est ex his quæ sequuntur hoc loco, Paternum, &c. vt linea eius fratris cui diuisione feudum obuenit quandiu durauerit censeatur esse proximior, & præferatur lineæ alterius fratris. *Nepos ex filia solus.* Sic emendaui ex manuscriptis. & verissimè. Si enim filiæ obuenerit feudum ex cõuentione, & filia decesserit relicto nepote & nepte, nepos solus admittetur, vt 1. tit. 12. & infrà 63. *Qui patrueles dicuntur.* Species ponatur hoc pacto: Titius feudum adquisiuit, & reliquit filios quatuor, Primum, Secundum, Tertium, Quartum. Primus duos filios suscepit, Quintum & Sextum, totidem & reliqui fratres suscepere, qui liberi inuicem sunt fratres patrueles. Sextus duos quoque filios suscepit, Septimum & Octauum. Feudum Titii obuenit Primo, à Primo trãsiit in Sextum, à Sexto in Octauum. Mortuo Octauo sine liberis, succedet Septimus. hoc non extante Quintus, patruus Octaui. rursus Quinto deficiente atque ita linea Primi deficiente, in feudum æqualiter succedent Secundus, Tertius, Quartus, eorúmve posteri. Patrui magni Octaui, vel propiores sobrinis non succedent, quia ex Titio non prodierunt à quo feudum cepit caussam & originem.

BENEFICIVM IN CVRIAE VENDITIONE NON *contineri.*

TIT. LX.

VIDAM Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiã vendidit, non habita mentione beneficii. Controuersia est inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cum beneficio emisse, domino verò contra dicente ad eum beneficium non pertinere. Respondi illud beneficium in venditione non contineri, nisi expressè de eo actum sit.

HANC quæstionem exposuimus suprà 19.

VTRVM

VTRVM FILIVS VASALLI FEVDVM AMITTAT viuo patre.

TIT. LXI.

Væsitum est apud me, si filius viuente patre dominum offenderit, ita quòd feudum amitteret si pater decessisset, vtrum feudum amittat, vel non: secundum istos sic, secundum Gerardum, & Obertum similiter.

OCMMENTARIVS.

NDIGNVM esse filium successione feudi ob feloniam commissam viuo patre. Agnatum igitur si feudum fuerit paternum, vel dominum filio præferri. In hoc consentiunt omnes auctores. & in fine omnium quos habui integerrimus & vetustissimus liber habebat, *Respondi*, secũdum Stephanum sic: *secundum Gerardum & Obertũ, similiter.* Idémque confirmat Constitutio Friderici, quam his elegantissimis versibus Guntherus expressit.

Si patris dominum vasalli filius acri
Læserit offensa, festinet prouidus illum
Conciliare pater: quòd si contemnet agendum,
Munere priuetur. si verò audire monentem,
Filius indomita neglexerit aure parentem
Non erit in feudo successor idoneus illo
Ni prius accensam domini placauerit iram.

NON PVNIRI VASALLVM EX SOLA COGITATIONE.

TIT. LXII.

I voluerit vasallus dominum offendere, sed non laborauerit, feudum non amittit. Gerardus & Obertus similiter etiam si laborauerit, non amittit feudum, nisi insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

COMMENTARIVS.

OLAM cogitationem solúmve conatum vasalli non puniri. Insidias puniri amissione feudi.

P DE

DE SVCCESSIONE NEPOTIS EX FILIA.

TIT. LXIII.

Imiliter si quis inuestitus fuerit de feudo, ita vt ad fœminas transiret, & duas filias tantùm reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiam, vtrum post mortem illarum masculus tantum feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantum, Obertus contrà. & econtra si filios ille habuerit.

COMMENTARIVS.

I placuerit, vt fœminæ succederent, & filia reliquerit nepotem & neptem, nepos solus admittetur. Et hoc est quod dixit suprà 59. secundum quosdam, nempe Gerardum, succedere nepotem ex filia solum, cùm filia feudum obtinuit ex conuentione. idémque est in nepote ex filio. Diximus hac de re 1.tit.2.§.pen.

DIFFERRE AGNATVM A FILIO IN SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. LXIIII.

Ilius non potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

RATIONEM differentiæ explicui suprà 54.

DE CONTENTIONE FEVDI INTER FILIAM ET PROPINquum, *vel inter vasallum & emptorem.*

TIT. LXV.

I cõtentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo, cùm filia feudum habere non poterat, quia dicat ipsa, Hoc est de meà hereditate, & ille dicat, imo de feudo, electio propinqui erit decernere veritatem iureiurãdo. Gerardus & Obertus, Similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset à seniore, & vasallum, quia dicat vasallus, Hoc est de feudo meo, ille autem neget, electio emptoris est veritatẽ iureiurando decernere, cùm pares curtis veritatem non testantur. Gerardus & Obertus.

COM

COMMENTARIVS.

CVM *pares curtis veritatem non testantur*, id est deficiētibus probationibus. & iis de rebus dictum est satis suprà 2.3.50. *Decernere.* Forsitan discernere est rectius, vt infrà 88.

DE PACTO LEGIS COMMISSORIÆ.

TIT. LXVI.

SImiliter feudum lege commissoria datum non valet, id est si ad certum tempus pecunia non soluatur creditori, vt habeat in feudum. Ger. & secundum Obertum valet.

COMMENTARIVS.

NON displicet inscriptio vetus huius tituli, De pacto legis cōmissoriæ. nam vt pignoris hypothecam, & legem pacti, & pactum pacis, & actionem condictionis dicimus rectè, cur non est pactum legis? De hac autem re tractaui 1. titu. 29.

VT FEVDVM AD CERTVM SERVITIVM DARI POSSIT.

TIT. LXVII.

SImiliter potest feudum dari ad certum seruitium. Gerardus & Obertus.

COMMENTARIVS.

HOC est feudum conditionale, & sumatur exemplum ex 2. titu. 3. §. vlt. Et hoc etiam cur refutari non possit non video. quod hic interpres tamen exagitat.

QVANDO FEVDVM DE CAMERA SIT DANDVM.

TIT. LXVIII.

NOtandum est in feudo quod de caneua seu camera dicitur, non debere dari nisi cùm sit in camera, vel caneua, vnde solui possit: vel si ita euacuata sit caneua sine culpa promissoris, expectandum est donec interim de caneua vel de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem quem prius habuit in coniugem.

COMMENTARIVS

Oc exposui suprà 2.tit.2.& quod ait, coniugem.tit.5. vulgò perperam additur, vel amicum.

QVI DEBEANT INTERESSE INVESTITVRÆ.

TIT. LXIX.

Vòd autem pares tantùm debeant interesse inuestituræ feudi, & non alii, hoc tunc verum est cùm dominus vasallos alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumentatione legis de vltimis voluntatibus in Lombarda, scilicet illa quæ dicit: Si quis donationẽ facere voluerit de suis rebus alicui vel inuestituram, adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant duos testes idoneos, vel tres, vel plures, pluralis enim locutio, duorum numero contenta est. Idcirco pares necessarii sunt in instrumento inuestituræ, & non alii, ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, aliis testibus inductis, corruptis fortè pecunia, vel odio, vel gratia, quæ non sunt suspicanda in paribus.

COMMENTARIVS.

CRIPTVM erat simpliciter l.7.Lang.de vlt.volunt. vt adhibeat testes idoneos. Hanc ergo ita accipit, vt sufficiant duo vel tres liberi homines, etiam extranei cùm deficiunt pares, vt suprà 36.& lib.1.tit.28. & 2.tit.3.Ex d.l.7. emendaui, *Adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant, duos testes idoneos*, &c. Pagenses sic dicuntur, vt Græcè *κωμῆται*.

DE RE COMMVNI IN FEVDVM DANDA, ET PER QVOS *fiat inuestitura.*

TIT. LXX.

Tem sciendum est non esse impedimento inuestituræ, & si inuestituram faciat de re quam cõmunẽ dominus habeat cum aliquo, quia si sponte diuidere noluerit ille cum quo habet rẽ communem qui inuestiuit, potest cogere per iudicem ille qui inuestitus est, vt diuidat. Item heres eius necesse ha

ſe habet tenere firmam inueſtituram quam pater fecit. Item eadem lege,& eodem iure debet habere rem iſte qui inueſtitus eſt,quo haberet qui eum inueſtiuit,cum coherede ſuo,ſcilicet vt adæquatio percurrat vſque ad 40.annos.Item inueſtitura per ſe vel per ſuum nunciũ dari & accipi poteſt, quæ omnia ſupradicta colligi poſſunt per ſupra dictas leges Langobar.titulo de vltimis voluntatibus.l.ſi quis.& C.com.diui. l.1.& fi.

COMMENTARIVS.

NON tantùm rem propriã, ſed & communem, id eſt partem pro indiuiſo in feudum dare dominus poteſt.nam & quouis alio modo alienare eam poteſt ante acceptum iudicium familiæ erciſcundæ, vel communi diuidundo,l.portionem,C. de donat.nõ poſt iudiciũ acceptũ,l.13.& 14. D. fam.erc.l.1.C.com.diuid. & iudicium familiæ erciſcundæ dabitur feudatario, quia nemo inuitus in communione detinetur, l.vlt.C.com.diu. & ei atque in eum omnes tranſeunt actiones,vt ſuprà 23.52.Adiicit idem omnino ius habere feudatariũ in ea re cõmuni,quod inueſtitor habuit cũ coherede ſiue ſocio ſuo,& perimi id ſola præſcriptione XL.annorũ.Cur XL.nõ XXX.quæ in omnibus feudorũ cauſſis recepta eſt? Hoc obtinet inter fratres aut cognatos,vel inter fratrẽ, vt hoc loco ſignificatur, & vaſallũ qui alterius fratris partem in feudum accepit ex l.ſi inter.Lang.de præſcrip.quæ cõfirmatur à Friderico II. Conſt.Neap.3.titu.37. nam vſque ad XL. annos de adæquatione partium inter eos agi poteſt.& ita accipiẽda l.3.Lang. de proh.alien.minor.Iure ciuili obſtat præſcriptio XXX.annorũ. Quod ait heredem inueſtitoris,id eſt, filium factum patris mutare non poſſe, vt dixi,ſuprà 14.eſt ex d.l.7. Lang.de vl.vol. & congruit cum l.ſi ab eo, C.de lib.cau.l.3. C.de reb.alien.non alienan. Quod ſubiicit per nũtium inueſtituram dari vel accipi poſſe,id expoſui 2.tit.4.

SI INSTRVMENTVM FEVDI FALSVM DICETVR.

TIT. LXXI.

SI inſtrumentum diceretur falſum à domino, daretur defenſio vaſallo qui inſtrumẽtum adferret,vt in Lom. qualiter quis ſe defen.de.l.de chartis,& auferetur domino qui veritatem nouerit. quod iniquum erit,ſi aliquis ex dono ſuo conueniatur cùm domini ſit defenſio ex ordine,cùm vaſallus non poſſideat.

Notandum est, quòd de omni controuersia quæ inter dominum & vasallum oritur, si pares veritatem nouerint, omnino cogi debent à domino & paribus dicere veritatem, qui si dicant se nescire, cùm sciāt, & vasallus postulet, dominus eos coget iurare, & veritatem dicere, vt C. de testi. l. si quando. & in Lom. vt iudex. De off. iud. & in tit. qualiter quis se defen. de. l. si qualiscunque caussa. & tit. de testi. vt quicunque. & l. vl.

COMMENTARIVS.

SI instrumentum inuestituræ quod profert vasallus dominus dicat falsum, vasallo datur defensio ex l. de chartis. 2. Lang. qual. se quis def. deb. & domino qui veritatem nouit aufertur. *Quod iniquum erit* (sic legendum) *si aliquis ex dono suo cōueniatur*, id est, si ex beneficio suo & inuestitura conueniatur agente vasallo, cùm domini defensio sit ex ordine, cùm vasallus non possideat, id est, agente vasallo. & ita suprà 1. tit. 1. §. si verò feudum. Licet, inquit, domini esset defensio ex ordine. Hoc igitur casu melius erit totius rei defensionem domino dari cum x11. His additur pares cogi à domino, & aliis comparibus testimoniū dicere, vel si negauerint se quidquam scire, cogi etiam iurare, vt suprà 1. tit. 28.

QVALITER IVRET DOMINVS AVT VASALLVS

cùm defensio ei datur.

TIT. LXXII.

CVM datur domino defensio de inuestitura quæ dicitur à se facta, iurare debet se inuestituram non fecisse. Cùm verò datur heredi, vel successori eius, iurare debet se nec scire nec credere inuestituram factam esse ab antecessore suo, & si qua inuestitura facta esse dicetur, semper debet nominare dominum à quo inuestitura facta dicitur, cùm multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento, C. de re. cre. & iureiur. l. generaliter. vt habes de tutore qui iurat quod credit & existimat, vt C. de iura. ca. l. 2. §. sinautem. de conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto (cùm iniquum sit aliquem

iura

iurare de alieno facto) heres vel successor, nec etiam filius, vt D. rerum amo. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lõbar. quia licet filius minorem virtutem habeat quàm pater, tamen debet præcisè iurare patrem suum non fuisse debitorem, vt in Lombar. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

De hac re dictum est suprà 36. & lib. 1. tit. 28.

DE ALIENATIONE FEVDI.

TIT. LXXIII.

Vmmopere mandare curamus, vt si quis aliquẽ de beneficio inuestiuerit, quòd ille qui inuestitus fuerit, nõ potest per proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec infeudare, nisi maiorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto omnia ad priorem dominum reuertuntur, & si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spacium expedire faciant, vasallo non faciente satisdationem, domino dent possessionem, saluis suis rationibus, nisi diffinitiuam promeruerint sententiam.

COMMENTARIVS.

B hoc titulo incipiunt fragmenta siue extraordinaria capitula, quæ nobis Ardizo & Aluarotus conseruarunt, hactenus neglecta ab omnibus, sed non minoris fructus quàm libri superiores, quæ nos titulis distinximus nostro ingenio, non ope veterum librorum, vt superiores omnes titulos restituimus. Auctoritas verò cur non & tanta his quanta superioribus libris, aut cur illis maior? Et rursus quando ista iuris parte nulla veterum prudentum scriptis indigentior est, quæ malũ hæc stultitia, vt has insuper reliquias nacti à superiorum librorũ principiis minimè discrepantes improbemus? Est autem hic titulus de alienatione feudi. Maiori parte retenta feudum alienari posse. Paulatim increscit vel decrescit ius. Obtinuit & dimidia parte retenta alienari posse. De eo iure loquor, quod obtinuit ante Constitutionem Lotharii. Sed qui erat extra omnem spem suscipiendorum liberorum, spem domini nulla parte frustrari potuit. Ait, *Per pro-*

prium vendere. Bene, per proprium. nam per feudum dare potest. *Pro leuißima re locare.* Libro 2. tit. 9. vilissima pensione. quæ libellaria fraudulenta est. & ideo quod sequitur, *Infeudare*, etiam de infeudatione, vt ita loquar, fraudulenta accipiendum est. A libellaria enim & infeudatione vt iure fiat, omnis fraus abesse debet, vt suprà 22. & lib. 1. titu. 2. *Et eo defuncto.* Eo defuncto sine liberis, omnia ab emptore ad dominũ reuertuntur, si fortè viuente vasallo de alienatione querelam apud pares dominus non instituerit.

DE FEVDIS SCVTIFERORVM.

TIT. LXXIIII.

Euda scutiferorum, vt ad libitum dominorum possint adimi, rationis non est, dum tamen seruiãt secundum laudationem curiæ.

De hac re scripsi 1. tit. 1. §. item illud.

DE CONDITIONE FEVDI NON IMPLETA.

TIT. LXXV.

T inter conditionalia, & non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quòd si quis alicui dederit beneficium conditionale (vtpote quæ dantur propter habitationem) deserta habitatione beneficium amittetur. & etiam cùm certò constituuntur seruitio, non dato seruitio non poterit retineri beneficium.

COMMENTARIVS.

Evdvm amittit, qui feudo impositam conditionem non implet, vt 1. titu. 20. imo & qui inficiatur, vt suprà 5.

DE

DE FIDELITATE.

TIT. LXXV.

QVoniam de fidelitatementionem fecimus, ſuper ea aliquid ſummatim deſpiciamus. Si beneficium eſt ſine fidelitate, & vaſallus aliquid, quod ſit contra ſuum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem iurant. Si cui militi fidelitas requiſita fuerit à domino, dominus ſecundum quoſdam librum militi oſtendere debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi ſtare intra annum: quod niſi factum fuerit, miles ſecundum quoſdam de beneficio damnari poteſt, quod contra præceptum domini Lotharii regis Papiæ datum videtur. Librum autem quòd vaſallo oſtendi ſoleat non neceſſitate fieri, ſed voluntate. Eſt enim quoddam ſignum requiſitæ fidelitatis memoriæ cauſſa. Et venit aliquando vt vaſallus dicat domino ſe facturum fidelitatem, quam pares laudauerunt. tunc non perdit beneficium, ſi ſtat per dominum, quod faciat curiam.

Qui fidelitatem iurant, ſi voluntate vtrorumque ſeparatio facta fuerit, fidelitas finitur: ſi ſua voluntate vaſallus vel iudicio parium feudum dimiſit, fidelitas durat.

COMMENTARIVS.

FIDELITATIS nomine iuſiurandum fidelitatis ſignificatur. hoc non ſemper vaſalli præſtant. quibuſdam enim pactione remittitur, vt ſuprà 56. & lib. 2. tit. 4. non tamen ideo minus ex cauſſa ingratitudinis feudum amittunt laudatione parium. Nulla ex cauſſa ipſo iure feudum amittitur, ne ob alienationem quidem, ſine cognitione & pronuntiatione parium, vt ſuprà 74. Is cui non eſt remiſſa fidelitas, ſimiliter feudum amittit, ſi fidelitatem non fecerit intra annum, vt ſuprà 1. tit. 21. domino ſcilicet poſtulante, & vt plerumque fit oſtendente librum memorialem feudorum ſuorum, & fidelitatum ſibi præſtitarum. *Contra præceptum D. Lotharij.* Puto auctorem intelligere ſecundum Cõſtitutionem Lotharii propoſitam libro ſequenti, quæ eum qui dolo caret non vult feudum amittere ob non datam fidelitatem intra annum. quod & tunc locum habet cùm per dominũ ſtat quo minus ea detur, dum non cogit in vnum pares vt fidelitatis formulam vaſallo præſcribant iurare paratiſſimo. *Separatio.* refutatio feudi. *Fidelitas durat.* vt ſuprà 58.

SI PLV

SI PLVRES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN *plures fidelitates vel seruitia debeantur.*

TIT. LXXVII.

VM plures fratres vasalli paternum habẽt beneficium, donec illud indiuisum possident, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet. Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Seruitia verò nõ pro partibus, vt vnum primum, videlicet grauiora, sed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, & si feudum inter se diuidant, nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitium verò omnibus non grauitate, sed moderamine faciendum est.

COMMENTARIVS.

E hac re scripsimus suprà 9. *Ut vnum primum.* Legendum opinor, vt cui plurimum videlicet, grauiora: hoc sensu, vt seruitia non imponantur pro amplitudine partium, veluti grauiora ei cui diuisione agri plurimum obuenerit, sed pro earum æstimatione & pretio.

CVLPAM VNIVS EX COHEREDIBVS CEteris non præiudicare.

TIT. LXXVIII.

VM feudum hereditarium vni ex coheredibus propria culpa auferetur à paribus per iudicium, ceteris non præiudicat. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo, vel suis heredibus feudum ad ceteros venire non intelligatur.

COMMENTARIVS.

I vnus ex coheredibus in dominum deliquerit, is solus partem suam amittit, eáque ad dominum reuertitur, & à domino ad coheredes vbi ille defecerit posteríque eius, vt infrà 83. & 98. & nos attigimus suprà 3. tit. 2.

VT RATIO VASALLI PRIVSQVAM DOMINI *discutiatur.*

TIT. LXXIX.

I contentio fuerit inter dominum & vasallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, & vasallus contra dominum, vasalli ratio prius discutiatur: quoniam pares maiorem iurisdictionem habent de suo pari, quàm de suo domino.

COMMENTARIVS.

A R in parem maiorem habet iurisdictionem quàm in dominum. Dominum pares verecundè compellant, vt bonam fidem agnoscat, vt suprà 2. tit. vlt. Parem seuerius. nec mirum si sit iurisdictio pari in parem, cùm ex cōsensu litigatoris eligatur, vt suprà 2. tit. 16. Sed nō posset tamen misso pari par qui de feudo litigat, extraneum iudicem optare, quia feudi litem melius visum est quodammodo dirimi intra priuatos parietes ab iis qui sunt ex eadem domo, & qui eundem dominum recognoscunt. Quia verò maior est parium iurisdictio in parem quàm in dominum, ideo ait petitionem vasalli discutiendam esse prius quàm domini. De re igitur domini verecundè, ægrè, lentè cognoscunt.

DE EVICTIONE.

TIT. LXXX.

Eneraliter verum est in feudis dominos de euictionibus teneri, at si quis sciens inuestituram alterius beneficii acquisierit, eo euicto nullā aduersus dominū vasallū actionem habere dicimus: quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

D E euictione feudi dictum est suprà 2. tit. 8. & 4. tit. 1. & 55.

DE

DE FEVDIS IMPROPRIIS QVÆ AVFERVNTVR *dantis arbitrio.*

TIT. LXXXI.

Num quidẽ non minus vtile, ſed ſatis cõgruum ſuperioribus aduerti, & ex comprobato vſu in ſcriptis bono arbitrio reducere procuraui. Si quis igitur pro vice dominicaria vel villicaria, & vt dicam, pro decania, vel aliis quibuſcunque angariis feudum quod improprium eſt, acceperit, niſi ſpecialiter hoc actum ſit inter cõtrahentes, id eſt, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, vt non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiamſi adminiſtratio illa auferatur: quod datum penitus ablata adminiſtratione ſine omni obſtaculo auferre liceat. Si autem quod ſuperius dictum eſt probare conetur, & quoddammodo poſſidere vaſallum à quibuſdam credatur, nõ iureiurando decidi oportet, ſed teſtibus vel inſtrumento aliíſue legitimis probationibus cauſſa firmiter approbetur.

COMMENTARIVS.

EVDA quæ dantur pro mercede functionis, vel adminiſtrationis alicuius, ablata ea adminiſtratione finiuntur, vt ſuprà 94. niſi aliud conuenerit, puta vt obtineantur cum honore feudi etiam adempta adminiſtratione. hæc ſunt feuda impropria. quod ex poſuimus 1. ti. 1. §. Item illud. Et ſi qua fuerit de hac feudi qualitate cõtẽtio inter dominum & vaſallum, vaſallus qui proprium dicit, hoc probare debet per pares vel inſtrumento publico, vt d. §. item illud. & §. item ſi aliquis.

PRIVS POSSESSIONEM RESTITVENDAM ESSE QVAM *de principali cauſſa agatur.*

TIT. LXXXII.

I qua contentio de beneficio inter aliquos (prout ſæpe fieri ſolet) orta fuerit, ſi vnus dominus vel loco domini habeatur, & alter vaſallus vel loco vaſalli habeatur: ſi per pares ſecũdum vſum regni iudiciũ ventiletur, primò

de

de ſuo recto beneficio inueſtiri debet, & ſi poſſeſſio aliqua perturbata fuerit, modo reſtitui debet.

COMMENTARIVS.

T ſit in alodiis l.incerti, C.de interd.præcedit enim cauſſa momenti ſemper.& hac de re dictum eſt ſuprà 2.tit.4.& 20.

SI VNVS EX FRATRIBVS DEDERIT SVAM PARTEM *fratri, vel domino, vel extraneo.*

TIT. LXXXIII.

I alter ex fratribus qui paternum habeat beneficium, ſuam portionē dederit domino vel alicui extraneo : dominus vel extraneus tandiu teneat ſine præiudicio quandiu ille, qui dedit, heredem maſculum habuerit: ſi verò ſine herede deceſſerit, alter frater ſi vixerit, vel eius heres ſine vllo obſtaculo & temporis præſcriptione beneficium, quod hereditarium eſt, vindicet à quocunque poſſidente. Hoc idem dicimus, & ſi fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquiſierit: hoc enim veriſſimum ex vſu comprobato didicimus.

COMMENTARIVS.

I frater fratri, vel ſi domino vnus ex fratribus ſua parte ceſſerit quam habet in feudo paterno, hæc ceſſio refutatio eſt, quę agnatis præiudicabit quamdiu is qui ceſſit liberíve eius ſuper fuerint, ea ſtirpe perēpta, ad agnatos portio ea feudi reuertetur. Idémque erit ſi ſuam partē extraneo dederit. quod iure fit. nec enim ea pars ſeorſim pro feudo aliquo ſolido accipitur. quod cōgruit cum lib. 1.tit. 2.§.rurſus. Idem ſi in dominum deliquerit, vt ſuprà 78.

PATREM IN FEVDO FILII NON SVCCEDERE.

TIT. LXXXIIII.

Voddam vſui traditum recordationis cauſſa in ſcriptis ponere procuraui. Si quis igitur habens filium ipſum per dominum inueſtire fecerit, niſi nominatim cum domino pactus fuerit, vt ſi filius deceſſerit ante patrem, quòd

feudum ad patrem reuertatur: dicitur defuncto ante patrem filio patrem carere beneficio, & domino acquiri beneficium.

Diximus hac de re suprà tit. 59.

DE INVESTITVRA FACTA MARITO VEL VTRIQVE *coniugi.*

TIT. LXXXV.

I maritus de feudo suæ vxoris inuestiatur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo vxoris negotium inuestiatur: sibi acquirit feudum ea sciente vel iubente: Si verò vterque in simul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cùm iam dicta distinctione factum fuerit. & dicimus etiam, vt si vnus ante alterum sine herede decesserit, quòd alterius pars domino adquiratur.

COMMENTARIVS.

Er gestorem accipi potest inuestitura, vt per procuratorem suprà 2. tit. 4. Coniux coniugi in feudo non succedit, etiam si id simul adquisierint, sicut nec frater fratri, suprà. 2. tit. 12. & 13. Marito si dominus inuestituram fecerit vt adquireret vxori, ille quasi sibi adquisiturus acceperit, vxori adquiritur feudi actio, l. qui mihi. D. de donat. Si ea iubente vel sciente, & tacente ita acceperit, marito adquiritur. Taciturnitas vxoris iussum imitatur. Hoc cùm maritus accipit suo nomine. nam si vxoris nomine quasi gestor, non dubium est vxori actionem adquiri. *Iam dicta distinctione.* Gesseritne maritus suũ tantùm negotiũ ea sciente vel iubẽte, an cõmune.

DE FRVCTIBVS FEVDI.

TIT. LXXXV.

Num quidem satis vsitatũ dicimus, quòd si aliquis decesserit nullo in feudo relicto herede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad vxorem eius pertinere: & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperalium Constitutionum.

Dixi

DIXIMVS hac de re suprà tit.30.& distinctio Imperialium Constitutionum quam dicit hoc loco, ea est quæ illo proponitur.

AN PRAESCRIPTIONE FEVDVM ADQVIRATVR.

TIT. LXXXVII.

IN beneficiis vt in cæteris contractibus, præscriptiones currere satis humanum,& rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo iusta traditione acceperit, licet dominus non sit, cùm verus dominus in traditione putetur,longi temporis prę scriptione ius sibi acquirit. Si verò malam fidem habuerit,nulla se poterit tueri præscriptione,nec etiam de euictione agere poterit.

ET hac de re etiam diximus suprà 1.tit.vltimo.

DE PROBATIONE INVESTITVRAE.

TIT. LXXXVIII.

DE ingressu curiæ à quibusdam varia ac diuersa putãtur.nos autem,quod sæpius ac rationabiliter in multis curiis & ciuitatibus intelleximus, in scriptis bonę recordationis caussa inserere procurauimus. Quicunque igitur beneficium per inuestituram acquisierit sine possessionis traditione,pares ad inuestituram habeat, vt pro ipso veritas discernatur,cùm controuersia inde fuerit.Sanè si possidet,aliis quibusdam adiuuetur adminiculis. Verũtamen quia milites inopes vasalli sunt, per testes vel per breue testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

COMMENTARIVS.

AVT vasallus possidet,aut non.Si nõ possidet, probare debet inuestituram per pares duos aut breuiculum,vt variis locis dictum est superioribus libris.Pares duo sufficiunt aut breuiculum,quod breue testatum dicitur,id est tabellionis adnotatio breuis, ne inopes vasalli ampliorum probationum simul ac sumptuum oneribus diuexentur. Si possidet, aliis se potest adiuuare adminiculis,pata iureiurando alióve quo genere purgationis. De ingressu curiæ, id est, de qualitate vasalli & paris.

CONDITIONEM TACITE FEVDVM SEQVI.

TIT LXXXIX.

Eneficia conditionalia, quæ in maioribus curiis à veteri tempore esse noscuntur: vtpote Patriarcharum, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatissarum, Ducũ, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, siue etiam maiorum valuasorum, si duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vasallis, tacitæ cõditiones eos sequuntur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur. Hoc idẽ etiam de his conditionibus, quæ nouiter constituuntur ad harum similitudinem verissimum fore sapientibus placet.

COMMENTARIVS.

Eneficia conditionalia sunt quibus cohęret certi seruitii vel administrationis onus, vt suprà 5. & 75. & infrà 104. & lib. 2. tit. 3. §. vlt. qualia sunt ferè Ducum, Comitum, Episcoporum, Abbatum. Hæc si in alium conferantur, cõditiones tacitè sequuntur accipientem, etiam si nihil dictum sit, quia prædiis cohærent, vt seruitutes & qualitates aliæ prædiorum, l. via, §. si fundus. l. cùm fundus. D. de ser. rust. præd.

FRATREM FRATRI IN FEVDO NOVO NON SVCCEDERE

TIT. XC.

I duo fratres in heredes masculos & fœminas de beneficio inuestituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cùm vnusquisque fratrum suæ soboli bene cõsuluit. Si enim frater suus sine vlla progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum perueniet: nisi pactum de successione factum foret.

COMMENTARIVS.

Rater fratri in eo feudo quod communiter adquisierit nõ succedit, sed vno ex eis mortuo sine liberis, dominus vocatur, vt suprà 2. tit. 12. nisi aliud in traditione vel inuestitura conuenerit. Vnde etiam si vnus moriatur relicta filia, cùm id actum est, vt & filiæ in feudo succedant, filia sola in portionem patris sui veniet. Neptẽ, inquit,

inquit, cum patruo ad feudum venire dicimus. Ad feudum scilicet totum, non ad portionem defuncti fratris. hanc filia capit, suam retinet patruus. Idémque erit, & si præterea hoc actum sit, vt fratres sibi inuicem & liberi eorum masculi & fœminæ in feudo succedant, vt suprà 2.tit.18.

DE INVESTITVRA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

TIT. XCI.

Beneficiũ intelligitur de veteri & nouo: & cùm de veteri fit inuestitura, satis sit si de recto beneficio fiat inuestitura. Hæc autem inuestitura ab vnaquaque persona fieri potest, siue seculari, siue ecclesiastica, si antiquitus eorum consuetudo fuerit. hæc secundum quosdam, & à fœmina, & à minore xxv. ann. fit. De nouo si fiat inuestitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc inuestitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior est. A minore autem xviii. annorum nõ valet: hoc etiam de minoribus ann. xxv. asseritur, vt quibusdã placet. A prælatis Ecclesiarum verò tradi, & legitimè dici potest iure, vt valeat inuestitura, dum tamen dissipator videri nõ possit: quòd si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiã quòd si coniunctæ personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

COMMENTARIVS.

HAEc exposita sunt suprà 2.tit.4. Illud notandum à clericis rectè inuestituram fieri etiam de nouo feudo, rem Ecclesiæ bene gerentibus, non si ambitiosè forte qua re duos sibi potuissent parare vasallos vno contenti fuerint. quod his addi velim quę dicta sunt 1.tit.1. in prin.

IVSTO ERRORE EXCVSARI VASALLVM, QVI FIDELITATEM *non fecit.*

TIT. XCII.

QVicunque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & nõ do-

losè, sed iusto errore, omnino condemnari non potest. Cùm enim controuersia est inter ipsos, per antiquitaté feudi, vel per breue testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

COMMENTARIVS.

VAsallus qui fidelitatem non facit intra annum & diem, feudū amittit, vt suprà 1. tit. 21. nisi dolus malus absit, vt est in secunda Constitutione Lotharii libro sequenti. Dolus autem abesse videtur, si inter eum & dominum de qualitate fidelitatis controuersia sit, vasallo per errorem contendente non ita patrem suū iurasse aut non ea lege initio datum feudum. quod præscriptio temporis, vel instrumentum publicum, vel testimonium parium enucleabit.

FACTVM FRATRIS FRATRI IN FEVDO PATERNO *non nocere.*

TIT. XCIII.

QVoddam satis bene dispositum ad vtilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam in scriptis inserere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisiuit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se diuidentes alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit. defuncto posteriore fratre sine filiis, vtrunque feudum in vnam, vt prius, venit personam. & sic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater eius fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & vsque ad infinitum peruenerit.

COMMENTARIVS.

HAEC sententia accipienda est de eo feudi genere, quod vulgo ligium dicitur, vt illa verba demonstrant, *Nullo anteposito*. Ligius enim vasallus dicitur, qui contra omnes, ne Rege quidem excepto, vel antiquiori domino, fidem & operam omnem suá domino promisit. c. Pastoralis. De sent. & re iud. Annonius v. cap. LIIII. Henrico filio Comitis Andegauorum Ludouicus Rex

ducatum

ducatum Nortmanniæ eiecto rege Anglorum restituit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit. Albertus Argentinẽsis in Chronicis. Cùm omnes quasi eius essent vasalli, non ab Imperatore mouerentur cuius essent ligii. Krantzius 4. Chronicorum. Ligius Italorum verbum est, & significat totalem subiectionem. Homologum appellauimus 2. tit. 5. & aliis quibusdam locis suprà, ex Constitutione Friderici de ducatu Austriæ apud Cuspinianum, vt colonum homologum, l. vlt. C. Th. de pat. vic. & ex hac forsitan appellatione illam imperiti fabrefecerunt, quibus hęc vox, Homologus, ex Latina voce Homo composita videbatur. Quidam addunt, & hoc esse propriũ homologi Galliæ moribus, vt feudum domino committat, si id alienauerit sine domini voluntate, & vt plus inferat feudi redimendi caussa quàm nõ homologus. Species autem hoc loco proposita hæc est, Qui duo feuda habebat, vnum ligium, alterum non ligium, moriens duos reliquit filios, Primum & Secundum. Primo obuenit feudum ligium, eadémque fide is se domino deuinxit, dicauit, deuouit. Secundo obuenit non ligium, & fidem tamen dedit dominus quasi ligius. Mortuo Secundo sine liberis, an pertinebit feudum ad Primum, sub obnixæ fidelitatis promissione sicut promiserat Secundus, ita vt duobus Primus sit homo ligius, & vni seruiat per substitutum, vt infrà 99. Minimè. quia in feudo quod origine non fuit ligium, fratris factum fratri obesse non potuit, vt suprà 2. tit. 9. §. econtrario. l. 2. §. 1. D. si quis aliq. test. proh. Vasalli factum non mutat originem feudi in deterius. Vulgò perperam hæc sententia referebatur inter Lotharii Constitutiones, cùm Iurisperiti esse alicuius & hæc verba demonstrent, In scriptis inserere curauimus, vt suprà, In scriptis reducere procuraui, In scriptis ponere procuraui, In scriptis bonæ recordationis caussa inserere procurauimus, & illud verbum, Dicimus, quo significatur sententia prudentis, & pro quo malè vulgò substituerant, Sancimus.

DE FEVDO GVARDIAE ET GASTALDIÆ.

TIT. XCIIII.

QVod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest.

VT suprà 81. & lib. 1. tit. 1. §. item illud.

DE SVCCESSIONE FEVDI.

TIT. XCV.

QVidam dominus habens beneficium, reliquit duos filios, & vnusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: vnus illorum fratrum decessit, vna tãtùm filia relicta: portionem illius non ad omnes superstites, sed ad patruos illius & suis posterioribus pertinere dicimus.

COMMENTARIVS.

SEcundum ea quæ diximus suprà 59. hoc loco pro patruos legendum videtur, fratres. Et posteriores accipiendi pro posteris, vt l.3.§.ex his.D.de iniusto, rup.test.

DE INVESTITVRA ALIENI BENEFICII.

TIT. XCVI.

SI quis acceperit inuestituram alterius beneficii, inutilis est hæc inuestitura: & qui sciens hoc agit, de euictione agere non potest.

HAC de re diximus lib.1.tit.1.§.Si verò Archiepiscopus.

NON AMITTERE FEVDVM EVM QVI SINE DOLO CESSAVIT *per annum in petenda inuestitura.*

TIT. XCVII.

INter dominum & vasallum nulla fraus debet esse, & inde potest accipi, si vasallus non dolosè steterit per annum quærere inuestituram sui beneficii, nõ damnabitur. dolus enim abest, si iusta caussa impediente steterit, vel etiam cum amore seruitium fecerit domino conscio. Dicimus autem vt si contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

COMMETARIVS.

INter bonos bene agier oportet: & iudiciũ inter dominũ & vasallũ quod agitur apud pares bonę fidei est. & ideò nõ aliter feudũ amittit vasallus ob cessationẽ anni, quàm si dolo malo cessauerit.

uerit. quod congruit cum Constitutione Lotharii, de qua dictum est, 76. & 92. Quod sequitur, *Dicimus autem*, &c. est sumptum ex Constitutione Henrici II. *Cum amore*. cũ amore ductus alii seruitiũ fecerit.

EX DELICTO VASALLI FEVDVM AD DOMINVM REDIRE.

TIT. XCVIII.

Asallus habens feudum deliquit contra dominum, cui iudicatum est. agnati cum domino litigant. quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus ex delinquenti vasallo superest, alii verò contradicunt.

Tollenda est negatio, & legendum, Dicimus autem ad dominum pertinere, vt suprà 78.

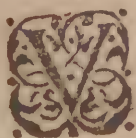
DE FEVDO LIGIO.

TIT. XCIX.

I quis inuestitus de feudo ligio, pro quo contra omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, diuisione facta, si ad solum Titiũ feudum peruenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solida feudi iura transierint. quòd si ab alio domino Lucius postea feudum per inuestituram acquisiuerit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem deuoluatur feudum, quod ex diuisione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominum quæri potest. & cùm placeat quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere. sed rectius visum est feudũ, quod per inuestituram acquisiuerit impedimento ei non esse, liceréque ei per substitutum acceptabilem domino priori seruire.

COMMENTARIVS.

Asallus ligius decessit relictis filiis duobus, Titio & Gaio. Titio diuisione obtigit feudũ ligiũ insolidũ, ísque domino fidẽ dedit quasi ligius. Deinde Gaius aliud sibi feudũ adquisiuit, & æquè

& æquè domino suo fidem dedit obnixam, veluti deuotissimus dicatissimúsque auctoritati & dominationi eius. mortuo Titio sine liberis, quæritur an ei in feudo succedat Gaius frater. quod videtur. quia feudum est paternum. Sed obstat, quòd natura non patitur, vt quis sit homo ligius duorum insolidum. an igitur dicemus feudum domino aperiri? Minimè. Verior est opinio prima, & licebit Gaio per substitutum priori posteriorive domino seruire. Ait, per substitutum domino acceptabilem, vt in Constit. Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. Videnda sunt ea quæ scripsimus tit. 93. suprà.

IMPERATOREM FEVDVM AMITTERE VEL ALIVM PRO *se fidelem dare.*

TIT. C.

EX facto incidisse scio Fridericum principem nostrũ, cùm ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, diuino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cùm omni hominũ genus sibi fidelitatẽ debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cùm insistẽte feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse, vel aliũ Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo seruire debeat, & domino fidelitatem faciat.

COMMENTARIVS.

VAsallum feudum amittere si eligatur Imperator, nisi domino per substitutum seruiat, & fidelitatem exhibeat, quá ipse præstare salua imperii maiestate non potest.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE.

TIT. CI.

DE negotio super quo nos consulere voluisti, tibi secundum ius curiæ & vsum feudi breuiter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

ECCLESIAM ipso iure esse solutam iureiurando fidelitatis. Ceteri non nisi ex conuentione, vt suprà 2. tit. 4. §. nulla.

NON

NON COGI VASALLVM PRO VNO FEVDO DVAS FIDELITA-*tes facere.* TIT. CII.

Nſuper etiam te inſtructum eſſe volumus, quòd ſi dominus à quo feudum tenebatur, diem ſuum pluribus heredibus relictis obierit: vaſalli, qui cõmuniter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, niſi domini illud feudum primò partirentur: quoniam ſecundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

Hoc verò expoſuimus ſuprà tit. 9.

FILIOS TANTVM SECVNDI MATRIMONII MATRI IN *feudum ſuccedere.* *TIT. CIII.*

Vlier quæ feudum ſecundi viri contemplatione acquiſierat, ſi ex vtroque matrimonio ſuperſtitibus liberis deceſſerit, ſolos ex ſecundo viro ſuſceptos filios ad feudi ſucceſſionem admitti, vſu curiarum obtentum eſt.

Et hoc quoque ſuprà tit. 11.

CASVS QVIBVS FOEMINA IN FEVDO SVCCEDIT.

TIT. CIIII.

I cui militi ad certum ſeruitium feudum fuerit datũ, íſque relicta ex ſe deſcendẽte fœmina, deceſſerit, quæ id ſeruitium iuxta feudi conditionem non minus decenter præſtare poſſit, quàm maſculus, & ſi in inueſtitura minimè cautum ſit, vt & fœminæ ad id aſpirare valeant, eam tamen admitti rectũ putamus, quinimo hoc caſu, ſimul cũ maſculo in feudo eã ſuccedere quidam putant, quod multo magis dignũ obſeruãtia exiſtimauimus, cùm feudũ ſic datum eſt, vt nullum pro eo ſeruitiũ fiat, vt pleraque hodie feuda dantur.

Item ſi quis eo tenore de feudo aliquo ſit inueſtitus, vt in eo ſuccedant fœminæ, ſicut maſculi, ſiue feudum id ad certum fuerit datum ſeruitium, ſiue pro eo indeterminatè fuerit promiſſum ſeruitium, inueſtito moriente in feudum ſuccedunt pariter & mares & fœminæ. quanquam enim ſuperſtite maſculo, ex eo qui primus feudum adquiſiuit fœmi

nę

næ excludãtur,& ſi in maribus & fœminis fuerat acquiſitum (vt in feudis regulariter tradi ſolet)ſermonem tamen inueſtituræ, nec non vim verborũ& ſenſum contrahentiũ intuẽtes, diſcretionẽ ſexus in eiuſmodi feudi ſucceſſione nõ fecimus.

Iugales à quodam milite ſimul de eodem feudo inueſtiti fuerant,vt in ſe deſcendentéſque ſuos id haberent.Hi ex ſe filio,& filia ſuperſtitibus defũcti ſunt,inter quos feudi quæſtio agitatur.maſculus enim vniuerſum feudum ſibi vindicat:fœmina verò ad parentum feudum pariter cum fratre vocari ſe defendit.quidam pro maſculo, quidam pro fœmina pronuntiant.Eorum qui pro filia iudicant,ſententiam ſequendã eſſe cenſeo,cùm filia ex antedictorum iugalium contubernio ſupereſt ex prædefuncta vxore alio ſuſcepto maſculo, qui conſanguineus ad eam frater ſit.In cæteris priorum ſententia ſanè ſequẽda eſt.quòd ſi ſola ex eo matrimonio relicta filia,nullo ex eo vel alio connubio ſuperſtite maſculo,ab hac luce ſub tracti fuerint,feudum ſcindi fert prudentum noſtræ ciuitatis opinio,vt dimidiam quidem partem fœmina ſibi acquirat, reliquam verò dominus aut eius heres accipiat.

HAEC etiam omnia explicata ſunt ſuprà 1.tit.2.§ pen.

DE FEVDIS HABITATIONVM.

TIT. CV.

FEVDA habitationum, niſi aliud ſpecialiter cautum ſit,morte accipientium finiuntur.

ET hoc lib.1.tit.1.§.item illud.

SERVOS POST DELATAM SVCCESSIONEM MANVMISſos in feudum non ſuccedere.

TIT. CVI.

QVæſitum ſcio, dudúmque apud prudentes fuiſſe cauſſam hanc:ſi ſerui,quibus macula ſeruitutis obſtaculo fuerat,libertate donati fuerint,an ad feudi ſucceſſionem valeant aſpirare? Denique poſt magnas varietates obtinuit ſententia diſtinguentium,quo tempore

pore libertatis donum assecuti fuerint: vt si quidem eo tempore, quo coheres alter, vtpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se deuolutum vindicasset, ab eius successione sint penitus alieni, ne quod legitimè factum est, superuenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudum rectè succedere queunt.

COMMENTARIVS.

IDEM in clericis suprà 33. vt ergo in alodiis, ita & in feudis delatæ successionis tempus spectatur. Defertur autem successio à morte eius, de cuius bonis agitur.

VT VASALLI SVMPTIBVS DOMINI SERVITIA PRÆSTENT.

TIT. CVII.

ANtiquatum esse ipsis rerũ experimentis, nos ipsi cognouimus, fideles, nisi aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum sumptibus eisdem seruitia ministrare. Iustum nanque est, vt illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cùm nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maximè cùm extra ciuitatis suæ tentoria seruitiis exhibendis eos conuenit fatigari.

MVLTVM hac in re & ceteris mores regionũ possunt. aliis vasalli diebus xv. aliis tribus mensibus tantùm suis sumptibus domino militant.

VASALLVM FEVDVM POSSE IN ALIVM ARCTIORI LEGE *transferre.*

TIT. CVIII.

NVlla iuris constitutione aut consuetudinis, vsúsque longæui obseruantia prohiberi sciscitatus inuenio, vasallum arctiori, quàm ipse habeat, lege feudum in alium vbilibet posse transferre.

Dixi hac de re suprà 4. tit. 38.

CLERICATV FEVDVM AMITTI.

TIT. CIX.

T iure & moribus receptum eſt, vaſallum clericali ſe militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum eſt enim in diuinis eloquiis: Miles Chriſti ſeruiat Chriſto: milites ſeculi ſeruiant ſeculo.

De hac autem lib.2.tit.21.

DE

DE FEVDIS LIB. V.

QVO VARIAE CONSTITVTIONES IMPERATO-*rum ad hanc partem iuris pertinentes continentur.*

CONSTITVTIO CONRADI DE BENEFICIIS.

IN NOMINE sanctæ & indiuiduæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quàm futuris notũ esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, vt adinuicem semper inueniantur concordes, & vt fideliter nobis & suis senioribus seruiant & deuotè, præcipimus & firmiter statuimus, vt nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus iniustè perdiderint, tam de nostris maioribus valuasoribus, quàm eorum militibus sine certa & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & iudicium parium suorum. Si contentio emerserit inter seniorem & militem, quamuis pares iudicauerint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniustè, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi caussa iustè determinetur. Senior verò & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex habdoma-

das antequam iter incipiat ei cum quo litigauerit innotescat. Hoc autem de maioribus valuasoribus obseruetur. De minoribus verò in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum nostrum eorum caussa finiatur. Præcipimus etiam, vt si aliquis miles siue de maioribus, siue de minoribus de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. si verò filios nõ habuerit, & auiaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, seruato vsu maiorum valuasorum in dandis equis & armis suis senioribus. Si verò fortè auiaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris; & si seniorẽ offensum habuerit, sibi vult satisfacere & miles eius esse, beneficium quod patris sui fuit habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, vt nullus senior de beneficio suorum militũ cambium aut precariam aut libellum sine eorum adsensu facere præsumat. Illis verò quæ tenet proprietario iure, aut per præcepto suo porrectum libellum siue per precariam, nemo eum deuestire audeat iniustè. Fodrum autẽ de castellis quod nostri antecessores habuerũt, habere volumus. illud verò quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc iussionem nostram infregerit, auri optimi libras c. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

COMMENTARIVS.

DE primo capite, ne vasallo feudum eripiatur nisi iudicio parium cognita & coniuncta culpa certa, lib. 1. titu. 20. & 23. De secundo capite, vt si reus culpæ valuasor maior iudicio parium condemnatus prouocauerit ad principem, nihil innouetur, & sesquimense priusquã iter arripiat aduersario innotescat prouocatio, in d. titu. 23. De tertio, vt filii & nepotes ex filiis, vtq; fratres fratribus in feudo paterno succedant, in 1. titu. 1. §. Cùm verò Conradus. Sed satisfacere prius domino debent si eum offensum habuerint, vt suprà 4. ti. 61. & solemnia munera offerre, arma scilicet & equos, vt suprà 2. tit. 12. De quarto, ne dominus feudum sui militis alienare possit, in 2. tit. 9. § vlt. & 4. tit. 38. §. ex eadem. Proponitur & initio illius tituli aliud, quod deesse hoc loco videtur, licet possit deduci ex differentia quam statuit inter maiores & minores valuasores. Quintum caput est de fodro, nolle se in eo exigendo morem antecessorum suorum excedere. Fodrum Annonius 5. cap. 3. annonam militarem esse interpre

terpretatur.ergo à Germanico vocabulo *Futer*. Fridericus de pace Cõstantiæ:Nobis intrantibus Italiam fodrum consuetum præstabunt. Lotharius & Carolus in suis legibus:Missi curam habeant,ne homines nostri vicinos tempore æstatis quando ad herbam caballos suos mittunt, vel tempore hyemis quádo Marescalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur aut opprimant. Guntherus:

Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolicium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Sic in c.præterea de iu.pat.& Othonis 2.c.12.23. Radenici 4.ca.10.15.34.

CONSTITVTIO HENRICI DE CAVSSIS AMITtendi feudi.

IMperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam dubias variasque caussas in regno nostro esse cognouimus, ideo ad Reipublicæ statum quædam statuimus. Si quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulnerauerit ipsum dominũ suamve dominam obsederit,vel eum cucurbitauerit, vel contra ea,quæ in fidelitate nominantur,fecerit,vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si verò de supradictis se defendere voluerit,testibus à parte domini deficientibus,cum tribus paribus se expurget: si autẽ pares habere nõ potuerit,cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat(vsu verò curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium, idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non seruierit, parium laudatione beneficium amittat. (curiali tamen vsu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit,duos vel vnum saltem parem ostendat, & cum his se seruisse iuret: & si pares parémve habere nequiuerit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum seruiisse iuret: (vsu tamen curiali solus iurare conceditur. Qualiter autem iuret,an solus,

an cum aliis nihil intereſt, dum tamen ſeruitia nominet.) Si autem concorditer cum domino ſuo ſe habuerit dominum ſæpe videndo, tunc dicimus vt probet per teſtes ſeruitium feciſſe, & per ſe nō ſtetiſſe. Si autem aliqua inter dominum & vaſallum diſcordia fuerit, vel ſi domicilia in longinquum habuerint, vaſallus domino ſe repræſentando ſeruitium promittat, & ſi neceſſe fuerit, hoc probet iureiurando, ſaltem ad finem controuerſiæ vaſallo à paribus dato. Si quidem intra annum ſeruierit, quod leuiſſimum fuerit, & dominus aliud ſeruitium impoſuerit, quod vaſallus neglexerit, vnde damnum domino illatũ fuerit vſque ad fruges, feudatarius parium exiſtimatione damnũ reſarciat. De aliis verò culpis vnde beneficium non amittitur parium laudatione defendat ſe, vt ſuprà, vel emendat.

COMMENTARIVS.

ENVMERATIS quibuſdam cauſſis amittendi feudi, ait reum ingrati vaſallum domino deficiente probationibus ſe expurgare debere iureiurando cum tribus paribus, vel cum XII. cognatis. Aliter 4. titu. 36. cùm de inueſtitura lis eſt inter dominum & vaſallum. Vel etiam ſe expurgare debere duello, ſi quis exiſtat compar qui eo nomine cum eo in pugnam deſcendere velit, vt ſuprà 4. tit. 47. & dixi lib. 1. tit. 2. Eum verò qui per annum ceſſaſſe in præſtando ſeruitio dicitur, ſe expurgare iureiurãdo cum paribus duobus, vel vno, vel cognatis duobus aut tribus, ſeruitii genere quod ſe præſtitiſſe iurat nominatim deſignato, vel ſi conſtet eum ſępe dominũ ſalutaſſe, adiiſſe, cõueniſſe benigné ſine vlla querela, ſatis erit per teſtes quoſcunq; eum hanc ſedulitatem probare. Sequitur: *Si quidem intra annum ſeruierit,* quod leuiſſimum fuerit, id eſt, ſi minimum ſeruierit, *& dominus aliud ſeruitium impoſuerit,* &c. hoc caſu feudum non amittit, ſed damnum domino præſtare cogitur. Denique culpæ ratione vaſallus aut feudum amittit, aut damnum præſtat. Quæ incluſimus parentheſi, inſeruit vel appoſuit Conſtitutioni interpres aliquis, vt vſus curiarum ſtudioſum commonefaceret, quo ſolus vaſallus iurat, vt ſuprà. 1. titu. 6. & ſeruitii omiſſi culpa ſe liberat mercede certa, vt diximus ſuprà. 1. titu. 20.

ALIA

ALIA CONSTITVTIO HENRICI DE VASALLO

qui vnum ex dominis refutauit.

IMperator Henricus: Si contigerit feudum in curia, aut neglectu fidelis consortibus applicari, nullum ex eo leuamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum iure dimiserat. Sanè qui aliter fecerint, quàm quòd mens saluberrimæ nostræ constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita vt eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorúmque posteris, quàm cæteris detentatoribus prædictũ beneficium vindicandi.

COMMENTARIVS.

SI vasallus vnum ex dominis refutauerit, non ceteros consortes, ei quidem seruitium non debet, sed & offendere eum non debet, vt suprà 4.tit.44. alioquin feudo omni priuabitur. & hoc ita memini me exposuisse lib.2.tit.14.

ALIA CONSTITVTIO HENRICI EIVSDEM, VT

ingratitudo vasalli probetur testibus quinque.

Imp. Henricus Aug. vniuerso populo.

SI vasallus inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eũ clandestinis vel manifestis appetiuerit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atque in aliis sic versatus est, vt potius inimicus quàm fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitauerit, seu in campestri bello suum dominum reliquerit: feudo priuabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque testibus summę atque integræ opinionis probatum fuerit manifestè. Datum VIII. Idus Augusti feliciter.

DE hac re diximus lib.1.tit.2.

CONSTITVTIO LOTHARII DE FEVDIS NON alienandis.

LOTHARIVS DIVINA FAVENTE clementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac triumphator semper Augustus vniuerso populo.

IMPERIALIS beneuolentiæ proprium esse iudicamus, commoda subiectorum inuestigare, & eorũ calamitatibus diligenti cura mederi, similiter Reipub. bonum statum, ac dignitatẽ Imperii omnibus priuatis commodis præponere. Quo circa omnium fidelium nostrorum tam futurorum quàm præsentium nouerit vniuersitas qualiter dum apud Roncalias secundum antiquorum Imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda consideremus, omnia quæ ad honorem Imperii Romani spectare videntur, solicitè indagantes, perniciosissimam pestem, & reipub. nõ mediocre detrimentum inferentem resecare proposuimus. Per multas enim interpellationes ad nos factas cõperimus milites sua beneficia passim distrahere, ac ita omnibus exhaustis, suorum seniorum seruitia subterfugere, per quod vires Imperii maximè attenuatas cognouimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficiis suis exutos, ad felicissimam nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeãt. Hortatu itaque & consilio Archiepiscoporum, Episcoporũ, Ducum, Comitũ, Marchionum, Palatinorum, ceterorumq́ue nobilium, similiter etiam iudicũ hac edictali lege in omne æuum Deo propitio valitura decernimus nemini licere beneficia quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod cõmentum aduersus tenorem nostræ constitutionis excogitare per quod Imperii vel dominorum minuatur vtilitas. Si quis verò contra hæc nostræ legis saluberrimæ præcepta ad huiusmodi illicitũ commercium accesserit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio se cariturum agnoscat.

No-

Notarium verò qui super hoc tali contractu libellum vel aliud instrumentum conscripserit, post amissionem officii, infamiæ periculum sustinere sancimus. Datum vii. die mensis Nouembris, M.CXXXVII. Indictione xv.

COMMENTARIUS.

HAEC est Constitutio Lotharii, de qua sæpius actum est suprà, cuius Lotharii dixi 1.tit.17. Ne feuda alienent vasalli sine consensu domini. quia alienatione feudorum ad militiæ seruitia subeunda propter inopiam redduntur inhabiles. Hæc seruitia cohærent feudis: & ob id Cornelio Tacito vasalli comites dicuntur, quòd bello sequi dominum cogantur. Iubet amoueri fraudes, & notario irrogat infamiam, vt l. Iubemus.2.C.de sac.eccl. & vasallum feudo multat & pretio. In contextu illo loco, *Vel aliquod commercium*, emendaui, *commentum*, quod figmentum in Constitutione Friderici eadem de re.

ALIA EIUSDEM LOTHARII CONSTITUTIO DE *inuestitura non petita intra annum.*

IMPER. LOTH. AUG. (EUGENIO Papæ, & universo populo.

QVONIAM inter dominum & vasallum nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc præsentem legem sancimus, si vasallus non dolosè per annum & diem steterit, quòd à domino sui beneficii inuestituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus enim abesse videtur, si iusta caussa impediente steterit. Datum VI. Cal. Septembris, anno à natiuitate Domini M.C.XXVII. Indictione V.

DE hac suprà 1.titu.21. & 4.tit.76.92.97.

CONSTITVTIO FRIDERICI DE FEVDIS NON *alienandis & aliis capitulis.*

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMAnorum Imperator, ſemper Auguſtus, vniuerſo populo.

IMPERIALEM decet ſolertiam ita Reipublicæ curam gerere, & ſubiectorum commoda inueſtigare, vt regni vtilitas incorrupta perſiſtat, & ſingulorum ſtatus iugiter ſeruetur illæſus. Quapropter, dum ex prædeceſſorũ noſtrorum more vniuerſalis curiæ Rõcaliæ pro tribunali ſederemus, à Principibus Italicis, tam rectoribus Eccleſiarum, quàm aliis fidelibus Regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficiati eorum feuda quæ ab eis tenebant, ſine dominorum licentia pignori obligauerant, vendiderant & quadam colluſione nomine libelli alienauerant: vndè debita ſeruitia amittebãtur Imperii, & noſtræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo conſilio Epiſcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, ſimul etiam & Palatinorum, iudicum, & aliorum procerum, hac edictali, Deo propitio, perpetuò valitura lege ſancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo alienare, vel pro anima iudicare ſine permiſſione maioris domini ad quem feudum ſpectare dinoſcitur. vndè Imperator Lotharius tantùm in futurum cauens ne fieret, legem promulgauit. Nos autem ad pleniorem regni vtilitatem prouidentes, non ſolùm in poſterum, ſed etiam huiuſmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas, hac præſenti ſanctione caſſamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præſcriptione impediente, quia quod ab initio iure non valuit, tractu temporis conualeſcere non debet, emptori bonæ fidei ex empto actione de precio cõtra venditorem competente.

Callidis inſuper machinationibus quorundam obuiantes, qui precio accepto, quaſi ſub colore inueſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudum vendũt, & in alios transferunt: ne tale figmentum, vel aliud vlterius in fraudem huius noſtræ conſtitutionis

tionis excogitetur,modis omnibus prohibemus:pœna auctori tate nostra imminente, vt venditor & emptor,qui tam illicita reperti fuerint contraxisse,feudum amittāt,& ad dominum liberè reuertatur.Scriba verò, qui super hoc instrumētum sciēs conscripserit, post amissionem officii cum infamiæ periculo manum amittat.

Præterea,si quis infeudatus maior quatuordecim annis, sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit,quòd feudi inuestituram à proprio domino non petierit, transacto hoc spacio,feudum amittat, & ad dominum redeat.

Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque in dicta publica expeditione vocatus à domino suo,in eādem expeditionē spacio competenti temerè venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium reditus feudi vnius anni domino non subministrauerit, feudū quod ab Episcopo vel alio domino habuit,amittat,& dominus feudi in vsus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

Prætea Ducatus,Marchia,Comitatus, de cetero non diuidatur,aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur, ita vt omnes qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi,fidelitatem faciant,ita tamen, vt vasallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur,nec dominus feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Si autem pater vult eum deducere,vt satisfaciat,& filius contemnit,patre mortuo in feudum nō succedit, nisi prius satisfecerit domino,pariq́ue modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat.

Illud quoque præcipimus, vt si vasallus de feudo suo alium vasallum habuerit,& vasallus vasalli dominum domini sui offenderit,nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit,quem sine fraude antè habuerit, feudo suo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat,reuertatur, nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino quem offenderit, & nisi vasallus idemq́ue dominus à domino suo requisitus, eum qui maiorem dominum offenderit, requirat vt satisfaciat, suum feudum amittit.

Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controuersia, domini sit cognitio, & per eum controuersia terminetur: si verò inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito coniuratos terminetur. Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis Imperator nominatim excipiatur.

COMMENTARIUS.

ROPONVNTVR hac Constitutione tres aut quatuor caussæ amittendi feudi. Lotharius in futurum tantùm vetuit alienationes feudorum. Fridericus etiam iam olim factas alienationes vel pignerationes feudi totius vel partis sine consensu domini, nullas esse pronuntiat, nulla obstante præscriptione temporis. quod de longi temporis præscriptione accipiendum esse ostendi 4. tit. 49. Obstabit enim certè præscriptio peremptoria x x. annorũ. Alia est conditio emphyteuseωs, quod ad pignerationem attinet. nam etsi prædium emphyteuticum non possit vendi, domino non denuntiato, l. vlt. C. de iu. emphy. pignerari tamen potest, l. tutor, §. vlt. D. de pig. act. Alia etiam conditio domini. nam & si alienare prohibeatur lege Conradi, non tamen pignerare. Et valet quidem à minori argumentum ad adfirmandum hoc modo, Si potest vendere, & pignerare, l. 9. §. 1. D. de pign. l. 1. C. rem alien. ger. non interd. Fructuarius vsumfructum vendere potest inuito domino. ergo & pignerare. Dominus proprietatis vendere proprietatem potest. ergo & pignerare. Non tamen valet ad negandum hoc modo, Si non potest vendere, nec pignerare. Adiicit hac Constitutione, venditione facta sine consensu domini feudum domino aperiri, emptori tamen bonæ fidei, id est, qui ignorans esse feudum emit, aduersus venditorem competere ex empto actionem pretii nomine. Apud Guntherum corruptè scriptum est:

Prætori quæ bonæ fidei præstetur in illum
Actio quæ pretium cogat redhibere solutum.

Legendum enim,

Emptorique bonæ fidei.

Malæfidei emptor de euictione actionem non habet, l. si feudum. C. de euict. quo casu æquum est venditori à domino pretiũ auferri, vt secundum Constitutionem Lotharii & pretio & beneficio careat. Amouentur etiam fraudes hac Cõstitutione, vt si vasallus in feudum dationem, quæ iure permissa est, pro venditione adsimulauerit, vt suprà 2. tit. 4. §. 1. & ad hanc fraudem respicit etiam infrà §. Illud, dum ait, quem sine fraude habuerit. Deinde proponit aliam caussam amittendi feudi, de qua diximus 1. titu. 21. & 4. tit. 13. si pubes non petierit inuestituram intra annum, & aliam, si militiæ munere fungi nolit, vel alium pro se mittere, suúmve laborem reditu prædii redimere, vt suprà 1. titu. 20. Adiicit aliquid

quid de feudi diuisione, quod exposui 4.titu.9.& 1.tit.9.& inde interpres Conradus de inhabili ambigit, an succedat: quam quæstionem dirimit Caroli IIII. aurea bulla. Sequitur quarta caussa, Si vasalli filius vel domesticus dominum offenderit, & nolit vasallus eum ad dominum perducere satisfaciendi caussa. Sed si per eum non stet quominus is domino satisfaciat, excusatur, & filius solus feudi successione indignus iudicatur, vt suprà 4.titu.61. Et similiter si vasallus vasalli maiorem dominum offenderit, nec satisfecerit, redit feudum ad minorem dominum, si per minorem fiat quominus satisfaciat, vtrique feudum eripitur. quod ita Guntherus explicat rectius quàm tota Feudistarum fæculenta cohors:

Si tuus ex feudo cuiquam vasallus idipsum
Contulit, atque tuo vasallum munere fecit
Ipse sibi, si fortè tuam iam tertius ille
Successor meruit factus atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
Fecerit ipse satis, reprobato protinus illo
Ad dominum redeant feudalia iura secundum.
Si tuus ille suum tibi conciliare fidelem
Spernit, & aut torpens aut perfidus esse probatur,
Ambobus spretis ad te tua iura recurrent.

Quod ait §.pen.exposui 1.titu.15.& 2.titu.15. Quod §.vlt.variis locis, ne alius quàm Imperator habeat vasallum homologum vel Rex vel Dux, qui regnum vel ducatum à nullo tenet in feudũ. *Beneficiati.* Sic in veteri inscriptione, Trib.spe beneficiatus. De hac autem Constitutione Abbas Vrspergensis. Fridericus, inquit, lege cauit ne feudorum iniustæ fieri possint distractiones. *Obligauerant.* Emendaui, obligauerãt, vendiderant & quadã collusione nomine libelli alienauerãt, vt suprà 4.tit.53.

ALIA DE IVRE FISCI.

IMP. FRIDERICVS.

Regalia sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiũt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicũtur telonea, monetæ, multarum pœnarumque compendia, bona vacantia, & quæ indignis legibus auferuntur, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incestas nuptias, & damnatorum, & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur: angariarum, parungariarum, & plaustrorum, & nauium præsta-

tiones, & extraordinaria collatio ad feliciſſimam regalis numinis expeditionem, poteſtas cõſtituendorum magiſtratuum ad iuſtitiam expediendam, argentariæ & palatia in ciuitatibus conſuetis, piſcationum reditus & ſalinarum, & bona committentium crimen maieſtatis, & dimidium theſauri in loco Cæſaris inuenti non data opera, vel loco religioſo: ſi data opera, totum ad eum pertineat.

COMMENTARIVS.

REGALIA ſiue fiſcalia iura hoc loco proponuntur, quæ Itali Friderico remiſerunt, vt Guntherus & Abbas Vrſpergenſis ſcribunt, atque etiam Radenicus 3.c.41.& 4.c.5. Et primum quidem Armanniæ. An potius Arimanniæ, quæ videntur officia eſſe apparitorum: nam arimanni ſunt qui magiſtratibus parent, l.58. Lang. de fur. l.2. de ſedit. l.10. de præſcrip. & perſonæ publicæ dicuntur, l.vlt. Lang. Ne lib. ho. op. ita vt quemadmodum magiſtratuum creatio numeratur inter regalia, l.1. D. ad leg. Iul. de amb. numeretur & apparitorum. Sed nihil mutandum. In breuiculo quodam redituum Eccleſiæ Romanæ cuius auctor Deus dedit quidam, dicitur Benedictus locaſſe cuidam comiti Ariminenſem comitatum & territorium integrum Caſtri Conchæ cum ſuis publicariis & armaniis, & medietatem Comitatus Peſauri cum publicariis & armaniis, ſuis intra vel extra ciuitatem ipſam poſitis. Videntur eſſe fabricæ & publica armamentaria, quæ ſibi ſemper principes vindicarunt, vt No. de armis Iuſtinianus. Sequitur, *Viæ publicæ & flumina nauigabilia aut ex quibus alia nauigabilia fiunt.* Radenicus, Omnis vtilitas ex decurſu fluminum proueniens. *Portus, ripatica.* Portoria intelligit. In beneficio Caroli Magni conceſſo Eccleſiæ Pariſienſi S. Vincentii & Germani, apud Annonium monachum. Portum donamus qui eſt inter pagum Senonicum & Milidunenſem, ita vt nullus alius ibi portum habeat, neque teloneum aut rotaticum, ſeu vultaticum, ſeu piſtaticum, ripaticum vel ſalutaticum: vbi pro piſtaticum fortaſſe legendum, ciſpaticum, vt in Cõſtitutione eiuſdem Caroli de teloneis & ciſpaticis. *Vectigalia quæ vulgò dicuntur telonea.* Aliàs, *Vectigalia, & quæ vulgò dicuntur telonea.* huiuſmodi ſunt pedatica & nauigia, quæ tamen diſplicuerunt Carolo legis Francicæ 3.c.12.& capitulis additis ad leges Langobardorum, cap.18. vt cùm nauis per medium flumen, vel ſub pontem tranſit, nec ripam appellit. *Monetæ.* Guntherus, Cudendæ iura monetæ. *Multarum pœnarúmque compendia.* Vulgò banna. Niſi quæ ſpecialiter quibuſdam cõceduntur. Vt legatum quod aufertur tutori excuſanti ſe, quòd pupillo cedit nõ fiſco, l.5.§ amittere. D. de iis quæ vt ind. & quod aufertur ei qui celauit tabulas teſtamenti, l.pen. C. de legatis. *Secundum quod in nouis*

Conſtitu

Constitutionibus cauetur. Intelligit Nouellas Iustiniani. Bona igitur contrahentium incestas nuptias, si desint liberi iusti vsque ad tertium gradum, vel parentes vsque ad secundum, & frater, soror, patruus, amita, Ceterorum si desint liberi vel parentes vsque ad tertium gradum, No. 12. & 134. *Extraordinaria collatio*. Hæc est quæ fodrum dicitur. *Argentariæ*. Argẽtifodinæ, vt salinæ. *Piscationum reditus*. Hoc sumptum est ex l. 17. D. de ver. sig. vbi corruptè maiores nostri legebant piscariarum pro picariarum. Picariæ sunt è quibus foditur pix. nam & picem fossilem inueniri Plinius scribit 16. c. 12. & simili errore in Bruto Ciceronis malè Seb. Conradus legit pecuarias pro picarias. Igitur vsurpatione tantùm defendi potest fiscus, qui sibi vindicat piscarias, vt priuati, l. iniuriarum §. vlt. D. de iniuriis, contra ius gentium. Et dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso. Hoc est ex l. 3. §. si in locis. D. de iu. fis. Non sunt autem hæc sola iura fiscalia, sed & pleraque alia. Hic tantùm præcipua enumerantur, quæ cùm iam longo tempore deperiissent, Episcopi & proceres & ciuitates Italiæ Friderico Imperatori restituerunt.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM FRIDERICI DE *pace tenenda.*

FRidericus Dei gratia Romanus Imperator semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, ad quos literæ istæ peruenerint, gratiam suam & pacem & dilectionem. Quoniam diuina præordinante clementia, solium regiæ maiestatis conscendimus, dignum est vt cuius præcellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est quòd nos tam diuinas quàm humanas leges in suo vigore manere cupientes, & Ecclesias siue ecclesiasticas personas subleuare & ab incursu & inuasione quorũlibet defensare intendẽtes, quibuscunque personis ius suum cõseruare volumus, & pacem diu desyderatam, & antea toti terræ necessariam, per vniuersas regni partes habendam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda sit & seruanda, in subsequentibus declarabitur euidenter.

Si quis hominẽ intra pacem constitutũ occiderit,capitalem subeat sententiã:nisi per duellũ hoc probare possit quòd vitam suam defendendo illum occidit. Si autẽ omnibus manifestũ sit quòd non necessario,sed voluntariè illũ occiderit : tunc neque per duellum , neque quolibet alio modo excusabitur quin capitali damnetur sententia. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit , res eius mobiles à iudice in populum publicentur & dispẽsentur . heredes autem sui hereditatem quàm ipse tenebat , recipiant tali conditione interposita , vt iureiurando spondeant quòd ille violator pacis nunquam decetero ipsorum voluntate aut consensu aliquod emolumentum inde percipiat. Quòd si heredes neglecto postmodum iuris rigore, hereditatem ei dimiserint: Comes eandem hereditatem regiæ ditioni assignet : & à regio iure beneficium suscipiant.

Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit: nisi in duello , & vitam suam defendendo hoc fecerit, probauerit : manus ei amputetur : & sicut superius dictum est iudicetur : & iudex in caussa ipsum & res eius secundum rigorem iustitiæ strictius consequatur.

Si quis aliquem ceperit , & absque sanguinis effusione fustibus percusserit , vel crines eius aut barbam expilauerit : decem libras ei cui iniuria illata esse videtur,per compositionem impendat:& iudici viginti libras persoluat.

Si verò temerarius absque percussione eum inuadat quod vulgò dicitur* *cisteros*,calida manu, ac verberibus contumeliisque male tractauerit : quinque libras componat : & iudici pro tali excessu decem libras persoluat.

* *Zitter band.*

Quicunque iudici suo pro excessu viginti libras inuadiauerit , prædium suum pro pignore illi tradat,& intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniam persoluat. Quòd si intra quatuor septimanas prædium suum soluere neglexerit : heredes sui si voluerint hereditatem recipiant,& Comiti intra sex septimanas viginti libras persoluant.Si autem Comes eandem hereditatem regiæ potestati consignet , proclamatori etiam damnum restituat , & prædium à Rege beneficiali iure obtineat.

Si clericus de pace violata pulsatus fuerit , aut pacis violatorem in contubernio suo habuerit,& de iis in præsentia sui Episco

Episcopi sufficiẽti testimonio conuictus fuerit: Comiti in cuius comitatu idẽ clericus hoc perpetrauerit, viginti libras persoluat, & de tanto excessu secundum statuta canonum Episcopo satisfaciat. Si autem idem clericus inobediẽs extiterit, non solùm officio & beneficio ecclesiastico priuetur, verumetiam tanquam proscrptus habeatur.

Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicuius domini secutus fuerit, dominus cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Qui si de sua fuerit diffisus innocentia, & ante conspectum iudicis venire formidauerit, si mansionem in castro habet, dominus eius omnia bona mobilia sub sacramento iudici repræsentet, & eum decetero in domo sua tanquam proscriptum non recipiat. Si verò mansionem in castro non habuerit: dominus eius securè eum adducere faciat, & postmodum iudex cum populo eum tanquam pacis violatorem persequi non desistat.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus super eodem beneficio inuestitorem producit, illius testimoniũ, cùm inuestitor donum inuestituræ cognoscit, Comes primò recipiat: & si idem probare poterit idoneis testibus, quòd absque rapina hoc idem beneficium habuit, remota controuersiæ materia id obtineat. Quòd si de rapina præsente iudice conuictus fuerit, rapinam dupliciter soluat, beneficio verò careat, nisi iustitia & iudicio dictante illud in posterum requirat. Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio producentes vtrinque diuersos inuestitores, iudex in cuius præsentia caussa ventilatur, à duobus requirat boni testimonii hominibus in prouincia eorumdem litigatorum commorantibus per sacramentum quod iurauerint, quis illorum absque rapina eius beneficii possessor extiterit, & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quietè obtineat, nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

Si rusticus militem de violata pace pulsans manu sua iurauerit quòd non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit: manu militari se miles expurgabit.

Si miles rusticum de violata pace pulsauerit, & manu sua iurauerit quòd non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus vnum rusticus eligat: an diuino, an humano iudicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis quos iudex elegerit, se purget.

Si miles aduersus militem pro pace violata aut aliqua capitali caussa duellum committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi probare possit quòd antiquitus ipse cum parentibus suis natione legitimus miles existat.

Post natale sanctæ Mariæ, vnusquisque Comes septem boni testimonii viros sibi eligat: & de qualibet prouincia cum ipsis sagaciter disponat: & quanto precio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter prouideat. Quicunque verò contra deliberationem ipsius intra anni terminum altius modium & carius vendere præsumpserit: tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras Comiti exoluat, quanti modios siue maldios altius vendidisse conuictus fuerit.

Si quis rusticus arma vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex in cuius potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. Mercator negociandi caussa per prouinciam pertransiens, gladium suum suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum ponat: non vt quem lædat innocentem, sed vt à prædone se defendat.

Nemo retia, aut laqueos, aut alia quælibet instruméta ad capiendas venationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiédos. Ad palatium Comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à Comite.

Publici latrones, & conuicti vel compacti antiqua damnentur sententia. Quicunque aduocatiam suam vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractauerit, & à domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia ordine iudiciario tam aduocatia quàm beneficio exutus fuerit, si postmodum ausu temerario aduocatiam vel beneficium inuaserit, pro violatore habeatur.

Si quis quinque solidos aut valens vel amplius furatus, laqueo suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur & tondeatur. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint: Comes siue iudex, in cuius regimine eam fecerint, leges

ges & iudicia exinde prosequatur. Quicunque per terrā transiens equum suum pabulare voluerit, quantum propinquos secundum viam stans in loco amplecti potuerit, ad refectionem & respirationem equi sui, impunè ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi vti herba viridi, & sylua, sine vastatione qualibet vtatur pro sua commoditate & vsu necessario.

COMMENTARIVS.

ONSTITVTIO hæc est Friderici primi, vt ceteræ omnes, quæ ad Germaniæ publicam pacem spectat, & vulgò appellatur à Germanis *Fridbrief*, id est, Breue pacis, vt Abbas Vrspergensis scribit, & *Landfrid*, siue *Landfriden*, id est publica pax, Io. Frossardi 3. ca. 97. corruptè *Languefride*. Edita hæc fuit Ratisbonæ quantum opinor rebus pacatis inter principes Germaniæ, qui diu dimicarant inter se ob ducatum Saxoniæ & Baioariæ ereptum Henrico Superbo à Conrado Imperatore. qua de re Otho. Ne, inquit, Baioaria vlterius totius regni quietis immunis esset, treugā proximo Pentecostæ ad annum iurari iussit. Et ideo forsitan rectè huic Constitutioni in veteri libro hic titulus præponitur, De treuga & pace. Constituitur autem primùm capitis pœna in eum quem constiterit pacis siue induciarum tempore hominem occidisse dolo malo, & absolui eum quem non constiterit cædem fecisse dolo malo, si paratus sit duello comprobare eam se fecisse ob tutelam sui corporis, quod naturalia & ciuilia iura permittunt. Bona mobilia absentis & fugitiui populo à iudice diripiēda dari, non fisco. Immobilia heredibus eius relinqui, si modo iurauerint se nihil ex eis proscripto suppeditaturos, cui iuriiurando si non paruerint, iam non amplius ea eos proprio, sed feudi tantùm iure ab Imperatore tenere posse. Ei qui vulnus inflixerit, manum amputari: & ita in legibus eiusdem militaribus apud Othonē eum qui vulnere illato inducias fregerit, manu aut capite plecti. Ei qui sine cæde & vulnere re ipsa iniuriā atrocē fecerit, vt si barbam vulserit, aut crinem lacerauerit, aut fustibus aliquem cæciderit, hanc irrogat multam, vt iniuriam passo inferat auri libras x. iudici xx. Est hoc frequēs in legibus Gotthorum, vt iudici pars multæ aut tota adiudicetur. Iniuriam quæ verbis fit, leuius coercet, de qua sic ait: *Si verò temerarius absque percussione eum inuadat, quod vulgo dicitur Zitterhand, calida manu, ac verbis cōtumeliisque malè tractauerit*, &c. Omnes libri scripti habent illud, *Hand*, sed illud *Zitter* est deprauatum in *cister* vel *cisteros*. Quid autem sit *zitterhand*, mox explicat, calida manu scilicet. quòd Germanicæ linguæ peritis exploratissimum est. Additur in §. quicunque, in hanc caussam prædia pignori capi. Debet enim condemnatus reus mox Comiti multam inuadiare, quod est obli-

gare dato pignore. Dixere etiam veteres, si Varroni credimus, alligare pecuniá, vel obligare. Id verò pignoris, reus luere debet intra mẽsem. quòd si non fecerit, addicitur heredibus eius ea lege, vt id reluant intra sesquimẽsem, aut in fiscum redigitur: ita tamen vt iudex prædium sibi retineat feudi iure, & proclamatori litis æstimationem exsoluat. Proclamatorem vocat actorem, cui iniuria illata est. nam & Germanis actio est clamor, & veteribus Gallis *clain* ou *clam*. Inde legibus Alamannorũ, Nemo, inquiunt, negligat ad placitum venire, vt in ipso placito pauperes conclament caussas suas. Post hæc clericis pacis violatoribus propriam pœnam indicit. Superiorem indixit laicis. Notandum ex §. si iudex, proscriptum non esse domo recipiendum: quæ vulgaris fuit olim adiectio, cùm interdicebatur aqua & igni & tecto. & lege Iulia de vi puniuntur, qui recipiunt deportatos, auctore Paulo in Sententiis, qui relegatos, pecuniaria pœna, l.11.D.de interd. & releg. In §. si duo, tractat de contentione feudi inter duos vasallos, vt dirimatur à Comite. ergo à iudice ordinario. quod exposui 1.titu.15.& 28. Et vt primum eius testimonium recipiatur, qui producit inuestitorem suum, qui recognoscat donum inuestituræ, puta scipionem, anulũ, clypeum. Testimoniũ, id est, probatio & testes qui ab eo producuntur, quibus si constiterit eum iure feudum adquisiisse, vincet in possessionis caussa. Contrà, si vi probetur inuasisse, damni æstimationem præstabit in duplum, & possessione ac feudo carebit, nisi id in principali caussa suum fuisse probauerit. Ex illa controuersia duæ nascuntur lites, vna est de possessione, altera de iure. Qui priori multatus est in duplum, non debet cadere etiam posteriori. Sed si fortè priori non multetur, & possessioné tantùm restituere cópellatur, quanuis feudum suum inuaserit, & posteriore iudicio feudo priuabitur, secundum l. si quis in tantam. C. Vnde vi. quæ ita re distincta nihil obstabit. Ex §. si rusticus. & seq. intelligimus in caussis criminalibus iurari de calumnia. nam si rusticus militem violatæ pacis reum deferat, iurare prius debet de calumnia, miles autem manu quarta (sic est legendum) se debet expurgare, id est, dato iureiurando cum tribus coniuratoribus. Et ita ex diuerso si miles rusticũ deferat, de calumnia deierat, rusticus purgat se dato iureiurando cum VII. aliis, vel probat suam innocentiam humano iudicio, id est, testibus legitimis, vel diuino, id est, duello. nam per campionem miles cum rustico pugnare poterit, vel etiam per se si velit. alioquin rusticus militem ad pugnam compellare non potest. nam neque miles plebeius militem nobilem. Nobilis æstimatur ex genere & vita militari, vt Const. Neap. 3. tit. 59. & 60. Ceterùm in caussis criminalibus etiam iurari de calumnia ostendit Constitutio de incendiariis, quæ sequitur. Romano iure in caussis criminalibus neque calumniæ iusiurandum datur, vt Leonis No. 107. & malè contrarium elicitur ex l. vlt. C. de fide instr. neque aliud quodlibet iusiurandum, excepto iudicio iniuriarum, l. lex Cornelia. §. Hac lege. D. de iniur.

iur. in quo tamen festiuus poeta mauult Bithynico satisfacere quàm iurare. Sed non ita in Græcia olim. Lysias ἐν τῷ κατὰ Θεομνήστου πρώτῳ, Ἐν ἐκείνῳ χωρίῳ ὅταν τὰς τοῦ φόνου δίκας δικάζωνται οὐ διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος τὰς διωμοτίας ποιοῦνται, ἀλλὰ δι' οὗπερ ἐγὼ κακῶς ἀκήκοα, ὁ μὲν γὰρ διώκων ὡς ἔκτεινε διόμνυται, ὁ δὲ φεύγων ὡς οὐκ ἔκτεινεν. *Post natale.* Hæc Constitutio edita fait paulo pòst kal. Septembres, vt Otho Frisingensis scribit, & ideo iubet post natale S. Mariæ, qui est v i. Id. Sept. à Comite certum annonæ pretium constitui, quòd qui in vẽdendo excesserit, multatur quasi violator pacis. & ait, *Modios* vel *maldios.* Vtrumque idem significat. nam & hodie nescio quot modios *Maldar* Germani vocant, & eodem sensu Abbas Vrspergensis, Vt quilibet, inquit, mansus rusticorum prædiorũ solueret maltare vnum auenæ. Deinde interdicit armorum vsu rusticis & mercatoribus, nisi in vsum itineris, vt lex Iulia de vi publica, atque etiam militibus in palatio Comitis. Venatione omnibus, præterquam vrsorum, aprorum, luporum. & sanè ab Imperatore etiam hodie in inuestituris feudorum specialiter ius venandi principibus & nobilioribus vasallis pro beneficio concedi solet. Adiicit §. quicunque aduocatiam, priuari aduocatia vel alio feudo eum qui in eo se gerit insolenter vel ignauiter, meritò, cùm & ex ea caussa expellatur conductor, & ereptum si inuadat pro pacis violatore haberi. Aduocatia dignitas est quædam siue vrbis aut Ecclesiæ præpositura, c. saluator. 1. q. 3. c. in quibusdam. de pœnis. c. præterea. De iu. pat. vt aduocatia Tigurinensis in Austria Lazii, aduocatia Betunæ in Chronicis Flandriæ. Carolus in donatione Vlmæ regalis villæ facta abbati Augiæ maioris apud Mutium Germ. Chron. ix. Eligant huic loco aduocatum & defensorem, eo tamen tenore vt quandocunque sui commissi præuaricator in rebus aut hominibus, quod vulgo *Balmund* dicitur, existat, statim sine mora, sine iudicio aduocatiam perdat: & paulopòst, Si aduocatus hæc nostra statuta transgrediatur, sine iudicio & absque spe recuperationis aduocatia statim priuetur. Abbas Vrspergensis, Mortuo Adelgozo sine herede, qui fuit aduocatus Augustæ, Fridericus Imp. tam aduocatiam quàm alia prædia ipsius sibi vindicauit. & alio loco, Laicam à clericis prohibens inuestituram, & recipiens ab Ecclesiis Ducatus, Marchias, Comitatus, aduocatias, monetas, telonea, ceterorúmque regalium quæ possidet summam. Constituitur & in fures pacis violatores laquei pœna, si quinque solidos aut valens vel amplius (sic legendum) furati fuerint, vt moribus Britanniæ in fures domesticos, c. 582. si minus, præcipit vt virgis cædantur & tondeantur. & ita in pacis conuentione inita in Alsatia apud Rhenanum. Si quis sicli vnius aut duorum pretii furtum aut prædam fecerit, corium cum capillis perdat. & in legibus militaribus Friderici apud Guntherum:

Detonsáque coma post verbera pulsus abibit.
Vertice detonso supponet terga flagellis.

& in

& in legibus Gotthorum frequentissimè, vt turpiter decaluati rei flagellis cædantur. & Leonis No.60. καὶ αὐτῶν πρῶτον μὲν μάστιξι ταῖς εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐν χρῷ κουρείᾳ ἀτιμάζεσθαι. & 92. τοῖς μὲν ὁρίζεσθαι τὴν ποινὴν μέχρι τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἐν χρῷ κουρείας. & 63. ἐπὶ ταῖς μάστιξι καὶ τῇ ἀτίμῳ τῶν τριχῶν ἀποβολῇ. & in L x. βασιλικῶν sæpe. Cùm §.vlt. congruit l.1. Lang. de iterant. & Neap.3.tit.58. Lege Laurentum sancitum erat auctore Festo, ne pomum ex alieno legeretur supra armum, id est, quod humeris esset oneri. Licebat ergo intra armum. & similiter licebit secundum viam pabuli nonnihil transeunti equo carpere ex herba aut stipula illecta. Herbæ appellatione non continetur fœnum, vt de edicto Clodouei Gregorius Turonensis refert lib.2.

ALIA CONSTITVTIO FRIDERICI IMPERATORIS. *De incendiariis & pacis violatoribus.*

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitati nostræ, tempora generali populorum prouinciarũ tranquillitati circunspectionis nostræ studio prouideri, vt dum in subiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelerosos à subditorum iniuriis arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantæque desolationes hominum & prouinciarum, per seditiones & incendia prouenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quàm ministerialium, ad reprimendos incendiariorum insolentias, imperialis nostra sanxit auctoritas, vniuersalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nurinberc, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus obseruanda. Primùm igitur de incendiariis demandamus generaliter, vt si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunque conditionis fuerit, incendium commiserit pro vuerra propria, pro amico, pro parente, vel caussæ cuiusquam alterius occasione, de sententia & iudicio imperiali, proscriptioni statim subiectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui fortè manifesta vuerra castra manifestè capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliáve tuguria præiacent, igne succendunt. Excipiuntur & iudices quos in malefactores pœnam iusticia exigente exercere contingit. Quòd si aliquis in Ducatu alicuius incendium fece

fecerit, ipſe proſcriptum pronunciet, ac deinde iuſtitiæ ſuæ ctoritate eum proſcribat. Idipſum faciant Marchiones, Palatini Comites, Lantgrauii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem abſoluere, niſi domino Imperatori. Quicunque etiã incendiarium in domo ſua ſcienter receperit, & conſilium auxiliúmve ei impenderit, damnũ & iniuriam paſſo pro facultate ſua reſtituat, Iudici verò x. libras monetæ de illa diœceſi in qua cõmiſſum eſt, perſoluat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia ſua diſponat. Si quis autẽ ſuper hac culpa innocentiã ſuam probare vel oſtendere voluerit, cũ duobus viris veracibus culpa in præſentia iudicis ſe expurget. Si quis autẽ cui quã impoſuerit, quòd incendiariũ receperit, & de hoc ipſum iure voluerit cõuenire, hoc nequaquã ei fieri liceat, niſi præſtito primo calumniæ ſacramento. Dominus etiã Imperator proſcriptorũ neminẽ à ſententia proſcriptionis abſoluat, niſi de illicitis primò damnis cũ iniuriato cõponat, & niſi cõſciente iudice hoc faciat. Proſcriptum verò, quẽ pro incendio ſententiã proſcriptionis incurriſſe omnibus notũ fuerit, Diœceſianus Epiſcopus, ſi ad ſatisfactionẽ inobediens exiterit, à cõmunione Eccleſiæ Dei & fideliũ Chriſti abiiciat, & extraneũ eum reddat, nec eũ abſoluat, quoaduſque læſo damnũ reſtituat: & ecõuerſo, quẽ Epiſcopus legitimis induciis citatũ iuſtitia dictante excõmunicauerit, & hoc iudici inſinuauerit, iudex eũ bãno proſcriptionis condẽnet, & nec prius eũ ábſoluat, quàm corã Epiſcopo de his pro quibus condemnatus eſt, ſatisfaciat. Quòd ſi à proſcriptione illa prædicto modo fuerit abſolutus, & Epiſcopo ſuo voluerit obedire, incendium primò abiuret, deinde ſit in arbitrio Epiſcopi, qualẽ ei pœnã iniungat, ad viſitandũ ſepulchrũ Domini, aut limina Iacobi Apoſtoli. Si autẽ proſcriptus eo, vt dictũ eſt, modo abſolui deſiderauerit, domino Imperatori fines imperii per annũ & diem abiuret. Si quis autẽ à proſcriptione & excõmunicatione ſimiliter non fuerit abſolutus infra annũ & diẽ, vniuerſo iure, honore, & legalitate priuatus habeatur, ita vt ferendo teſtimonio, vel ad iudicandũ, decetero nequaquã ſit admittendus. Omni quoque feudali iure carebit perpetuò. Itẽ ſi in reiſa alicuius domini, cũ ipſo domino cuius eſt reiſa, aliquis fuerit, qui incendiũ (vt ſæpius contingit) faciat, dominus ipſe, cuius eſt ipſa reiſa, iurabit ſuper reliquias, quòd nõ fecerit conſcientia, vel mandato, vel voluntate ſua. Reum autem

abiiciet à se, & nunquã recipiet. Quòd si illum post satisfactionem receperit, tenetur vniuersum damnũ quod ille commisit, restituere. Itẽ si cõtingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu euenerit domum aliquã incendi, & ille cui fit damnum, dominũ impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnũ damnificato restituat. Itẽ si incẽdiarius captus fuerit, & coram iudice negare voluerit incẽdium se commisisse, si fortè notoriũ non fuerit, per prouinciã iudex si posset eum cũ vii. idoneis testibus cõuincere, capite plectatur. Sed si notoriũ fuerit, nullius requirendum est testimoniũ, sed statim decollandus. Itẽ si Castellani cuiusquã domini descendẽtes à castro domini sui, incẽdium fecerint domino absente à prouincia, castrum domini propter hoc nõ erit cõburendum, sed bona incendiariorũ quæcunque extra castrum fuerint reperta, cõburãtur. Post reuersionẽ verò domini, si dominus incẽdiarium retinere voluerit, & à se nõ repulerit, castrum eius similiter erit cõburendum. Item si proscriptus propter incẽdium in aliquã domum confugerit, de qua nõ possit haberi, nisi domus incẽdatur, propter hoc incendiũ non erit quis incendiarius, sed dãnum pro incendio restituere debet. Itẽ si incẽdiarius super castrũ aliquod agitatus cõfugerit, & dominus, cuius est castrũ, fortassis dominus, vel vasallus, vel cõsãguineus fuerit, dominus ille nõ debet eũ persequẽtibus repræsentare, sed iuuabit eũ à castro in syluã, vel aliàs, vbi securus sibi videatur. Quòd si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequẽtibus eũ statim repræsẽtet, vel cũ eo in eadẽ culpa sit.

Statuimus etiã, & eodẽ firmiter edicto sancimus, vt quicunque alii damnũ facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus antè diebus per certũ nunciũ suum diffiduciet eũ. Quòd si læsus diffiduciatũ se fuisse negare voluerit, nuncius idem si viuus est, iuret quòd contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tẽpore designato. Si mortuus est nuncius, iuret dominus iũctis sibi duobus viris veracibus, ꝙ cõtradixerit ei, ne dolo mediãte de fide violata quis valeat inculpari. His sanciẽtes adiicimus, vt quicunque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatũ & exceptũ fuerit, quo tenore seruet vel nõ seruet eas, cõtradicere eis ante terminũ statutũ nequaquã possit. Quòd si fecerit, vt violator fidei iudicetur. Itẽ qui nunciũ aliquẽ, pro eo quod cõtradicturus mittitur, læserit, fidem suam violauit, & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet.

De filiis quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, nec cingulum militare aliquatenus assumant: & qui iam assumpserunt, per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quòd si dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse iudici in x. libras condemnetur, seruus autem omni iure militiæ priuetur. Statuimus etiam, vt si quis vineas aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subiiciatur. Vt autem hæc tam vtilis ordinatio omni tēpore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconuulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum iussimus interseri, & perpetuo iure seruari. Cui si quis ausu temeritatis cōtraire pręsumpserit, Dei omnipotentis & nostrę perpetuò indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberc in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M. C. LXXXVII. III. Kal. Ian.

COMMENTARIVS.

HAEC etiam, quam sumpsimus ex Abbate Vrspergensi, pertinet ad publicam pacem Germaniæ, & de feudis nōnihil habet: & etiam si non haberet, semper pacem publicam, quæ tota consistit ex vasallorum fide & constantia, maiores coniunxerunt cum feudis. Eos qui vites exciderint coercet vt incēdiarios, vt latrones, l. 2. D. arb. fur. cæs. Ait, *Item si in reisa.* Excursio militaris hoc Germanico iam obsoleto vocabulo significari videtur. Oliuarius Marchiæ: *Tost apres ceux de la verde tente & autres Gandois firent une rese sur les marches de Hainaut.* Et Io. Auentinus auctor est multam nō respondentis ad delectum appellari Raisogueldum, quod vulgo Heribannum vel Hostenditiæ.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM DE PACE COMPONENDA *& retinenda inter subiectos, & alus capitulis.*

Federicus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, vniuersis subiectis suo Imperio, Salutem.

HAC edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostro subiecti imperio, veram & perpetuam pacem inter se obseruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuo obseruetur. Duces, Marchio-

t nes,

nes, Comites, Capitanei, Valuasores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimooctauo anno vsque ad septuagesimum obstringantur iuramento vt pacem teneant: & rectores locorum adiuuent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine vniuscuiusque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium sacramenta renouentur. Si quis verò aliquod ius de quacunque re, vel facto cõtra aliquem se habere putauerit, iudicialẽ adeat potestatem, & per eam ius sibi competens exequatur. Si quis verò ausu temerario prædictam pacem violare præsumpserit: si ciuitas est, pœna centum librarum auri cameræ nostræ inferenda puniatur: oppidũ verò *triginta libris auri multetur: Duces autẽ, Marchiones & Comites quinquaginta auri libras pręstẽt: Capitanei quoque & maiores valuasores viginti auri libris puniantur: maiores verò valuasores, & omnes pręfictę pacis violatores, tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundum leges resarciant. Iniuria seu furtum legitimè puniatur. Homicidium quoque & membrorum diminutio vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur.

*κ'.xx.

Iudices verò, & locorũ defensores, vel quicũque magistratus ab Imperatore, vel eius voluntate cõstituti seu confirmati, qui iustitiam facere neglexerint, & pacem violatã vindicare legitimè supersederint: damnum omne iniuriam passo resarcire compellantur: & insuper si maior iudex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet, minor autem pœna triũ librarum auri multetur. Qui verò ad prædictam pœnam persoluendam inopia dinoscitur laborare, corporis sui coerctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco, quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquẽnium vitam agat.

Conuenticulas quoque in ciuitatibus, omnésque coniurationes, & extra, etiã occasione parẽtelæ, & inter ciuitatẽ & ciuitatẽ, & inter personã & personã, siue inter ciuitatẽ & personã, modis omnibus fieri prohibemus, & in præteritum factas cassamus, singulis coniuratorum pœna vnius libræ auri puniendis. Episcopos verò locorum ecclesiastica censura violatores huius sanctionis donec ad satisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint, & prædam ementibus, nostram

indi

indignationem ſubituris,& eiſdem pœnis feriendis. Præterea bona eius publicentur, & domus eius deſtruatur, quæ pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones maximè ab Eccleſiis (quarum abuſio iam per longa tempora inoleuit) per ciuitates & caſtella omnino condemnamus & prohibemus,& ſi factæ fuerint, in duplum reddantur.

Item ſacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non tractandis,inuiolabiliter cuſtodiantur. Per vim autem & iuſtum metum etiam à maioribus (maxmè ne querimoniam maleficiorum commiſſorum faciant) extorta, nullius eſſe momenti iubemus.

Ad hæc,qui alodium ſuum vendiderit, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat: & ſi fiat, non valeat. Si verò contigerit alodium aliquod etiam infeudatum conferri Eccleſiæ,vel per oblationem fidelium,vel per emptionis & venditionis alteriúſve huiuſmodi contractum, infeudatus,niſi per gratiam Eccleſiæ tanquam de nouo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Vt autem æquitas quæ in paribus cauſſis paria iura deſiderat, per vniuerſitatem totius Imperii ſeruetur: firmiter ſtatuimus tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicunque indicta publica expeditione Romam ad ſuſcipiendã Imperii coronã,Regem, aut ſub Rege dominum ſuum non adiuuauerit,aut eundo cum ipſo, aut pro quantitate feudi ſtipendia militiæ perſoluendo (ſi de vocatione legitima à domino ſuo conuinci per compares ſuos poterit) feudum perdat, & dominus in ſuos vſus illud habeat redigendi liberam facultatem.

COMMENTARIVS.

VEC & ea quæ ſequitur pertinent ad publicam pacem Italiæ.& eſt conuentionis publicæ confirmatio hæc, id eſt pacis pactæ cum Mediolanenſibus primo bello Mediolanenſi. Illud primùm conſtituitur, vt pacem iurent omnes ab anno XVIII.vſque ad LXX.vnde & Conſtitutione ſequenti legendũ, à XVIII. non à XVI. & Radenici 3.c.41.non XIIII. Hæc eſt plena pubertas Romanorũ iure,Langobardorũ legitima ætas,l.1.Lang.de proh.alie.min. & qui eam non compleuerunt Gunthero impropriè pupilli dicuntur.

Ciuitates quæ pacem violauerint, multantur c. libris, auri puri scilicet. Omnis pœna auri, auri puri intelligitur. Marcas dicit Vrspergensis pro libris. Plus tamen est marca. continet enim duas libras. Sed quod Latinis olim fuit libra auri, est hodie marca ferè, quod selibra, hodie libra. Oppida multantur x x x. libris, vt vulgò scriptum est. Sed veteres habent x x. & Radenicus ita legit, & Guntherus:

Urbs, inquit, *centum libris puri multabitur auri,*
Oppida vicenis.-

Totidem libris multantur Capitanei & maiores valuasores. Abbas Vrspergensis. Capitaneus seu alius inuasor maior x x. corruptè, pro valuasor maior. Minores verò valuasores, inquit, prædictæ pacis violatores, tres libras. Guntherus x I I.

Magnates bis dena viri, bis sena minores.

Et Vrspergensis. Alii verò x. & vsque ad tres marcas prout eis facultas suppetit. Præterea inhibentur hac Cõstitutione, & coercentur conuenticulæ, cõspirationes, sodalitia. quod hinc repetitum est Caroli I I I I. aurea bulla. & scribit Conuenticulas, non Cõuenticula, vt emendandum etiam est in l. conuenticula. C. de Episc. & cl. l. vlt. C. de iis qui ad Eccl. conf. Proponitur & hoc edicto pœna grauissima in eum qui pacem iurare noluerit, his verbis, *Præterea bona eius publicentur, & domus eius destruatur, qui pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur.* Publicentur, non est confiscentur, sed in populum publicentur & dispensentur à iudice, vt in Const. de pace tenen. & ita Guntherus:

Qui pacis iurare modum formámque tenere
Improbus abnuerit, quæ poßidet omnia vulgo
Diripienda patent, euertendíque penates.

Item pœna dupli in eos qui quid ab Ecclesiis exegerint illicitè. Illicitas exactiones dicit ex l. 2. C. de Episc. & cle. Guntherus angarias, & Fridericus I I. de statut. & consu. quæ Constitutio per partes ab Irnerio tota inserta est Codici Iustiniano. Ex hac est tantùm insertum Codici, quod sequitur de sacramentis puberum, ad l. 1. C. si adu. vend. quo negatur minoribus restitutio in integrum aduersus conuentiones iuratas corporaliter, puta tactis Euangeliis aut manu sublata, non ex scripto tantùm, & sua sponte, id est, sine vi & metu. alioquin & maiores ob vim aut metum restituuntur, maximè, inquit, si extorta sint ne querimoniam, &c. quod ita declarat Guntherus rectè:

Iuramenta metu mortisve dolore coacta,
Præcipuè ne quis multis nocitura loquendo
Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti vel ponderis esse iubemus.

Quod sequitur, *Adhæc qui alodium*, id exposuimus 4. titu. 19. *Si verò contigerit.* Dominus non potest inuitum vasallum delegare alteri. Potest tamen vendere curtem siue alodem, & si eam Ecclesiæ vendiderit

vel do

vel donauerit, mox debent eius curtis vaſalli feudum ab Eccleſia recognoſcere. Curtem Eccleſiæ alienatam ſequuntur vaſalli. Quod ſequitur, *Vt autem æquitas*, eſt ex Topicis Ciceronis, & definitio banni & heribanni explicata eſt 1.tit.20. His non appoſui Conſtitutionem illam Friderici II. quia nihil pertinet ad feuda, nec eadem etiam ratio ne alias duas Henrici VII. quibus tamen hoc ex ſupplemento Chronicorum Vrſpergenſis adſcribi volumus. Die coronationis ſuæ more aliorum principum Rom. legem edidit, ſeu authenticam nouam De ſumma Trinitate & fide Catholica. Deinde Piſam ſe recepit. ibi duas alias condidit leges. Primam de reis crimine læſæ maieſtatis: ſecundam, qui debeant haberi rebelles & infideles imperio, quas leges Roma tanquam caput mundi inſigniuit & confirmauit, cuius confirmationis hæc ſunt verba, Ego coronarum corona confirmo principi poteſtatem, eíque ſubiicio ciuitates, gentiúmque nationes. Tueantur Aquilæ gloriam meam. Hæc Roma.

ALIA CONSTITVTIO EIVSDEM FRIDERICI,

de pace Constantiæ.

IN NOMINE ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, & filius eius Henricus ſextus Romanorum rex Auguſtus. Imperialis clementiæ immenſa ſerenitas manſueta eam ſemper in ſubditis ſuis diſpenſationem fauoris & gratiæ habere conſueuit, vt quamuis diſtricta ſeueritate exceſſuum delicta debeat & poſſit corrigere: magis tamen ſtudeat propitia tranquillitate pacis & piis affectibus miſericordiæ Romanum Imperium regere, & rebellium inſolentiã ad debitam fidem & debitæ deuotionis obſequium reuocare. Eapropter cognoſcat vniuerſitas fidelium Imperii tam præſentis ætatis, quàm ſucceſſiuæ poſteritatis, quòd nos ſolita benignitatis noſtræ gratia, ad fidem & deuotionem Lombardorum, qui aliquando nos & Imperium noſtrum offenderãt, viſcera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & ſocietatem ac fautores eorum in plenitudinem gratiæ noſtræ recipimus: offenſas omnes, & culpas, quibus nos ad indignationem prouocauerant, clementer eis remittentes, eoſque propter fide-

lia deuotæ ſinceritatis ſeruitia, quæ nos ab eis credimus certiſſimè recepturos, in numero dilectorum noſtrorum fideliũ computandos cenſemus. Pacẽ itaque noſtrã, quã eis clemẽter indultã cõceſſimus, præſenti pagina iuſſimus ſubſcribi, & auctoritatis noſtræ ſigillo cõmuniri, cuius eſt hic tenor & ſeries.

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noſter Henricus Romanorum rex concedimus vobis ciuitatibus, locis, & perſonis ſocietatis regalia, & conſuetudines noſtras tã in ciuitate, quàm extra ciuitatem, videlicet Veronæ & caſtro eius, ſuburbiis etiam, & aliis ciuitatibus, & ſuburbiis, locis & perſonis ſocietatis in perpetuum, videlicet vt in ipſa ciuitate omnia habeatis ſicut hactenus habuiſtis vel habetis. Extra verò omnes conſuetudines ſine contradictione noſtra exerceatis quas ab antiquo exercuiſtis, vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus, & paſcuis, & pontibus, aquis & molendinis, ſicut ab antiquo habere conſueuiſtis, vel habetis, in exercitu, in munitionibus ciuitatum, in iuriſdictione, tam in cauſſis criminalibus, quàm in cauſſis pecuniariis intus & extra, & in ceteris, quæ ad commoditatem ſpectant ciuitatum. Volumus vt regalia, quæ vobis non conceſſimus, in hunc modum cognoſcantur, per Epiſcopum loci, & homines tam de Epiſcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonę opinionis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur, tales qui nec contra ciuitatem, nec noſtram maieſtatem priuato, vel ſpeciali odio teneantur, qui iurent quòd bona fide & ſine fraude perquirent, & inquiſita cõſignabunt ea, quæ ſpecialiter ad noſtram excellentiam ſpectant. Si autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putauerint, cenſum duorum millium marcharum argenti per ſingulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem iſtam ſi enormis viſa fuerit.

Si quis autem ſuper iis, quæ vobis conceſſimus vel permiſimus, ſiue in ciuitate, vel extra ciuitatem, querimoniã apud maieſtatem ipſam depoſuerit: eius querimoniam non admittemus: & ſilentium ei imponemus. hoc quòd nos vel noſter anteceſſor Rex, vel Imperator Epiſcopis, Eccleſiis, vel Ciuitatibus, vel aliis quibuſcunque perſonis clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit, vel quolibet conceſſionis titulo cõceſſit, firmum & ratum habemus, ſaluis ſuperioribus cõceſſionibus,

bus,vt pro eo solita nobis seruitia exhibeantur:sed census nõ præstetur. Commoditates, quas pro bono pacis ciuitatibus concessimus in ciuitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

Priuilegia omnia,& data,& concessiones, quæ in priuilegium,vel damnum ciuitatum, vel locorum, vel personarum societatis occasione guerræ in alicuius iniuriam prędictorum à nobis,vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur & in irritũ deducantur.In ciuitate illa,in qua Episcopus per priuilegium Imperatoris vel Regis comitatũ habet, si Consules per ipsum Episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant sicut consueuerunt recipere : alioqui vnaquæque ciuitas à nobis consulatum recipiat.Consequenter verò in singulis ciuitatibus Consules constituentur à nuncio nostro, qui sit in ciuitate,vel Episcopatu:& inuestituram recipiẽt, & hoc vsque ad quinquennium, finito quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus. tunc enim à nobis recipiet.Eadem obseruentur in successore nostro. Et omnes inuestituræ gratis fiant.Cùm autẽ nos Imperator diuina vocatione decesserimus,vel regnũ filio nostro cõcesserimus:simili modo à filio nostro vel eius successore inuestiturã recipietis.

In caussis appellationum si quantitas xxv.lib.imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat:saluo iure, & moribus Brix.Ecclesiæ in appellationibus:ita tamen, vt non cogantur in Alamãniam ire:sed nos habebimus proprium nuncium in ciuitatibus,vel Episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat,& iuret,quòd bona fide,& sine fraude caussas examinabit,& definiet secundum leges,& mores ipsius ciuitatis intra duos menses à contestatione litis,vel à tempore appellationis receptæ,nisi iusto impedimento vel consensu vtriusque partis remanserit.

Consules qui in ciuitatibus cõstituẽtur,tales sint qui fidelitatẽ fecerint nobis,vel faciant antequã consulatum recipiant.

Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant sicut vasalli, ceteri omnes sicut ciues à xvi. annis vsque ad lxx. nisi tales personæ sint quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli qui tempore

guerræ vel treugæ non poſtulauerint inueſtituram, vel debita ſeruitia nobis non exhibuerint: hac occaſione feudum non amittant. Libellariæ & precariæ in ſuo ſtatu permaneant ſecundum conſuetudinem vniuſcuiuſque ciuitatis, non obſtante lege noſtra, damna omnia & ablata, etiam iniurias quas nos per nos & per noſtros ab vniuerſitate ſocietatis, vel ab aliquo de ſocietate, vel coadiutoribus ſocietatis ſuſtinuimus, per nos cum noſtra parte remitimus gratis, & plenitudinem noſtræ gratiæ eis damus. Moram ſuperfluam in ciuitate vel epiſcopatu pro damno ciuitatis non faciemus. Ciuitates murare, vel extra munitiones facere eis licet. Item ſocietatemquam nunc habent, tenere: & quoties voluerint remouere eis liceat. pactiones timore noſtro vel per impreſſionem nunciorum factæ caſſentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur.

Pacta Placentinorum, ſcilicet pactum pontis Padi, & fictum eiuſdem pontis, & regalium & datium, & pactũ quòd epiſcopus Hugo fecit de caſtro arquato, & ſi aliqua facta ſunt ſimilia ab ipſo Epiſcopo, vel à cõmuni, vel ab aliis de ſocietate nobiſcum vel noſtro nuncio, ipſo ponte remanente cum omnibus ſuis vtilitatibus Placentinis: ita tamen quòd teneantur perſoluere fictum Abbatiſſæ ſanctæ Iuliæ de Brixia: & ſi quæ ſunt ſimiles.

Sententiæ quoque, quæ de iure, & ſecundum leges, & conſuetudines contra aliquem, vel aliquos de ſocietate latæ ſunt, teneant, ſicut de iure contra eos tenerent ſi gratiam noſtram non habuiſſent. Quæ verò contra aliquem, vel aliquos de ſocietate latæ ſunt occaſione guerræ ſeu diſcordiæ, in irritum deducantur. Poſſeſſiones omnes, quas quiſque de ſocietate tẽpore guerræ tenebat iuſtè: ſi per vim ablatæ ſint ab eis, qui de ſocietate non ſint, cum fructibus, & ſine damno reſtituantur: vel ſi eas recuperauerit, quiete poſſideat, niſi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis aſſignetur. Opizoni marchioni omnem offenſam, quam nobis vel alicui partis noſtræ fecerit poſtquam in ſocietate fuerit, vel per ſe, vel per aliquam perſonam cum ſocietate, vel defendendo aliquam de ſocietate: Imperiali clementia per nos, & noſtram partem remittimus, & in plenitudinem noſtræ gratiæ eũ recipimus, nec

nec per nos, nec per interpositam personam, pro præteritis offensis sibi, vel parti ipsius, aliquam inferemus iniuriam, læsionem, vel coërtitionem. Amplius eam iurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueuerunt in comitatibus Seprii, Martexanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam, & Oleum, excepto Romano veteri, & Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant, & possideat sine cõtradictione nostra, & successorum nostrorum saluis pactis, & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis, nec vllum præiudicium fiat iuri aut consuetudini alicuius ciuitatis, & societatis præter dictas concessiones. Pacta inter ciuitates, & societates quondam facta, nihilominus firma, & illibata permaneãt: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones saluo iure aquæ Lambri Mediolanensibus si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento fidelitatis adiicient, quòd possessiones, & iura, quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere si opus fuerit, & cùm super hoc per nos vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti, & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quòd finitimæ ciuitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum. Ciuitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua verò ciuitatum ea quæ in conuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, non obseruauerit: ceteræ ciuitates eam ad id obseruandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente. Nobis autem intrantibus Lombardiam fodrum consuetum & regale quæ solent & debent, præstabunt: & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renouabunt in iis qui eas nobis non fecerunt, cùm nos petierimus, vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex

parte

parte nostra de suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno, nisi in caussa principali suæ proprietatis iure possit se tueri possessor: saluis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem iure seruãdo iis qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi ciuitas adstringatur iuramento vt non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controuersia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui sit de societate, per pares illius ciuitatis vel episcopatus in quo descendit, agetur: & secundum consuetudinem illius ciuitatis, in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia nostra si nobis placuerit agitabitur. Itẽ volentibus venire cõtra pacta, non per violentiam facta, & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias personas: nos audientiam denegabimus. Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Drolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus. &c. Dat. apud Constantiam solemni curia VII. Kal. Iul.

COMMENTARIVS.

SVPERIOR promulgata est Roncaliæ, hæc Constantiæ, de qua Abbas Vrspergensis in hunc modum: Iam bellis omnibus fatigatus Imperator, Lombardis omnibus condixit curiam apud Constantiam, vbi Principes & Potestates eorum se repræsentauerunt, & pacta quædam de faciendo seruitio Imperatori, de singulis ciuitatibus Lõbardiæ ibidem statuta sunt, quæ adhuc dicunt se tenere in scriptis, nec ad seruiendum vltra hæc compelli volunt. Concedit hac Constitutione regalia quædam ciuitatibus Lombardiæ, quædam sibi retinet, maximè fodrum, & inuestiturã Consulum ac vasallorum. Gratiam delicti facit Opizoni marchioni Malaspinæ. Apicium vocat corruptè Guntherus pro Opitium. Otho 2. cap. 16. Marchio Opitius cognomento Malaspina. Fictum vectigal vocat, quasi fixum. Comitatus Seprii & Martexanæ, Radenicus Comitatum Sefrenensem & Martusanum.

ALIA CONSTITVTIO FRIDERICI DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΉΣΕΩΣ.

SAncimus à modo in omni prouincia & in omni ciuitate, si quis ex parentela habeat cōmunem agrum, domum, vel vineā, vel rem inmobilem diuisam vel indiuisam, aut ex cōmuni emptione, vel aliquo huiusmodi titulo, vel alio modo aliquo coniunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim vel locationem, non antè liceat ei alienare, quàm denuntiauerit illis quos vocauimus per ordinem in ius προτιμήσεως. In primis vocentur parētes, qui sunt coniuncti, post hos socii, post hos illi qui sunt coniuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub vno seruitio, & qui sunt coniuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in iure προτιμήσεως, omnibus denuntietur, vt intra xxx. dies soluendo iustum pretium sine mora aut quantum quiuis emptor sine fraude dederit, vnusquisque portionem suam accipiat. Verùm si intra statutum terminum, iustum pretium non soluerit, de cetero non habebit ius προτιμήσεως, nisi siquis eorum erat in captiuitate vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens Reipublicæ caussa, aut ex propria sua caussa, vel minor xxv. annis: & licet isti fuerunt absentes ex iusta caussa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra 4. menses debent venire & soluere iustum pretium cum legitimis vsuris & expensis necessariis, & accipere ius προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis quidquid incōmodi illi habuerint. Licet autem suprà diximus omnes vocari ad ius προτιμήσεως, tamen si probatum fuerit quòd atroces iniurias vel manus impias venditori vel eius familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ grauem iacturam moliti sunt, vel contra eius vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad ius προτιμήσεως veniunt. Ex caussa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis vel donationis caussa mortis vel ex testamento, permutatione, transactione, & parētes & extranei omnes possūt alienare, nisi quis vendendo vel locādo ei qui nō habuit ius προτιμήσεως, simulatè donauerit vel legatū dederit. Ideóque illi qui habēt ius προτιμήσεως possūt exigere iuramētū à vēditore & emptore, & post iuramētū

si pro

ſi probatum fuerit cõtra Conſtitutionem noſtrã ſimulatè hoc feciſſe venditorem & emptorem, rem & pretium perdent, & fiſco applicabitur, fiſcus autem vendet rem illam illis qui habent ius προτιμήσεως. Sed ſi ante iuramentum probatum fuerit hoc eos feciſſe, venditio erit irrita, & venditor cogetur inuitus vendere illis qui habent ius προτιμήσεως. Prohibemus autem potẽtiores perſonas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis ſimplicis aut cauſſa mortis, ex teſtamento, vel ex vſucaptione aut ſub prætextu defenſionis, niſi fortè parentes fuerint. Potentiores autem dicimus, qui non tãtùm per ſe, ſed etiam per propinquos poſſint inferre timorem alienatoribus, aut promiſſionem beneficii. Quòd ſi aliquis ex potentioribus hoc præſumpſerit facere, ſit alienus ab illa re, & æſtimationẽ illius rei præſtet fiſco. Tranſcurſo tamen decennio ſine denuntiatione nulla de cetero moueatur controuerſia illis qui poſſident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex teſtamento, ab illis qui habent ius, προτιμήσεως, vel etiam fiſco.

ALIA EIVSDEM DE IVRE ΠΡΟΤΙΜΗ'ΣΕΩΣ.

QVVM omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus præceptum eſſe cõſtet ius ſuum cuique tribuere, nec cuiquam ius ſuum detrahere, libertatis procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet niſi quid vi aut iure prohibetur, eſt conceſſa facultas, res ſuas vnicuique liberum eſſe aut propter nuptias donationis aut dotis aut ſimplicis donationis aut cuiuſlibet alienationis aut vltimæ voluntatis diſpoſitionis cauſſa ſiue teſtmẽtario iure in alium transferre non eſt ambigui iuris. Sed quoniam & iure præcipitur, honeſtè viuere, alterum non lædere, ne hi qui cognatione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt vrbanis ruſticíſve prædiis adhærendo ab his qui intromiſceantur lædantur, vel aliter ipſa venditione impediantur, iure προτιμήσεως præferri ſancimus, &c.

COM

COMMENTARIVS.

IVs προτιμήσεως habent agnati & domini feudorum, vel ἐμφυτεύσεων, de quo suprà lib.2.ti.4.& 9.& li.4.ti.14.& ideo has Friderici Constitutiones hoc libro inserere voluimus, quamquam de eo tantùm sint quod cognatis & aliis quibusdam competit, non etiam de illo quod feudorum dominis. Subiecimus & Romani Lacapeni Nouellam de eodem iure, ex qua priorem Friderici constat esse translatam. Iure ciuili datur quidem hoc ius conuicanis, l.1.C.non licere habit. metroc. non tamen propinquis aut sociis, l. dudum.C.de cont.emp.nisi ex conuentione, l.qui Romæ, §.coheredes. D.de ver.obl.vel in auctione bonorum, l.cùm bona D.de reb.auct.iud. pos.l. Imperator.D.de pac. Meminit initiò Nouellæ Romanus, d.l.dudum.& l.1.Non lic.habit.metr. Parentes hac Constitutione militari sermone Fridericus appellat, quos Romanus συγγενεῖς, vt auctores superiorum librorum sæpe. Sequitur Nouella Romani.

ΝΕΑΡΑ ROMANOY

ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ΕΚΠΟΙΗΣΕΩΣ

κτημάτων καὶ προτιμήσεως συγγενῶν καὶ κοινωνῶν καὶ ἀναμεμιγμένων καὶ συμπαρακειμένων ὁμοτελῶν καὶ συναπλῶς ἡνωμένων καὶ τῶν νοουμένων ὁμοτελῶν χωρίων καὶ ἀγροιδίων καὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κλημάτων.

ΠΑλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδεὶς παρὰ συγγενῶν ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν οἷς ἂν ἐθελήσειεν. ἕτερος δὲ νόμος ἄντικρυς τοὐναντίον ἀπαγορεύει μὴ ἐξεῖναι τινὶ πιπράσκειν ἑτέρῳ ἢ μόνον τοῖς τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορσιν. ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἅμα καὶ τῶν δημοσίων φόρων τῆς τε ἄλλης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς λειτουργίας καὶ συντελείας πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν τὸ ἐναντιοφανὲς αὐτῶν καὶ ἀδιόριστον διὰ ταύτης ἡμῶν τῆς θείας διατάξεως σαφεῖ τε καὶ συντόμῳ λόγῳ ἐπανορθοῦντες θεσπίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ τε καὶ ἐπαρχίᾳ, ἵνα εἴ τινες τυχὸν ὡς ἀπὸ συγγενείας διῃρημένως ἢ ἀδιαιρέτως ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀγορασίας ἢ ἄλλης τοιούτου τρόπου κτήσεως, ἢ οἱ μὲν ἐκ συγγενείας οἱ δὲ ἐξ ἐπικτήσεως ἐπίκοινον οἰκίαν ἢ ἀγρὸν ἢ ἀμπελῶνα ἢ ἕτερον τὸ οἱονοῦν ἀκίνητον ἔχοντες ἢ ἄλλως τε οὕτως ἐξ ἐπικοίνου τοῖς ἐγγίζουσι κτήμασι κατά τι μέρος ἀναμεμιγμένοι ἢ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς ἢ ἁπλῶς πλησιάζοντες, βουληθεῖεν ἐκποιῆσαι τὰ ἴδια κατὰ πρᾶσιν ἢ ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν μὴ πρότερον ἑτέρῳ τινὶ ταῦτα ἐκποιείτωσαν εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους διαμαρτύρωνται, οὓς καλοῦμεν κατὰ τάξιν πρὸς τὴν προτίμησιν, ἵνα πρῶτοι κληθῶσιν οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, εἶτα οἱ οὕτως συμπεπλεγμένοι κοινωνοί, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, εἰ καὶ ξένοι πάντη τῷ ἐκχωροῦντι τυγχάνοιεν, ἔπειτα οἱ σιμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἐν οἵῳ τινὶ μέρει συναπτῶς ἡνωμένοι. ὁμοτελεῖς δὲ φαμὲν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποτεταγμένον ἀναγραφομένους κἂν ἐν διαφόροις τόποις τὰ ἴδια τελέσμα-

τι καταβάλλωνται. πολλῶν δὲ πέριξ τοῦ ἐκχωρουμένου κτήματος ὁμορούντων κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἑκάστῳ ἡ προτίμησις διαμαρτυρίας τελείσθω, ἵνα τῶν προτιμωμένων ἴσως παραιτουμένων οἱ ἐφεξῆς καλούμενοι εἴγε βούλοιντο συναλλάξαιεν. εἰ μέντοι πάντες ἐκ τῶν ἴσων ἔρχονται προνομίων, ὥστε κατὰ μηδὲν ἀλλήλων προκεκεῖσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προκλήσει, ἡ αὐτὴ πάλιν ὁμοίως γινέσθω προφώνησις, ἵνα ἐντὸς λ΄. ἡμερῶν τὸ ἄξιον τίμημα ἢ ὅπερ ἀρραδιουργήτως ἀληθὴς δίδωσιν ἀγοραστὴς αὐτοὶ ἀνυπερθέτως καταβάλλοντες ἀναλόγως ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἢ ἔκ τινος ἀρχῆς τοῦδε ἐπιμερίσωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμπροθέσμως τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτοῖς παράσχοιεν ἀποτίμησιν, οὐκέτι δίκαιον ἕξουσι προτιμήσεως, πλὴν εἰ μήτις αὐτῶν αἰχμάλωτός ἐστιν ἢ περιωρισμένος ἢ ἐξόριστος ἢ ἐν δημοσίαις ἢ καὶ ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀπολιμπάνεται ἢ οὔπω τὸν κε΄. χρόνον τῆς ἰδίας ἤνυσεν ἡλικίας. τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀναδεδεγμένοι ἐντὸς δ΄. μηνῶν μετὰ τῶν συμπαρακειμένων νέων ἀγοραστῶν πρὸς τὸ ἀναλογοῦν συνεισέρχονται ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα μετὰ τοῦ νομίμου τόκου καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων, τοὺς δὲ ξένους ἀγοραστὰς ἀπωθοῦνται τελείως τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν τόκων τε καὶ δαπανημάτων ἀναδιδόντες αὐτοῖς. εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημένων προσώπων διοικηταὶ ὑφορῶνται μήπως τὸ παρ᾽ αὐτοὺς πραχθὲν ἐκεῖνοι δεκτὸν οὐχ ἡγήσωνται, μετ᾽ ἐγγράφου νομικῆς διαγνώσεως ἢ ἀποβαλλέσθωσαν ἢ καταδεχέσθωσαν τὸ συνάλλαγμα. εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ῥαθυμήσουσιν οἴκοθεν αὐτοῖς παρεχέτωσαν πᾶν κέρδος καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἣν ἔμελλον ἕξειν ἐκεῖνοι, εἴπερ ἐπαπέδυσαν οὗτοι πρὸς τὸ συνάλλαγμα. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ συγγενῶν καὶ κοινωνῶν καὶ ὁμοτελῶν καὶ τῶν ἄλλως παρακεκτημένων. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὁμάδος τῶν καλουμένων χωρίων ἢ ἀγριδίων, πολλῷ μᾶλλον κρατείτω, ἵνα καὶ οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσι τὴν προτίμησιν. εἰ δὲ πάντες παραιτήσονται οἷς δίδοται ἡ προτίμησις ἢ δείκνυνται αἴτιοι χρηματικῆς ζημίας ἢ σωματικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀτιμίας τραχείας τῷ ἐκποιοῦντι καὶ τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ᾽ ἐκ προνοίας δι᾽ ἑαυτῶν ἢ διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γεγονότες, τοὺς τοιούτους ἄκοντος τοῦ πεπονθότος κατ᾽ οὐδένα τρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κτῆσιν εἰσενεχθῆναι βουλόμεθα. κατὰ πρόφασιν μέντοι προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς ἢ ἁπλῆς ἢ θανάτου αἰτίᾳ δωρεᾶς ἢ ἐκ διαθήκης ἢ ἀνταλλαγῆς ἢ διαλύσεως, τε οἰκεῖοι καὶ ἐξωτικοὶ ἅπαντες ἐκποιεῖν δύνανται, μόνον μήτις κατὰ σκῆψιν λάθρα πωλήσας ἢ μισθώσας τοῖς μὴ προτιμωμένοις, ἐν τῷ φανερῷ δωρεῖσθαι ἢ λεγατεύειν ἢ τι τῶν εἰρημένων προσποιήσηται. διὰ ταῦτα γὰρ καὶ ὅρκον τοῦ τε διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος οἱ τὸ προνόμιον τῆς προτιμήσεως ἔχοντες δύνανται ἀπαιτεῖν. εἰ δέ γε οἱ ἐκποιοῦντες πρὸς περιγραφὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἄλλο τι πρᾶξαι τολμήσουσι καὶ ἄλλο τι ἐκ τοῦ φανεροῦ προσποιήσονται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὅρκον ἐλεγχθῶσιν αὐτοί τε καὶ οἱ οὕτω δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες τάς τε τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι καὶ ὁ μὲν τοῦ κτήματος ὁ δὲ τοῦ λάθρα καταβληθέντος τιμήματος ἐκπεσεῖται καὶ ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται, ἵνα ἐκ τοῦ δημοσίου εἰς τοὺς πλησιάζοντας διαπραθῇ. εἰ δ᾽ πρὸ τοῦ ὅρκου φωραθεῖεν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενοι καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον ἔσται καὶ τὸ κτῆμα ὁ ἅπαξ πειραθεὶς κακῶς ἐκποιῆσαι καὶ ἄκων ἀπεμπολῆσαι ἀναγκασθήσεται εἰς ἐκείνους οἷς δεδώκαμεν τὴν προτίμησιν. τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀπαγορεύομεν τοῦ λοιποῦ υἱοθεσίας τρόπῳ ἢ δωρεᾶς ἁπλῆς ἢ θανάτου αἰτίᾳ ἢ ἐκ διαθήκης ἢ κατὰ μόνην χρῆσιν ἢ ὡς ἐπί τινι προστασίᾳ καὶ συνδρομῇ λαμβάνειν τι παρὰ τῶν εὐτελεστέρων

εἰ μὴ

εἰ μὴ ἄρα συγγενεῖς αὐτῶν εἶεν, ἀλλὰ μηδὲ νέας ἀγορασίας ποιεῖσθαι ἢ μισθώσεις ἢ ἀνταλλαγὰς ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις ἐκ τῶν κτητόρων αὐτῶν. εἰ δὲ μὴ τούτων αἱ στάσεις, ἀλλ' ἑτέρων προσώπων εἰσὶ τὰ διαπιπρασκόμενα προάστεια, εἴτε ἐκ τοῦ δημοσίου οἱ λεγόμενοι κλασματικοὶ τόποι ἢ καὶ ἄλλη κτῆσις ἀνήκουσα αὐτῷ ἐκποιεῖται καὶ ὡσαύτως οἱ αὐτοὶ κτήτορες προτιμάσθωσαν, τούτων δὲ ἑκουσίως ἀποτασσομένων, τότε καὶ τοῖς δυνατοῖς ἔξεστι συναλλάττειν. ἐκεῖνοι δὲ νοείσθωσαν δυνατοὶ οἵτινες κἂν μὴ δι' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς ἑτέρων δυναστείας, πρὸς οὓς πεπαρρησιασμένως ᾠκείωνται, ἱκανοί εἰσιν ἐκφοβῆσαι τοὺς ἐκποιοῦντας ἢ πρὸς εὐεργεσίας ὑπόσχεσιν τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρασχεῖν. εἰ δέ τις ἐκ τῶν δυνατῶν προσώπων τοιοῦτόν τι ἐγχειρήσει διαπράξασθαι, καὶ τοῦ κτήματος στερηθήσεται, καὶ τὴν ἀποτίμησιν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ εἰσπραχθήσεται. μετὰ μέντοι δεκαετίαν δ' ὑεπιφώνητον κατὰ τῶν ὁπωσοῦν συναλλαξάντων ἢ δωρεὰς δεξαμένων ἢ ἐκ διαθήκης τι κτησαμένων, οὐδεμία παρ' οὐδενὸς τῶν ἐντεῦθεν προτιμωμένων ἢ καὶ ὡς ἐκ τοῦ δημοσίου ζήτησις ἔσται. πρὸς τούτων δὲ κελεύομεν ὥστε πάντα τὰ στρατιωτικὰ κτήματα ὅσα ἐντὸς τριακονταετίας καθ' οἷον δήποτε τρόπον ἐξεποιήθησαν ἢ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἐκποιεῖσθαι, ἀναργύρως εἰς τὴν τῆς ἰδίας στρατείας ἐνοχὴν καὶ ὑπηρεσίαν πάλιν ἐπανακάμψαι, εἰ μὴ ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν τοσοῦτον τῷ στρατιώτῃ περιλαμβάνεται ὅσον τὸν στρατευόμενον πρὸς τὴν τῆς νέας στρατείας σύστασιν ἐξαρκεῖ. καθ' ὅσον γὰρ ἐλλείπει κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐκποίησις ἀναιρεῖται.

COMMENTARIVS.

Vocantur hac Constitutione in ius προτιμήσεως cognati primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diuiso aut pro indiuiso possident, hi sunt qui dicuntur οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, auctoribus Græcis interpretibus, qui & inde adnotant rectè consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem communem habẽt citra societatem, siue sint cognati siue exteri, tum ii qui communi census vinculo tenentur, licet non eodem loco censum exsoluant, postremò vicini & confines. Hi testatò denunciandi sunt antequam venditio fiat extraneo. Denuntiatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denuntiatis decennium, dominis ἐμφυτεύσεως & feudorum longè alia tempora, l. vlt. C. de iu. emphy. & suprà 2. tit. 9. & ii qui pręsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, vt interpretes Græci adnotant rectissimè, nec venditioni cõsensisse, nec pro denuntiatis habentur, l. Titia. §. Lucia. D. de leg. 2. l. Gaius. D. de pig. act. Consensu amittitur ius προτιμήσεως & præscriptione temporis, & ingratitudine siue indignitate. Datur etiam hac No. ius προτιμήσεως cõuicanis, secundum l. 1. C. non lic. habit. metr. Est & aliud hac No. caput de locupletioribus & potentioribus, vt ne quid ex bonis tenuiorũ adquirant ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις, ἐν οἷς οὐκ ἔχουσιν ἴδια κτήματα, vt explicatius enarrant interpretes. nõ igitur nisi ἀνακοινώσεως aut πλησιασμοῦ iure.

& ad definitionem potentiorum, No.Constantini Porphyrogennetæ περὶ διωκτῶν τῶν εἰσελθόντων εἰς κτῆσιν πενήτων declarat nihil interesse potétior sit qui emerit, an is qui potentiori domesticus siue προσωκειωμένος fuerit, Fridericus malè, propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt iuri προτιμήσεως. quinimo seuerius cũ cum his agitur. ná neque donationis aut testamenti aut transactionis aut patrocinii aut adoptationis iure ad bona tenuiorum peruenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptio decennii. Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicóve depereat census qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Nouellam Cõstantini Porphyrogennatæ, cuius mentionem habuimus sæpe. lib. 1.

ΝΕΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ σώματι κεφαλὴ, οὕτως ἐν πολιτείᾳ στράτευμα, ὧν οὕτως ἢ ἑτέρως ἐχόντων, ἀνάγκη καὶ τὸ πᾶν συμμεταβάλλεσθαι, καὶ ὃς μὴ ταῦτα ὑπὸ πολλὴν τίθεται πρόνοιαν, περὶ τὴν οἰκείαν σφάλλεται σωτηρίαν, εἴπερ οἰκείαν οἴεσθαι χρὴ τὸ κοινόν. καὶ ἐπειδὴ τῷ χρόνῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν ἀῤῥωστήσαντα ὅθεν αὐτῶν καὶ ἡ τοῦ εἶναι καὶ ζῆν πρόσεστιν ἀφορμὴ πρὸς τὸ χαλεπώτερον ἐναπέκλινεν, ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν πρὸς τὸ βέλτιον καὶ ἀμεινότερον ταῦτα μετήνεγκε, κοινὴν τῷ παντὶ χαριζομένη τὴν λυσιτέλειαν. θεσπίζομεν τοίνυν αὐτὸ τοῦτο δὴ ὅπερ ἡ συνήθεια ἀγράφως πρώην ἐκύρωσε, μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις τὰ ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται κτήματα διαπωλεῖν, συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν, ἱππέων μὲν ἀκίνητον κτῆσιν δ΄. λιτρῶν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν στόλον τεταγμένους πλωΐμους τοῦ τε αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ σάμου καὶ τῶν κιβυῤῥαιωτῶν, αὐτόστολοι γὰρ καὶ οὗτοι καὶ αὐτέρετοι βαρείας μετίασι τὰς ὑπηρεσίας, τοῖς δὲ βασιλικὰ πλώϊμα ἐπὶ ῥόγαις ὑπηρετουμένοις καὶ τοῖς λοιποῖς πλωΐμοις ἤδη νῦν ἐκράτησεν ἐκ συνηθείας δύο λιτρῶν εἰς ἑκάστην στρατείαν ἀκίνητον διασώζεσθαι κτῆσιν, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ. εἰ μὲν οὖν ἐν τοσαύτῃ ἀκινήτῳ κτήσει εἶεν οἱ ἐν ἑκατέραις στρατείαις κατειλεγμένοι σώζοιεν ταύτην συντηροῦντες ἀνεκποίητον καὶ παραπέμποιεν εἰς τοὺς φυσικοὺς κληρονόμους καθ᾽ ὃν ἂν βούλοιντο νόμιμον τρόπον μετὰ τοῦ οἰκείου δηλονότι γε βάρους, εἴτε κατιόντες εἶεν πρὸς οὓς παραπέμπονται εἴτε ἀνιόντες εἴτε ἐκ πλαγίου εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου ἡ κληρονομία τισὶν ἁρμόζει εἴτε ἀπὸ διαθήκης ἐξ ἀνίσων μερῶν εἰκότως κληθεῖεν γνήσιοι, ἢ φυσικοὶ, ἢ ἐξωτικοὶ, παγανικοὶ, κληρονόμοι. τοὺς ἀξιωματικοὺς γὰρ παντὶ τρόπῳ ἀποκλείομεν πρὸς τὰς τοιαύτας διαδοχὰς, καὶ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας ἕπεσθαι ὁρίζομεν καὶ τὸ βάρος τῆς συντελείας. κινητὸν

δὲ οὐ

δὲ οὐ περιεργαζόμεθα ὕπαρξιν, ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ αὐτῇ κείσεται τοῦ κεκτημένου, εἰ μήπου κατὰ πολὺ ἡ ἀκίνητος ἐλαττοῦται. δέον γὰρ τότε ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασίᾳ τὸ ἐλλιπὲς τῆς ἀκινήτου ἐκ τῶν κινητῶν ἀναπληροῦσθαι. εἰ δὲ ἐν περιουσίᾳ πολλῶν ἀκινήτων ὁ στρατιώτης καθεστήκοι, ὥστε κατὰ πολὺ τὴν δικαίαν ὑπερβαίνειν ποσότητα, εἰ μὲν ἅπαντα ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κώδιξιν ἀπογράφονται μὴ δύνασθαι μήτε ταῦτα μήτε ἐκ τούτων τὸν στρατιώτην διαπωλεῖν κἂν μείζονα εἶεν ἠξιωμένα τιμῆς. μᾶλλον δὲ μὴ δύνασθαί τινα ἐκ τούτων ἀγοράζειν καὶ μάλιστα περίβλεπτον ἢ ἀξιωματικὸν ἢ δυνάστην μέχρι σχολαρίων ἢ μητροπολίτην ἢ ἐπίσκοπον ἢ μοναστήριον ἢ ἕτερον τὸν οἷον δήποτε εὐαγῆ οἶκον εἰδότες ὡς οὐκ ἔσται αὐτοῖς περὶ τῶν τιμημάτων ἀγωγή, ἀλλ' οὐδὲ ὁ περὶ τῶν δαπανημάτων λόγος κἂν εἰ τύχοιεν πολλὰ καταναλωκότες εἰς φιλοπονίαν τῶν ἠγορασμένων, λήψονται μέντοι γε τὰς ὕλας αὐτῶν μετὰ τοῦ μὴ βλάψαι τὴν προτέραν κατάστασιν. εἰ δ' οὐ πάντα ἀπογεγραμμένα εἰσίν, ἀλλ' ἔχει ὁ στρατιώτης κτῆμα ἰδιοπεριόριστον καὶ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, ἐξουσίαν ἐχέτω ᾧ δὴ βούλοιτο τρόπῳ τοῦτο ἐκποιεῖν ἐν ᾧ μέντοι γε ἡ ἀπογεγραμμένη κτῆσις αὐτοῦ ἱκανή ἐστι ὑπηρετεῖσθαι τῇ στρατείᾳ. εἰ γὰρ ἀπολέλειπται ἀνάγκην ἕξει ὁ ἐκ τοῦ στρατιώτου λαβὼν ἔκ τινος αἰτίας τὸ ἐλλιπὲς διὰ ἀκινήτου ἀναπληρῶσαι. εἰ δ' οὐ δόλως ἀπογεγραμμένα εἰσὶ τὰ τοῦ στρατιώτου ἀκίνητα, τὰ εὐχρηστότερα σιωπηρῶς ὑποκείσθωσαν ἕως δ'. λιτρῶν, καὶ τούτῳ τῷ προνομίῳ ἐξ ἡμετέρας προνοίας συγκροτείσθωσαν. τὰ δὲ περιττὰ ἐφεῖσθαι τούτοις ἐκποιεῖσθαι καὶ εἴπερ συμβῇ ὃν μὲν τὰ εὐχρηστότερα ἀγοράσαι πρότερον, ὃν δὲ τὰ ἀχρηστότερα ὕστερον, ἐκνικηθῇ δὲ ἐκ τοῦ προτεθειμένου προνομίου τὰ εὔχρηστα, ἐχέτω τὰ τῆς προγενεσίας δίκαια κατὰ τοῦ μεταγενεστέρου ὁ προγενέστερος. εἰ δὲ πολλὰς ἔχων τὰς ἀκινήτους κτήσεις καὶ πολυτίμους, τὴν ἀπογεγραμμένην ἐκποιήσειεν, ἐκνικῆσαι δὲ ταύτην βουληθῇ ὕστερον ὡς ἀπογεγραμμένην, δίδοσθαι μὲν αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκνικήσεως, ἐκ τῆς ἄλλης δὲ τῷ ἀγοραστῇ τὸ ἱκανὸν περιποιεῖσθαι ὅτε δηλαδὴ εὐποροῖεν ὑπὲρ τὰς δ'. λίτρας οἱ ἱππεῖς, ὑπὲρ τὰς δύο δὲ οἱ πλωτῆρες. εἰ δὲ μέρος στρατείας ὑπηρετεῖ τις κατὰ ἀναλογίαν τοῦ μέρους αὐτοῦ καὶ τὴν εὐπορίαν τυποῦσθαι. μὴ ἄλλως δὲ κυριεύεσθαι τὰ στρατιωτικὰ τοῖς ταῦτα οἵῳ δή τινι τρόπῳ κτωμένοις εἰ μὴ ὁ τῆς τεσσαρακονταετίας ἀνεπιφώνητος διαρρεύσει χρόνος, σχεδὸν γὰρ τοῖς κακῇ πίστει νομεῦσιν ἠρίθμει τούτους ἡ πάλαι συνήθεια, πλὴν ὅσον οἱ μὲν ἐξ συναλλάγματος νεμηθέντες τὴν τῶν καρπῶν ζημίαν διέφευγον, οἱ δὲ πίστει κακῇ νεμόμενοι καὶ καρποὺς καὶ προσόδους καὶ πᾶσαν βλάβην κατετίθεντο, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρέσκει. στρατιώτην δὲ νομίζεσθαι διατυποῦμεν οὐ τὸν καθωσιωμένον μόνον τοῖς ἱεροῖς λεγεῶσι στρατιωτῶν, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ τούτους οἳ διά τινα τύχης ἐπήρειαν ἐπιδεεῖς ὀφθέντες ἀδορείας ἐνδίκως τετυχήκασι. καὶ τῶν αὐτῶν τούτοις δικαιοῦμεν ἀπολαύειν προνομίων, οὐ συγχωροῦντες οὔτε παρ' ἐκείνων πιπράσκεσθαι τὰ ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται καὶ πολλῷ πλέον παρὰ τοῦ δημοσίου. ἃ γὰρ τοῖς κυρίως δεσπόταις ἐπιτιμῶμεν τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἕνεκεν, πῶς ἂν τῷ δημοσίῳ πιπράσκειν ἐπιτρέψαιμεν. καὶ τὴν πάλαι ἄγραφον ἀδικίαν ἐκείνην νόμου τάξιν ἔχειν μεθήσομεν ἣν ἐχρῆν γῆς τε ἁπάσης ἐξελαύνεσθαι καὶ θαλάσσης ὡς οὖσαν θηριωδεστάτην καὶ ἀπηνεστάτην. οἶμαι γὰρ ὡς οἱ ταύτην εἰσαγαγόντες τὴν αὐτὴν ταῖς ἄρκτοις φύσιν τῇ πολιτείᾳ προσένειμεν. λόγος γὰρ ἔχει μόνας θηλείας τὰς ἄρκτους λιμῷ πιεζομένας τοὺς δακ-

τύλους παραλιχμᾶσθαι, εἴπου καλῶς τις εἰδὼς χεῖρας ὅλης τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχὶ δακτύλους τοὺς στρατιώτας δοκοίη. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἐντελῶς ἅμα καὶ λυσιτελῶς κατὰ τὸ ἡμῖν δοκοῦν διατυποῦμεν, ἐπὶ δὲ τοῖς προλαβοῦσι πάλαι μὲν ἐπικρατεῖ ἀδιαίτητος καὶ παχυμερὴς συνήθεια ἀναργύρως τὰς ἀγοραστὰς τῶν στρατιωτικῶν ἐξωθεῖσθαι, ἡ δὲ λεπτομερὴς τῶν κατὰ μέρος διοίκησις ἄλλοτε ἄλλως ἐν οἷς ἂν αὐτοῖς μετῆσαν οἱ τῆς ψήφου κύριοι μεταφερομένη πολλήν τινα λώβην παρέχει τοῖς πράγμασι καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν. ἡμεῖς οὖν ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τοὺς περὶ τῶν συμφερόντων τρέφοντες ἀναλογισμοὺς τὰς κεχυμένας ἐκείνας καὶ ποικιλοτρόπους ἀποδιοπομπούμενοι πράξεις ἑνὶ ῥυθμῷ καὶ λόγῳ τοῖς ἐν ἅπασι διοικήσεσι στέλλοντες, θεσπίζομεν εἰ μὲν εἶεν κληρονόμοι αὐτοῖς τοῖς γεγραμμένοις στρατιώταις κατιόντες τυχὸν ἢ ἀνιόντες ἢ ἐκ πλαγίου μέχρι ἕκτου βαθμοῦ αὐτοὶ πάντως προσδεχθήσονται κατὰ τὴν τῶν βαθμῶν συγγένειαν προτιμώμενοι εἰς τὸ ἐκδικεῖν τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐκποιηθέντα κακῶς ἢ παρὰ δυνάστου βίᾳ κατασχεθέντα, τῶν ἐγγυτέρου δὲ βαθμοῦ συγγενῶν μὴ βουλομένων ἢ μὴ δυναμένων καὶ οἱ πορρωτέρω εἰσδεχθήσονται συγγενεῖς, συγγενῶν δὲ οὐχ ὑπόντων ἢ τῶν ἀπὸ νόμου καλουμένων ἀγχιστῶν οἱ συνδόται καὶ οἱ σύναιχμοι τούτων ἀκουτιαθῶσι προσερχόμενοι, τούτων δὲ οὐκ ὄντων οἱ συντελεσταὶ ἀπορώτεροι στρατιῶται, ἵν' ἐξ ἐκείνων τὸ ἐνδέον τῆς εὐπορίας ἀνασώζοντες ἐποικοδομηθεῖεν πρὸς ἰσχὺν ἱκανότητος, εἰ δὲ καὶ οὗτοι οὐκ εἶεν, ἀνάγκη καὶ τοὺς πολιτικοὺς συντελεστὰς εἰσάγεσθαι, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸ ἐκ τοῦ κήνσου φόρον. εἰ δέ γε στρατιώτης στρατιώτου ἑτέρου κτῆσιν ἠγόρασεν, εἰ μὲν ὁ εὐπορώτερος ἐξ ἀπόρου τὴν αὐτὴν ὑφέξει τοῖς δυνατοῖς ποινὴν ἀναργύρως ἐκπίπτων τῶν ἠγορασμένων. εἰ δὲ ἄπορος ἐξ εὐπόρου, τὸ ἀγορασθὲν ἕξει πάντως ἢ τὸ τίμημα λήψεται. εἰ δὲ ἀμφοῖν ἀπορία εὑρίσκεται τῷ ζημιουμένῳ μέρει προσβοηθεῖσθαι κελεύομεν, τὴν ἀγαθὴν πίστιν ἐνταῦθα τηροῦντες ἥτις οὐκ ἐᾷ τινὰ κερδαίνειν ἐκ τῆς τοῦ ἄλλου ζημίας. ταῦτα περὶ τῶν στρατιωτικῶν κτήσεων ἃ μὲν εὑρηκότες ἃ δὲ ἐξευρηκότες, δεῖν ᾠήθημεν μεταβῆναι καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν προσώπων, καὶ τὰ συμπεσόντα τούτοις μικρὸν ἄνωθεν ἀναγορεῦσαι. ἦν ὅτε ἦν ὁλοσχερὴς τῶν πραγμάτων ἀνατροπὴ καὶ φορὰ ὀλέθρου δυσκάθεκτος καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κραταιῶν πανσυδὶ τὴν χώρας ἀπεριγράπτους ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνέταττε κτήτορας, σχέτλια ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ μᾶλλον εἰ ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθείη. καὶ ἦν ὁλοσχερὴς ἅμιλλα κακῶν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν δυνατῶν ἦν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρξαμένη καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοστοὺς ἐτελεύτησεν. αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις, διαδόσιμοι ὡς ἐπὶ παντὶ τῷ πλήθει γίνονται. ἐνθένδε τε οἱ ἄρχειν τοῦ στρατοῦ λαχόντες ὥσπερ ὄντος νόμου τὰ τούτων εἶναι τῶν στρατηγῶν, ἅπαντες εἶχον λαμβάνοντες ἀντεδίδουν δὲ αὐτοῖς στρατείαν ἄνθρωποι ὤνιοι ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μυρμήκων ἀγεννεστέροι καὶ λύκων ἁρπακτικώτεροι, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἠργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους, ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς τὸ πᾶν ἀνατρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς σφῶν καταφθορᾶς εἰς ἔσχατον κινδύνου τὴν τῶν ῥωμαίων ἤλασαν ἀρχήν. ὅσην μὲν οὖν τὴν σπουδὴν περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν κατεβαλλόμεθα πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ μεζίων ἀναφωνήσουσιν ἢ μᾶλλον ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὸ παλαιὸν ἔδαφος ἐπινοσούντων βοήσεται ἄρτι τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένοι, ἀναγγελοῦσι δὲ οἶμαι καὶ αἱ τῶν ἄλλων πραγμάτων πρὸς τὰ κρείττω μεταβολαὶ αἷς πρὸς ταλαιπωρούμεθα

μεθα ταῖς φροντίσιν ὑπνομαχοῦντες ἵνα μὴ κωφήτις ᾖ καὶ διαπεφορημένη ἡ ἐπινοηθεῖσα τῶν πλημμελῶς φερομένων διόρθωσις ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐδίκτῳ, ὡς οἷόν τε ἐστὶν ἀκριβῶς ἀνεστοιχειώσαμεν. καὶ τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰς διαμονὴν ἀΐδιον παραδιδόντες θεσπίζομεν εἴ τις στρατιώτης ἐν παροίκου λόγῳ εὑρεθείη κατέχων εἰ μὲν αὐτὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ ἐξ ὧν ἡ στρατεία ὑπηρετεῖται κτήματα ἁρπάσας ἔχει ἓξ χρυσοῦ νομίσματα ποινῆς ἕνεκεν ἀποτίσει ἐξ ὧν ὁ στρατιώτης μὲν τὸ ἥμισυ λήψεται πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, τὸ ἥμισυ δὲ ὁ δημόσιος ἧς χάριν ἐστερήθη δουλείας. εἰ δὲ οὐχ ἁρπάσας ἀλλ' ἀγοράσας εὑρεθείη τὰ στρατιωτικὰ πρὸς μὲν τὸν δημόσιον γ'. χρυσίου νομίσματα καταθήσει, πρὸς δὲ τὴν στρατιώτην ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος οὐχ ἕξει. εἰ δὲ ἑτέρων ἐξελασθέντων αὐτοὺς ἐκ τῶν οἰκείων ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίῳ χρησαμένων ἄλλοι τούτους κατοικτείραντες ἐδέξαντο εἴτε παροικεῖν εἴτε θητεύειν, ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. ὅσοι δὲ στρατιώτας ἱκανοὺς εἰς ἰδίας ὑπηρεσίας κατετόλμησαν ἔχειν τῶν φοσσάτων τούτους ἀποστερήσαντες, εἰς ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ ἓξ νομίσματα ὁ ἐξκουσσεύσας εἰσπραχθήσεται, καὶ ταῦτα ὁ δημόσιος οἰκειώσεται εἰ μήπου ἀπὸ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τούτους ἔτυχον δεδεγμένοι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἀποτεταγμένων εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἀρχόντων καθεστήκεισαν. εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν καὶ τῆς κοινότητός εἰσιν οὐκ ἀθῳωθήσεται ὁ τούτους ἔχων εἰ καὶ δεικνύειν ἑτοίμως ἔχει παρὰ τοῦ στρατηγοῦ ἢ ἄρχοντος ἐπιτραπῆναι κεχρῆσθαι αὐτῷ.

COMMENTARIVS.

VT Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cetera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari vsque ad certum modum, puta secundum eius distinctionem, si modò retineat sibi tantùm ex eis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis. quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quòd illa à nemine recognoscebant, quippe cùm eorum essent milites pleno iure domini, & consequẽter quòd alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerẽtur. Ceterùm vt Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus vẽditio rescindatur, ita nec Cõstantinus, nisi XL. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malęfidei possessore habeatur, l. 7. C. de agric. & cens. licet in fructuum & eius quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæ fidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantùm temporis præscriptionem excludere Fridericus voluit, vt docui 4. titul. 49. Militibus hac siue Nouella siue edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid iuris sit si prædia miles

v 4 à mi-

à milite emerit, definit, & alia quædam quæ expoſuimus in præfationibus libri primi. His adnectere libuit pro coronide Caroli IIII. aureá bullam ſiue χρυσόβουλλον, vt tum etiam in Oriente loquebantur, Nicetas ἐρυθρόγραφον, quia multum pertinet ad feuda, nec vulgo verſatur in manibus. Superiores quoque Friderici de iure προτιμήσεως, Romani eadem de re, Conſtantini de prædiis militaribus nondum perfectè quiſquam ediderat, extabant tantùm Friderici fragmenta quædam apud Afflictum & Baldum & Oldendorpium, ceterorum apud Harmenopulum. Deo immortali omnipotenti, ſit laus, honor & gloria, hominibus pax & ſalus per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

AVREA

AVREA BVLLA CAROLI IIII. ROMANORVM IMPERATORIS.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVÆ TRINITAtis feliciter, Amen.

CAROLVS IIII. DIVINA FAVENTE clementia Romanorum Imperator & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

OMNE regnum in se ipsum diuisum desolabitur: nam principes eius facti sunt socii furũ: ob quòd Dominus miscuit in medio eorum spiritum vertiginis, vt palpent in meridie sicut in tenebris: & candelabra eorum mouit de loco suo, vt cæci sint, & duces cæcorum, & qui ambulant in tenebris, offendunt: & cæci mente, scelera perpetrant, quæ in diuisionem contingũt. Dic superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si diuisionem auxiliatricem nõ habuisses? Dic Satan inuide, quomodo Adam de Paradiso eiecisses, nisi eum ab obediẽtia diuisisses? Dic Luxuria, quomodo Troiam destruxisses, nisi Helenam à viro suo diuisisses? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicã destruxisses, nisi in diuisione Pompeium & Iulium sæuientibus gladiis ad intestina prælia concitasses? Tu quidem Inuidia, Christianum Imperium à Deo ad instar sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, fide, spe & caritate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius fundamentũ super Christianissimo regno feliciter stabilitur, antiquo veneno, quod

quod velut ſerpens in palmites Imperiales,& mẽbra eius propinquiora,impio ſcelere vomuiſti,vt concuſſis columnis totũ ædificium ruinæ ſubiiceres:diuiſionem inter ſeptẽ Electores ſacri Imperii,per quos(velut ſeptem candelabra lucentia in ciuitate Spiritus ſeptiformis)ſacrum illuminari debet Imperiũ, multoties poſuiſti.Sanè cùm ex officio,quo Cæſarea dignitate potimur,futuris diuiſionum & diſſenſionum periculis inter Electores ipſos,de quorum numero(vt rex Bohemiæ) eſſe dinoſcimur,ratione duplici,tam ex Imperio quàm electionis iure quo fungimur,occurrere teneamur : infraſcriptas leges ad vnitatẽ inter Electores fouendã,& electionem vnanimẽ inducendam,ac deteſtandæ diuiſioni prædictæ variiſque periculis ex ea ſequentibus aditũ præcludendũ,in ſolenni curia noſtra Nurenbergenſi aſſidentibus nobis omnibus Principibus,Electoribus eccleſiaſticis & ſecularibus,ac aliorũ Principũ , Comitum,Baronum,Procerum,Nobiliũ,& Ciuitatum,multitudine numeroſa,in ſolio Maieſtatis Cęſareæ Imperialibus infulis,inſigniis & diademate decorati,matura deliberatione præuia,de Imperialis poteſtatis plenitudine edidimus,ſtatuimus, & duximus ſanciendas,&c.ſub anno Domini milleſimo, trecẽteſimo,quinquageſimo ſexto.indictione nona, quarto Idus Ianuarii:regnorũ noſtrorũ,an.decimo,Imperii verò ſecundo.

DEcernimus,& pręſenti edicto Imperiali perpetuò valituro ſancimus,ex certa ſcientia,& de Imperialis plenitudine poteſtatis,vt quotiẽſcunque & quãdocũque futuris tẽporibus neceſſitas,ſiue caſus electionis,regis Romanorũ in Imperatorẽ promouẽdi,emerſerit,& Principes electores ad electionem huiuſmodi,iuxta antiquã laudabilẽ conſuetudinem habuerint proficiſci,vnuſquiſque Princeps elector,ſi & quando ſuper hoc fuerit requiſitus,quoſlibetPrincipes electores ſuos, vel ipſorũ nuntios,quos ad electionẽipſam tranſmiſerint per terras,territoria & loca ſua,& etiã vltra,ſicut longius poterit cõducere,teneatur:& eis abſque dolo pręſtare cõductũ , verſus ciuitatẽ, in qua talis electio fuerit celebrata,& ab illa etiã redeundo , ſub pœna periurii ac perditionis(pro & illa duntaxat vice)ſuæ vocis,quam in electione huiuſmodi fuerit habiturus.Quas quidem pœnas , eos vel eum, qui in præſtando memoratum conductum rebelles, ſeu rebellem,negligentes

ſeu

ſeu negligentem ſe præbuerint,eo ipſo decernimus incidiſſe.

Statuimus inſuper,& mãdamus vniuerſis aliis Principibus feuda à ſacro Imperio Romanorũ tenentibus,quocunque nomine cenſeantur,nec nõ Comitibus,Baronibus,militibus,cliẽtibus,nobilibus & ignobilibus,ciuibus & cõmunitatibus caſtrorum,ciuitatum,& locorum ſacri Imperii vniuerſis, vt eodem tempore,dum videlicet Regis Romanorum in Imperatorem promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquenque Principem electorem ab ipſis vel eorum aliquo conductũ huiuſmodi poſtulantem,vel eiuſdem,nũtios quos ad electionem ipſam direxerit, vt præfertur, per territoria ſua & aliàs quanto potuit remotius abſque dolo modo præcedenti conducant.Si qui verò huic noſtræ conſtitutioni contraire præſumpſerit,ſubſcriptas ipſo facto pœnas incurrãt. Omnes quidem Principes,& Comites,Barones,nobiles,milites,clientes, ac vniuerſi nobiles contrariũ facientes,reatũ periurii,& priuationẽ omnium feudorũ,quæ à ſacro Romano Imperio & quibuſcunque aliis obtinent,& etiã omnium poſſeſſionum ſuarũ à quocunque habitarum incurrãt.Omnes quoque ciues & cõmunitates,contra præmiſſa facere præſumentes,ſimiliter ſint periuri.Et nihilominus vniuerſis ſuis iuribus,libertatibus,priuilegiis & gratiis à ſacro obtentis Imperio,ſint omnino priuati.Et cùm perſonis,& bonis ſuis omnibus,bannum & proſcriptionem Imperialem incurrãt. Et eoſdem ipſo facto exnunc, prout extunc,omni iure priuamus. Deinceps cuilibet hominũ auctoritate propria, & ſine iudicio, ſeu inuocatione magiſtratus cuiuſlibet,impunè licebit eos inuadere, nullámque pœnam propter hoc inuadens ipſos debebit ab Imperio ſeu quouis alio formidare:præſertim cum contra Remp.ac ſacri Imperii ſtatum ac dignitatẽ,ac etiã contra honorẽ proprium, & ſalutẽ tãtę rei temerarii neglectores,tanquã rebelles,inobedientes & perfidi:infideliter & peruerſè agere, conuincãtur. Decernentes inſuper,& mandantes,vt omniũ ciuitatũ, ciues & cõmunia,iã dictis Principibus electoribus,& eorũ cuiuſlibet hoc poſcẽti,eorúmque nũtiis victualia in cõmuni pretio atque curſu, ꝓ ſuis,ſeu nuntiorum prędictorũ hominúmque ſuorũ neceſſitatibus,dũ ad prędictã ciuitatẽ cauſſa celebrandę electionis prędictę acceſſerint,& etiã dũ diſceſſerint ab eadem,vendere ſeu vendi facere teneantur,nullam in pręmiſſis

frau

fraudem quomodolibet adhibendo alioquin contrariũ facientes, pœnas illas volumus ipſo facto incurrere, quas in præcedentibus cõtra ciues & cõmunitates duximus promulgãdas.

Quiſquis inſuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, nobilibus ſeu ignobilibus, ciuibus ſeu cõmunitatibus ciuitatum, Principi Electori ad electionẽ de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipſa denuo redeũti, hoſtiles cuſtodias tẽdere, ſeu inſidias parare præſumpſerit: aut ipſos, vel eorum aliquem, in ſua, vel ſuorum perſonis aut rebus, inuadere, vel turbare, ſeu ipſorũ vel alicuius eorũ nuncios ante dictos, ſiue conductum petierint, ſiue etiã non duxerint exigendũ, hunc vna cum vniuerſis militiæ complicibus, ipſo facto ſuprà dictas pœnas decreuimus incurriſſe: ita videlicet, quòd quæuis perſona pœnam incidat, ſiue pœnas, quas iuxta pręmiſſa pro qualitate perſonarum duximus infligẽdas.

Si verò aliquis Princeps elector, cum aliquo ſuo coelectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunque contentio, controuerſia ſeu diſſenſio verteretur, iis nequaquam obſtantibus, alter alterum, vel alterius nuntios ad electionem huiuſmodi deſtinandos, præmiſſo modo conducere ſit aſtrictus ſub pœna periurii ac perditionis (ea vice duntaxat) ſuæ vocis in electione, vt ſuperius eſt expreſſum.

Si qui verò alii Principes, Comites, Barones, milites, clientes, nobiles ac ignobiles, ciues vel communia ciuitatum, cum aliquo Principe electore, vel pluribus ex eiſdem aduerſam gererent voluntatẽ, ſeu quauis diſcordia inter ipſos ad inuicem, vel guerra ſiue diſſenſio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo ceſſantibus, Principi electori, vel principibus, ſeu eius, vel ipſorum nuntiis, ad electionem huiuſmodi deſtinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præſtare conductum: prout ſinguli pœnas iam dictas, per nos videlicet in ſe latas, voluerint euitare, quas eos qui ſecus fecerint incurriſſe decernimus eo ipſo.

Ad præmiſſorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliorem, iubemus & volumus, vt vniuerſi Principes electores, & ceteri Principes, necnon Comites, Barones, nobiles, ciuitates, ſeu ipſarum communitates, præmiſſa omnia litteris, & iuramentis ſuis firmare, & ad ea bona fide, ac ſine dolo implenda efficaciter ſe debeant obligare. Quicunque verò

literas

literas huiusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione per præmissa singulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps elector alius, vel Princeps cuiuscũque conditionis aut status, feudum vel feuda à sacro tenens Imperio, aut Comes, Baro, vel nobilis, seu successores talium, vel heredes suprà & infrà scriptas Imperiales nostras constitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præsumpserint: & si quidam talis Princeps elector extiterit, extunc ceteri sui coelectores à suo ipsum deinceps excludant consortio: ipséque voce electionis, & aliorum Principum electorum loco & dignitate careat, atque iure: nec inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio nisus fuerit obtinere. Alius verò Princeps aut vir nobilis (vt præfertur) in has nostras leges cõmittẽs, similiter non inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio, vel aliàs obtinet à quocũque. Et nihilominus omnes præmissas pœnas suam concernentes personam, incidat eo ipso. Quamuis autem vniuersos Principes, Comites, Barones, nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque, & communitates illarum, ad præstandum cuilibet Principi electori, vel eius nuntiis præfatum conductum, vt prædicitur, indistinctè volumus & decernimus obligari. Nihilominus eorum cuilibet singularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacentia cuilibet magis apto duximus designandos, vt statim per sequentia plenius apparebit.

Primò namque regem Bohemiæ, sacri Imperii Archipincernam conducent, Archiepiscopus Moguntin. Bamburgen. & Herbipolen. Episcopi, Burggrauii Nurenbergen. Item illi, de Hœnloch & Vuertheym, de Brunech & de Hanauue: item ciuitates, Nurenburg, Rotenburg & Vuindesheym.

Deinde Archiepiscopum Colonien. sacri Imperii per Italiã Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treueren. Archiepiscopi: Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Hassiæ: item de Katzenellenbogen, de Nassauu, de Dietz, Comites: item de Isenburg, de Vuesterburg, de Runckel, de Limpurg & Falckensteyn: item ciuitates, Vuertflar, Geylnhusen, & Fridberg.

Item Archiepiscopum Treueren. sacri Imperii per Galliam,

& regnum Arelaten. Archicancellarium, conducent Archiepiſcopus Moguntinen. Comes Palatinus Rheni: item de Spanheym, & de Feldentz, Comites: item Rugrauen, Vuildegrauen, de Naſſauu, de Iſenburg, & Vueſterburg, de Runckel, de Limburg, & de Ditz, de Katzenellenbogen: de Egeſteyn, de Falckenſteyn: item ciuitas Moguntinen.

Deinde Comitem Palatinum Rheni, ſacri Imperii Archidapiferum, conducere debebit Archiepiſcopus Moguntiné.

Ducé vero Saxonię, ſacri Imperii Archimareſcalcum, tenebitur conducere rex Bohemię, Mogũtinus & Magdeburgen. Archiepiſcopi: ité Bamburgen. & Herbipolé. Epiſcopi, Marchio Miſnen. Lantgrauius Haſſię: item Fulden. & Hersfeldé. Abbates Burggrauii Nurenburgen. ité illi de Hohenloch, de Vuertheym, de Bruneck, de Hanauu, de Falckenſteyn. Item ciuitates, Erffordia, Mulhuſen, Nurenberg, Rotenburg & Vuyndesheym.

Et hi omnes proximè nominati, Marchioné Brandenburgé. ſacri Imperii Archicamerariũ, ſimiliter cõducere tenebũtur.

Volumus autem, & expreſsè ſtatuimus, vt vnuſquiſque Princeps elector, qui talem voluerit habere conductum, his à quibus ipſum poſtulare decreuerit, hoc ipſum adeo tempeſtiuè, viámque qua fuerit tranſiturus, inſinuet: & talem conductum expoſcat, vt illi qui ad conductum huiuſmodi impendendum deputati, & qui fuerint requiſiti, ad hoc opportunè ſe valeant & commodè præparare.

Præmiſſas verò conſtitutiones circa materiam conductus editas, ita ſanè debere declaramus intelligi, vt vnuſquiſque ſuperius nominatus, vel forſan non expreſſus, à quo in caſu præmiſſo conductum requiri contigerit, ad præſtandũ ipſum per ſuas duntaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto poteſt remotius, abſque dolo, ſub pœnis contentis ſuperius eſt aſtrictus.

Præterea ſtatuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiſcopus Moguntinenſis, qui fuerit pro tempore ſingulis Principibus coëlectoribus ſuis, eccleſiaſticis & ſæcularibus, electioné eandem, per ſuos nuntios patentibus debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem literę ad ſingulos eoſdem Principes veriſimiliter

militer possint peruenire: huiusmodi verò literæ continebũt, vt à die in literis ipsis expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli Principes electores Franckfort super Moganum esse debeant constitui, vel suos legales ad eundem terminum atque locum nuntios destinare, cum plena & omnimoda potestate, suísque patentibus literis, maiori cuiuslibet sigillo eorum signatis, ad eligendum Romanorum regem in Cæsarem promouendum. Qualiter autem, & sub qua forma tales literæ confici debeant, & quæ in eis solennitas debeat immutabiliter obseruari, & in qua forma & modo Principes Electores nuntios suos ad electionem huiusmodi destinandos, ad potestatem, mandatum, seu procuratoria ordinare debuerint, ad finẽ pręsentis libri scriptum inuenitur clarius, & expressum. Et eandem formam illic traditam, mãdamus, & de Imperialis potestatis plenitudine, vsquequaque decernimus obseruari.

Cùm autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris, vel regis Romanorum obitu, in diœcesi Moguntinensi cõstiterit, extunc infra vnum mensem, à die noticiæ obitus huiusmodi continue numerandum, singulis Principibus electoribus, obitum ipsum, & intimationem, de quibus præmittitur, per Archiepiscopum Moguntinen. iubemus & decernimus, suis patentibus literis declarari. Quòd si idem Archiepiscopus in executione & intimatione huiusmodi negligens aut remissus fortasse existeret, extunc iidem Principes motu proprio, etiam non vocati pro fidei suæ virtute (qua sacrum prosequi tenentur Imperium) post hæc infra tres mẽses, sicut in constitutione suprà proximè posita continetur, in ciuitate Franckfort sæpe dicta conueniant, electuri regem Romanorum in Cæsarem promouendum.

Debet autem vnusquisque Princeps elector, vel sui nuntii prædictam ciuitatem Franckfort, cum ducentis equitibus tãtummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantùm armatos, vel pauciores, introducere secum poterit, sed non plures.

Princeps verò elector, ad electionem huiusmodi vocatus & requisitus, & ad ipsam non veniens, vel legales nuntios cũ literis patentibus sigillo suo maiori sigillatis, plenámque & liberam ac omnimodam potestatem continentibus, ad eligen-

dum Romanorum regem,futurum Imperatorẽ, non dirigens, aut veniens, aut huiuſmodi nuntios fortaſſe tranſmittens: ſi poſtea Princeps ipſe,aut prædicti nuntii à prædicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro Cæſare non electo,nec ad præmiſſa procuratore legitimo ſubſtituto,ſolenniter,& relicta electionis voce,ſeu iure,quòd in eadem electione habuit,& tali modo deſeruit,careat ea vice.

Iniungimus autẽ ciuibus de Franckfort, & mandamus,vt ipſi vniuerſos Principes electores in genere,& quẽlibet eorũ in ſpecie,ab inuaſione alterius, ſi quid inter eos aduerſitatis emergeret,& etiã ab omni homine,cũ omnib.eorũ hominib. quos ipſi & eorũ quilibet in pręfato ducentorũ ſuorum equorum numero,ad præfatã duxerint ciuitatẽ in virtute iuramẽti,quòd ſuper hoc ipſos ad ſancta præſtare ſtatuimus Euangelia,fideli ſtudio & ſolerti diligentia protegant & defendãt: alioquin periurii reatum incurrãt:& nihilominus omnia iura ſua,libertates,priuilegia,gratias & indulta,quæ à ſacro obtinere noſcuntur Imperio, omnino amittãt: bannũ quoque imperiale cũ perſonis & bonis ſuis omnibus incidant eo ipſo.Et liceat extũc omni homini auctoritate propria ac ſine iudicio, ciues eoſdẽ,quos eo caſu exnũc prout ex tũc omni iure priuamus,tanquã proditores,infideles & rebelles imperii, impune inuadere:ita ꝙ inuadentes huiuſmodi pœnã quãcunque à ſacro Imperio,vel quouis alio,nequaquam debeant formidare.

Ciues inſuper antedicti de Franckfort per omne tẽpus illud,quo ſuper electione ſæpe dicta tractari & agi contigerit, neminẽ præfatã ciuitatẽ cuiuſcunque dignitatis, conditionis vel ſtatus extiterit, intromittãt,vel intrare quouis modo permittant:Principibus electoribus vel eorũ nuntiis & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis quorũ quilibet cũ ducẽtis equis debebit(vt prædicitur)intromitti. Si verò poſt ipſorũ Principum electorũ introitum,ſeu in ipſorum pręſentia in præfata ciuitate aliquẽ reperiri cõtigerit, illius exitum ciues ipſi debebunt abſque mora, & cũ effectu protinus ordinare ſub omnibus pœnis contra ipſos ſuperius promulgatis:& etiã in virtute iuramenti,quod ciues ipſi de Franckfort, ſuper eo virtute præſentis conſtitutionis præſtare debebunt,ad ſancta Dei Euangelia,vt in præcedentibus eſt expreſſum.

POstquam autem ſæpe dicti electores,ſeu nuntii,ciuitatem Franckforden.ingreſſi fuerint,ſtatim ſubſequenti dilucu-lo in eccleſia Sancti Bartholomæi Apoſtoli, ibidẽ in omnium ipſorum præſentia,Miſſam de ſancto Spiritu faciant decãtari ad finem,vt ipſe S.Spiritus corda ipſorũ illuſtret,& eorũ ſenſibus lumen ſuæ virtutis infundat, quatenus ipſi ſuo ſuffulti præſidio,hominẽ iſtũ bonum & vtilem eligere valeant in regem Romanorũ futurum Cæſarem,ac pro ſalute populi Chriſtiani expedientem.Peracta quoque Miſſa huiuſmodi,omnes illi Electores,ſeu nuntii accedant ad altare,in quoMiſſa eadẽ extitit celebrata:vbi Principes electores eccleſiaſtici, coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat Verbũ, quod illic ante ipſos poni debebit,manus ſuas pectori cũ reuerentia ſupponant:ſeculares verò Principes electores,dictum Euangeliũ corporaliter manibus ſuis tangant,qui omnes cum tota ſua familia,tunc ibi debebunt inermes aſſiſtere. & Archiepiſcopus Moguntinenſis formã iuramẽti eis dabit,& vna cum ipſis,& ipſi vel abſentium nuntii vna cũ eo, iuramentum præſtabunt vulgariter in hunc modũ.Ego N.Archiepiſcopus Moguntin. ſacri Imperii per Germaniã Archicancellarius,ac Princeps elector,iuro ad hæc ſancta Dei Euãgelia,hîc prꝑſentialiter coram me poſita,quòd ego per fidẽ qua ego Deo & ſacro Romano Imperio ſum aſtrictus,ſecundũ omnẽ diſcretionẽ & intellectũ meum,cũ Dei adiutorio,eligere volo tẽporale caput populo Chriſtiano:id eſt,regẽ Romanorũ in Cæſarẽ promouendum,qui ad hoc exiſtat idoneus,inquantũ diſcretio & ſenſus mei me dirigunt:& ſecundũ fidẽ prædictã vocémque meam, & votum ſeu electionẽ præfatam, dabo abſque omni pacto, ſtipendio,pretio,ſeu promiſſo,vel quocunque modo talia valeant appellari.Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti.

Præſtito denique per Electores ſeu nũtios in forma & modo prædictis huiuſmodi iuramento, ad electionẽ procedant: nec ammodo de iam dicta ciuitate Franckfort ſeparentur,niſi prius maior pars ipſorum tẽporale caput mundo elegerit,ſeu populo Chriſtiano,regẽ videlicet Romanorũ in Cæſarẽ promouẽdum.Quod ſi facere diſtulerint infra triginta dies,à die præſtiti iuramenti præfati continuè numerandos, extunc tranſactis eiſdem triginta diebus,ammodo panem manducẽt

& aquã:& nullatenus ciuitatem exeat antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem partem ipsorum, rector seu temporale caput fidelium electum fuerit, vt præfertur.

Postquam auté in eodem loco, ipsi vel pars eorũ maior numero, elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debebit, ac si foret ab ipsis omnibus, nemine discrepãte cõcorditer celebrata. Si quæ per tempus aliquod morari, abesse & tardare contingeret aliqué de Electoribus seu nuntiis antedictis, dum tamen veniret antequam prædicta est electio celebrata: hunc ad electioné istam, in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa aduentus sui tépore cõsistebat:& quia de antiqua, approbata & laudabili consuetudine, tam inconuulsè quàm immutabiliter semper extitit hactenus obseruatum. Ideóque & nos constituimus, & de electione Imperiali decernimus plenitudine potestatis, q; is qui modo pręmisso in regé Rom. electus fuerit, peracta statim huiusmodi, priusquam in aliquibus caussis aliis, siue negotiis, virtute sacri Imperii administret, vniuersis & singulis Principibus, electoribus, ecclesiasticis & secularibus, qui propinquiora sacri Imperii mébra esse noscuntur, omnia ipsorum priuilegia, literas, iura, libertates, concessiones, antiquas cõsuetudines, & etiã dignitates, & quicquid ipsi ab Imperio vsque in dié electionis suæ obtinuerunt, & possederũt, absque dilatione & cõtradictione confirmare & approbare debeat per suas literas & sigilla, ipsísque præmissa omnia innouare, postquã Imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationé autem huiusmodi Electus ipse cuilibet Principi electori in specie, primo suo regali nomine faciet:& deinde sub Imperiali titulo innouabit, & in his ipsos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gratiosè tenebitur promouere.

In casu denique quo tres Principes electores præsentes seu absentium nuntii, quartũ ex se, seu eorũ consortio, videlicet Principé electorem præsentem vel absentem in regem Romanorum elegerint, vocé illius electi, si præsens affuerit, aut nũtiorũ ipsius, si eum abesse cõtigerit, plenũ vigorem habere, & eligentium augere numerum, partémque maiorem decernimus constituere, ad instar ceterorum Principum electorum.

In

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus IIII. diuina fauente clemētia, Romanorum Imperator semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuā rei memoriā. Decor & gloria sacrosancti Romani Imperii, & honor Cæsareus, & Reipublicæ grata cōpendia venerabiliū & illustrium Principū electorum, concordi voluntate fouētur: qui velut columnæ proceres sacrum ædificium circunspectæ prudētiæ solerti pietate sustentant, quorū præsidio dextra Imperialis potentiæ roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate stringuntur, tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Christiano. Vt igitur inter venerabiles Moguntin. Colonien. nec non Treueren. Archiepiscopos, sacri Imperii Principes electores, omnium litiū & suspicionum mala, quem & qui de prioritate, seu dignitate sessionum suarum, in curiis Imperialibus & regalibus suboriri valerent in posterum, perpetuis in antea temporibus amputentur, & ipsi in cordis & animorū quieta conditione manentes, & de opportunitatibus sacri Imperii, cōcordi fauore, & virtuosæ dilectionis studio conuenientius meditari valeāt pro consolatione populi Christiani habita deliberatione cum omnibus Principibus electoribus, tam ecclesiasticis quàm secularibus, & de ipsorum concilio, decernimus, & de Imperialis potestatis plenitudine, hac edictali lege perpetuo valitura sancimus, quòd supra dicti venerabiles Archiepiscopi, Treuerensis videlicet, ex opposito & lineari directione, versus Imperatoris faciem: Moguntinen. verò in suis diœcesi & prouincia, & extra prouinciam suam, in toto Archicancellariatu suo Germanico, prouincia Colonien. duntaxat excepta: & demum Coloniē. in suis diœcesi & prouincia, & extra prouinciam suam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæsaris sedere possint, valeant & debeant in omnibus publicis actibus, Imperialibus puta iudiciis, collationibus feudorum, & in refectionibus mensarum ac etiam in conciliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit, seu continget, eos pro honore seu vtilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire: & hunc modum sessionis, sub omni eo ordine, sicut expressatur superius, ad prædictorum Coloniens. Treueren. & Moguntinen. Archiepiscoporum successores,

perpetuo extendi volumus,vt nullo vnquam tempore ſuper his quæuis dubietas generetur.

STatuimus inſuper,vt quotieſcunque Imperialem curiã,ex nunc in antea, celebrari contigerit,in qualibet ſeſſione, videlicet tam in conſilio quàm in curia,quàm in menſa, & locis aliis quibuſcunque vbi Imperatorem,vel regẽ Rom. cũ Principibus electorib.ſedere contigerit,à dextro latere Imperatoris,vel regis Romanorum , immediatè poſt Archiepiſcopum Moguntinen.vel Colonien.illum videlicet quem tunc tẽporis,pro qualitate locorum & varietate prouinciarũ,iuxta priuilegii ſui tenorem dicto lateri dextro Imperatoris, aſſidere cõtigerit,rex Bohemię cùm ſit Princeps coronatus & vnctus primũ,& poſt eum cõtinuo Comes Palatinus Rheni,ſecundũ ſedendi locum debet obtinere:ad ſiniſtram verò partẽ,immediatè poſt illum , quem ex prædictis Archiepiſcopis in latere ſiniſtro ſedere contigerit,primum locũ Dux Saxonię, & poſt eum Marchio Brandeburgen.alterũ obtinebit.Ceterùm, quotiens & quando deinceps ſacrum vacare cõtinget Imperium, extunc Moguntinen.Archiepiſcopus,poteſtatẽ habebit,ſicut poteſtatẽ habuiſſe dignoſcitur ab antiquo,ceteros Principes antedictos ſuos,in dicta electione conſortes literatoriè conuocandi.Quibus omnibus,ſeu his qui potuerint & voluerint intereſſe,in electionis terminis inuicem congregatis,dictus Archiepiſcopus Moguntinenſis,& non alter eorundem electorum ſuorum vota ſingulariter habebit inquirere ordine ſubſequenti.Primò quidem interrogabit à Treuerenſi Archiepiſcopo,cui primam vocem cõpetere declaramus , ſicut inuenimus hactenus competiiſſe.Secundò à Coloniẽſi Archiepiſcopo,cui cõpetit dignitas necnon officium Romanorũ regi primum diadema regium imponendi. Tertiò à rege Bohemiæ, qui inter Electores laicos ex Regię dignitatis faſtigio,iure & meritò obtinebit primatum.Quartò,à Comite Palatino Rheni.Quintò,à duce Saxoniæ.Sextò, à Marchione Brandeburgenſi.Horum omnium vota,præmiſſo iam ordine,dictus Archiepiſcopus Moguntinenſis perquiret:quo facto,dicti Principes ſui conſortes,ipſum viceuerſa requirent,vt & ipſe intẽtionem ſuam exprimat,& ipſis aperiat votum ſuum.

Præterea in celebratione Imperialis curiæ, Marchio Brandeburg

deburgensis aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romanorum manibus ministrabit. Primum verò potum Rex Bohemiæ: quem tamen sub regali corona, iuxta priuilegiorum regni sui continentiam, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxonię marschalcatus officium exercebit, vt solitum est fieri ab antiquo.

QVoties insuper (vt præmittitur) sacrum vacare cõtinget Imperium, illustris Comes Palatinus Rheni, sacri Imperii Archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partibus Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico, ratione principatus seu Comitatus Palatini, priuilegio esse debet prouisor ipsius Imperii, cum potestate iudicia exercendi, & ad beneficia ecclesiastica præsentandi, recolligendi reditus & prouentus, & inuestiendi de feudis iuramenta fidelitatis vice & nomine sacri Imperii recipiendi: quæ tamen per Regem Romanorũ postea electum, suo tẽpore omnia innouari & de nouo, sibi ipsa iuramenta præstari debebunt, feudis Principũ duntaxat exceptis, & illis quæ *Vanlehen* vulgariter appellantur, quorum inuestiturã & collationem soli Imperatori vel Regi Romanorũ specialiter reseruamus. Ipse tamen Comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum Imperialiũ, huiusmodi prouisionis tempore expressè sibi nouerit interdictum. Et eodem iure prouisionis illustrem Ducem Saxoniæ sacri Imperii Archimarscalcũ frui volumus, in illis locis vbi Saxonica iura seruãtur, sub omnibus modis & conditionibus, sicut superius est expressum. Et quamuis Imperator siue rex Romanorũ super caussis, pro quibus impetitus fuerit, habeat (sicut ex consuetudine introductum dicitur) coram comite Palatino Rheni, sacri Imperii Archidapifero Electore Principe respondere: illud tamen iudicium Comes ipse Palatinus non alibi, præterquam in Imperiali curia, vbi Imperator seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere.

DEcernimus, vt in celebratione Imperialis curiæ, quotiescunque illam deinceps perpetuo celebrari contigerit, antedicti Principes electores ecclesiastici & seculares, iuxta præscriptum ordinem atque modum à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua, eísque vel eorum alicui in quibuscunque

buſcunque actibus ad curiam ipſam ſpectantibus, eundo, ſedendo, vel ſtando, nullus princeps alius, cuiuſcunque ſtatus, dignitatis, præeminentiæ vel cõditionis exiſtat, nullatenus præferatur: eo ſignanter expreſſo, quòd nominatim rex Bohemię in celebratione curiarum huiuſmodi, in omnibus & ſingulis actibus antedictis quemcunque regem alium quacunque etiã ſingulari dignitatis prærogatiua fulgentem, quẽ quouis caſu venire vel adeſſe fortè cõtingeret, immutabiliter antecedat.

INter ſolicitudines illas innumeras, quibus pro felici ſtatu ſacri Imperii, cui auctore Domino feliciter præſidemus, cor noſtrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipuè meditatio noſtra dirigitur, qualiter deſiderata & ſalubris ſemper vnio inter ſacri Imperii Principes electores iugiter vigeat, & eorum corda in ſinceræ caritatis concordia conſeruentur. Quorum prouidentia ſuo tempore orbi fluctuanti tanto celerius, tantóque facilius ſubuenitur, quanto inter eos nullus error ſurrepſerit, & purior fuerit caritas cuſtodita, obſcuritate ſucciſa, & iure cuiuſlibet dilucidè declarato, ſanè generaliter longè latéque eſt publicum, & quaſi per totum orbem notorium & manifeſtũ, illuſtres Regẽ Bohemię, nec nõ Comitem Palatinũ Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgenſem, virtute regni & principatuum ſuorũ in electione Regis Romanorum in Cæſarẽ promouendi, cũ ceteris Principibus eccleſiaſticis, ſuis coelectoribus, ius, vocẽ & locũ habere, & vna cum ipſis cenſeri & eſſe veros & legitimos ſacri Imperii Principes electores, ne inter eorundem Principũ ſeculariũ electorum filios ſuper iure, voce & poteſtate pręfata, futuris tẽporibus ſcandalorum & diſſenſionum poſſit materia ſuſcitari, & ſic bonum commune periculoſis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupientes periculis ſalubriter obuiare: ſtatuimus, & Imperiali auctoritate, pręſenti lege, perpetuis tẽporibus valitura decernimus, vt poſtquã iidẽ Principes electores ſeculares, & eorum quilibet eſſe deſierint, ius, vox & poteſtas electionis huiuſmodi, ad filiũ ſuũ primogenitum, legitimum laicum: illo verò non exiſtente, ad eiuſdẽ primogeniti primogenitũ, ſimiliter laicum, liberè & ſine contradictione cuiuſpiã deuoluatur. Si verò primogenitus huiuſmodi abſque heredibus maſculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute

præ

præſentis Imperialis edicti, ius, vox & poteſtas electionis prędictæ, ad ſeniorem fratrem laicum per veram paternam lineā deſcendentem, & deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis ſucceſſio in primogenitis & heredibus Principum eorundem iure, voce & poteſtate præmiſſis, perpetuis temporibus obſeruetur: ea tamen conditione & modo, vt ſi Principem electorem, ſeu eius primogenitum, aut filium ſeniorem laicum mori, & heredes maſculos & legitimos laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater ſenior eiuſdem primogeniti, tutor eorum & adminiſtrator exiſtat, donec ſenior ex eis legitimam ætatem attigerit, quam in Principe electore XVIII. annos completos cenſeri volumus, & ſtatuimus perpetuò haberi: quam dum attigerit, ius, vocem & poteſtatem, & omnia ab ipſis dependentia, tutor ipſe ſibi totaliter cum officio teneatur protinus aſſignare. Si verò aliquem ex huiuſmodi principatibus eorum, Imperio ſacro vacare contingeret: tunc Imperator ſeu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit, de ipſo prouidere debebit & poterit, tanquam de re ad ſe & Imperiū legitimè deuoluta: ſaluis tamen ſemper priuilegiis, iuribus & conſuetudinibus Regni noſtri Bohemiæ, ſuper electione Regis in caſu vacationis, per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regē Bohemiæ, faciendi iuxta continentiam eorundem priuilegiorū, & obſeruatam conſuetudinem diuturnam, à diuis Romanorum Imperatoribus ſiue Regibus obtētorum, quibus ex huiuſmodi ſanctione Imperiali in nullo pręiudicare volumus: imò ipſa decernimus nūc & perpetuis futuris temporibus, in omni ſuo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

CVm per duos Romanorum Imperatores & Reges prædeceſſores noſtros illuſtribus Bohemiæ Regibus, & prędeceſſoribus noſtris, nec non regno Bohemię eiuſdem regni coronę olim conceſſum ſit in regno eodem à tempore cuius cōtrarii hodie non exiſtit memoria conſuetudine laudabili inconuulſè ſeruata diuturnitate temporum, & præſcripta moribus vtentium ſine contradictionis aut interruptionis obſtaculo introductum, q̄ nullus Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, burgenſis, ciuis, nulla denique perſona eiuſdem regni & pertinentiarum eiuſdem vbicunque exiſtentium, cuiuſcunque

ſtatus,

ſtatus, dignitatis, preæminentiæ, vel conditionis exiſtat, ad cuiuſcunque actoris inſtantiam, extra regnum ipſum ad quodcunque tribunal, ſeu alterius, præterquàm regis Bohemiæ, & regalis curiæ ſuæ iudicum citare poterint, ſiue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, ſiue poſſit. Ideo priuilegium, conſuetudinem & indultum huiuſmodi auctoritate Imperiali, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, ex certa ſcientia innouantes, & etiam confirmantes, hac præſenti noſtra cõſtitutione imperiali perpetuis temporibus valitura ſtatuimus, vt ſi contra priuilegium, conſuetudinem, vel indultum præfatum, quiſpiam prædictorum, puta Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, ciuis, burgenſis, ſeu ruſticus, aut alia quæcunque perſona præmiſſa, ad quodcunque tribunal, extra regnum prædictum Bohemiæ, in quacunque cauſa criminali, ciuili vel mixta, ſeu ſuper quocunque negotio citatus fuerit, quocunque tempore, vel citatus comparere, vel in iudicio reſpondere minimè teneatur: & quòd ſi aduerſus huiuſmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuſcunque auctoritatis exiſtat, extra regnum ipſum Bohemiæ conſtituto, iudicialiter procedi, proceſſus fieri, ſeu ſententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnã vel plures in quibuſcunque prenominatis cauſis ſiue negotiis quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmiſſa, de plenitudine inſuper antedictæ imperatoriæ poteſtatis citationes, præcepta, proceſſus & ſententias huiuſmodi, nec non executiones & omnia quæ ex eis vel aliquo ipſorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri, irritamus penitus, & caſſamus. Adiicientes expreſſè & edicto imperiali perpetuo valituro, eadem auctoritate, & de præmiſſæ poteſtatis plenitudine decernentes, vt quemadmodum in prædicto regno Bohemiæ à tempore, (cuius contrarii non habetur memoria) iugiter obſeruatum exiſtit, ita nulli prorſus Principi, Baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgenſi ſeu ruſtico, nulli demum perſonæ, ſeu incolæ regni Bohemiæ ſæpe dicti, cuiuſcunque ſtatus, præeminentię, dignitatis vel conditionis exiſtat vel extiterit, à quibuſcunque proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis vel diffinitiuis, ſiue præceptis regis Bohemię, aut quorumlibet ſuorum iudicum, nec non executionibus

eorun

eorundem, contra ſe in regali iudicio, ſeu coram Regis, regni ſeu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferendis inantea, ſeu fiendis, liceat ad quodcũque aliud iudicium appellare: prouocationes quoque ſeu appellationes huiuſmodi, ſi quas contra hoc interponi contigerit, eo ipſo viribus non ſubſiſtant: & appellantes ipſi pœnam perditionis cauſarum ipſo facto ſe nouerint incurriſſe.

PRæſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſtatuimus, & de certa ſcientia declaramus, quòd ſucceſſores noſtri Bohemiæ reges, nec non vniuerſi & ſinguli Principes electores, eccleſiaſtici & ſeculares, qui perpetuò fuerint, vniuerſas auri & argenti fodinas atque mineras, ſtãni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cuiuſcunque generis metalli, ac etiam ſalis, tam inuentas quàm inueniendas in poſterum, quibuſcunque temporibus in regno prædicto, ac terris, & pertinentiis eidem regno ſubiectis, nec non ſupradicti Principes, in principatibus, terris, dominiis & pertinentiis ſuis, tenere iuſtè poſſint, & legitimè poſſidere, cum omnibus iuribus nullo prorſus excepto prout poſſunt, ſeu conſueuerunt talia poſſideri: nec Iudæos habere telonia, in præterito ſtatuta & indulta percipere. Quodque progenitores noſtri, reges Bohemiæ fermè, ipſique Principes electores ac progenitores, & prædeceſſores eorum legitimè poterunt, vſque in præſens, ſicut hoc antiqua, laudabili & approbata conſuetudine, diuturníque ac longiſſimi temporis curſu præſcripto noſcitur obſeruatum.

STatuimus præterea, vt regi Bohemiæ ſucceſſori noſtro, qui fuerit pro tempore, ſicut conſtat ab antiquo illuſtribus Bohemiæ regibus noſtris prædeceſſoribus licuiſſe, & in poſſeſſione pacifica continua ipſos fuiſſe iuris ſubſequentis: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni ſui, & ſubiectarum ſibi terrarum & pertinentiarum omnium, vbi Rex ipſe decreuerit ſibi quæ placuerit cudi, facere & mandare ſub omni modo & forma in regno ipſo Bohemiæ, in his ad hæcuſque tempora obſeruatis: quodque futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac noſtra Imperiali conſtitutione & gratia perpetuo valituris à quibuſcunque Principibus, Magnatibus, Comitibus, ac perſonis aliis, quaſcunque terras, caſtra, poſſeſſiones, prædia ſiue bona liceat emere, comparare

ſeu in donum ſiue donationem, ex quacunque cauſa, aut inobligare, recipere, ſub talium terrarum, caſtrorum poſſeſſionum, prædiorum, ſeu bonorum conditione conſueta, vt videlicet propria recipiantur vel comparentur vt propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, ſimiliter emantur in feudum, ſeu comparata taliter teneantur: ita tamen, quod ipſi reges Bohemiæ, de iis quæ hoc modo cõparauerint vel receperint, & regno Bohemię duxerint applicanda, ad priſtina & conſueta iura de talibus ſacro explananda & reddenda Imperio ſint aſtricti. Præſentem nihilominus conſtitutionem & gratiam virtute præſentis legis noſtræ Imperialis ad vniuerſos Principes electores, tam eccleſiaſticos quàm ſeculares, ſucceſſores & legitimos heredes ipſorum, plene extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

STatuimus etiam, vt nulli Comites, Barones, nobiles, feudales, vaſalli, caſtrenſes, milites, clientes, ciues, burgenſes, nullæque perſonæ Moguntinenſis, Treuerenſis & Colonienſis Eccleſiis ſubiecti, vel ſubiectæ, cuiuſcunque ſtatus, conditionis vel dignitatis exiſtant, ad cuiuſcunque actoris inſtãtiam, extra territorium & terminos ac limites earundem Eccleſiarum, & pertinentiarum ſuarum ad quodcunque aliud tribunal, ſeu cuiuſcunque alterius, præterquam Archiepiſcoporũ Moguntinenſis, Treuerenſis, & Colonienſis, & indicium ſuorum iudicum citari poterunt, temporibus rectroactis vel trahi ſeu vocari debeant, perpetuis in antea tẽporibus ſiue poſſint, ſicut in præteritis inuenimus temporibus obſeruatum. Quòd ſi contra præſens edictum noſtrum prædictos Eccleſiarum Treuerenſis, Moguntinenſis, ſeu Colonienſis ſubditos, vel eorum aliquem, ſeu aliquos, ad cuiuſcunque inſtantiam, ſeu ad cuiuſcunque tribunal, pro quacunque cauſa criminali, ciuili, vel mixta, ſeu quocunque negotio, extra territorium, limites ſeu terminos dictarum Eccleſiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel reſpondere minimè teneantur: & citatio & proceſſus & ſententię interloquutoriæ & diffinitiuæ contra non venientes, à talibus iudiciis extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel ferendæ, nec non præcepta, & præmiſſorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum

eorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri, irrita decernimus eo ipſo. Adiicientes expreſſè, ꝙ nulli Comiti, Baroni, nobili, feudali, vaſallo, caſtrenſi, militi, clienti, ciui, ruſtico, nulli demum perſonæ Eccleſiis huiuſmodi ſubiectæ, ſeu eius incolæ, cuiuſcunque ſtatus, dignitatis vel cõditionis exiſtant, à proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis & diffinitiuis, ſiue præceptis Archiepiſcoporum & Eccleſiarum huiuſmodi, vel ſuorum officiatorum temporalium, aut executionibus eorundem contra ſe, in Archiepiſcopali ſeu officiatorum prę dictorum iudicio factis, aut latis, habitis vel ferendis, in antea, ſeu fiendis ad quodcunque tribunal liceat appellare, quamdiu in Archiepiſcoporum prædictorum, & ſuorum iudicio querelantibus, non fuerit iuſtitia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi ſtatuimus, caſſáſque & irritas nunciamus. In defectum verò iuſtitię, prædictis omnibus ad Imperialem duntaxat curiam & tribunal, ſeu iudicis immediatè in Imperiali curia pro tempore præſidentis audientiam, & etiã eo caſu non ad quemuis alium iudicem, ſiue ordinarium, ſiue etiam delegatum, his quibus denegata fuerit iuſtitia, liceat appellare. Quidquid verò contra præmiſſa factum fuerit, ſit irritum, eo ipſo, eandem conſtitutionem virtute præſentis legis noſtræ Imperialis, ad illuſtrem Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgenſem Principes electores ſeculares, ſiue laicos, ſucceſſores, heredes, & ſubditos eorum, pleniſſimè extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

INter illas multiplices Reipublicæ curas, quibus aſſiduè mens noſtra diſtrahitur, multa conſideratione neceſſarium fore proſpexit noſtra ſublimitas, vt ſacri Imperii Principes electores, ad tractandum de ipſius Imperii, orbíſque ſalute frequentius ſolito congregentur, qui ſolidę baſes Imperii & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinuicẽ terrarum conſiſtant diſtantias, ita de incumbentibus regionũ ſibi cognitarum defectibus referre ſimul & conferre nouerunt, ſaníſque prouidentiæ ſuæ conſiliis non ignorant, accommodis talium reformationibus operam ſalubriter dare. Hinc eſt, quòd in ſolemni curia noſtra in Nurenberg, cum venerabilibus, eccleſiaſticis, & illuſtribus ſecularibus Principibus

electoribus, & multis aliis Principibus, & proceribus per nostram celsitudinem celebrata, habita cum eisdem Principibus electoribus de liberatione, & de ipsorum consilio pro bono, & salute communi, cum dictis Principibus electoribus, tam ecclesiasticis quàm secularibus, duximus ordinandum: quòd iidem Principes electores de cetero per singulos annos semel transactis à festo resurrectionis Dominicæ, quatuor septimanis continuè numerandis, in aliqua ciuitatum sacri Imperii personaliter congregentur: & ad idem tempus proximè affuturum, seu anno præsenti colloquium seu curia & congregatio huiusmodi, in ciuitate nostra Imperiali Metési, per nos & eosdem Principes celebretur: ac tunc, & deinceps die quolibet congregationis huiusmodi, locus per nos quo sequéti anno conueniant, ipsorum consilio statuatur, hac nostra ordinatione, ad nostrum & ipsorum duntaxat beneplacitum duratura. Qua durante, ipsos sub nostro Imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedendo, stando, ac etiam recedendo. Præterea ne tractatus communis salutis & pacis, per tractum & moram solatii, seu excessiuam frequentiam conuiuii, retardetur, vt aliquando fieri est consuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, vt deinceps curia, seu congregatione præfata durante, generales omnium Principum celebrare alicui non liceat inuitatas: particulares verò, quæ agendorum expeditionem non impediant, cum moderamine sint permissæ.

PRæterea statuimus, & hoc Imperiali perpetuo sancimus edicto, quod vniuersa priuilegia & literæ, quibuscunque personis, cuiuscunque status, præeminétię, vel dignitatis existant, seu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum, vniuersitatibus, super quibuscunque iuribus, gratiis, immunitatibus, consuetudinibus, seu rebus aliis, etiam proprio motu, seu aliâs à nobis, vel recolendæ memoriæ diuis Romanorũ Imperatoribus, & Regibus, prædecessoribus nostris, sub quibuscunque verborum tenoribus concessa & concessæ, seu à nobis, vel successoribus nostris, Romanorum Imperatoribus, & Regibus, futuris temporibus concedenda seu etiam concedendæ, non debeant aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus, seu dominiis Principum electorum

sacri

ſacri Imperii eccleſiaſticorum & ſecularium, aut alicuius ipſorum in aliquo penitus derogare. Etiam ſi in talibus priuilegiis, & literis quarumlibet perſonarum cuiuſcunque prę eminentiæ, dignitatis, aut ſtatus extiterint, vt præfertur, ſeu vniuerſitatum huiuſmodi expreſſarum ſit, vel fuerit in futurum, quòd reuocabilia, ſeu reuocabilis eſſe non debeant, niſi de ipſis, & toto in eis comprehenſo tenore, in tali reuocatione fieret de verbo ad verbum ſeriatim mentio ſpecialis. huiuſmodi nanque priuilegia & literas, ſi & in quantum libertatibus, iuriſditionibus, iuribus & honoribus, ſeu dominiis, quæ ſuperius exprimuntur, dictorum Principum electorum, aut alicuius ipſorum derogare, vel obuiare cẽſetur, in aliquo, quo ad hoc reuocamus ex certa ſciẽtia, & caſſamus, reuocatáque, & reuocatas intelligi, reputari & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ poteſtatis.

IN pleriſque partibus vaſalli & feudatarii dominorum feuda ſeu beneficia quę à dominis ipſis obtinent intempeſtiuè, verbaliter, & in fraude renunciant ſeu reſignant eadem: & facta renunciatione huiuſmodi, dominos ipſos malitioſè diffidant, ſuáſque inimicitias eis denunciant, damna ipſis ſubſequenter grauia inferendo, & beneficia ſeu feuda ſic relicta prætextu guerræ, ſeu inimicitiæ rerum inuadunt & occupãt, & detinent occupata. Ea propter præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, quòd talis reſignatio ſeu renũciatio haberi debeat pro non facta, niſi libere & realiter facta fuerit per eoſdem, ita quòd poſſeſſio beneficiorum & feudorum huiuſmodi, dominis ipſis corporaliter & realiter aſſignetur intantum, quòd nullo vnquam tempore diffidantes ipſi in bonis feudis ſeu beneficiis reſignatis, dominos ipſos perturbent, per ſe aut alios, aut moleſtent, nec ad hoc conſilium pręſtent auxilium vel fauorem. Cõtrarium faciens, ſeu dominos ſuos in beneficiis & feudis reſignatis, vel non reſignatis inuadens quomodolibet, perturbans, vel damna ipſis inferens, ſeu conſilium, auxilium præſtans talia facientibus, vel fauorem, feuda & beneficia huiuſmodi eo ipſo amittat, infamis exiſtat, & banno Imperiali ſubiaceat, & nullus ad feuda vel beneficia huiuſmodi pateat ei de cetero quocũque tempore aditus vel regreſſus, nec de nouo concedi ſibi valeant vllo mo-

do, & facta eis contra hoc illorum concessio seu inuestitura sequuta viribus, non subsistant. Postremò, omnes pœnas prædictas, illos vel illum, quæ prædicta resignatione non facta contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, sciẽter eos inuaserint vel inuaserit, diffidatione quacunque præuia, vel obmissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

Detestandas præterea, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conuenticulas, seu colligationes illicitas, in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter personam & personam, seu inter personam & ciuitatem, prętextu parentelæ seu receptionis in ciues, vel alterius cuiuscũque coloris coniurationes, insuper confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa huiusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus, quas ciuitates seu personæ, cuiuscunque dignitatis seu conditionis, aut status, siue inter se, siue cũ aliis, absque auctoritate dominorum, quorum subditi vel ministeriales, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis fecerint hactenus, & facere præsumpserint in futuro, sicut per sacras diuorum Augustorum prædecessorum nostrorum leges prohibitas non ambigitur, & cassatas: illis confœderationibus, & legibus duntaxat exceptis, quas Principes & ciuitates, ac alii super generali pace prouinciarum atque terrarum inter se formasse noscunt. Illas enim nostræ declarationi specialiter reseruantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: personam singularem, quæ de cetero contra tenorem præsentis constitutionis & legis nostræ antiquæ, super hoc æditæ confœderationes, colligationes, cõspirationes & pacta huiusmodi inire præsumpserit vltra pœnã legis eiusdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem verò, vel vniuersitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & priuationis libertatum & priuilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipso medietatem pœnæ huiusmodi pecuniariæ fisco Imperiali: reliqua verò domino districtus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.

Ceterùm

CEterùm, quia nonnulli ciues, & ſubditi Principum, Baronum & aliorum hominum, ſicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ ſubiectionis quærentes abiicere, immò auſu temerario contemnentes, in aliarum ciuitatum ciues ſæpe recipi ſe procurant, & frequentius in præterito procurarunt: & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præſumpſerunt vel præſumunt deſerere, terris, ciuitatibus, oppidis & villis, corporaliter reſidentes ciuitatum, ad quas hoc modo ſe transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defenſari contendunt, qui in partibus Almaniæ Pfalburgerii conſueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de Imperatoriæ poteſtatis plenitudine omnium Principum Electorum eccleſiaſticorum & ſecularium ſano accedente conſilio, ex certa ſcientia ſtatuimus, & præſenti lege perpetuo valitura ſancimus, quòd prædicti ciues & ſubditi, eis quibus ſubſunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouinciis ſacri Imperii, à præſenti die in poſterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali fraude recipi ſe procurant, vel hactenus procurarunt, iuribus & libertatibus in nullo potiantur, niſi ad huiuſmodi ciuitates corporaliter & realiter tranſeuntes, ibíque larem fouentes, continuò, verè & non fictè reſidentiam facientes, debita onera & municipalia ſubeant in eiſdem. Si qui verò contra præſentis noſtræ legis tenorem recepti ſint vel fuerint, in futurum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuſcunque dignitatis, conditionis aut ſtatus exiſtant, in nullo caſu penitus ſine cauſa ciuitatum, ad quas recipi ſe procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur. Non obſtantibus quibuſcunque iuribus, priuilegiis vel conſuetudinibus obſeruatis, quantocunque tempore, & obtentis: quas & quæ, in quantum præſenti noſtræ legi obuiant, præſentibus ex certa ſcientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine poteſtatis, omníque carere decernimus robore firmitatis. Circa præmiſſa omnia Principum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deſeri contingit, vel continget in poſterum, iuribus circa perſonas & bona ſubditorum, quorumcunque ipſos ſæpe dicto modo deſerentium ſemper ſaluis, hos nihilominus,

qui sæpe dictos ciues & subditos alienos recipere contra præsentis nostræ legis dispositionem præsumpserint, vel recipere in præterito præsumpserunt, si eos omnino non dimiserint infra mensem, post intimationem præsentium eis factam, centum marcas auri puri pro transgressione huiusmodi, totiens quotiés deinceps factum fuerit, incurrere decernentes, quarũ medietas Imperiali fisco nostro, reliqua verò dominis illorum qui recepti fuerint, irremissibiliter applicentur.

EOs qui de cetero aduersus aliquos certam diffidationis caussam se habere fingentes, ipsos in locis, vbi domicilia non obtinẽt, aut ea communiter non inhabitant, intempestiuè diffidant, declaramus, damna quacunque per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis cum honore suo inferre non posse. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidationes huiusmodi quibuscunque dominis aut personis, cum quibus aliqui fuerint in societate, familiaritate, vel honesta quauis amicitia conuersati, sic factas vel fiendas in posterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuslibet quẽpiam inuadi per incendia, spolia vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco quo habitare consueuit, publicè fuerit intimata, posśitque de intimatione huiusmodi per testes idoneos fieri plena fides: quisquis secus quempiam diffidare & inuadere, modo præmisso præsumpserit, infamiam eo ipso incurrat, ac si nulla diffidatio facta esset, quem etiam tanquam proditorem per quoscunque iudices pœnis legalibus statuimus castigari. Prohibemus etiam, & damnamus vniuersos, & singulas guerras, lites iniustas, cuncta quoque iniusta incendia, spolia, rapinas, indebita & inconsueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipsis conductibus extorqueri consuetas, sub pœnis, quibus sacræ leges præmissæ, & eorum quodlibet sanciunt punienda.

VObis illustri & magnifico Principi N. Marchioni Brandeburgensi, sacri Imperii Archicamerario Electori, & amico nostro carissimo, electione Romanorum regis, quæ ex rationabilibus caussis iam imminet, facienda præsentibus intimamus, vósque ex officii nostri debito ad electionem

præfatam

præfatam rite vocamus,quatenus à dic tali,&c.infra tres menſes continuè computandos, per vos,ſeu nuncios,aut procuratores noſtros, vnum vel plures, ſufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam ſacrarum legum, ſuper hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum aliis Comprincipibus coelectoribus veſtris,& noſtris, de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem poſtmodum fauente Domino promouendi: in eodem manſuri, vſque ad plenam conſummationem electionis huiuſmodi, & aliâs facturi, & proceſſuri, prout in ſacris legibus, ſuper hoc deliberatè editis inuenitur expreſſum: aliâs non obſtante veſtra ſeu noſtrorum abſentia, in præmiſſis vnà cum aliis Comprincipibus & Electoribus veſtris & noſtris, prout legum ipſarum ſanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

NOs talis, Dei gratia,&c.ſacri Imperii, &c. notũ facimus tenore præſentium vniuerſis, quòd cùm electio Romanorum regis ex rationabilibus cauſſis imminet facienda, nos de honore & ſtatu ſacri Imperii ſolicitudine debita intendere cupientes, ne tam grauibus & diſpendiis periculoſè ſubiaceat, de fide, & circunſpectionis induſtria delectorum nobis talis, &c. fidelium noſtrorum obtinentes, vtique pręſumptionis indubiæ fiduciam ſingularẽ,ipſos & quemlibet ipſorum, in ſolidum, ita quòd non ſit melior conditio occupantis,ſed quod per vnum eorum inceptum fuerit, per alium finiri valeat, & licitè terminari, omni iure, modo, forma, quibus melius & efficacius poſſumus ſeu valemus,modos veros, legitimos procuratores,& nuncios ſpeciales facimus, conſtituimus,& ordinamus, ad tractandum vbilibet vnà cum aliis Comprincipibus & coelectoribus noſtris, tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus:& cum ipſis concordandum,& conuenien dum,& concludendum,de perſona quacunque habili ac idonea in Regem Romanorum eligẽda,ac ipſis tractatibus ſuper electione talis perſonæ habẽdis,pro nobis loco & nomine no ſtris intereſſendum,tractandum & deliberandum,nec non vi ce & nomine noſtris eandem perſonam nominandum, & in ipſam conſentiendum,ac etiã in Regem Romanorum promo uendum,ad ſacrũ Imperiũ eligendum,ac in animam noſtram

præſtand

præstandum quodcũque iuramentum necessarium, debitum seu consuetum fuerit circa præmissa, & quodlibet præmissorum alium vel alios procuratores, in solium substituẽdum, & reuocandum: & omnia & singula faciẽdum quæ in præmissis, & circa præmissa etiam vsque ad cõsummationem tractatuũ, nominationis, deliberationis, & electionis huiusmodi de pręsenti faciendæ necessaria, aut vtilia fuerint, seu etiam quomodolibet opportuna, etiam si præmissa, vel eorũ quodlibet mãdatum exigant speciale, etiam si maiora, vel magis singularia fuerint supradictis, & quæ nosmetipsi facere possemus, si huiusmodi tractatuum, deliberationis, & electionis futurę negotiis præsentes, & personaliter adessemus, gratũ & ratum habentes & habere volentes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per ante dictos procuratores, seu nuntios nostros, nec non substitutos aut substituẽdos ab ipsis, seu eorum altero, in pręmissis seu eorum quodlibet actum, gestum, seu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

CVm vniuersi & singuli principatus, quorum virtute seculares Principes Electores ius & vocem in electione Regis Romanorum in Cæsarem promouendi obtinere noscuntur, cum iure huiusmodi, nec non officiis, dignitatibus & iuribus aliis eis & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eisdem, adeo cõiuncti, & inseparabiliter sint vniti, quod ius, vox, officium & dignitas aliqua iura ad quemlibet eorum principatuum eorundem spectantia, cadere non possint in aliũ prçter illum qui principatũ ipsum cum terra vasallagiis, feudis, & dominiis, ac eius pertinentiis vniuersis dignoscitur possidere, præsertim ędicto Imperiali perpetuo valituro sancimus, vnumquemque principatuum prædictorum, cum iure & voce electionis, ac officiis ceteris omnibus dignitatibus, iuribus & pertinentiis ad ipsum spectantibus ita perseuerare, & esse debere vnitum perpetuis temporibus, indiuisibiliter & coniunctiuè, quod possessor principatus cuiuslibet, etiam iuris, vocis, & officii & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, quieta debeat & libera possessione gaudere, & Princeps electus ab omnibus reputari, ipséque & nemo alius præter ceteros Principes electores ad electionem & omnes actus alios pro sacri Imperii honore vel opportunitate

tunitate gerendos, omni tempore aſſumi ſine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod præmiſſorum ab altero, cùm ſint & eſſe debeant inſeparabilia, diuidi, vel vllo tempore debeant ſeparari, aut in iudicio vel extra diuiſim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per ſententiam ſeparari, nec aliquis vnum ſine alio impotens audiatur. Quòd ſi per errorem vel aliàs auditus quis fuerit, aut proceſſum iudicium, ſententia, vel aliquod huiuſmodi contra diſpoſitionem noſtram emanauerit, ſeu quomodolibet attentare contigerit, hoc totum & omnia ex his, & quodlibet eorum ſequentia, eo ipſo viribus non ſubſiſtant.

QVoniam autem ſuperius in principio conſtitutionum noſtrarum præſentium, circa ordinationem eccleſiaſticorum Principum electorũ, in concilio & in menſa, & alias quoties Imperialem curiam celebrari, ſeu Principes electores, deinceps cum Imperatore, vel rege Romanorum congregari contigerit: ſufficienter duximus prouidendum, ſuper quæ priſcis audiuimus temporibus pluries diſceptatum, expedire credimus, etiam proceſſionis, & deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc Imperiali edicto decernimus, vt quotieſcunque in congregatione Imperatoris, vel Regis Romanorum, & Principum prædictorum, Imperatore, vel Rege ipſo deambulante, inſignia ante faciem eius portari cõtigerit, Archiepiſcopus Treuerenſis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel Regem tranſeat, illíque ſoli medii inter eos ambulẽt, quos Imperialia vel Regalia cõtingent inſignia deportare. Dum autem Imperator, vel Rex abſque inſigniis eiſdem inceſſerit, extunc idem Archiepiſcopus Imperatorem vel Regem præfato modo præcedat, ita quòd nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus Archiepiſcopis electoribus loca ſua iuxta diſtinctionem prouinciarũ ſuarum, circa ſeſſionem ſuperius declaratam, etiam circa proceſſionem perpetuo ſeruaturis.

AD declarandum autem in Imperatoris, vel Regis Romanorum deambulantis pręſentia, proceſſionis ordinẽ Principum electorum, (de quo ſuprà fecimus mentionem) ſtatuimus, vt quotieſcunque in celebratione Imperialis curiæ Principes electores cum Imperatore ſeu Rege Romanorum

norum, in quibuscunque actibus, vel solennitatibus processio naliter ambulare contigerit, & Imperialia, vel Regalia debue rint insignia deportari, dux Saxonię Imperialem vel Regalem ensem deferens, Imperatorem seu Regem immediatè praecedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuerensem medius habeatur. Comes verò Palatinus pomum Imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgensis sceptrum deferens, à sinistro latere ipsius Ducis Saxoniæ linealiter gradiantur. Rex autem Bohemiæ Imperatorem, seu Regem ipsum im mediatè nullo interueniente sequatur.

QVoties insuper, in Imperatoris, vel regis Romanorum præsentia, Missarum solennia celebrari, ac Moguntinensem, Treuerensem, Coloniensem Archiępiscopos, vel duos ex eis adesse contigerit in confessione, quæ ante Missam dici consueuit, ac in porrectione Euangelii osculandi, & pace post Agnus Dei portãda, nec non in benedictionibus post finita Missarum solennia, ac etiam ante mensam faciendis, & in gratiis post cibum acceptum agendis, id inter eos obseruetur, prout de ipsorum consilio duximus ordinandum, quod prima die hæc omnia & singula à primo, secunda die à secundo, tertia verò à tertio peragantur, primum autem, seu secundum, vel tertium, hoc casu secundum quod prius vel posterius quilibet eorum consecratus existit debere intelligi declaramus, & vt se inuicem honore condigno præueniant, & exẽplum aliis inuicem honorandi is, quem circa præmissa ordo tetigerit ad hæc alterum conuenientia, & charitatiua inclinatione inuitet, & tũc demum ad præmissa procedat, seu quodlibet præmissorum infrà scriptæ leges promulgatæ sunt in curia Metensi, per dominum Carolum IIII. Romanorum Imperatorem & Bohemiæ Regẽ Augustum, anno Domini millesimo trecẽtesimo quinquagesimosexto, in die Natalis Christi, assistentibus sibi omnibus sacri Romani Imperii Electoribus, præsentibus dominis venerabili in Christo patre Domino I. Episcopo Albanensi, sanctę Romanæ ecclesiæ Cardinali, ac Carolo regis Franciæ primogenito, Normandię Duce illustri, ac Delphino Viennensi. Si quis cum Principibus, militibus, vel priuatis, seu quibuscunque personis plebeiis etiam scelestam factionem, aut factionis ipsius inierit sacramentum,

vel

vel dederit de nece cõſilium venerabiliũ & illuſtriũ Principũ noſtrorũ & ſacri Romani Imperii, tam eccleſiaſticorũ quàm ſecularium Principum electorum,ſeu alterius eorundem, nã & ipſi pars corporis noſtri ſunt, (eadem enim ſeueritate voluntatem ſceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipſe quidem (vtpote maieſtatis læſæ criminis reus) gladio feriatur,bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis:filii verò eius quibus vitam Imperiali ſpecialiter lenitate concedimus,paterno enim deberent perire ſupplicio,in quibus paterni,hoc eſt,hereditarii criminis metiuntur exempla, à materna vel auita, omnium etiam proximorum hereditate & ſucceſſione habeantur alieni : ex teſtamentis aliorum nihil capiãt, ſint perpetuo egentes,& pauperes: infamia eos paterna ſemper comitetur, ad nullum vnquam honorem,ad nulla prorſus ſacramẽta perueniant.ſint poſtremò tales,vt his perpetua egeſtate ſordentibus,ſit & mors ſolatium & vita ſupplicium. Denique iubemus eos eſſe notatos,ſine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint. Ad filias ſanè eorum, quolibet numero fuerint,falcidiam tantùm ex bonis matris ſiue teſtata,ſiue inteſtata defecerit,volumus peruenire, vt habeant mediocrem potius filiæ alimoniam,quàm integrum emolumentum,aut nomen heredis conſequantur. Mitior enim circa eas debet eſſe ſententia,quas pro infirmitate ſexus minus auſuras eſſe confidimus. Emancipationes quoque quæ à prædictis, ſiue in filios poſt legem duntaxat latam , ſiue in filias fuerint collatæ,non valeant,dotes,donationes quarumlibet : poſtremò item alienationes , quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas eſſe conſtiterit, quo primo memorati de ineunda factione ac ſocietate, cogitauerint , nullius ſtatuimus eſſe momenti:vxores ſanè prædictorum recuperata dote , ſi in ea conditione fuerint , vt quæ à viris titulo donationis acceperint,ſeu accipiunt,filiis debeant reſeruare,tempore quo vſusfructus abſumitur,omnia ea fiſco noſtro ſe relicturas eſſe cognoſcant,quæ iuxta legem filiis debebãtur: falcidia etiam ex his rebus,filiabus tantùm,non etiam filiis deputetur, id quod de prædictis eorúmque filiis cauimus , etiam de ſatellitibus, conſciis ac miniſtris, filiíſque eorum ſimili ſeueritate cenſemus.ſanè ſi quis ex his,in exordio initæ factionis ſtudio veræ

laudis accensus, ipsam prodiderit factionem, vel cùm incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione tamen ac venia dignus habebitur. statuimus insuper, vt si quid contra prædictos Principes electores ecclesiasticos vel seculares, commissum dicatur, etiam post mortem rei id crimen instaurari posse. In hoc item crimine, quod ad læsam in Principibus electoribus suis maiestatem pertinet, etiam in caput domini serui torquentur. Volumus insuper, & præsenti Imperiali sancimus edicto, vt etiam post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit, vt coniuncto mortuo memoria eius damnetur, & bona successoribus eius eripiantur. Nam ex quo sceleratissimum quis ceperit consilium, exinde quodãmodo sua mente priuatus est. Porrò, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manu mittere eum posse, nec ei soluere iure debitorem decernimus. in hac caussa in caput domini seruos torqueri statuimus, id est propter caussam factionis dãnandæ, contra Principes electores ecclesiasticos & seculares, vt præmittitur: & si decesserit quis, propter incertam personam successoris bona seruentur, si in causa huiusmodi fuisse mortuus arguatur.

SI ceteros Principes congruit in sua integritate seruari, vt corroborentur iustitia & subiecti, & fideles pace gaudeãt, & quietè, multo magnis magnifici principatus, dominia, honores & iura electorũ Principum debent illæsa seruari. Nam vbi maius incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium, ne columnis ruentibus, basis totius ædificii collidatur. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali sancimus edicto, quod ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus, insignes & magnifici principatus, videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, Ducatus Saxoniæ, & Marchionatus Brãdenburgensis terræ districtus, homagia, vasallagia, & alia quæuis, ad ipsa spectantia scindi, diuidi, seu quauis conditione demembrari non debeant, sed vt potius in sua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius succedat in eis, sibíque soli ius ac dominium competat: nisi fortè mente captus, fatuus, seu alterius famosi & notabilis defectus existeret, propter quem non deberet seu posset hominibus principari: in quo casu inhibita sibi successione,

cessione, secundo genitum, si fuerit in ea progenie, seu alium seniorem fratrem, seu consanguineum laicum, qui paterno stipiti in descendenti recta linea proximior fuerit, volumus successurum. Qui cùm apud alios fratres & sorores se clemētem & pium exhibebit, continuò iuxta datam sibi à Deo gratiam, & iuxta suum beneplacitum & ipsius patrimonii facultates diuisione, scissione, seu dimembratione principatus, & pertinentiarum eius sibi omnibus modis interdicta.

DIe verò qua solemnis Imperialis, vel regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes electores, ecclesiastici & seculares, ad domū habitationis Imperialis siue regalis, & ibi Imperator, vel Rex ipse omnibus insigniis Imperialibus inductur, & ascensis equis omnes vadant cum Imperatore, vel Rege ad locum sessionis aptatæ, & ibi quilibet eorum in ordine & modo suprà in lege de ordine processionis ipsorum Principum electorum plenius diffinito. Portabit etiā Archicancellarius, in cuius Archicancellariatu hæc fuerint, super baculo argenteo, omnia sigilla & typaria Imperialia & regalia: seculares verò Principes electores, sceptrum, pomum & ensem, secundum quod superius exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediatè ante Archiepiscopum Treuerensem suo loco transeuntem, primo Aquisgranensis, secundo Mediolanensis corona, & hoc ante Imperatorem dūtaxat, qui iam Imperialibus est infulis decoratus, quas gestabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem iuxta placitum deputandi. Imperatrix etiam, vel regina Romanorum suis augustalibus amicta insigniis, post Regem vel Imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Bohemiæ (qui Imperatorem immediatè subsequitur) competentis spacii interuallo suis associata proceribus, suísque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat.

STatuimus, vt quandocunque Imperator, vel rex Romanorum solennes curias suas celebrauerint, in quibus Principes electores sua deseruire seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo seruetur. primò enim Imperatore vel Rege ipso in sede regia seu solio Imperiali sedente, Dux Saxoniæ officium suum agat hoc modo: Ponetur enim ante ædificium sessionis Imperialis vel regiæ, aceruus auenæ tantæ altitudi-

nis,quod pertingat vſque ad pectus vel ſellã equi, ſuper quo ſedebit ipſe Dux:& habebit in manu baculum argenteum,& menſuram argenteam, quæ ſimul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & ſedens ſuper equo, primo menſuram eandem de auena plenam accipiet,& famulo primitus veniẽti miniſtrabit eandem:quo facto,figendo baculum in auenam recedet,& Vicemarſcalcus eius, puta de Pappenheim, accedens,vel eo abſente, marſchalcus curiæ vlterius auenã ipſam diſtribuat. ingreſſo verò Imperatore vel Rege ad menſam, Principes electores eccleſiaſtici,videlicet Archiepiſcopi,ſtantes ante menſam cum ceteris Prælatis,benedicens eandem ſecundum ordinem qui circa hæc eis in ſuperioribus eſt præſcriptus,& benedictione completa,iidem Archiepiſcopi omnes (ſi adſint) aliquando duo vel vnus ſigilla & typaria Imperialia ſiue regalia à Cancellario curiæ recipient,eóque in cuius Archicancellariatu curiam ipſam celebrari continget, in medio procedente,& aliis duobus ex alterutro latere ſibi iunctis ſigilla & typaria ipſa,omnes quidem baculum,in quo ſuſpenſa fuerit manibus contingentes ea portabunt,& ante Imperatorem vel Regem reuerenter ponent in menſa. Imperator verò ſiue Rex,eadem ipſis ſtatim reſtituat: & in cuius cãcellariatu hæc fuerit(vt præfertur)is maius ſigillum collo appenſum,vſque in finem menſæ geſtabit, & deinceps donec ad hoſpitium ſuum perueniat, ab Imperiali ſiue regali curia equitando.Baculus verò(de quo præmittitur)eſſe debebit argenteus,duodecim marcas argenti habens in pondere, cuius tam argenti quàm precii partem tertiam vnuſquiſque Archiepiſcoporum ipſorum perſoluet:& baculus ipſe protinus vnà cum ſigillis & typariis debet Cancellariis Imperialis curiæ aſſignari,in vſus ſuos placitos conuertendo.Poſtquam autem is quem ordo tetigerit portando ſigillum maius,ab Imperiali curia ad hoſpitium ſuum redierit(vt præfertur) ſtatim ſigillũ ipſum per aliquem de ſuis familiaribus prædicto Imperialis curiæ cancellario remittet ſuper equo, quem iuxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad cancellarium curiæ geſſerit,ipſis cancellario tenebitur elargiri. dende Marchio Brandeburgenſis Archicamerarius accedat ſuper equo, habens argenteas pelues cum aqua in manibus,ponderis duodecim

decim marcarum argenti, & pulcrum manutergium: & descendens ab equo, dabit aquam Imperatori vel Regi Romanorum manibus abluendis. Comes Palatinus Rheni intrabit similiter super equo, habens in manibus quatuor scutellas argenteas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in stateras: & descendens ab equo, portabit, & imponet ante Imperatorem vel Regem in mensa. Post hoc rex Bohemiæ Archipincerna veniat similiter super equo, portans in manibus cuppam seu scyphum argenteum ponderum duodecim marcarum coopertum, aqua & vino permixtim impletum, & descendens de equo scyphum ipsum Imperatori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendum. sicut autem hactenus obseruatum fuisse comperimus, ita statuimus, vt peractis per Principes electores seculares prædictis ipsorum officiis, ille de Falckenstein subcamerarius, equum & pelues Marchionis Brandenburgensis pro se recipiat, magister coquinæ de Nortenberg equum & scutellas Comitis Palatini, Vicepincerna de Lymburch equum & scyphum Regis Bohemiæ, Vicemarschalcus de Pappenheim, equum, baculum & mensuram prædictam Ducis Saxoniæ. Si tamen ipsi in tali Imperiali curia præsentes existant, & eorum quilibet in officio suo ministret: si verò ipsi vel eorum aliqui à præfata curia se duxerint absentandos, extunc Imperialis vel regalis curiæ quotidiani ministri vice absentium, puta quilibet in loco eius absentis, cui in vocabulo seu in officio communicat, sicut gerit officium, sic tollat in præmissis & fructum. Imperialis insuper mensa vel regia sic debet aptari, vt vltra alias tabulas aulę siue mensas in altitudine sex pedum sit altius eleuata, in qua præter Imperatorem duntaxat, vel Regem Romanorũ die solennis curiæ nemo penitus collocetur. sedes verò & mensa Imperatricis siue Reginæ à latere in aula, ita quòd ipsa mensa tribus pedibus Imperiali siue regali mensa sit bassior, & totidem pedibus eminentior, supra sedes Principum electorum, qui Principes suas inter se vna eadémque altitudine sedes habebunt, & mensas infra sessionem Imperialem, mensæ pro septẽ Principibus electoribus ecclesiasticis & secularibus præparentur, tres videlicet à dextris, & tres aliæ à sinistris, & septima directè versus faciem Imperatoris vel Regis, sicut superius in

capitulo de Sessionibus & ordine Principum electorum per nos est clarius definitum: ita etiam quòd nullus alius, cuiuscũque dignitatis vel status existat, sedeat inter ipsas, vel ad mensas eorum. Non liceat autem alicui prædictorum secularium Principum electorum, peracto officii sui debito, se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum Comprincipum electorum eius officium restat agendum: sed cùm aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleuerint, ad præparatas sibi mensas transeant, & iuxta illas stando expectent, donec ceteri ministeria sua expleuerint supradicta, & tunc demum omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabũt. inuenimus etiam ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum illud à tempore, cuius contrarii iam non habetur memoria, per eos qui nos præcesserunt, feliciter esse iugiter obseruatum, vt regis Romani, Imperatoris futuri, in ciuitate Franckfordiæ celebretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nurenbergensi prima seu regalis curia haberetur. Quapropter certis ex caussis etiam, præmissa seruari debere temporibus declarauimus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui impedimentum legitimum obuiaret. Quantumcunque insuper aliquis Princeps elector ecclesiasticus, vel etiam secularis iusto impedimẽto detentus, ad Imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuscũque status vel dignitatis transmiserit, missus ipse licet loco mittentis, iuxta datum sibi ab eo mãdatum admitti debeat, in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit. Præterea, consummatis his quæ in Imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet magister curiæ pro se totũ ædificium siue ligneum apparatum Imperialis siue Regiæ sessionis, vbi sederit Imperator siue Rex Romanorum, cum Principibus electoribus ad celebrandas solennes curias vel feuda (vt præmittitur) Principibus conferenda.

DEcernimus hoc Imperiali edicto, vt Principes Electores ecclesiastici, vel etiã seculares, dum feuda seu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt ad dandum vel soluendũ aliquid, nulli penitus sint astricti. nam pecunia quæ tali prætextu persoluitur, officiatis debetur. Cùm ergo ipsi Principes

Electores

Electores cunctis Imperialis curiæ præſint officiis,ſuos etiam habentes in officiis huiuſmodi ſubſtitutos,datos ad hoc à Romanorum Principibus, & dotatos: videtur abſurdum quòd ſubſtituti officiales à ſuis ſuperioribus, quocunque quæſito colore encenia poſtularent,niſi fortè ipſi Principes Electores ſponte & liberaliter his aliquid largirētur. Porrò ceteris Principes Imperii,eccleſiaſtici vel ſeculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda ſeu ab Imperatore Romanorum vel à Rege ſuſcipit,dabit officialibus Imperialis ſiue regalis curiæ ſexagintaſex marcas cum vno fertone argenti,niſi eorum aliquis priuilegio ſeu indulto Imperiali,ſeu regali ſe tueri poſſit, & probare ſe ſolutum, vel exemptum à talibus, aut etiam aliis quibuſcunque,quæ ſolui in ſuſceptione feudorum huiuſmodi conſueuiſſent, prædictarum inſuper ſeptuagintatrium marcarum & fertonis, diuiſionem faciet magiſter curiæ Imperialis ſeu regalis hoc modo.

Primò enim decem marcas pro ſemetipſo reſeruans, dabit Cancellario Imperialis ſiue regalis curiæ decem marcas, magiſtris,notariis,& dictatoribus tres marcas, & ſigillatori pro cera & pergameno vnum fertonem,ita videlicet quòd Cancellarius & notarii Principis recipienti feudum,non ad aliud, quàm ad dandum ſibi teſtimonialem recepti feudi,ſeu ſimplicis inueſtituræ literam ſint aſtricti. Item dabit magiſter curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magiſtro coquinæ de Nortenberg decem marcas, ſiue marſchalco de Pappenheim decem marcas, & camerario de Falkenſtein decem marcas: tali tamen cum conditione, ſi ipſi & eorum quilibet in huiuſmodi curiis ſolennibus præſentialiter adſint in ſuis officiis miniſtrando. Si verò ipſi vel eorum aliqui abſentes fuerint, ex tunc officiales Imperialis ſiue regalis curiæ,qui talibus præſunt officiis eorum, quorum ſupplent abſentiam,ſinguli ſingulorum ſicut vicem noménque & laborem ſufferunt, ſic lucra & commoda reportabunt. Dum autem Princeps aliquis,equo vel alteri beſtiæ inſidens,feuda ſua ab Imperatore recipit vel Rege,equus ille ſeu beſtia,cuiuſcunque ſpeciei ſit, debetur ſuperiori Marſchalco, id eſt Duci Saxoniæ,ſi præſens adfuerit, alioquin illi de Pappenheim eius Vicemarſchalco, aut illo abſente, Imperialis

ſiue

ſiue regalis curiæ marſchalco. Cùm ſacri Romani celſitudo Imperii diuerſarum nationum moribus vita & idiomate diſtinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignũ eſt, & cunctorum ſapientum iudicio cenſetur expediens, quod Electores Principes ipſius Imperii columnæ & latera, diuerſorum idiomatum & linguarum differentiis inſtruantur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorũ neceſſitatibus releuandis Cæſareæ maieſtati aſſiſtant, in partem ſolicitudinis conſtituti. Quapropter ſtatuimus, vt illuſtrium Principum, puta regis Bohemiæ, Comitis Palatini Rheni, Ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandeburgenſis Electorũ filii, vel heredes & ſucceſſores, cùm veriſimiliter Theutonicum idioma ſibi naturaliter inditum ſciri præſumatur, & ab infantia didiciſſe, incipiendo à ſeptimo ſuæ ætatis anno, in Grammatica, Italica & Slauica linguis inſtruãtur, ita quod infra quartumdecimum ętatis annum exiſtant in talibus iuxta datam ſibi à Deo gratiam eruditi, cum illud non ſolùm vtile, immo ex cauſſis præmiſſis ſummè neceſſarium habeatur, eo quòd illæ linguæ, vt plurimum ad vſum & neceſſitatem ſacri Imperii frequentari ſint ſolitæ, vt his plura ardua ipſius Imperii negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modũ in præmiſſis poſuimus obſeruandum, vt relinquantur optioni parentum in filios, ſi quos habuerint, ſeu proximos quos in principatibus ſibi credunt veriſimiliter ſucceſſuros, ad loca dirigant, in quibus de huiuſmodi poſſint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, inſtructores, & pueros conſocios in his peritos eis adiungant, quorum conuerſatione, pariter & doctrina in linguis ipſis valeant erudiri.

F I N I S.

colorchecker CLASSIC

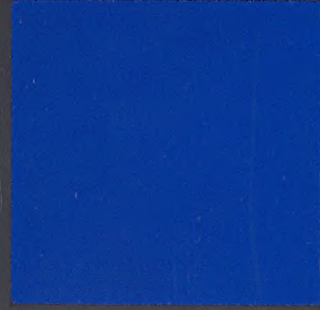

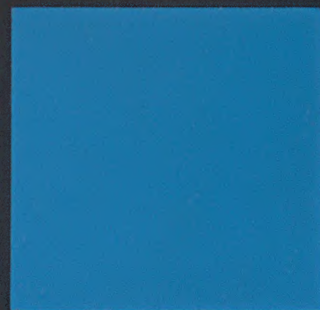

calibrite

mm